

Overgaan tot de orde van de dag: heersen en niet verdelen

Dominantie van blanke Nederlanders in Nederland

Niek van Hirtum

Amsterdam, Slotervaart

2013

**Deze scriptie is ingediend ter afronding van het Masterprogramma Culturele Antropologie:
*Multiculturalisme in vergelijkend perspectief***

Student	Niek van Hirtum (3917258)
Begeleider:	Rutger-Jan Scholtens, MSc.
Universiteit:	Universiteit Utrecht
Datum:	16 augustus 2013

Inhoudsopgave

–	1: Inleiding	
	o § 1.1 Aanleiding	5
	o § 1.2 Focus	6
	o § 1.3 Werving en selectie	6
	o § 1.4 Triangulatie	7
	o § 1.5 Operationalisatie	8
	o § 1.6 Structuur	
–	2: Structuren van macht en onmacht	
	o § 2.1 Onzichtbare macht: normerende veroordeling en hegemoniale ideologie	9
–	3: Neorealisme	
	o § 3.1 De claim van de waarheid	11
	o § 3.2 Blank elite discours	13
	o § 3.3 Centrale narratieven	14
	o § 3.4 Mohammed Enait: de fundamentele egalitairist	15
	o § 3.5 Twee maten, twee gewichten: wie heeft er net iets meer vrijheid van meningsuiting?	20
–	4: Normerende veroordeling	
	o § 4.1 Hegemoniale ideologie	25
	o § 4.2 Performativiteit en regulatieve discoursen	25
	o § 4.3 Introductie in Witheidstudies	26
	o § 4.4 Hans Teeuwen en De Meiden van Halal	27
	o § 4.5 ‘Genormaliseerd’: Ahmed Marcouch versus ‘radicaal’: Fawaz Jneid	31
	o § 4.6 Witte privileges: culturele fenomenen, taalgebruik en grappen	37
	o § 4.7 Witte privileges: culturele fenomenen	38
	o § 4.8 Witte privileges: taalgebruik en grappen	39
–	5: Publieke ruimte	
	o § 5.1 De dominante representatieve cultuur	43
	o § 5.2 Het huidige publieke debat	45
	o § 5.3 De rol van minderheden in het publieke debat	46
	o § 5.4 Vrijheid van meningsuiting	48
	▪ 5.4.1 Dubbele moraal	51
	o § 5.5 Een andere ‘Hollandse waarde’: tolerantie	52
–	6: Conclusie en discussie	
	o § 6.1 Pesten	57
	o § 6.2 Gestolde realiteiten	57
	o § 6.3 Categoriseren en normeren	58
	o § 6.4 Kijkcijfers en stemmen	58
	o § 6.5 Overgevoeligheid	59
	o § 6.6 De waarheid	59
–	7: Literatuur –en bronvermelding	
	o § 7.1 Wetenschappelijk	61
	o § 7.2 Niet wetenschappelijk	63
	8: Bijlagen	65

Ach, was het maar waar! – zou Nietzsche ongetwijfeld hebben uitgeroepen. Want hoe atheïstisch onze cultuur ook geworden mag zijn, ze is nog altijd diepgelovig.

Ze is diep overtuigd van de waarheid van de mensenrechten, van de wetenschap, van de democratie, en eerst en vooral van de waarheid zelf. En wat stelt ‘waarheid’ nu eigenlijk helemaal voor? – zo blies Nietzsche de oude Pilatusvraag opnieuw leven in. Herhalen wij met ons rotsvaste geloof daarin niet simpelweg het oudste religieuze misverstand dat er zich boven onze onbestendige schijnwereld iets absoluuts verheft dat wij vroeger ‘God’ noemden en nu ‘de waarheid’?¹

---

¹ Groot, Gert (2012). Voorwoord (begrijp de wereld van nu, lees de filosofen) in: Michael Tanner (2012). *Nietzsche: De grote filosofen*. Amsterdam: Trouw Bibliotheek. (Deel 1 van 12-delige filosofenreeks)

Inleiding

§ 1.1. Aanleiding

*“Ja, das klasse. Dat is pure klasse, dat kunnen er maar heel weinig, en ja, ik kan dat dan. HIAH, ik weet het ook niet wat dat is! [zuchtend]. Kijk! Ik heb natuurlijk alles mee. [op zijn vingers tellend] Ik zie er goed uit, ben gezond, ben jong, heb talent, ben rijk, ben man, ik ben heteroseksueel en...ik ben blank! Heerlijk! [zaal lacht]. Nee luister, dan ben ik niet trots op, ben niet trots dat ik ben blank ben, maar het is wel lekker hè? Het is wel relax toch om blank te zijn? Zo lekker [doet politiesirene na] Heu, ik ben blank hè. Het is daar [wijzend naar de andere kant van het podium, waarschijnlijk suggererend dat ‘die allochtoon of Marokkaan’ opgepakt moet worden, en de zaal lacht luid]. Wij zijn gewoon, ja, een sterk ras. Het is nou eenmaal zo. We hebben altijd de touwtjes in handen. Of een zweep [iets onverstaanbaars]. HAHA. En dat zeggen ze nog dat wij geen ritmegevoel hebben. Tjak en van je tjak en van je tjak [doet zweepslagen na]. En rapapapapa [doet Nazi loopje na]. Dat is toch ook ritme? Het is een ander soort ritme, maar dat is ook ritme. En dan heb je van die zwarten, je weet wel van die zwarten die dan zeggen van: [met Surinaams accent] Ja, maar wij kunnen beter dansen. Dan denk ik: ach Fmuhnf. Neeneeneeneenee, zeg ik dan. Alsof blanken niet kunnen dansen. Das onzin dat blanken niet kunnen dansen. Ik ken toevallig een jongen [...] in elk geval, van die jongen kreeg ik dus laatst een telegram en daar schreef hij dus in: ik kan ook dansen. Dus dan denk ik wat lullen ze dan [zaal lacht]. Kijk, wij doen niet onder voor onze gekleurde medemens, totaal niet. Het is alleen sport, OK. Ze zijn vaak, ja inderdaad, beter in sport, maar, ze hebben meer tijd om te oefenen hè? [zaal lacht] Zo is het ook. Jawel! Dus het is niet eerlijk. Ik vind het ook nu. Als een zwarte tegen een blanke moet boksen, dan moet die zwarte geblinddoekt. Dat is eerlijk! En dan ga ik tegen Mike Tyson. Dan staat die Tyson zo in de ring [doet blindemannetje na] en ik er zo om heen zo [sluipdansend om Tyson heen]. Ha mensen, ik heb alles mee! En natuurlijk ook dat ik hier in het heerlijk Nederland woon. Want ach mensen, we kankeren veel het op het koude kikkerlandje maar we houden er heel veel van toch”?*²

Louis Skezely, beter bekend als Louis CK, maakte een soortgelijke grap over ‘blank zijn’ en hoe geweldig dat wel niet is. Op internet gaan de geruchten dat Louis C.K wel eens grappen steelt, maar dat doet nu niet ter zake. Wat wel ter zake doet is dat twee blanke mannen de grap maakten. Kort samengevat gaat de grap van Louis C.K. als volgt:

als je niet blank bent, mis je veel – blanke mensen zijn niet beter, maar blank *zijn* daarentegen is overduidelijk beter – als hij een keuze had zou hij ieder jaar voor blank zijn kiezen – als hij tijdmachine zou kunnen stappen zou hij ‘any time, any where’ een geweldige tijd hebben, hetgeen een exclusief ‘white privilege’ is – zwarte mensen reizen liever niet terug in de geschiedenis – hij benadrukt de geschiedenis want in de toekomst zullen blanken waarschijnlijk zullen moeten boeten voor de ‘shit’ die is aangedaan aan zwarte mensen.³

Tot slot voegt hij ook nog toe dat hij een man is. Een blanke man zijn is al helemaal geweldig. Om het plaatje compleet te maken voegt Hans Teeuwen toe aan deze grap is dat hij heteroseksueel is. Zowel het publiek van Louis C.K. als Hans Teeuwen moest smakelijk lachen en hier en daar klonk zelfs applaus. Interessant zou zijn om de ‘etnische’ achtergrond van het lachende en applaudiserende

² Teeuwen, Hans (2002). Blanken en Negers in: Dat dan weer wel. Youtube.

³ Skezely, Louis (2008). I enjoy being white in: Chewed up. Youtube.

publiek te onderzoeken. Waarschijnlijk, en dat is inderdaad een niet onderbouwde aanname, was het merendeel blank. Interessant verder om te vermelden is, als je de ‘comments’ leest onder de betreffende filmpjes op Youtube, dat sommige deze fragmenten classificeren als racisme maar het merendeel dit classificeert als een ‘grap’ of ‘cynisch realisme’.

Aanleiding voor dit onderzoek is, echter, een aflevering van Pauw en Witteman in 2008, waarin Mohammed Enait is uitgenodigd om toe te lichten waarom hij niet wilt opstaan voor rechters in de rechtbank, geen handen wil schudden met vrouwen (en later ook mannen) en ‘zo gehecht is aan het dragen van een hoofddeksel’ in de rechtbank. Na het gesprek en een woordenwisseling met Jeroen Pauw maakt Mohammed Enait Pauw en Witteman (en de redactie) uit voor ‘elite racisten’ en stapt tijdens de Zapp Service op. Hij voelde zich namelijk respectloos behandeld en beledigd. Sindsdien ben ik mij in toenemende mate gaan interesseren in elite racisme en de constructie daarvan.

§ 1.2. Focus

De focus van dit onderzoek ligt op het zichtbaar en herkenbaar maken van abstracte theorieën over macht en taal (Foucault, 1971), hegemoniale cultuur (Gramsci, 1936), performativiteit (Butler, 1990) en de publieke ruimte (Habermas, 1970) aangevuld met theorieën over elite discours van Teun van Dijk (1990) en neorealisme van Baukje Prins (2004), in de dagelijkse praktijk en het publieke debat over culturele en religieuze minderheden in Nederland. Mijn vraagstelling luidt:

Hoe manifesteren witte privileges en vormen van machtsverschillen zich in het publieke debat omtrent de multiculturele samenleving zoals weergegeven in de media?

- 1) *Wat zijn ‘witte privileges’?*
- 2) *Hoe wordt het debat omtrent de multiculturele samenleving vormgegeven in de media?*
- 3) *Wat zijn de ervaringen van Nederlanders met een andere culturele achtergrond in het debat in de media omtrent de multiculturele samenleving?*

Verder heb ik de focus gelegd op centrale narratieven van de Verlichtingsprincipes. Ik heb bekeken hoe blanke Nederlanders tegen deze principes aankijken en hoe ‘andere Nederlanders’ daar over denken.

§ 1.3. Werving en selectie

Hiervoor heb ik items, met titels waaraan een ‘luchtje zit’, van Youtube gedownload, getranscribeerd en geanalyseerd door middel van een kritische discoursanalyse. Het betreft actualiteiten –en

discussieprogramma's zoals Pauw en Witteman, Knevel en De Brink, en De Wereld Draait Door waarin gasten met een andere culturele en religieuze achtergrond, dan een blanke, seculiere/atheïstisch achtergrond, worden uitgenodigd. In hoofdlijnen komt de behandeling van moslims in Nederland aan bod alsmede zaken die met het Nederlandse slavernijverleden te maken hebben zoals de jaarlijkse Zwarte Pieten discussie en het gebruik van de term 'neger' door blanke Nederlanders. De items zijn geselecteerd op basis van de titel waarvan het vermoeden rijst dat iets aan de hand is. Vervolgens heb ik gebruikt gemaakt van de zoekfunctie van Youtube dat suggesties doet voor vergelijkbare items.

Ook heb ik van representanten van culturele en religieuze minderheden expertinterviews afgenomen waarbij ik de rol, invloed en mening in en over het publieke debat heb bevestigd om zo ruimte te geven aan het verhaal van *andere Nederlanders*, om op die manier een andere kijk en visie, dan de blanke en seculier/atheïstische kijk en visie, op het publieke debat te laten zien. De respondenten zijn geselecteerd op basis van hun rol en invloed in en op het publieke debat. Ten eerste heb ik Halleh Ghorashi geïnterviewd. Zij is een vooraanstaande Iraans-Nederlandse wetenschapper van de Vrije Universiteit op het gebied van diversiteit en management. Ten tweede heb ik Jihad en Hajar van De Meiden van Halal geïnterviewd. Zij hebben enige tijd een televisieprogramma gehad waarin onder andere multiculturele zaken werden besproken. Ten derde heb ik Sytze Ypma, een protestantse predikant van de Westerkerk in Amsterdam, gesproken. Ten vierde heb ik de oud-voorzitter van de Arabische Europese Liga (AEL), gesproken over zijn rol als activist ten tijde van de AEL. Tot slot heb ik Roemer van Oordt, een blanke Nederlander, geïnterviewd. Hij is een actief projectleider en adviseur omtrent multiculturele zaken en bovendien redacteur van de blog *Republiek Allochtonië*. Met deze respondenten heb ik geprobeerd zoveel mogelijk een afspiegeling van de Nederlandse samenleving te benaderen. Voor een uitgebreid profiel verwijs ik u graag naar de bijlage.

§ 1.4. Triangulatie

Door middel van datatriangulatie, namelijk een literatuurstudie, kritische discours analyse en semigestructureerde experts interviews heb ik mijn data verzameld en geanalyseerd. De literatuurstudie verschafte mij de nodige inzichten om de items en interviews te analyseren en te interpreteren. De kritische discoursanalyse laat zien hoe sociale werkelijkheden via discursieve praktijken geconstrueerd worden en hoe deze constructies het karakter krijgen van vanzelfsprekendheden die vervolgens worden ontrafeld (Van den Berg, 2004: 32). Ook wordt afgevraagd in hoeverre betekenisconstructies maatschappelijke ongelijkheid legitimeren. Dit impliceert dat kritische discoursanalyse gericht is op de relaties tussen discursieve processen en de sociale context waarin die processen zich voltrekken (Van den Berg, 2004: 33). Bij kritische

discoursanalyse vormt de verhouding tussen tekst en sociale context het centrale thema van onderzoek en theorievorming.

§ 1.5. Operationalisatie

In deze scriptie schrijf ik over blanke Nederlanders. Hiermee bedoel ik de dominante en veelal geprivilegieerde (mannelijke) meerderheid van de Nederlandse samenleving met veelal een humanistisch/seculiere/atheïstische levensbeschouwing en dat als de norm wordt beschouwd. Ik schrijf specifiek over blanke Nederlanders en niet over Nederlanders, zodat ik op die manier in staat ben om deze categorieën van identiteit te 'denormaliseren'. Gender speelt wel degelijk een rol maar in deze scriptie staan met name cultuur, etniciteit en religie centraal.

Verder schrijf ik in deze scriptie over racisme welke hier gedefinieerd is als de blanke dominantie over en uitsluiting van culturele, etnische en religieuze Nederlanders die zouden 'afwijken' van de norm.

§ 1.6. Structuur

De structuur van dit onderzoek is als volgt: Ten eerste leg ik kort de theorie van Michel Foucault uit over *moderne macht en discoursen* en leg ik aan de hand van Gramsci uit hoe *hegemoniale ideologieën* geconstrueerd worden. Vervolgens ga ik aan de hand van Baukje Prins het dominante discours bespreken: *neorealisme*. Hier voeg ik etniciteit aan toe door Teun van Dijk en zijn theorie over *blank elite discours* te bespreken. Dit illustreer ik met voorbeelden uit de praktijk doormiddel van een kritisch discoursanalyse.

Het tweede deel van de scriptie richt zich op *normerende macht* van die discoursen. Hiervoor bespreek wederom kort Gramsci. Daar voeg ik Judith Butler aan toe met haar theorie over *performativiteit*. Vervolgens voeg ik wederom etniciteit toe door *witte privileges* te bespreken. Ook deze termen illustreer ik aan de hand van voorbeelden uit de dagelijkse praktijk doormiddel van een kritische discoursanalyse. Vervolgens kunnen we een dominante ideologie en etniciteit extraheren: de blanke Nederlander met een 'Verlichte' levensbeschouwing.

Het derde deel ten slot, gaat over de rol van 'andere Nederlanders' in het publieke debat, waarin ik verschillende 'typische Nederlandse Verlichte waarden' bespreek zoals vrijheid van meningsuiting en tolerantie.

Ik sluit af met een conclusie en discussie over de rol van de blanke Nederlander in Nederland en met suggesties voor vervolgonderzoek.

Structuren van macht en onmacht

§ 2.1. Onzichtbare macht: normerende veroordeling en hegemoniale ideologie

Macht is niet altijd zichtbaar. Van oudsher wordt macht omschreven als het vermogen van (groepen) mensen om andere personen, groepen of zaken de wil op te leggen eventueel met of zonder consensus en tegendraadse belangen. Foucault beschrijft in zijn werk de overgang van de zichtbare naar onzichtbare macht die overheden gebruiken om haar burgers te controleren. Hij begint met een beschrijving van twee scènes uit de 18de en 19de eeuw. In de 18de eeuw was er sprake van 'Monarchial Punishment' van gevangenen: publieke terechtstellingen met veel geweld om een voorbeeld te stellen en de burgers er van te overtuigen dat deviant gedrag hard afgestraft zal worden. Deze vorm van straffen veranderde, langzamerhand, in de 19de en 20ste eeuw, in een vorm van 'Disciplinary Punishment', wat professionals zoals psychologen, gevangenisbewaarders en programmamakers de macht geeft over de gevangenen en de lengte van de gevangenisstraf afhangt van het oordeel van de professional. Deze hervorming van straffen heeft geleid tot meer effectieve controle. Deze manier van controle in het gevangeniswezen werd volgens Foucault model voor de controle van een hele samenleving waarin fabrieken, scholen en ziekenhuizen gemodelleerd zijn naar de moderne gevangenis (Gutting, 2013).

Aan die moderne disciplinerende samenleving liggen volgens Foucault drie technieken van controle ten grondslag: 1) hiërarchische observatie, 2) normerende veroordeling en 3) onderzoek. Om mensen onder controle te krijgen zal men volgens Foucault voornamelijk moeten observeren zoals in de "Panopticon" van Jeremy Bentham waarin één onzichtbare bewaker tientallen gevangenen kan observeren en bewaken. Denk hier bij aan de ophanging van camera's in de publieke ruimte in de huidige tijd (Gutting, 2013).

De tweede kenmerkende eigenschap van moderne macht is de normerende veroordeling. Wanneer mensen niet aan bepaalde standaarden voldoen falen zij als persoon. Afwijkend gedrag dient daarom gecorrigeerd te worden en wordt een eigenschap van disciplineren. Het doel van het corrigeren van afwijkend gedrag is dan niet wraak (zoals vroeger) maar hervorming zodat de persoon in kwestie voldoet aan de normen (om fatsoenlijk te leven) in de maatschappij. Normerende standaarden worden geconstrueerd in de (farmaceutische) industrie, onderwijs en mijns inziens door de media als voornaamste doorgeefkanaal van de politiek. Het derde aspect (onderzoek) van disciplineren is een combinatie van observatie en normering en is volgens de Foucault de ultieme combinatie van macht en kennis. Enerzijds claimt de onderzoeker de waarheid (kennis) over degene die onderzocht wordt en anderzijds bepaalt de onderzoeker het gedrag van de degene die

onderzocht wordt door hem te dwingen tot het verrichten van handelingen in een bepaalde richting (Gutting, 2013).

In de huidige tijd komen vooral de normerende controle en sturende onderzoeken terug. In het bijzonder wordt de media gebruikt om dominante normen en waarden van de heersende klasse, te poneren. Een denker die hier bij aansluit is de Italiaanse communist Gramsci. Hij probeerde een verklaring te vinden over waarom de arbeidersrevolutie uitbleef en de kapitalistische klasse, de bourgeoisie, zich kon vestigen en bestendigen. Het kapitalisme kon zich, naast het gebruik van geweld en politieke en economische dwang, handhaven door ideologie en cultuur. De bourgeoisie ontwikkelde een hegemonische cultuur die de eigen waarden en normen dusdanig propageerden dat deze *common sense* werden onder de gewone bevolking. De arbeidersklasse identificeerde hun belangen met die van de bourgeoisie waardoor de status-quo gehandhaafd bleef en revolutie uitbleef. Het is essentieel voor de heersende klasse om de macht te verkrijgen en te behouden om een culturele hegemonie te creëren. Hiervoor zou de heersende klasse op intellectueel en moreel gebied de leiding moeten nemen en compromissen moeten sluiten. Een unie van sociale krachten vormt dan de basis van een sociale orde die een cultuur van de heersende klasse produceert en reproduceert via verschillende instituties zoals de media, sociale relaties en ideeën. Deze politieke en ideologische superstructuur is verbonden aan religie, volkscultuur en folklore (Callinicos, 1999: 213).

Echter, aangezien de kapitalistische ideologie dusdanig ingedrongen is in de maatschappij zou ik de theorie van Gramsci willen aanpassen door het kapitalisme te vervangen door het liberalisme en humanisme. Een culturele hegemonie is nodig om de klasse (humanistische neoliberale klasse (zowel links als rechts)) aan de macht te houden. De geïnternaliseerde normerende en hegemoniale ideeën en constellaties van de bourgeoisie (de leidende elite) verworden tot de normen van het volk. Gevolg is dat het volk kritiekloos de maatschappij neemt zo als die is.

Neorealisme

§ 3.1. De claim van de waarheid

Baukje Prins vraagt zich af waarin de kracht van realisme schuilt (Prins, 2004: 18). Zo op het eerste gezicht lijkt het logisch dat men op zoek wil naar de waarheid en niet de ogen wil sluiten voor wat er speelt. Maar zo, stelt Baukje Prins, over een bepaalde werkelijkheid vallen meerdere 'ware' verhalen te vertellen, die diametraal tegenover elkaar kunnen staan. Het wordt dan lastig om vast te stellen wie de waarheid in pacht heeft. Een voorbeeld is de berichtgeving over de 'De Vergeten Driehoek' in de Haagse schilderswijk (Ramesar in Trouw, 18/5/2013). Aan de ene kant werd in de media geponeerd dat deze wijk overgeleverd was de Sharia, de Islamitische wetgeving, aan de andere constateerde politici van verschillende partijen, die in allerijl, langs gingen om het verhaal te ontkrachten, dat er niets aan de hand was. Voor Geert Wilders echter, was het echter een bevestiging van wat hij altijd al geweten en voor gewaarschuwd had en, voor zover mogelijk, nog erger dan de berichtgeving. Op die manier kunnen er over één bepaalde buurt en werkelijkheid meerdere verhalen en waarheden de ronde gaan.

Het realisme is echter niet slechts een claim naar de waarheid, het verwijst ook naar een stijl die appelleert naar verlangens naar de waarheid, objectiviteit en onpartijdigheid (Prins, 2004: 18). Realisten bestempelen hun tegenstanders dan ook vaak als naïeve idealisten en als 'politiek correct' terwijl zij zelf de waarheid voorop stellen. Idealisten zouden vervallen in magisch taalgebruik: door iets juist niet te benoemen vind het ook niet plaats, vandaar dat idealisten vaak oproepen tot omzichtig taalgebruik ten opzichte van minderheden. Realisten daarentegen zien taal als een neutraal instrument om problemen te benoemen en op te lossen.

Ik sluit mij aan bij de derde mogelijkheid van taalgebruik, naast realisme en idealisme, die Baukje Prins omschrijft als constructivisme. Hierbij gaat het niet om de magie van woorden, maar om de *macht* van woorden. Volgens Prins worden 'sociale verhoudingen mede bepaald door de manier waarop wij spreken over die verhoudingen, waarop wij ze interpreteren en betekenis geven' (Prins, 2004: 19). Het spreken over de werkelijkheid, maakt tegelijkertijd ook deel uit van die werkelijkheid. Dit betekent niet noodzakelijkerwijs dat alles een kwestie van interpreteren is. De interpretatie ruimte is net zo begrensd als de handelingsruimte door onze persoonlijke en collectieve geschiedenis, door taal en materiële mogelijkheden (Prins, 2004: 19). Maar ook die begrenzingen zijn alleen met de taal te begrijpen, het zijn namelijk onze interpretaties die ze hun plaats en betekenis geven als begrenzingen van onze interpretatieruimte. Het interpreteren van het woordje interpretatie, verwordt daarmee een interpretatie op zich zelf. Bent u er nog?

Taal geeft betekenis aan fenomenen en daarmee een plek in de symbolische ordening van onze wereld. Zo lang iets geen naam heeft, bestaat het ook niet. Bovendien heeft taal een geschiedenis waar we niet om heen kunnen, waardoor ieder woord meerdere betekenislagen heeft. En die zorgen er voor dat onze woorden een effect hebben op anderen, of we dat nu willen of niet, bewust of onbewust. Taal is dus niet alleen een manier van communiceren om de wereld om ons heen te begrijpen, het is ook een vorm van handelen die de wereld mede vormgeeft, of construeert (Prins, 2004: 20). Oftewel, het spreken brengt *performatieve* effecten teweeg. Uiteraard heeft taal niet altijd invloed. Er is daarom een verschil tussen handelen en invloed van taal. Als er iets gezegd wordt moet dat altijd geplaatst worden in de specifieke context, er moet gekeken worden naar wie het zei, hoe die het zei en waar die het zei (Prins, 2004: 20). Het constant benadrukken van etniciteit of religie bijvoorbeeld in actualiteitenprogramma's, aan de borreltafel, of cabaret programma's, of zelfs in deze scriptie, wanneer het gaat om criminaliteit of ander ongewenst gedrag heeft in die zin een sterke invloed op het maatschappelijke debat en de beeldvorming van de burger. Ook al het lijkt het zo onschuldig: 'het was maar een grapje, ik bedoelde het niet zo', heeft dat woord of die zin, met die betekenis, zijn uitwerking weer gehad, met wat voor positief of negatief effect dan ook, in het creëren van één van de 'ware beelden'. Op deze manier heeft kennis en taal, hetzij gebaseerd op realisme, hetzij op idealisme, altijd een politieke en morele dimensie. Dit komt omdat de vertogen over in dit geval de multiculturele samenleving deel uit maken van de sociale werkelijkheid. Deze komen enerzijds voort uit die samenleving, maar geven deze ook vorm (Prins, 2004: 20).

Na het Minderhedendebat in de jaren negentig kwamen de minderheidsgroepen regelmatig op de publieke en politieke agenda. Met name onderwerpen over asielzoekers, zwarte scholen en segregatie in wijken kwamen regelmatig ter sprake. Het zou echter tot 2000 duren voor er weer sprake was rumoer en het nieuw-realistisch vertoog zich voortzette. Paul Scheffer schreef namelijk in een spraakmakend essay over het 'multiculturele drama'. In een vergelijkbare kritiek als bijna 10 jaar eerder verweet hij het linkse politieke establishment geen oog te hebben voor de problemen in de multiculturele samenleving. Tegelijkertijd nam hij waar dat de frustraties bij (in zijn woorden) 'allochtone' jongeren opliepen wat tot verdere problemen en escalaties zouden kunnen leiden. De weg naar een radicalere versie van nieuw-realisme werd gebaad naar aanleiding van een reportage van NOVA waarin Marokkaanse jongeren hun mannelijkheid benadrukte door homoseksualiteit openlijk af te keuren. Tevens kwam naar voren dat imam Khalil el Moumni uit Rotterdam preekte dat homoseksualiteit een ziekte was. Deze stelling werd nog eens extra bekrachtigd doordat journalisten al snel andere imams vonden die het hier roerend mee eens waren (Prins, 2004: 40). Dit was voor columnisten zoals Theo van Gogh en Sylvain Ephimenco aanleiding om *in het kader van de vrijheid van meningsuiting* ongebreideld te provoceren en beledigen op een vrij botte manier. Het frappante is dat de tegenpartij in dit geval (de imams en hun aanhangers) zich op

hun beurt beriepen op de dezelfde (westerse) vrijheden om Europeanen en homoseksuelen te beledigen, wat uiteraard niet in goede aarde viel en tot verdere escalatie leidde.

Het minderhedendebat kwam echt op gang na de Luzern lezing van Frits Bolkestein, in 1991, waarin hij pleit voor het bespreekbaar maken van het 'minderhedenprobleem'. Volgens hem waren de politici en beleidsmakers tot dan te omzichtig omgegaan met etnische minderheden uit angst voor onverdraagzaamheid of uit angst om voor racist te worden uitgemaakt. De lezing van Bolkestein zou ruimte hebben gemaakt voor een meer zakelijk en realistische benadering van het minderhedenbeleid, andere vonden weer dat hij enge onderbuikgevoelens had aangesproken wat extreem rechts in de kaart zou spelen (Prins, 2004: 23-24). De kern van het pleidooi van Bolkestein is dat de 'Europese beschaving' geschraagd wordt door de waarden van het rationalisme, humanisme en christendom, waaruit een aantal politieke principes, zoals de scheiding van kerk en staat, vrijheid van meningsuiting en verdraagzaamheid, uit voortvloeien. Bovendien zijn deze waarden universeel geldig en volgens de liberaal is een ieder andere beschaving die deze waarden niet eerbiedigt lager dan deze Europese of Westerse beschaving (Prins, 2004: 25). De Islamitische beschaving, aldus Bolkestein, zou dus lager staan dan de Europese beschaving omdat deze de Europese waarden regelmatig met voeten treedt. Als voorbeelden noemt hij de Rushdie-affaire, de schending van de rechten van homoseksuelen en gedwongen huwelijken. De toenemende instroom van islamitische migranten in Europa nopen politici en beleidsmakers onomwonden te kiezen voor liberale principes teneinde de verworvenheden van de cultuur te verdedigen.

Na de aanslagen van 9/11 en de opkomst van Pim Fortuin radicaliseerde en overwon het nieuw-realisme definitief en is het tot op de dag van vandaag het dominante *discours* in de politieke en publieke debat rondom multiculturele zaken, het gehele politieke spectrum bestrijkend, van uiterst rechts, door het midden, naar uiterst links. Waar vroeger, in de jaren 60 en 70, men bang was om voor racist uitgemaakt te worden lijkt men nu bang om voor te soft, knuffelaar of theedrinker uitgemaakt te worden.

Omdat etniciteit (en klasse) een belangrijke rol speelt in deze scriptie bespreek ik de rol van de blanke elite in de vorming van discoursen. Hiervoor gebruik ik de theorie van Teun van Dijk over blank elite discours die hij heeft ontwikkeld aan het begin van de jaren negentig.

§ 3.2. Blank elite discours

Volgens Teun van Dijk (1991: 4) zijn het elites die de meerderheid (de rest van de bevolking) controleren, onderzoeken en zijn zij het meest in staat om de taal en het discours van het publieke debat te beïnvloeden. Onder elites schaaft Van Dijk leden van de overheid, parlement, directeuren van bedrijven en staatsinstituties (zoals de publieke omroep), managers en toonaangevende politici en academici. Deze elite heeft gemakkelijk toegang tot de massa media, heeft de middelen om de

publieke agenda en publieke en academische discours te beïnvloeden en dat leidt tot toegang en controle hebben over de symbolische productie van betekenisgeving van de maatschappij. Door de beheersing van het publieke discours heeft de elite ook indirect invloed op het de opinie en gedachtegang van het volk (Van Dijk, 1991: 4-5).

Hetzelfde reproductie mechanisme gaat op voor de (re)productie van racisme (Van Dijk, 1991: 5). Deze dominantie van de blanke meerderheid wordt dagelijks gereproduceerd op verschillende manieren in verschillende contexten (Van Dijk, 1991: 5).

Elite racisten hebben vaak een 'positief en tolerant' zelfbeeld waardoor elite racisme normaliter ontkend wordt en toebedeeld wordt aan lageropgeleide mensen uit achterstandswijken of mensen van extreem rechts (Van Dijk, 1992 in Van Dijk, 1991: 5). 'Volks racisme', racisme van lager opgeleide bevolkingsgroepen, zou bijvoorbeeld, direct of indirect beïnvloed, of zelfs 'voor geformuleerd' worden door het elite discours in subtiele of soms zelfs tolerante termen. Het discours van de elite speelt op die manier een essentiële rol in de etnische consensus dat de blanke groep dominant zou (moeten) zijn. Elite racisme kenmerkt zich doordat het zelden openlijk en grof is maar het de vormen aanneemt van modern, nieuw of symbolisch racisme wat leidt tot vormen van subtiele en indirect alledaagse discriminatie in situaties en contexten die worden beheerst door die elites. Dit subtiele racisme is meer zichtbaar wanneer de elite wordt bedreigd in zijn macht op de arbeidsmarkt (positieve discriminatie), culturele praktijken (Sinterklaasfeest) of politiek en media (representatie van minderheden). (Barker, 1981; Dovidio & Gaertner, 1986; Essed, 1990, 1991; Wellman, 1977 in Van Dijk 1991: 5).

§ 3.3. Centrale narratieven

Centrale narratieven waar ik naar op zoek ben gegaan in de discoursanalyse zijn, zoals door Bolkestein verwoord in de jaren negentig, de normen en waarden van het westerse liberalisme en humanisme en de daaruit voortgevloeide politieke principes van de Verlichting zoals het rationalisme, de scheiding van kerk en staat, vrijheid van meningsuiting en tolerantie. Ik heb gekeken naar hoe deze impliciet en expliciet naar voren werden gebracht in discussies en hoeverre deze principes ruimte lieten aan een andere interpretatie en inhoudelijke invulling door Nederlanders met een andere culturele en religieuze achtergrond.

§ 3.4. Mohammed Enait: de fundamentele egalitairist.

Als we bijvoorbeeld kijken naar het fragment van Enait, 'de zittende advocaat', omschreven op de website van de VARA als één van de meest spraakmakende tv momenten uit de geschiedenis van Pauw & Witteman, zien we hoe elite discours geconstrueerd (en opgelegd) wordt en de verdediging van de westerse cultuur te werk gaat.

Het fragment begint met de introductie van Mohammed Enait door Paul Witteman:

Paul Witteman: *'Laten we met jou doorgaan met waarom je hier aan tafel zit. Dat is namelijk dat er voor jou een gunstige uitspraak is gekomen vandaag als het gaat om mogelijkheden om in de rechtszaal, uhm, wat jij graag wilt, te blijven zitten, althans, niet te hoeven opstaan voor de rechters en een hoofddoek te dragen, ik neem aan, zo ongeveer een hoofddoek...'*

Mohammed Enait: *'uhm, hoofddeksel ja.'*

Paul Witteman: *'...hoofddeksel, ja. Goed, uhm, laten we even voor de mensen die jou nog niet heel erg goed kennen, teruggaan naar een paar optredens.'*⁴

De heer Witteman duidt het hoofddeksel van de heer Enait als hoofddoek. Ook biedt Paul Witteman geen excuses aan voor zijn vergissing. Het lijkt/begint als een onschuldige vergissing, maar gedurende het gesprek komt steeds meer de desinteresse, onverschilligheid en vermeende culturele superioriteit naar voren wat ingeleid is door die vergissing van Paul Witteman waarin dat hoofddeksel een centrale rol speelt. Vervolgens wordt de heer Enait verder ingeleid met een aantal fragmenten om het onwetende publiek te informeren met welke gast zij aan tafel zitten. De fragmenten schetsen een beeld van een Enait, in drie verschillende programma's, waarin hij boos, gefrustreerd en onfatsoenlijk overkomt. In deze drie verschillende programma's dient hij uit te leggen waarom hij geen handen wil schudden met vrouwen en niet wil opstaan voor rechters:

Fragment 1

(Onbekende) presentatrice: *'Wat is eigenlijk de reden waarom u niet wilt opstaan?'*

Mohammed Enait: *'Nou, ik ben uhm, moslim en ik geloof in een bepaalde vorm van fundamentalistisch egalitarisme.'*

Fragment 2

Mohammed Enait (op een geïrriteerde toon): *'u hoeft niet te spreken voor alle vrouwen, mevrouw, want u bent niet de perfecte articulator voor alle vrouwen, want ik kan u zeggen dat moslimvrouwen, niet uw ideeën hebben.'*

Polak: *'Nee, wie zegt dat ook, ik zeg ik als vrouw.'* (Dit is overigens niet waar. Zij spreekt 'over vrouwen in het algemeen' blijkt uit nadere beschouwing van dit fragment)

Enait: *'Dus ik zou zeggen: 'hold your horses, mevrouw Polak.'*

⁴ Fragment uit: Advocaat Mohammed Enait loopt weg bij Pauw & Witteman (zie bijlagen).

Fragment 3

Mohammed Enait: *'Nou, ik heb het [een eerdere uitspraak van de rechter waarin naar voren kwam dat hij wel moest opstaan voor de rechter] verleden week een judicium corum, oftewel een boerenvonnis genoemd'.*

Knevel: *'een boerenvonnis'?*

Mohammed Enait: *'ja, een boerenvonnis omdat, uhm, de rechter die dit vonnis heeft uitgedraaid waarschijnlijk uit één of ander boerengat is gekropen'.⁵*

In het eerste fragment wordt duidelijk dat de heer Enait fundamentalistisch is voor de kijker en vindt de bevestiging plaats dat het idee van 'geen handen willen schudden' en 'niet willen opstaan voor de rechter' uit een fundamentalistische geloofstroming komt. Fragment twee en drie laten een boze en onfatsoenlijke Mohammed Enait zien waarmee bevestigd wordt dat fundamentalisten rigide, gevoelig en niet voor rede vatbaar zijn waarmee wederom stereotypes worden bevestigd. (Nadere beschouwing, overigens, van fragment twee leidt tot de conclusie dat mevrouw Polak wel degelijk over vrouwen in het algemeen spreekt en niet slechts 'ik als vrouw' nadat zij werd terecht gewezen door de heer Enait). Na de kennismaking vergeet Paul Witteman hoe het hoogste orgaan van de advocatuur heet, namelijk het hoogste tuchtcollege, dat Enait heeft vrijgesproken van alle aanklachten (het niet hoeven op te staan voor de rechter en het hoofddekse af te doen), waardoor Enait hem opnieuw moet corrigeren. Ik noem deze twee vergissingen omdat het mijns inziens een aantal zaken aantoont die het amateurisme en desinteresse in de gast illustreren. Paul Witteman vraagt vervolgens aan de heer Enait hoe belangrijk een dergelijke uitspraak is voor zijn voor de jurisprudentie en de multiculturele samenleving. De heer Enait antwoordt het volgende:

Mohammed Enait: *'Nou, als je kijkt naar het belang zelf, dan denk ik dat het wel degelijk een dijkdoorbraak te noemen valt. Uhm, in Rotterdam zelf heb je een Raad van Toezicht, dat is, zeg maar, de lokale orde van advocaten en die had dus de opinie dat vrouwen met hoofddoeken geen advocates kunnen worden. In Den Haag en andere arrangementen zag je dus wel dat er vrouwen met hoofddoeken opereerden, maar daarvan zeiden ze: 'dat is een gedoogbeleid. Als we dus sec kijken naar de wet, als we de wet droogjes toepassen, dan betekent dat we gewoon vrouwen kunnen wenen die met hoofddoeken, of mannen met tulbanden of andere hoofddeksels, dat we dat niet hoeven te accepteren als advocaat'. En nu [na die uitspraak] is het dus breed getrokken en ik heb vandaag ook een gesprek gehad met de nieuwe deken in Rotterdam en die zei dat het wel degelijk implicaties en repercussies heeft voor de orde hier, en ik zou graag een gesprek met u willen aan gaan, want dat betekent dus dat uw optreden er voor heeft gezorgd dat er een bres is geslagen in de muur.'⁶*

De heer Enait stelt, in vrij formeel taalgebruik, dat de uitspraak van de rechter een dijkdoorbraak te noemen valt omdat het hiervoor, in de interpretatie van de arrangementen van Den Haag en Rotterdam, wel verboden was als de wet droogjes werd toegepast. De uitspraak van de rechter heeft

---

⁵ Idem.

⁶ Idem.

een einde gemaakt aan deze interpretatie en zal daarom gevolgen hebben voor het diversiteitsbeleid in de rechtszaal:

Paul Witteman: 'Dus het is, laten we zeggen, een diversiteits gevolg heeft het, een liberaler optreden ten opzichte van mensen die moslim zijn en toch in die raadszaal gaan optreden'.

Enait: 'Ja, klopt ja, dat we niet met argusogen bekeken worden en dat er niet meer wordt gedacht dat dit een teken is van disrespect.'

Mohammed Enait heeft in drie verschillende programma's zijn verhaal uitgelegd, maar Paul Witteman vraagt nogmaals aan de heer Enait waarom hij niet wil opstaan voor de rechter. En hier begint de strijd tussen de westerse, Nederlandse normen en waarden, in dit geval in de Nederlandse rechtszaal en de vrije interpretatie van een moslim die gelooft in een vorm van fundamenteel egalitarisme waarin alle mensen gelijk zijn. In plaats van dat er een dialoog (en wellicht begrip) ontstaat over de beweegredenen van de heer Enait, ontstaat er een *strijd* waarin de presentatoren heersende conventies (van blanke Nederlanders) en bestaande machtsverhoudingen in stand proberen te houden (Prins, 2004: 165):

Paul Witteman: '*Nog even, waarom wilde u ook eigenlijk niet opstaan voor de rechter? Waarom was dat ook al weer!?*'

Mohammed Enait: '*Dat was omdat ik geloof dat de mensen allemaal gelijk zijn. Ik ga uit van een soort vorm van fundamentalistisch egalitarisme en mijn religie leert mij dus dat alle mensen gelijk zijn en dat je dus niet hoeft op te staan voor rechterlijke machten of anderszins.*'

Jeroen Pauw: '*Maar ja, het mag wel*'.⁷

Jeroen Pauw, die tot dan stil was gebleven, geeft aan dat opstaan voor de rechter wel *mag*. Uit de toon en van zijn gezichtsuitdrukking valt eveneens op te maken dat dit sterk zijn voorkeur heeft. De rechter heeft echter aangegeven in zijn uitspraak dat opstaan niet *hoeft* en Mohammed Enait probeert uit te leggen dat er in de islam, net er zoals in de wetenschap en rechtswetenschap, verschillende interpretaties en visies naast elkaar kunnen bestaan en dat hij zuiver juridische argumenten heeft uitgewisseld bij het Hof en de Raad van Discipline. Jeroen Pauw blijft echter vasthouden aan zijn geloof (in de westerse normen en waarden) waardoor er een woordenwisseling volgt waarin steeds duidelijker naar voren komt dat er *geen ruimte en begrip* is voor de visie van de heer Enait, ondanks de rechterlijke uitspraken. De reacties van de tafelgasten en het publiek (lachen om de woorden van Pauw) zeggen eveneens iets over de acceptatie van de visie van Enait en over de bejegening van vooral Jeroen Pauw richting de heer Enait, namelijk dat religie iets is wat achterhaald en achterlijk is, laat staan de strikte versie van de beleving er van. Bij voorkeur zou ik het hele

---

⁷ Idem.

fragment tonen maar op dit moment volstaat de reactie van Jeroen Pauw op het verhaal van Mohammed Enait op de vraag waarom hij 'zo hecht aan dat hoofddeksel':

Jeroen Pauw: '(...) maargoed enfin, nogmaals, wat is dan de reden, omdat Mohammed een muts draagt moet jij ook een muts dragen?'

Mohammed Enait: 'Een hoofddeksel ja, als je bijvoorbeeld kijkt, u zegt zelf soms, uhm ja, er zijn bepaalde politieke partijen die zeggen dat Nederland een Judo-Christelijke samenleving is...'

Jeroen Pauw: 'blijf nou even bij die muts!'

Mohammed Enait: 'nee, nee, nee, wacht even dan, ik kom naar die muts toe'.⁸

De zaal en de tafelgasten gniffelen om de vergissing van Enait in dit geval. Mohammed Enait wordt steeds meer in een hoek gedreven doordat Jeroen Pauw een onderwerp aansnijdt dat *ansich geen onbekend terrein zou hoeven zijn* voor de presentator(s) omdat het algemeen bekend is dat het wel of niet dragen van hoofddeksels onderdeel zijn van verschillende religieuze belevingen, zelfs voor verstokte atheïsten. En dat de zaal en tafelgasten de heer Enait uitlachen geeft aan dat de heer Enait niet als een gelijkwaardig persoon aan tafel zit en wordt behandeld. Hierin wordt de *ongelijke machtspositie* tussen de blanke presentatoren, het overwegend blanke publiek, de overige blanke tafelgasten en de religieuze Enait evident. Mohammed Enait laat zich niet kennen en probeert dan uit te leggen dat in andere religies, zoals de joodse en christelijke, het dragen van een hoofddeksel ook niet ongewoon is. Eveneens geeft Enait aan dat hij (het stellen van) de vraag *ansich* niet begrijpt ,aangezien het dragen van hoofddeksels niet ongewoon is, waarop Pauw als het volgende reageert:

Jeroen Pauw: 'de vraag was: waarom draag je een hoofddoek, of uhm, in dit geval een hoofdbedekking, een muts, wat het ook is'.

Enait: 'Ja, ik heb u dus ook aangegeven, van het heeft te maken met...'

Jeroen Pauw: '...Mohammed deed het ook al'

Mohammed Enait: 'ja'

Rosemüller: 'En, uhm, handen geven, hoort dat ook bij dat hele, hele...'⁹

Paul Rosemüller doet ook een duit in het zakje door, met 'een zeer kritische houding', vooral in lichaamstaal, zich hardop af te vragen of dat 'handen geven' ook bij, en hier vul ik het voor hem in, 'bij dat orthodoxe gedoe' hoort. Het handen schudden was echter al uitgebreid besproken in vorige programma's. De herhaalde vraag van Paul Rosemüller geeft aan dat hij het ook niet, of nog steeds, niet (wil) begrijpen dat een Nederlandse rechter in het voordeel van de heer Enait heeft gesproken. De heer Enait, die de vraag van Rosemüller negeert, geeft aan wat het Hof van Discipline precies

⁸ Idem.

⁹ Idem.

heeft gezegd in de woorden van Enait: 'we leven in Nederland in een multireligieuze en multiculturele samenleving leven'. Aansluitend voegt Enait toe dat vooral Jeroen Pauw 'monocultureel te werkt gaat en dat hij niet weet wat voor sentimenten er in de samenleving spelen'. De discussie escaleert en Jeroen Pauw maakt Enait uit voor provocateur, maar hij zegt er wel bij voor de duidelijkheid dat het zijn goed recht is (omdat we in een vrije samenleving leven?), maar dat je dan vragen kan verwachten over handen schudden en mutsen. Enait verdedigt zich zelf door te stellen dat hij dat hij *geen provocateur* is maar zich beroept heeft op zijn rechten als moslim (omdat we in een vrije samenleving leven?) en dat dat iets anders als provoceren. Jeroen Pauw reageert hierop door Enait tot tweemaal toe cynisch te feliciteren. Het gesprek vervolgt:

Mohammed Enait: *'Ik ben binnen de stalen kaders van de rechtstaat gebleven, maar het zijn politieke agitatoren als jullie...'*
Jeroen Pauw: *'jullie?'*
Mohammed Enait: *'...die telkens blijven zeggen'*
Jeroen Pauw: *'wij zijn jullie?'*
Mohammed Enait: *'Ja, wat denk je, de elite racisten.'*
Jeroen Pauw: *'Elite racisten?'*
Mohammed Enait: *'ja, elite racisten, dat zijn de mensen die hier in de media zitten, hier in de redactie zitten, en die denken van ja, uhm, dat zich alles kunnen permitteren als het gaat over orthodoxe moslims en allerlei dingen lopen te zeggen.'*
Jeroen Pauw: *'heb je nu het idee dat je goed bezig bent door te zeggen dat dit elite racisten zijn omdat ze vragen waarom je de dingen doet die je doet?'*
Mohammed Enait: *'Nee, het gaat om de manier waarop je handelt.'*
Jeroen Pauw: *'geef je jezelf nu een complimentje?'*
Mohammed Enait: *'je bent gewoon dedain bezig, je bent gewoon bezig op een bepaalde manier je gast te proberen in diskrediet te brengen en hetgeen dat er eigenlijk is gebeurd is dat het Hof heeft gezegd, we leven in een multiculturele samenleving, maar ik had al bij u, bij het eerste gesprek, toen zei u aan mij, hier buiten, ik geloof niet in de multiculturele samenleving...'*
Jeroen Pauw: *'Nee!'*
Mohammed Enait: *'dus u bent geen, dus u geloof niet in de multiculturele samenleving?'*
Jeroen Pauw: *'Nee natuurlijk geloof ik niet, maar dat doet er niet toe, ik wil dat wel zeggen.'*
Mohammed Enait: *'dat geeft aan dat u geen honest broker bent.'*
Pauw: *'Geen wat? Honest broker? Ik ben helemaal geen broker, maar wel honest!'*
Mohammed Enait: *'nee, weet je wat het is, je bent geen onafhankelijke journalist. Je hebt je eigen visies die je probeert te laten profileren en te prevaleren over die van andere mensen.'*
Paul Witteman: *'We gaan de temperatuur laten dalen door te kijken naar de Zapp service'.¹⁰*

Je ziet dat Enait niet bang is voor Jeroen Pauw en op gelijke wijze, door middel van neorealistisch taalgebruik, de strijd aan gaat. De tijd was echter om en Mohammed Enait besloot om op te stappen tijdens de Zapp Service omdat hij zich beledigd voelde en onrespectvol behandeld. Na de Zapp

¹⁰ Idem.

service werd betreurd dat de heer Enait was opgestapt ondanks de (grappende) dringende vraag 'wat doe je nu'?! Vervolgens zegt Jeroen Pauw dat 'zij volgende keer wel terugkomen' waarop wordt gegruapt of hij 'dat nou wel zeker weet'. En passant wordt de heer Enait ook bestempeld als moordend terrorist. Al was het voor de grap. De heer Enait viel eveneens een cynisch applaus ten deel omdat hij was opgestapt. De presentatoren, de tafelgasten en het publiek konden er met zijn allen wel om lachen. Wat er echter in het midden blijft is wie de *strijd* heeft gewonnen.

Dit item is exemplarisch voor dit onderzoek omdat het goed weergeeft hoe neorealistisch taalgebruik 'zijn werkelijkheid en waarheid' construeert en hoe de blanke elite (de presentatoren Pauw en Witteman) door middel van hun discours, het maatschappelijke discours beïnvloeden door subjectieve en ongebalanceerde interviewmethoden (Van Dijk, 1991: 6). Uiteraard is de invloed moeilijk te meten, en dat heb ik ook niet gedaan, maar uit de reacties van het publiek en de andere tafelgasten en om je heen kijkend naar het algemeen beeld van deze discussie, laat die invloed zich wel raden. Met dit item heb ik eveneens de ongelijke positie, en daarmee de geprivilegieerde positie van de presentatoren, willen aantonen. Deze positie uit onder andere door het ontbreken van reflectie op het gedrag en taalgebruik en eventuele gevolgen hiervan. In plaats daarvan gaat men over tot de orde van de dag.

In het volgende item laat ik een ander voorbeeld zien van een discussie waarin er niet gemarchandeerd kan worden met de westerse normen en waarden en ook hier is er sprake van *weinig ruimte* voor de visie van een moslim. Eveneens wordt hier duidelijk dat de vrijheid voor de één niet perse gelijk is aan de vrijheid van de ander.

§ 3.5. Twee maten, twee gewichten: wie heeft er net iets meer vrijheid van meningsuiting?

Het volgende item geeft de discussie weer tussen de voormalige voorzitter van de Arabisch Europese Liga (AEL), Abdou Bouzerda en de voormalig voorzitter van het Centrum Informatie Documentatie Israël (CIDI), Ronnie Naftaniël, naar aanleiding van de Deense cartoonrellen en specifiek, de discussie die daarop volgde in Nederland over de vrijheid van meningsuiting.

De discussie begint met de vraag aan de Abdou Bouzerda waarom hij die cartoons, waarin volgens de interpretatie van Knevel en De Brink wordt gesuggereerd dat de joden de Holocaust wordt ontkend, heeft getekend:

Abdou Bouzerda: *'in de nasleep van de Deense cartoonrellen, zoals dat in het Westen bekend staat, ontstond er een debat, in het bijzonder hier in Nederland, waarin werd gesteld dat er onder de vrijheid van meningsuiting men een ieder mag beledigen en dat over smaak niet te twisten valt en wat een goede cartoon is, om maar terug te komen op die vraag, zo iets als een goede cartoon bestaat eigenlijk niet, zo iets als een slechte cartoon bestaat eigenlijk ook niet.'*

Knevel en De Brink: *'Maar u dacht, ik wil reactie op die rellen in Denemarken...'*

Abdou Bouzerda: *'Nee, het ging echt om de discussie die ontstond waarin werd gesteld dat men onder het mom van meningsuiting mag beledigen en dat moslims eigenlijk achterlijk zijn en niet zo goed begrijpen dat cartoons maar cartoons zijn en niet kunnen krenken. Toen hebben we gezegd, ok, het is inderdaad zo dat er niet zo iets is bestaat als een religieus persoon in het seculiere westen, althans wel Jezus uiteraard, maar ook Jezus is al meerdere malen belachelijk gemaakt en waar het ons om ging is die heilige huisjes opzoeken en daarmee het seculiere Westen confronteren zodat hier ook gevoeligheden ontstaan'*.¹¹

Abdou Bouzerda tracht uit te leggen dat het niet zozeer om de rellen gaat, maar om het debat dat daarop volgde over de vrijheid van meningsuiting en dat ze heilige huisjes van het westen hebben opgezocht om aan te geven dat er een vergelijkbare gevoeligheid ontstaat zoals wanneer er getekend wordt over Mohammed. De volgende vraag aan Abdou Bouzerda is om de cartoons te beschrijven, waarop de interpretatie van Knevel en de Brink opnieuw suggereert dat het om ontkenning van de Holocaust gaat. Abdou Bouzerda is genoodzaakt om nadere uitleg verschaffen en dat doet hij door te stellen dat de cartoons niet los kunnen worden gezien van 'de context en de rol als activisten die zij destijds hadden en met de consequente boodschap die zij bij de content geplaatst hebben'. In deze boodschap wordt vermeld dat zij niet achter de inhoud staan en de cartoons in het kader van de vrijheid van artistieke expressie (lees: vrijheid van meningsuiting) de cartoons hebben getekend. Als aanvulling vermeldt hij dat de AEL niet alleen over joden (en de Holocaust) heeft getekend maar ook bijvoorbeeld over homoseksualiteit en feminisme, wat volgens de AEL de 'heilige huisjes' van het westen zijn, zoals Mohammed dat voor de islam is. Het volgende gesprek ontvouwd zich:

Knevel en De Brink: *'en dat allemaal om het debat los te kunnen maken, zegt u'*.

Abdou Bouzerda: *'het debat over de vrijheid van meningsuiting'*.

Knevel en De Brink: *'heeft u het idee dat u mensen gekwetst heeft?'*

Abdou Bouzerda: *'Kijk, deze meneer die naast mij zit, de heer Naftaniël, die zal wellicht straks gaan beweren dat hij wel gekwetst is, maar een ieder, een ieder die de boodschap naast de cartoon leest en begrijpt waar het over gaat kan niet beledigd zijn, immers de AEL ondersteunt niet de boodschap dat er minder dan zes miljoen joden zijn vermoord.'*

Knevel en De Brink: *'u heeft het alleen gesuggereerd'*.

Abdou Bouzerda: *'de cartoon, op zich zelf staand, als je die op een website zet zonder de boodschap, zonder het verhaal er achter, kan die beledigend zijn, maar dat is niet het geval.'*

Knevel en De Brink: *'het woord Ausschwitz staat ook in de cartoon'*.

Abdou Bouzerda: *'zelfs het woord Ausschwitz staat ook in het cartoon, anders is het geen Holocaust cartoon, dat heeft u heel goed gezien meneer Knevel. Voorop gesteld, deze cartoon is gemaakt om te shockeren, en is niet gemaakt om er om te lachen. Ik heb zelf aangegeven dat die onsmakelijk is...'*

Knevel en De Brink: *'dat vindt u zelf ook?'*

¹¹ Fragment uit: Ronny Naftaniël versus Abdou Bouzerda (zie bijlage).

Abdou Bouzerda: *'...dat heb ik meerdere malen aangegeven ja, ik vind het een onsmakelijke cartoon, dat vind ik van alle cartoons die gemaakt zijn en als u mij vraagt of het de meest onsmakelijke cartoon is dan zeg ik nee, er zijn nog onsmakelijker cartoons.'*¹²

Interessant is de vraag of Abdou het idee heeft dat hij mensen gekwetst heeft, wat één van de heikele punten in het debat rondom vrijheid van meningsuiting is. Vaak is de reactie van blanke Nederlanders op die vraag dat men dan 'niet zo van die lange tenen moeten hebben'. Vervolgens laten Knevel en De Brink voor de derde keer blijken dat zij de cartoon interpreteren als ontkenning van de Holocaust waardoor Abdou Bouzerda nogmaals moet herhalen dat de AEL en hij de cartoons onsmakelijk vinden, en niet achter de inhoud staan. Knevel en De Brink stellen dat het punt inmiddels helder is en vragen Ronnie Naftaniël om een reactie. De heer Naftaniël blijkt 'totaal verbijsterd en snapt niet dat de AEL uitgerekend de joden heeft moeten uitkiezen'. Hierbij gaat hij voorbij aan het feit dat ook homoseksuelen en feministen zijn uitgekozen door de AEL als die 'andere heilige huisjes van het westen'. Abdou Bouzerda geeft hierbij nogmaals aan dat het volgens de AEL geen belediging kan zijn door de bijgevoegde teksten waarin afstand wordt genomen van de inhoud. Ronnie Naftaniël reageert als volgt:

Ronnie Naftaniël: *'dat is precies wat er wel gebeurd is, als alle joden in Nederland die antisemitisme meemaken, en waar het OM ook soms niets tegen doet, als al die joden opeens moslims zouden gaan beledigen omdat ze zo nodig zijn gekwetst of dat dat nou allemaal mag, dan komen we in een wereld van agressie, van narigheid, iets wat in een fatsoenlijk samenleving niet hoort en ik denk dat dat de essentie is, dat het fatsoen bij de AEL ten enenmale ontbreekt over deze cartoons.'*¹³

Het fatsoen ontbreekt ten enenmale volgens Ronnie Naftaniël. Later in het gesprek voegt de heer Naftaniël ook nog toe dat de ene belediging niet de andere is waarmee hij aangeeft dat het beledigen van joden anders zou zijn dan het beledigen van moslims. Abdou Bouzerda vertelt nogmaals dat de cartoons niet bedoeld (kunnen) zijn als belediging maar wel bedoeld waren om te shockeren. Bovendien zijn de cartoons getekend om een spiegel voor te houden voor het seculiere westen. Knevel en De Brink vragen daarop waarom, en dat illustreert dat ze het 'heldere punt' van de heer Bouzerda niet begrepen hebben, de AEL dan geen IJslanders, Nieuw-Zeelanders en Noren heeft beledigd maar uitgerekend de joden en waarom hij dan wilde shockeren. Bouzerda geeft dan een nadere uitleg door te stellen dat de afgelopen 10 jaar (lees: vanaf 2001), de moslims, onder het mom van vrijheid van meningsuiting stelselmatig worden beledigd en geschokt. Hij geeft ook aan dat het volgens hem onmogelijk om beledigingen aan objectieve criteria te houden, als reactie op de opmerking dat de ene belediging niet de andere is. De heer Bouzerda vertelt dat het Openbare

---

¹² Idem.

¹³ Idem

Ministerie stelt dat 'Mohammed geen symbool is voor moslims, waardoor zij niet beledigd zouden kunnen raken'. De heer Bouzerda geeft echter aan dat, met hem, vele moslims deze interpretatie van het Openbare Ministerie niet delen. Eveneens legt hij nogmaals uit aan de heer Naftaniël dat voor joden, homoseksuelen en feministen is gekozen om het westen een spiegel voor te houden. Hij is namelijk, zo stelt hij, als product van twee beschavingen, de Europese beschaving en moslimbeschaving, bekend met wederzijdse gevoeligheden en taboes. De reactie van Naftaniël, en het stilzwijgen van de presentatoren, op het relaas van de heer Bouzerda is typerend. Er wordt niet ingegaan op het idee dat moslims stelselmatig geshockeerd en beledigd worden door blanke Nederlanders de afgelopen tien jaar. De opvattingen en frustraties van de blanke Nederlanders (inclusief de blanke Nederlanders van joodse afkomst in dit geval) worden wel erkend, terwijl de opvattingen en frustraties van leden van minderheidsgroepen worden tegengesproken of genegeerd (Prins, 2004: 35). In plaats daarvan wordt de aanval geopend door de heer Naftaniël en wordt de heer Bouzerda en de AEL neergezet als een bedreiging voor westerse samenlevingen (Van Dijk, 1991: 8), door te stellen dat de AEL 'zogenaamd democratisch is, maar tegelijkertijd Israël en Amerika de dood toewenst en bij terroristen op bezoek gaat'. Dit punt is volgens Naftaniël tevens de kern van het probleem. De presentatoren, bewust of bewust, proeven dan ook ineens dat er iets anders achter zou zitten:

Knevel en De Brink: 'heren, wij verplaatsen het probleem nu van de discussie over cartoons, want daar zouden we het over hebben, naar de problematiek in het Midden-Oosten, maar ik proef, bij u, maar ik proef ook bij u, u wilde voor deze uitzending, wilde u hem geen hand geven.'

Abdou Bouzerda: 'inderdaad'.

Knevel en De Brink: 'toen dacht ik, het gaat niet om cartoons alleen, het gaat bij u om een veel dieper liggend probleem, want u wilde de vertegenwoordiger...'

Ronnie Naftaniël: 'haat'

*Knevel en De Brink: '...van de zionistische entiteit, zoals u dat noemde, wilde u geen hand geven dus ik was geschokt door het feit dat u hier kwam en deze meneer geen hand wilde geven. Zit er bij u niet wat anders onder?'*¹⁴

Hierop antwoord Bouzerda dat hij dan 'geen knip voor de neus waard zou zijn en in het programma is gekomen om, netjes volgens de regels van het publieke debat, te discussiëren met de heer Naftaniël'. Dit item eindigt in een 'welles, nietes discussie' over het racistische karakter van de staat Israël waardoor Knevel en De Brink besluiten er een einde aan te maken (aan het programma van die avond). Ze besluiten door te stellen 'dat we er nog lang niet zijn' en gaan over tot de orde van de dag.

---

¹⁴ Idem.

Cruciaal voor het nieuw-realistische vertoog is dat het leden van minderheidsgroepen zelden als medestanders fungeren, maar juist als tegenstanders. Zij fungeren vooral als onderwerp van in plaats van als deelnemers aan het gesprek. Baukje Prins stelt dat minderheden letterlijk als vreemdelingen geframed worden middels een retoriek van lef en helderheid waarin de leden van de minderheidsgroep volgens de Zygmunt Baumanse term 'onbeslisbaren fungeren: noch vrienden, noch vijanden, noch binnen, noch buiten, maar vreemd, niet classificeerbaar, niet te bevatten. (Bauman, 1991 in Prins, 2004: 33). In dit item is er echter sprake van buitensluiting en dat die 'andere Nederlander' fungeert als vijand die zichzelf buiten de samenleving plaatst en niet te bevatten is.

Knevel en De Brink hebben een christelijke levensovertuiging waardoor zij minder goed in het plaatje van het blanke elite discours passen. Niettemin schaar ik hen er wel onderdeel van omdat zij in navolging van die blanke elite een dezelfde discours hanteren als bijvoorbeeld Pauw en Witteman en daardoor onderdeel uitmaken van ditzelfde establishment dat de media beheerst, weliswaar een trede lager. Dit blijkt ook uit de programmering van dit programma vergeleken met Pauw en Witteman. Knevel en De Brink mogen in de zomermaanden (als iedereen op vakantie is) hun programma maken en uitzenden en Pauw en Witteman de rest van het jaar.

De participanten in getoonde discussies laten zien dat redelijkheid, tolerantie en non-discriminatie beginselen eveneens in het vaandel van 'andere Nederlanders' staan, waardoor de vraag ontstaat of deze begrippen typisch (blank) Nederlands zijn. Een specifiek Nederlandse identiteit laat zich moeilijk definiëren waardoor Nederlander zijn verwordt tot niets bijzonders en tot 'normaal' of 'gewoon' zijn en als de *norm* gaat gelden. Een niet-Nederlander kan dan snel worden ervaren als een afwijking van de norm waardoor er een asymmetrische verhouding ontstaat. De norm behoeft geen verantwoording af te leggen voor zijn of haar gedrag, maar de 'andere Nederlanders' wel. Vanuit de dominante (normerende) positie lijkt het dan alsof het gedrag van blanke Nederlanders en hun kijk op het leven universeel geldig en vanzelfsprekend zijn, terwijl het gedrag van 'andere Nederlanders' maar raar en cultuurgebonden is. Een binaire tegenstelling van modern versus traditioneel vloeit hier uit voort alsmede westers versus niet-westers, niet gelovig versus religieus. Hieruit vloeien machtsverschillen voort waarin blanke Nederlanders gewoontes en gedrag van 'andere Nederlanders' wel of niet kunnen/willen accepteren (Prins, 2004: 32-33), hetgeen leidt tot normerende veroordelingen. Hierin speelt tolerantie een grote rol.

Normerende veroordeling

§ 4.1. Hegemoniale ideologie

Gramsci (1971) was een neomarxist die een groot deel van zijn leven doorbracht in de gevangnissen van Mussoloni. Zijn belangrijkste theoretische bijdragen liggen op het gebied van ideologie en hegemonie. In tegenstelling tot wat vele marxisten tot dan nog toe dachten, namelijk dat de economie bepalend was voor de maatschappelijke ontwikkeling, is dat hij van mening was dat ideologie, in plaats van economie, de motor van maatschappelijke ontwikkelingen was. Het vormen van een ideologie gebeurde door individuen, specifiek intellectuelen, wat leidt tot een psychologisch bindmiddel dat de maatschappelijke verhoudingen reguleert en in stand houdt. De ideologie raakt ingebed in de cultuur en het maatschappelijk handelen van mensen en wordt onderdeel van de *common sense*. Zijn theorie over ideologie is gekoppeld aan hegemonie waarbij dat zoveel betekent als overmacht of suprême maatschappij. Hegemonie, echter, zal niet alleen verkregen worden door het machtsgebruik maar ook door een consensuscultuur waarin de overheerste groep zal erkennen dat haar welzijn verbonden is mede afhankelijk van de dominante groep. Legitimatie van de hegemonie vindt dan plaats via generatie van (politiek) draagvlak, wat bewerkstelligd kan worden door repressie maar ook door identiteit en ideologische principes. En hier komende discoursen in beeld: de heersende praktijk wordt dan zo verwoord dat het lijkt dat het de natuurlijke, *normale* en onvermijdelijke gang van zaken is. Aangezien een maatschappij zelden of nooit homogeen is kunnen verschillende groepen minderheden dezelfde strijd aangaan om hegemonie en solidariteit te verwerven ten gunste van de *eigen emancipatie* welke leidt tot een pacifistische *war of position* dat gericht is op de opinievorming, mobilisering van de burgermaatschappij en erkenning (Montessori, Schuman, De Lange, 2012: 153-154). Als we kijken naar de Nederlandse context is het niet zozeer hegemonie verwerven dat 'andere Nederlanders' voor oog hebben, maar wel een gelijkwaardige positie en emancipatie. Interessant in dit kader is om te kijken naar hoe de dominante ideologie in Nederland, namelijk die van de blanke Nederlander, haar ideologie verdedigt ten opzichte van andere Nederlanders die tevens een plek opeisen in de maatschappij. Eerst wil ik een korte introductie geven van Judith Butler over performativiteit . Vervolgens geef ik een korte introductie van studies naar blanke dominantie in de samenleving. Al eind negentiende eeuw werd er door DuBois voor het eerst een studie gedaan naar de culturele en ideologische praktijken van blanken.

§ 4.2. Performativiteit en regulatieve discoursen

Judith Butler heeft in navolging van Foucault het concept van performativiteit ontwikkeld. In haar onderzoek naar sekse, gender en seksualiteit (bijvoorbeeld heteroseksualiteit verbonden aan

mannelijke lichamen) stelt ze dat zowel sekse, gender en seksualiteit culturele constructen zijn die gedurende de tijd herhaald 'performed' zijn waardoor er in essentie een kern gender ontstaat (bijvoorbeeld: mannelijk en heteroseksueel) die de norm wordt. Dit gebeurt echter niet vrijwillig maar, zo ontleent zij aan Foucault, is dit het gevolg van 'regulatieve discoursen', of in andere woorden, disciplinerende regimes waarin van te voren wordt bepaald welke sekse, gender en seksualiteit sociaal toegestaan en 'natuurlijk' zijn. Regulatieve discoursen dwingen, met disciplinerende technieken, op die manier subjecten (subjectivatie) tot bepaalde gedragingen (performativiteit) die niet zullen afwijken van de norm (Lennon, 2010). Performativiteit wordt dan begrepen als repeterende, regulerende en afgebakende normen over bijvoorbeeld gender, maar ook bijvoorbeeld over etniciteit. Nederlandse burgers met een andere culturele achtergrond zullen zich dusdanig moeten aanpassen en gedragen volgens de norm (blanke Nederlander) dat ook hier een 'performativiteit' ontstaat. Als men dit niet doet, zal men moeite hebben mee te draaien in de Nederlandse maatschappij en uitgesloten worden. Performance is geen eenmalige event, maar een herhalende gedwongen rituele productie die het subject in staat stelt om überhaupt mee te draaien in de maatschappij.

§ 4.3. *Introductie in Witheidstudies*

De studie naar culturele en ideologische praktijken en de blanke suprematie staan al ruim een eeuw centraal in de wetenschappelijk werken van voornamelijk zwarte wetenschappers in de Verenigde Staten (DuBois, 1970, 1936; Roediger, 1998 in: Steyn & Gallagher, 2008: 4). In het begin van de jaren negentig echter, introduceerde *Whiteness Studies* zich zelf als een nieuwe benadering om ras en racisme te bestuderen, door niet de dominante manier van onderzoek naar ras en racisme, welke zijn focus had op de geracialiseerde 'Ander', te gebruiken, maar juist blankheid, witheid, als categorie/onderzoekssubject centraal te stellen (Steyn & Conway, 2010: 283-284). Vandaag te dag is Witheidstudies een gewaardeerde richting in 'Critical Race Studies' en wordt in verschillende disciplines, in intersectie met andere categorieën van betekenisgeving aan identiteit zoals de etniciteit, gender, queer, migratie, nationalisme –en militarisme studies onderzocht (Steyn & Conway, 2010: 283-284). De onderzoeken in de diverse disciplines zijn gelinkt door één gemeenschappelijke deler: er wordt namelijk onderzocht *'hoe macht en onderdrukking worden gearticuleerd, herverkregen en hergedefinieerd via verschillende politieke discoursen en culturele praktijken die witheid privilegeert zelfs wanneer de voorrechten van de dominante groep omstreden zijn'* (Twine & Gallagher, 2008: 7).

Van oorsprong is de kritische behandeling van Witheidstudies te danken aan W.E.B. DuBois die in al in het begin de twintigste eeuw aandacht had voor ras en witheid. In zijn tweede toonaangevende boek *The Philadelphia Negro* (1970 [1899]) stelt DuBois 'raciale vooroordelen' aan

de kaak in de zin dat: ‘most white people are unconscious of any such powerful and vindictive feeling: they regard color prejudice as the easily explicable feeling that intimate social intercourse with a lower race is not only undesirable but impractical if our present standards of culture are to be maintained’ (DuBois, 1970 [1899] in Twine & Gallagher, 2008: 8). DuBois legt dit uit door te stellen dat voor blanken raciale vooroordelen geen ‘to-day responsibility [are] for all of perhaps the greatest parts of the Negro problems; or of the disabilities under which the race labors...they cannot see how such a feeling has much influence on the real situation or alters the social condition of the mass of Negroes’ (idem). Volgens DuBois resulteert deze ‘white supremacy’ in discriminatie, institutioneel racisme, vooringenomenheid and materiële deprivatie van zwarten, waar de blanken al dan niet ‘onbewust’ van zijn of geen moeite willen doen om het te zien (Twine & Gallagher, 2008: 8).

Belangrijk om te vermelden is dat volgens Twine & Gallagher (2008: 8-9) dat deze ‘blind spot’ van raciale ongelijkheid nog steeds geldig is vandaag te dag en dat ‘white supremacy’ zich wereldwijd manifesteert en dat de materiële voordelen van blanken *normaal, natuurlijk en alledaags zijn* (Twine & Callagher, 2008: 9).

Centraal in de focus van Witheidstudies stonden het wegschrijven van (de rol van) minderheden in de geschiedenis en het constante benadrukken van blank als normatief en centraal (Twine & Gallagher, 2008: 12). Toni Morrison stuurt in zijn boek *Playing in the Dark (1992)* weg van de psychologische inslag van de mainstream blanke sociale wetenschappers door zijn onderzoek naar de discursieve praktijken in boeken en films waarin witheid als normatieve identiteit wordt geponeerd en als cultureel referent. Verder wordt deze discipline gekenmerkt door een interesse in de discursieve strategieën en culturele praktijken van blanken in hun strijd om witte suprematie te herstellen en te reconstrueren in tijden waarin deze betwist wordt.

De normering en de alledaagsheid van *blank zijn of doen* staat centraal staat in dit hoofdstuk in plaats van taalgebruik. Het is onmogelijk dat het één en ander losgezien wordt van elkaar. Je zou ook kunnen beargumenteren dat de volgende items in het vorige hoofdstuk thuis horen en dat items uit het vorige hoofdstuk in dit hoofdstuk thuis horen, maar daar koos ik voor het centraal stellen van het discours en hier kies ik voor de focus op de *normerende veroordeling* en *regulatieve discours*. Dit komt onder andere tot uiting in wederom de discussie rondom vrijheid van meningsuiting met als archetype Hans Teeuwen die vurig het vrije woord verdedigt, maar ook door de discussie tussen de ‘genormaliseerde’ Marcouch en ‘radicale’ Fawaz Jneid.

§ 4.4. Hans Teeuwen en de Meiden van Halal

De media, als belangrijkste doorgeefluik van normering en regulatieve discoursen van de dominante blanke elite, spelen een belangrijke rol in de constructie van blank zijn of doen. Volgens het rapport *Identificatie met Nederland* uit 2007 van de Wetenschappelijk Raad voor Regeringsbeleid (WRR)

functioneren de media als ‘vindplaats van normen en weerspiegelen ze bepaalde normen uit de Nederlandse samenleving’ (WRR, 2007: 145). Ook is het plek waar bepaalde posities, standpunten en personen meer aandacht krijgen dan anderen (WRR, 2007: 145). Om dit aan te tonen gebruik ik het TV moment van jaar 2007 waarin Hans Teeuwen, als representant van de hegemoniale cultuur en verdediger van het vrije woord, uitgenodigd is door de Meiden van Halal om plaats te nemen op de pijnbank in het eenmalige televisie programma Bimbo’s en Boerka’s (Onder andere gepresenteerd door Jeroen Pauw!). Hij zal ondervraagd worden over een grap die over hen werd gemaakt die zij als beledigend, vulgair en kwetsend hebben ervaren. Ter illustratie:

*‘Kees de hond en geitenneukers, iedereen doet mee. Jezus en Mohammed op een openbare plee. Nee, ik mag niet kwetsen, mijn excuses en ik zal...voor straf mij laten pijpen door De Meiden van Halal’.*¹⁵

Het is een grap. Er werd dan ook smakelijk om gelachen en geapplaudisseerd door het publiek in de show, maar ook direct na de grap. Terwijl het programma als insteek had om Nederlandse vrijheden in multicultureel Nederland te bekijken vanuit ‘autochtoon en allochtoon’ perspectief werd in het dit item een Hans Teeuwen show waarin het perspectief van de Meiden van Halal nauwelijks aan bod kwam en ondergesneeuwd werd. Hun (De Meiden van Halal, maar ook die van Mohammed Enait en Abdou Bouzerda) opvattingen wijken te zeer af van de opvattingen van de gevestigde orde en worden zoveel mogelijk buiten beeld gehouden, niet toegelaten en niet geaccepteerd (WRR, 2007: 58). Dit was ook goed te zien aan de reactie van het publiek door voornamelijk voor Hans Teeuwen te klappen en juichten (denk ook aan het cynische applaus dat Enait ten deel viel). Als Hans Teeuwen, na wederom een seksueel getinte grap gemaakt te hebben, eindelijk op de pijnbank ligt vragen de dames aan hem waarom hij hen, in hun ogen, beledigd heeft. In eerste instantie komt Hans Teeuwen niet verder dan, dat ‘dat hij het grappig vond’. Later geeft hij iets meer toe en zegt hij dat grappig vond omdat De Meiden van Halal zo kuis zijn. Het is dan grappig, volgens hem, om hen dan te linken aan seks. Een legitimering van de grap vindt hij in het feit dat een hoogwaardigheidsbekleder, de burgemeester van Amsterdam, het ook grappig vond, terwijl hij tegelijkertijd toegeeft dat hij dat eigenlijk niet kon maken. De zaal lacht, giert en applaudisseert ondertussen. Het gesprek vervolgt:

Meiden van Halal: ‘Waarom had u de behoefte om ons te beledigen?’

Hans Teeuwen: ‘Nou, dat vond ik grappig’.

Meiden van Halal: ‘Dus u vond grappig en dacht daarom dat ik maar gewoon even?’

Hans Teeuwen: ‘Ja, ik moest een lied schrijven en dus, ja ik moest daar staan in die kou en het regende ook nog keihard, dus dan moet je wel met iets leuks komen’.

Meiden van Halal: ‘maar wacht even, u moet wel reageren op mijn vraag’.

¹⁵ Fragment uit: Hans Teeuwen en de Meiden van Halal in Bimbo’s en Boerka’s (zie bijlagen)

Hans Teeuwen: [schreeuwend] 'ik moet helemaal niks!' ¹⁶

We moeten helemaal niets in een vrij land benadrukt Hans Teeuwen, (half)grappend. Uiteindelijk komt Hans Teeuwen, als articulator van de dominante ideologie, tot de kern van zijn betoog. Hij vindt dat 'alles met enige status macht heeft dat altijd corrumpert en dus geridiculiseerd moet worden, want anders krijg je enge toestanden zoals een dictatuur of iets dergelijks'. Interessant is dat hij hier in dit geval waarschijnlijk met *alles* verschillende godsdiensten bedoeld. Hij ridiculiseert de islam door De Meiden van Halal in een seksuele context te plaatsen. Als we dit uit elkaar trekken ridiculiseert hij de Meiden van Halal die ansich niet zoveel macht en status hebben, ondanks dat zij een islamitische overtuiging hebben. Sterker nog, de Meiden van Halal, en (gesluisde) moslimvrouwen in het algemeen, nemen in het publieke debat, volgens blanke Nederlanders, veelal een *niet-geëmancipeerde en achtergestelde positie* in doordat zij als onvrij en slachtoffer worden beschouwd (Bennema in Trouw, 11/9/2009). In de redenering van Hans Teeuwen zouden zij juist niet geridiculiseerd mogen worden, maar wellicht wel die blanke Nederlander met zijn dominante ideologie.

Articulatiemacht speelt in dit item (maar ook in de andere items) een belangrijke rol. Doordat de dominante groep op een stellige wijze bepaalde definities oplegt en de waarheid claimt bepaalt deze groep wie er van de 'andere Nederlanders' er wel of niet bij hoort. Volgens Bourdieu gaat 'het om macht om te benoemen, categoriseren, identificeren en om te bepalen wat wat is en wie wie is' (Bourdieu, 1990 in WRR, 2007: 55). Specifiek gaat om het om de identificatie van burgers omtrent gender, etniciteit, religie en andere categorieën van identificatie. (Een vergelijkbare articulatiemacht vond plaats tijdens het 'Van Gijp incident' in de tweede week van augustus 2013, waarin de heren van Voetbal International, als articulators van de dominante ideologie, de homo-emancipatiebeweging 'lange tenen' verweten na homofobe opmerkingen van Van Gijp (Redactie in Volkskrant: 9/8/2013)).

De Meiden van Halal vragen vervolgens of hij een doel voor ogen heeft als hij mensen beledigt. Hierop antwoord Hans Teeuwen dat doel is om mensen te laten lachen. Vervolgens vragen De Meiden van Halal of je het recht moet kunnen hebben op beledigen en of dat niet iets anders dan de vrijheid van meningsuiting:

Hans Teeuwen: 'Ja, ik vind dat je dat recht moet kunnen hebben ja...'

Meiden van Halal: 'Maar dat is heel anders dan het recht op vrijheid van meningsuiting'.

Hans Teeuwen: 'nou, een mening kan beledigend zijn, snap je. Dus het kan zijn dat als ik mijn mening geef dat dat voor iemand anders beledigend is. Bovendien is belediging voor sommige mensen gewoon ja, een waarheid die ze liever niet

¹⁶ Fragment uit: Hans Teeuwen en de Meiden van Halal in Bimbo's en Boerka's (zie bijlagen).

willen horen. En dat zou dan kunnen betekenen, van oh, dan zouden we daar niet over mogen praten want dat is beledigend. Dus dat is heel erg multi interpreteerbaar'.¹⁷

Hans Teeuwen zegt dat een belediging voor sommige mensen een waarheid is die ze liever niet willen horen. Als we deze redenering toepassen op zijn grap over de Meiden van Halal zou *het kuis zijn van de Meiden van Halal een waarheid die zij liever niet willen horen*. Is het niet kuis zijn dan beter (westerse norm)? Dit onderwerp was overigens ook onderdeel van het programma. Bovendien hadden we eerder vastgesteld dat een kenmerk van het neorealistische vertoog een claim naar de waarheid is, maar wat is die waarheid in dit geval? En waar is die waarheid? Of zijn er meerdere waarheden die persoonlijke ingevuld kunnen worden? Of is de westerse waarheid, de enige en beste waarheid?

Het gesprek gaat verder. De grens van vrijheid van meningsuiting ligt volgens Hans Teeuwen bij geweld:

Meiden van Halal: '...dus eerst mensen helemaal warm maken en laten koken en dan zeggen, ja dit is voor mij de grens?'

Hans Teeuwen: 'Mensen warm maken en laten koken?' Daar kiezen ze toch zelf voor?'

Meiden van Halal: 'U beledigt mensen, ja maar u beledigt heel veel mensen, mensen kunnen daar best frustrerend, wat is geweld meneer Teeuwen?'

Hans Teeuwen: 'Ja maar, weten jullie, jullie doen net alsof gevoeligheid en gekwetstheid en je beledigd voelen een voorrecht is alleen voor gelovigen. Denken jullie dat als ik de TV aanzet dat ik niet dingen zie die mij ergeren? Dat ik mij niet beledigd zou kunnen voelen. Maar je ontwikkelt daar een schild voor. Dat doe je in een vrije samenleving want je wordt geconfronteerd met dingen waar je het [applaus en gejoel in de zaal]. En het valt mij op dat heel vaak gelovigen daarin heel slecht in zijn omdat gelovigen een neiging hebben om een monopolie op de waarheid te hebben. Zo is het leven en zo moet het, en zo moet het...' [luid applaus en gejoel].

Hans Teeuwen beweert dat beledigd zijn een eigen keuze is. Hij vindt dat gelovigen doen alsof ze een voorrecht hebben op gekwetst zijn en gevoeligheid, maar dat je daar nou eenmaal in een vrije samenleving een schild voor ontwikkeld. Gelovigen zouden daar slecht in zijn en zouden een monopolie op waarheid hebben. Eerder in het item claimde de heer Teeuwen nog de waarheid in zijn grappen en beledigingen en nu claimen de gelovigen de waarheid waaruit eens te meer blijkt hoe ingewikkeld de zoektocht naar de waarheden is. Ook stelt hij dat gelovigen het leven voorschrijven hoe het leven geleid moet worden. Als we deze redenering echter omdraaien zouden we dit ook kunnen zeggen van blanke Nederlanders die voorschrijven hoe gelovigen (en andere Nederlanders) moeten leven, door de Verlichtingsprincipes bijna als heilig te verklaren. Via *mediascapes* worden

---

¹⁷ Idem.

slechts *strookjes van de realiteit* laten zien van een andere 'scape': een *ideoscape* die is samengesteld uit beelden en narratieven van het Verlichtingsideaal en (veelal negatieve) narratieven produceren over 'andere Nederlanders' (Appadurai, 2002: 52-53).

Deze show lijkt bedoeld om dialoog te creëren tussen de 'allochtoon en autochtoon', maar werd een show waarin de blanke Nederlander die overgevoelige gelovigen eens flink de 'waarheid' kon vertellen. Het is veelzeggend dat deze Hans Teeuwen show tot TV moment van jaar 2007 is verkozen. Hier wordt de articulatiemacht van de media evident zichtbaar door de wijze waarop deze beelden en teksten, 'overwinnende Hans Teeuwen', laten zien en zelfs beloofd wordt met een prijs (WRR, 2007: 57). Aan de (blanke) orde van de dag zal immers niet getoorn worden.

Tot de dag van vandaag zijn deze principes leidend in de Nederlandse samenleving die gedomineerd wordt door de blanke Nederlanders wanneer het gaat om de vrijheid van meningsuiting. Als je als gelovige in deze samenleving wilt meedoen aan moeten passen aan de heersende norm. De articulatiemacht van de media en de performatieve effecten van taalgebruik maar ook de reacties van het publiek zijn cruciaal in de beeldvorming die door media als *regulatief discours* de televisiekamer wordt ingeworpen en tot *common sense* verwordt bij de gewone man thuis.

Het volgende item betreft de discussie tussen Ahmed Marcouch en Fawaz Jneid waarin Fawaz Jneid zich dient aan te passen aan de norm.

§ 4.5. 'Genormaliseerd': Ahmed Marcouch versus 'radicaal': Fawaz Jneid

Het regulatieve discours is goed terug te vinden wanneer Fawaz Jneid te gast is bij Pauw en Witteman en voor Ahmed Marcouch wordt gezet om met hem in debat te gaan over uitspraken die gedaan zijn door Marcouch over de Marokkaanse gemeenschap. In de inleiding wordt benadrukt dat Fawaz Jneid de Nederlandse taal niet machtig is waarmee het regulatieve discours direct zichtbaar wordt. Als hét middel tot integratie is het spreken van de Nederlandse taal één van de belangrijkste eisen en normen van de blanke Nederlander (Mostert, 2012: 18). Jeroen Pauw laat direct blijken dat hij het lastig vindt dat er moet worden vertaald voor de heer Jneid (via een tolk in de oortjes van de presentatoren en de gasten). Ahmed Marcouch staat direct 1-0 voor omdat hij wel Nederlands spreekt. Meneer Marcouch legt uit waarom hij daar zit. Hij zit daar omdat hij zich 'overruled' voelt door een 'fatwa', althans een fatwa volgens de interpretatie van Marcouch, waarin hij wordt uitgemaakt voor een *munafiq*, het Arabische woord voor hypocriet. Volgens hem is dat, theologisch gezien, een zware kwalificatie en zeer bedreigend. Op de vraag van Jeroen Pauw of hij dan inderdaad bedreigd wordt antwoordt Marcouch:

Ahmed Marcouch: 'nou ja, daar wil ik eigenlijk niet zo veel over zeggen maar...'
--

Jeroen Pauw: 'nou ja, dat is een antwoord van ja natuurlijk'

Ahmed Marcouch: 'nou nee, ik ben niet zozeer direct bedreigd, maargoed, dat wil ik terzijde laten'.

Jeroen Pauw: 'maar u ziet hier omdat u het bedreigend vindt wat meneer Fawaz...'

Ahmed Marcouch: 'nee, ik vind, kijk ik vind het vooral kwetsend, beledigend en die bedreiging zit er in op het moment dat je gewoon niet weet, kijk de ervaring leert dat uhm, dat dit soort fatwa's leiden tot bedreigingen, intimidaties, soms met het gevolg dat iemand zelfs vermoord wordt.'¹⁸

Marcouch vind de van Fawaz voornamelijk kwetsend en beledigend. Marcouch pleit er zelfs voor om fatwa's grondwettelijk te verbieden omdat hij denkt dat fatwa's mensen, volgelingen, aansporen tot haat en (dodelijk) geweld. Aanleiding voor de, door Marcouch zo genoemde fatwa, was het volgende fragmentje uitgezonden op de Nederlandse Moslims Omroep:

Ahmed Marcouch: 'Nou, ik denk dat het ontzettend belangrijk is dat moslims een proactieve houding aannemen, dus niet alleen maar reageren, reactief zijn, maar zich gedragen als bewuste burgers van Nederland. Het recht van de homoseksueel in de samenleving, om homoseksueel te zijn, is hetzelfde recht als dat van de moslim om moslim te zijn. Je uitspreken tegen de wandaden tegen vrouwen die we allemaal kennen achter de voordeur, allemaal in naam van de Islam en de Koran gepleegd.'¹⁹

Volgens de Marokkaanse gemeenschap neemt Marcouch hier de argumenten over van blanke Nederlanders door het voor homoseksuelen op te nemen in plaats van moslims²⁰. Of er is hier sprake van een *performed identity*: een noodgedwongen identiteit opgelegd door taboes en sociale sancties door blanke Nederlanders (Butler, 1988: 520). Een gedwongen identiteit ten einde een plek op te maatschappelijke ladder te veroveren. De Meiden van Halal noemden dit veelzeggend:

Verhollandsing.²¹ Dit vermoeden wordt versterkt door de notie van De Meiden van Halal 'dat Marcouch enorm zijn best doet om bij die ander (de blanke Nederlander) goed over te komen'.²²

Terug naar het item: Marcouch stelt dat Marokkanen proactieve bewuste burgers moeten zijn en niet alleen maar moeten reageren (op wat eigenlijk? Discriminatie?). Het één en ander wordt verduidelijkt als Jeroen Pauw Jneid vraagt waarom hij eigenlijk zo boos is om deze uitspraken van Marcouch. Jneid legt eerst uit dat het *geen fatwa* was die hij had uitgesproken en dat hij het recht heeft om op hem te reageren zoals Marcouch het recht heeft dergelijke uitspraken te doen. Jneid zegt verder dat, die zogenaamde fatwa, een kritische reactie is op Marcouch en anderen in dienst van de overheid en dat hij niet hypocriet is in zijn geloof maar in de functie die hij vervult. Hij vindt dat Marcouch, als moslim en Marokkaan, een schakel zou moeten zijn tussen de overheid en

¹⁸ Fragment uit Ahmed Marcouch versus Fawaz Jneid (zie bijlagen)

¹⁹ Idem.

²⁰ Zie interviews met De Meiden van Halal en Abdou Bouzerda (zie bijlagen)

²¹ Zie interview met De Meiden van Halal in de bijlage.

²² Idem.

moslimgemeenschap en dat zijn boodschap bij de Nederlandse Moslims Omroep een boodschap van blanke Nederlanders was. Paul Witteman vraagt daarop waarom Marcouch niet mag zeggen, of vinden, dat als je in Nederland woont je de rechten van homoseksuelen moet respecteren, zoals ook die van moslims en bijvoorbeeld dat Marokkaanse hangjongeren hard aangepakt moeten worden:

Fawaz Jneid: 'Het is niet verboden. Homo's vallen onder de bescherming van de wet. De Nederlandse wet beschermt alle minderheden inclusief de moslims. Maar sinds september 2001 worden de rechten van moslims geschonden. Ook op scholen.'²³

Volgens de Fawaz Jneid worden dus de rechten van moslims sinds 2001 geschonden, zoals Abdou Bouzerda eerder ook al aangaf. Paul Witteman kiest er echter voor om deze grief te negeren en in te gaan op het andere aspect dat Fawaz aan gaf, namelijk dat Marcouch alleen kiest voor zijn eigen baan bij de overheid als Nederlands bestuurder. Marcouch reageert als volgt:

Ahmed Marcouch: 'Het bezwaar dat ik tegen meneer Fawaz heb is dat hij altijd gewoon zijn eigen waarheid creëert en zijn eigen waarheid ook, laten we zeggen, zijn enige waarheid is. En ik had het prima gevonden als meneer Fawaz inhoudelijk had gereageerd op mijn interview. Meneer Fawaz speelt heel erg op de persoon en heel erg beledigend, die uitspraken, u heeft wel degelijk een fatwa uitgesproken, namelijk u ondertekent namens de fatwa commissie en u zegt van dat mijn woorden in de NMO door jongeren op een verkeerde manier geïnterpreteerd zouden kunnen worden, maar weet u nog wat u een paar weken voor de moord op Theo van Gogh in uw preken heb gezegd?'²⁴

Marcouch verwijt Jneid zijn eigen waarheid te creëren en dat hij niet inhoudelijk reageert op zijn uitspraken in het interview. Ook zou hij inspelen op de persoon en wel degelijk een fatwa hebben uitgesproken. Vervolgens probeert hij het gesprek te kantelen door negatieve aspecten van Jneid te benadrukken. Fawaz Jneid is de imam die in zijn preken over Theo van Gogh en Ayaan Hirsi Ali nare zaken toewensten (die zijn inderdaad ronduit grof en hatelijk). Jeroen Pauw vraagt vervolgens aan Fawaz Jneid om op die negatieve preken te reageren, waardoor het onderwerp van het schenden van de rechten van moslims naar de achtergrond verdwijnt. De heer Jneid merkt op dat hij niet voor dat onderwerp naar Pauw & Witteman is gekomen. Er volgt wederom een 'welles, nietes discussie' of het nou wel of geen fatwa was en er wordt nog eens benadrukt dat Fawaz Jneid de radicale moslim is door zijn preek te laten zien over van Gogh. Jneid zegt op een gegeven moment dit:

Fawaz Jneid: 'waarom ben je boos vanwege wat ik over Hirsi Ali zeg?'

Ahmed Marcouch: 'omdat u mij hypocriet hebt genoemd, omdat u mensen ophitst, mensen aanzet tot geweld...'

Fawaz Jneid: 'je bent moslim.'

²³ Fragment uit Ahmed Marcouch versus Fawaz Jneid (zie bijlagen)

²⁴ Idem.

Ahmed Marcouch: '...dat is wat ik u verwijt.

Fawaz Jneid: 'je bent moslim, en je praat over de rechten van homo's. Je moet vragen aan de moslims welke problemen ze meemaken in de samenleving zodat zij hun rechten krijgen en ook hun plicht jegens de samenleving kunnen vervullen. Je moet ze niet oproepen afstand te nemen van hun godsdienst.'²⁵

Fawaz Jneid geeft nogmaals aan dat moslims problemen ondervinden in Nederland en dat de overheid daar niets aan doet. Marcouch negeert nogmaals de vraag en herhaalt zijn verhaal over fatwa's die aanzetten tot haat en geweld verboden moeten worden in Nederland. Ahmed Marcouch stelt vervolgens dat Jneid grote woorden gebruikt. Fawaz Jneid geeft hierop aan dat hij het gesprek niet rechtvaardig en oneerlijk vindt waarop Marcouch hem uitmaakt voor onfatsoenlijk: 'in zowel taalgebruik als debattechniek'. Fawaz Jneid krijgt op deze manier te horen dat hij de westerse normen en waarden (van taalgebruik en debatteren) niet beheerst en zichzelf daardoor buitensluit. Vervolgens stelt Marcouch dat het gaat om hoe je als moslim in Nederland met je religiositeit omgaat en hoe je een trotse Nederlandse moslim kan zijn. Meneer Fawaz zegt dan dat hij het eens is met de algemene regels maar dat moslimgemeenschap in Nederland problemen ondervindt. Bovendien verwijt hij Marcouch dat hij het niet belangrijk vindt of er handen moeten worden geschud, baarden mogen worden gedragen of hoofddoekjes worden gedragen. Hier wordt het verschil zichtbaar tussen Marcouch en Fawaz Jneid qua liberalisme enerzijds en religiositeit anderzijds. Marcouch bevestigt namelijk de laatste uitspraak van Jneid door te stellen dat hij inderdaad kiest voor individuele vrijheden, dus dat moslima's wat hem betreft geen hoofddoeken hoeven te dragen. Hierop ontstaat een niet ter zake doende kibbelpartij over wel of niet laten uitspreken waarop Paul Witteman zegt dat het punt van Fawaz Jneid duidelijk is. Een tafelgast vraagt vervolgens aan Fawaz Jneid of hij niet wat aardiger kan zijn tegen Marcouch, waarop Marcouch direct stelt dat het probleem van Fawaz is dat 'hij niet aardig kan zijn, grote woorden gebruikt en dat hij wel degelijk strijd voor de rechten van moslimjongeren':

Ahmed Marcouch: '...en ik bepleit ook, neem deel aan het onderwijs, neem deel aan de arbeidsmarkt, wees een burger van Nederland en daar zitten rechten, maar ook plichten in, en dat is wat ik aldoor bepleit, ook in mijn wijk en ik wil dat u dat ook doet. En als ik dan zeg dat als je een keuze moet maken tussen een lange baard of een baan dan zeg ik kies nou voor die baan. Natuurlijk mag je kiezen voor die baard maar de consequenties van die keuze zijn voor jezelf. Dat is de discussie. En ik wil dus gewoon dat mensen gaan nadenken in plaats van dat u ze dicteert'.

[In het Nederlands] Fawaz: 'waar is de vrijheid in dit punt? Waar is de Nederlandse vrijheid'?

Ahmed Marcouch: 'De vrijheid is dat het mag! Je mag er voor kiezen om een lange baard of een boerka te dragen, om geen handen te geven, maar in bepaalde gevallen heeft dat gewoon vervelende consequenties, bijvoorbeeld dat je geen baan

---

²⁵ Idem.

kunt krijgen. En dan zeg ik tegen jongeren, denk na en maak je eigen keuzes en u zegt “je mag geen keuzes maken, ik maak die keuze voor je”.²⁶

Marcouch pleit er voor dat moslim deelnemen aan het onderwijs en de arbeidsmarkt en dat daar rechten en plichten inzitten. Vervolgens zegt hij dat als een moslim moet kiezen tussen een baard of een baan, dat hij dan moet kiezen voor die baan en ‘dat bij de keus voor de baard de consequenties voor jezelf zijn’. Deze uitspraak past goed in het huidige tijdsbeeld van toenemende individualisering, dat men ‘individuen bij decreet’ zijn en dat burgers zelf en alleen verantwoordelijk zijn voor sociale en maatschappelijke problemen (Beck, 2002 in Baumann, 2011: 101). In deze context wordt echter voorbijgegaan aan de individuele vrijheid en aan het feit dat de praktiserend moslim (in dit geval) niet over de middelen beschikt om deze sociale probleem op te lossen, anders dan door het beperken van zijn eigen vrijheid (Bauman, 2011: 101). Jneid reageert hierop door te vragen waar de Nederlandse vrijheid is in dit punt waarop Marcouch reageert dat dit de Nederlandse vrijheid is: namelijk de vrijheid van keuze (baard of baan) maar dat je gediscrimineerd wordt als je kiest voor de baard (of boerka, of handen schudden, of hoofddoek). En dat terwijl Marcouch juist voorstander is van individuele vrijheden als het gaat om bijvoorbeeld moslima’s die *geen hoofddoek* willen dragen. Hij verwijt imams als Fawaz Jneid dat die individuele vrijheden niet respecteert en aan zijn volgelingen dicteert ‘hoe te leven’, maar andersom gaat deze redenering evengoed op. Zowel Fawaz als Marcouch respecteren individuele vrijheden niet. De heer Marcouch pleit voor deelname aan onderwijs en arbeidsmarkt waaraan rechten en plichten verbonden zijn: Zijn die plichten dan om je godsdienstbeleving aan te passen naar blanke Nederlandse normen en waarden, zodat je recht op onderwijs en werk in werking kan treden?

Het vervolg van het gesprek is eveneens interessant. Paul Witteman gaat niet in op de Nederlandse vrijheid (het centrale punt van vorig fragment) maar vraagt aan Fawaz Jneid hoe lang hij al in Nederland is en waarom hij zo slecht de taal spreekt:

’ [In het Nederlands] Fawaz Jneid: ‘ja, dat is niet ons punt’.

[Tafelgasten (bijna) in koor] ‘Ja dat is wel belangrijk hoor/een belangrijke vraag!’

[Ahmed Marcouch vindt het ook belangrijk voegt hij toe].

Fawaz Jneid: ‘ik accepteer niet praten over dit punt en deze discussie. Ik kom voor deze punt met meneer Marcouch’.

Paul Witteman: ‘jawel, maar dat is een onderdeel van wat meneer Marcouch net zegt. Je kunt kiezen, ook als jongeren, voor een zuivere islam, met een baard en alles maar als je dat betekent dat je geen baan hebt’.

Fawaz Jneid: ‘Dat vind ik onderdrukking. Als je een moslim een baard verbiedt vanwege een baan. Dat is onderdrukking. Als je een hoofddoek wilt verbieden is dat ook onderdrukking. De overheid moet de rechten van moslims beschermen net als van homo’s en anderen.’

²⁶ Idem.

Paul Witteman: 'alles kan, maar het is de vraag of het niet beter kan zoals meneer Marcouch het doet die in een heleboel dingen in Nederland wordt hij als voorbeeld gezien hoe je dat kan combineren'.

Fawaz Jneid: 'ik ben het met hem eens over de algemene regels. Alleen als het om details gaat verschil ik met hem van mening'.²⁷

(Ook hier zie je het belang van taal in de Nederlandse maatschappij, terwijl de tweede derde generatie Nederlanders met een andere culturele of religieuze achtergrond prima Nederlands spreekt en Jneid, in dit geval, ook een baan heeft als imam. De vraag is hoe belangrijk de Nederlandse taal daarvoor is. Het is in iedergeval belangrijk om jezelf te kunnen verdedigen in programma's zoals Pauw en Witteman). Belangrijk is de uitspraak van Paul Witteman over de opmerking dat het onderdrukking is wanneer je met baard geen baan kunt krijgen. Hij vraagt of het niet beter is voor moslims om zich te gedragen als Marcouch die geïntegreerd (en genormaliseerd) wordt beschouwd waarop Fawaz Jneid stelt 'dat hij het eens met de algemene regels, maar alleen met hem van mening verschilt over de details.' Vervolgens vind er weer een herhaling van zetten plaats en verschuift de discussie naar homoseksualiteit waarin Fawaz Jneid voor de derde keer (naast de preken en het niet spreken van de Nederlandse taal) in een negatief daglicht wordt gesteld door zijn positie over homoseksualiteit. De blanke positie van Marcouch komt wederom naar voren doordat hij voor *rede* pleit in het omgaan met diversiteit (in dit geval seksualiteit). De vraag is dan in hoeverre rede en keuzevrijheid gelijkwaardig zijn voor hen die geloven in een levensbeschouwing als liberalisme en humanisme of hen die geloven in een religie zoals de islam. De uitkomst van de één de lijkt niet gelijk te zijn aan de uitkomst van de ander. De rede van een blanke Nederlander lijkt iets rationeler dan de rede van een 'andere Nederlander'.

De discussie loopt bijna ten einde als Jeroen Pauw het laatste woord aan Fawaz Jneid gunt. Fawaz vraagt met welk recht 'radicale moslims gewerd mogen' worden. Hier wordt om gelachen en vervolgens niet op geantwoord met het excuus dat de vertaling een beetje traag gaat. Paul Witteman wil dan vervolgens de discussie eindigen door te verlangen van Fawaz Jneid dat hij begrip heeft voor de bezwaren van Marcouch over de fatwa die uitgesproken zou zijn. Fawaz ontkent opnieuw dat het een fatwa was maar volgens Jeroen Pauw was het in iedergeval zo *ervaren* door Marcouch. Ahmed Marcouch eist vervolgens excuses van Fawaz die de heer Jneid weigert. Als afsluiting vat Jeroen Pauw de discussie als volgt samen: 'Marcouch voelt zich beledigd en bedreigd door een uitspraak van de heer Jneid die dat heeft ondertekend namens een fatwacommissie en dat vervolgens niet wilt terugnemen'. Pauw en Witteman betreuren het dat de twee niet nader tot elkaar zijn gekomen en dat zij er alles aan hebben gedaan. Een tafelgast brengt vervolgens nog eens de talenkennis van Fawaz Jneid ter sprake en zegt dat waarschijnlijk heel Nederland heeft afgehaakt omdat het zo

---

²⁷ Idem.

moeilijk te volgen was. Over de problemen die de moslimgemeenschap zou ondervinden in Nederland is met geen woord meer gesproken.

Ahmed Marcouch is een voorbeeld van *performativiteit* in het regulatieve discours van de blanke Nederlandse samenleving. Hij *is* geen blanke Nederlander, maar *doet* wel als een blanke Nederlander. Hij heeft zich aangepast aan de blanke Nederlandse normen en waarden en kan zeer waarschijnlijk daardoor omhoog klimmen op de maatschappelijke ladder. Hij verdedigt de Nederlandse 'keuzevrijheid', en daarmee racisme, door te stellen dat de consequenties van het dragen van een baard een persoonlijk probleem maakt van andere Nederlanders en geen maatschappelijk probleem van blanke of alle Nederlanders maakt. Hiermee toont aan dat hij net als blanke Nederlanders een blinde vlek voor alledaags racisme en culturisme heeft en westerse normen en waarden boven andere normen en waarden stelt.

§ 4.6. Witte privileges: culturele fenomenen, taalgebruik en grappen

Zwarte Piet is Racisme Timeline Recent

NOVEMBER 22, 2012 at 7:00am · Like

Jaap ps. waar ik nou moeite mee heb is dat jij je als nieuwe Nederlander (je bent welkom) zo nodig jouw normen en waarden aan ons op moet dringen. Ik vind dat eigenlijk wel honds brutaal en zeer ongepast... Ik ga zaterdag lekker naar de aankomst van Sinterklaas bij ons in de gemeente en ik zal de zwarte pieten de groeten van je doen... lekker smullen van de pepernoten die alle zwarte pieten zo lekker in het rond strooien... ik zal mijn zoontje leren met een lach te zwaaien naar de zwarte pieten en hem laten genieten van deze traditie in ons mooie tolerante land 😊

November 22, 2012 at 8:04am · Like

Rob Ha Jaap. Nou, blijkbaar heb ik als blanke, geboren en getogen Nederlander meer recht van spreken in jouw enge, rare apartheids denkwereld van "oude" en "nieuwe" Nederlanders. Om het even duidelijk te maken: Bk Bstrd heeft gelijk, goed dat ie zijn bek opentrekt tegen jou als "oude" Nederlander Zwarte Piet is racistisch. Deal the f with it man.

November 22, 2012 at 9:13am · Like · 4

Jaap Hoezo ik noem hem toch Nederlander en geen allochtoon... Dat is pas apartheid ik zie hem gewoon voor vol aan en heb geen enkel probleem met zijn kleur.... Ga lekker SP stemmen Rob.... Lekker linkse rakker van me!

November 22, 2012 at 9:33am via mobile · Like · 1

Pim De gene die deze pagine is gestrart wil gewoon iets hebben om te zeiken. Als je het racistisch vind ga dan gewoon weg. Dit is een traditie die niemand kwaad doet/wil doen. Dus de gene die deze pagina gemaakt heeft maar wat mij betreft de tering krijgen!

November 22, 2012 at 12:58pm via mobile · Like · 2

Pim Als je het sinteklaas feest met zwarte pieten racistisch vind moet je of gewoon even je mond houden of de grens over stelletje WANKERS!!!

November 22, 2012 at 1:01pm via mobile · Like · 2

Clarence Wat een doodoener zeg: Altijd als er een op en/of aanmerking op ONS Nederland is, dan vraagt de Autochtone Nederlander aan de Allochtone Nederlander of deze wil vertrekken... Ontzettend laf gewoon. Dat je van mening verschilt wil toch niet zeggen dat je dan maar direct moet oprotten.. bah!!

Een andere manifestatie van witte privileges en regulatieve discoursen, passend in de discussie over vrijheid van de meningsuiting, zijn grappen, terminologie en culturele manifestaties die te maken hebben met het Nederlandse slavernijverleden. Je kunt hierbij denken aan grappen over slaven, het gebruik van het woord 'neger' door blanke Nederlanders om zwarte of donkere mensen aan te duiden en de viering van het Sinterklaasfeest in huidige vorm waarin de Zwarte Piet als karikatuur van een Afrikaan en als doldwaze kindvriendelijke slaaf/knecht/hulpje van de witte baas (Sinterklaas) fungeert. Wanneer blanke mensen worden aangesproken of bekritiseerd om deze fenomenen

wordt er over het algemeen ontsteld gereageerd, met verbazing kennis genomen en ontkend dat het om racistische uitingen gaat: 'Hij is zwart van roet door de schoorsteen'. Soms wordt de boodschapper tot moraalridder of beschermengel van de 'andere Nederlanders' bestempeld. Ook dienen 'andere Nederlanders' zich niet aan te stellen en terug te gaan naar eigen land als het hen hier niet bevalt. We leven hier immers in een vrij land toch?

§ 4.7. Witte privileges: culturele fenomenen

Sinds enkele jaren bestaat er een Facebookpagina (Zwarte Piet is racisme) die pleit voor verandering of aanpassing (dus niet afschaffing!) van het karakter Zwarte Piet. De beheerders en aanhangers van deze pagina streven naar een (Zwarte) Piet zonder de connotaties en verwijzingen naar het slavernijverleden, maar gemodelleerd naar een 'echte schoorsteenveger' met roetvegen op de wangen. Een blik op de gemiddelde reactie op de posts van deze pagina geeft een goed beeld weer de gevoeligheid, van blanke Nederlanders in dit geval, over dit onderwerp en ontaarden vaak in een expliciet racistisch of cultuристisch spektakel. Een kleine bloemlezing vind je terug in afbeelding in paragraaf 4.6. Naast deze reacties vind je ook vaak reacties in de trant van dat het slechts een 'kinderfeest is en dat Zwarte Piet slechts zwart is door het roet uit de schoorsteen' en dat er dus niets racistisch aan het fenomeen is, maar slechts 'gezeik en overgevoelig van die negers'. Dergelijke sentimenten van blanke Nederlanders op Facebook en elders (op bloggen of aan de borreltafel) op grieven van culturele en religieuze minderheden zouden een studie op zich kunnen zijn.

Als we kijken naar de discussie bij Pauw en Witteman waarin gevraagd wordt aan Doutzen Kroes, een internationaal topmodel, waarvoor zij zich schaamt als Nederlander antwoord zij dat zij zich schaamt voor het Sinterklaasfeest. Hierop wordt ontsteld gereageerd door de Pauw en Witteman, maar ook de andere tafelgasten. Ze wordt om uitleg gevraagd en zij stelt dat met name die Zwarte Pieten 'echt niet meer kunnen'. Hier wordt smakelijk om gelachen. Jan Pronk, een andere tafelgast, en een vermaard oud-politicus van de Partij van de Arbeid, wordt ook om zijn mening gevraagd. Hij haalt zijn schouders op 'vind het nog wel kunnen'. Doutzen Kroes laat het er niet bij zitten en vraagt:

Doutzen Kroes: *'Maar legt dat maar eens uit, aan iemand uit Jamaica, een neger uit Jamaica.'*

Jan Pronk: *'Oh ja, daar kom ik wel eens'*

Doutzen Kroes: *'Ja, maar hoe is dat dan om uit te leggen?'*

Jan Pronk: *'Ja, dat is traditie, een hele oude traditie en zij hebben hun hele oude tradities. Ik vind dat niet zo erg. Ik schaam me voor andere dingen in Nederland.'*

Jeroen Pauw: *'Ja, waar schaamt u zich voor dan?'*

Jan Pronk 'Nou, over datgene wat je net verteld hebt. Over de manier waarop bijvoorbeeld de PVV over minderheden spreekt....'²⁸

Interessant hier is om te kijken naar de setting van het gesprek en om te kijken naar de machtsverhoudingen aan tafel waarin in dit geval ook gender een rol speelt. Er zitten drie blanke, geslaagde (heteroseksuele) mannen en één vrouw aan tafel. Ondanks dat ze internationaal topmodel is, die de hele wereld heeft rondgereisd en met vele culturen in aanraking is gekomen lijkt haar mening niet heel serieus genomen te worden door de drie mannen. De mening echter, van de blanke mannelijke politicus, Jan Pronk lijkt meer gewicht te hebben. Hij weet het gesprek dusdanig te sturen dat er niet meer gesproken wordt over het Zwarte Piet fenomeen, maar dat er gesproken zal worden over de omgang van de PVV met minderheden, want dat is iets waar hij zich voor schaamt. Hiermee schrijft hij racisme toe aan een (extrem)rechtse partij en haar aanhangers die voornamelijk uit de volkswijken komen. Verder lijkt de reden dat Jan Pronk 'wel eens in Jamaica geweest' en 'dat het een hele oude traditie is' genoeg om het personage van Zwarte Piet goed te keuren. Er wordt over gegaan tot de orde van de dag door het gesprek te sturen naar de PVV en zijn omgang met minderheden, en ontbreekt iedere reflectie op de uitspraken en gedrag van zowel de interviewers als de gasten.

Het punt is dat is dat de Surinaamse en Antilliaanse minderheid aangeven dat het Zwarte Piet fenomeen gevoelig ligt in de donkere gemeenschap en dat zij die graag aangepast willen zien aan de huidige tijd. Dat blanke Nederlanders hier vervolgens negatief op reageren is naar mijn idee een vorm van een blank privilege vanwege de dominante machtspositie dat vervolgens leidt tot impliciet, maar ook een vorm van impliciet racisme en culturisme.

§ 4.8. Witte privileges: taalgebruik en grappen

Waar ik op verder op wil in gaan zijn grappen zoals die van Hans Teeuwen in de inleiding. Grappen zijn vaak niet 'slechts grappen' maar dienen vaak 'om de ondergeschikte positie van sukkel te bevestigen.' (Luyendijk in NRC, 1/8/2013). Denk alleen al maar aan de pestkoppen die waarschijnlijk ook bij u op de basisschool en middelbare school (en elders overigens) hebben gezeten, die doormiddel van grappen anderen proberen te vernederen. Een perfect item is een item bij De Wereld Draait Door, specifiek een item van de Jakhalsen, die de gemiddelde grappen van blanke Nederlanders over donkere mensen in drie minuten weet samen te vatten in het *Negeruur-journaal op negertien september 2011*. Er worden grappen gemaakt over de onderwerpen als apartheid, negerzoenen, slavernijplakkaat op de Gouden Koets, Zwarte Piet, en het gebruik van het woord 'neger' door blanke Nederlanders. Aanleiding voor het item is de uitspraak van Annemarie Oster,

---

²⁸ Fragment uit: Doutzen Kroes, Dutch fashion model on "Zwarte Piet" (zie bijlagen).

een columniste die schreef 'dat ze nu zo oud is dat zelfs negers haar niet meer zien staan'. Omdat deze uitspraak gebaseerd zijn op een oud koloniaal gedachtegoed; seksistisch en racistisch (donkere mensen zijn oversekst) is ontstond hierover (gelukkig!) rumoer (Cabenda in De Volkskrant, 23/9/2011). De Jakhalzen maakten hierover item:

Jakhalzen: *'Maar vindt u het bijvoorbeeld te ver gaan als televisiemakers het neger-journaal zouden maken al is het maar voor de grap'?*

John Leerdam: *'nee, dat kan niet nee, ook niet voor de grap, nee. Doen we niet. Doen we niet. Doen we niet. Punt.'*

Jakhalzen: *'Ok, dan hebben wij een probleem. Hahaha'.*

Bovenstaand fragment zijn de slotzinnen van het item. De vraag is in hoeverre zij echt een probleem hadden aangezien zij het item 'neger-journaal' toch hebben gemaakt en uitgezonden. Op Youtube is de titel van dit item *Racist Dutch people on slavery*, hetgeen aanduidt dat sommige mensen dit als racistisch beschouwen. Anderen vinden dit item van de Jakhalzen ironisch en een persiflage op het debat omtrent het gebruik van het woord 'neger' door blanke Nederlanders (Luyten, 19/11/2011). Naar aanleiding van de uitspraak van Annemarie Oster vragen de Jakhalzen enkele zwarte bekende Nederlanders en een blanke historicus om een reactie. Umberto Tan zegt bijvoorbeeld dat het generaliserend en soms zelfs racistisch is en Roy Groenenberg van Stichting Eer en Herstel vind het denigrerend, beledigend en kwetsend. Roy Minnenberg (de blanke historicus) is vind het *schandalig* en is er kwaad om, al proef ik hier wel een cynisch ondertoontje (in het kader van mee spelen met de Jakhalzen). De 'andere Nederlanders' hebben een serieuzere ondertoon.

Vervolgens komt Zwarte Piet aan bod. Volgens John Leerdam moet die afgeschaft worden en Umberto Tan kan prima meegaan met *het schoorsteenverhaal* maar snapt dan niet waar dat Surinaamse accent vandaan komt. Hieruit blijkt dus dat de verschillende (donkere) Bekende Nederlanders moeite hebben met dit fenomeen (dat ook al blijkt uit de Zwarte Piet is Racisme Facebookpagina). De Jakhalzen, echter, vinden dit karakter 'wel gezellig eigenlijk'. [Ondertussen gaan de Jakhalzen verder met hun verwijzingen naar de apartheid en het slavernijverleden en beelden de donkere mensen af als slaaf, knecht, hulpje]. In het vierde item gebeurt er iets interessants. Dit fragment gaat over het slavernijplakkaat op de Gouden Koets waar in 2011 aanstoot werd genomen door de zwarte gemeenschap in Nederland (Oostdam in De Volkskrant, 2011). Mark Rutte stelt: 'het herschrijven van de geschiedenis door de Gouden Koets te vernielen ben ik niet voor'. Voor hem is hier mee de kous af. Umberto Tan zegt dan dit:

Umberto Tan: *'je moet je voorstellen, maak daar [van dat slavernijplakkaat] een schilderij van. Plaats het schilderij in een diner kamer en nodig de Amerikaanse president Obama uit. Zou je hem zonder enige schroom voor dat schilderij neerzetten of niet'?*

Jakhals: *'lijkt me wel moeilijk.'*

Umberto Tan: *'precies, waarom is het moeilijk? Dat moet je je afvragen'.²⁹*

Waarom vind de Jakhals het wel moeilijk om dit zonder enige schroom aan Obama te laten zien? Dit heeft te maken met machtsrelaties. In het geval van het slavernijplakkaat domineert de blanke meerderheid over die van de zwarte minderheid en is het geen probleem om dit plakkaat zonder meer te accepteren en te stellen dat 'andere Nederlanders' niet gevoelig moet doen. Als het echter gaat om Obama, de president van de Verenigde Staten, van zwarte afkomst, liggen de machtsverhoudingen anders. In de Verenigde Staten is Black Face, de figuur waarop Zwarte Piet (mede) gebaseerd, overigens al in de jaren zestig afgeschaft wegens het racistische aspect aan dit figuur.

Terugkomend op de slotzinnen van de Jakhalsen, die gaan over of zij wel of geen probleem hebben als ze het 'neger-journaal' zouden maken, waarin elk gevoelig aspect van het slavernijverleden 'begraapt' wordt, is het niet zozeer 'blunt' racisme. Het is echter ook geen ook geen onschuldige ironische persiflage van een debat dat ging over het gebruik van het woord 'neger'. In mijn optiek is dit een vorm van witte privilege en regulatieve discoursen waarin de makers van het programma vanuit een geprivilegieerde blanke positie laten zien dat zij het debat over 'negers' niet serieus nemen, de gevoeligheden niet serieus nemen er grappen over kunnen maken (en daarmee de ondergeschikte positie van de zwarte gemeenschap benadrukken). Hiermee komen zij weg omdat er geen reflectie plaats vindt over de effecten van het fragment. Één van de effecten is in ieder geval dat het op Youtube beland als een vorm van Nederlands racisme. Een Nederlands racisme waar blanke Nederlanders een blinde vlek voor hebben, het niet willen zien of niet in geïnteresseerd zijn omdat zij aan de goede kant van de status quo staan qua machtspositie. Een dusdanige machtspositie dat Matthijs van Nieuwkerk, in een andere aflevering van De Wereld Draait Door, een slavernijpop 'wel geestig kan vinden' of Giel Beelen ongestraft zijn Arabische (telefonische) gast in zijn nachtprogramma, Nachtegiel, voor hond en valse beftekkel kan uitmaken wanneer die de naam (Hoela Sachini) van de gast niet verstaat (had hij dit ook gedaan als Pieter de Boer aan de lijn kwam?) en een Marokkaanse rapper die te gast is, respectloos behandeld wordt door over de radio (grappend) te suggereren dat zij van alles gestolen hebben (camera, bril, laptop) bij binnenkomst om hen vervolgens stereotype gedrag te verwijten als de gasten uiteindelijk kwaad worden om die 'grappen' van Giel Beelen. Hetzelfde geldt voor de grappen van Koen en Sander in hun show waarin zij Aziatische mensen voor 'spleetogen' uitmaken.

Oud wielrenner en commentator voor de NOS, Hans Lubberding, noemde een Afrikaanse wielrenner tijdens de Tour de France 'negertje'. Hij verbaasde zich er over dat deze (zo hard) kon

---

²⁹ Fragment uit: Dutch people on slavery (zie bijlagen).

fietsen. Deze analyse haalde het nieuws en Hans Lubberding werd aangesproken op zijn taalgebruik. De NOS zei echter dat hij zich 'alleen wat ongelukkig had uitgedrukt, terwijl hij juist een positieve boodschap wilde brengen'. Het goed praten van de woorden van Lubberding en de woorden van Lubberding zelf zijn een typische vormen van witte privileges doordat, weliswaar onbewust, het superieure blank zijn (verbaasd zijn dat zwarte mensen kunnen fietsen, alleen blanken kunnen dat toch?) centraal wordt gesteld en vervolgens wordt verdedigd door blanke Nederlanders in de zin 'dat hij dat niet zo bedoeld had' (Johnson, 2013). Maar hoe had hij het dan bedoeld?

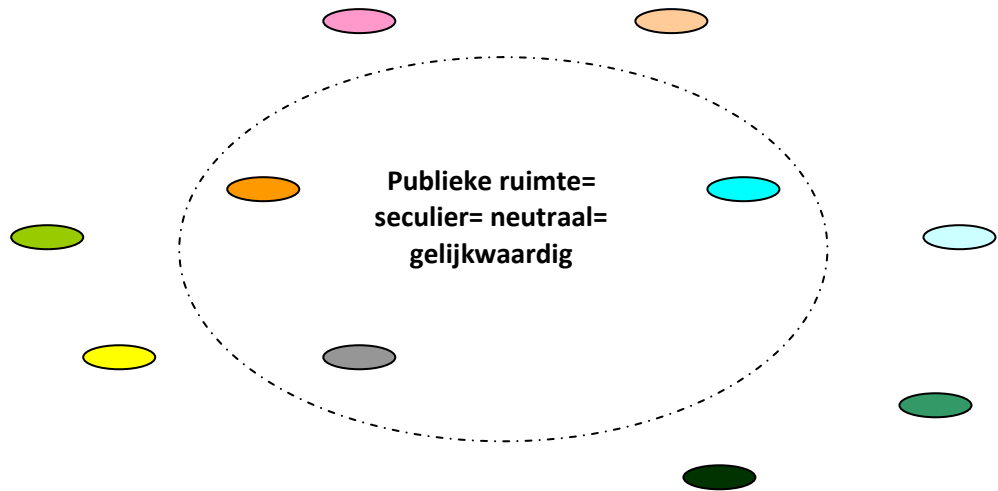
De publieke ruimte

§ 5.1. De dominante representatieve cultuur

Habermas constateerde in zijn onderzoek dat de publieke sfeer vanaf de 18de eeuw een transformatie heeft ondergaan. In de 18de eeuw was er volgens hem sprake van een dominante representatieve cultuur die haar publiek overweldigde. Met de komst van het kapitalisme werd deze cultuur langzamerhand vervangen door een cultuur buiten de macht en controle van de staat om waarin burgers ongehinderd inzichten en ideeën konden bediscussiëren en kritiek leveren door andere de komst van geprinte media, leesclubjes en koffiehuisen. Habermas zegt tevens dat het noodzakelijk is voor de liberale democratie en het algemene belang om een kritische en onafhankelijke burgerlijke maatschappij te hebben. In de laatmoderne tijd echter, verdween deze kritische publieke ruimte, door onder andere de opkomst van de massamedia. De burger transformeerde in een passieve kritiekloze materialistische burger die alleen interesse heeft in het behartigen van de eigen belangen. Habermas onderkende dat een kritische, onafhankelijke burgerlijke maatschappij nooit volledig werd gerealiseerd en dat deze meer een ideologische en utopische theorie was (Bohman & Rehg, 2011).

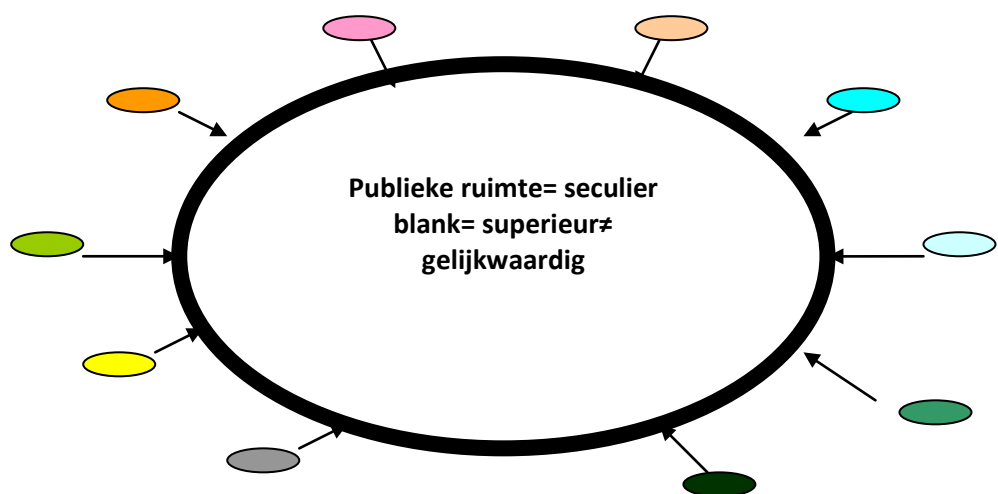
Hij werd tevens bekritiseerd om zijn theorie over de publieke sfeer omdat deze voorbij zou gaan aan de *machtsrelaties* die aanwezig zijn in de publieke sfeer (Asad, 2003: 184). Asad (2003: 185) stelt onrealistisch zou zijn om te veronderstellen dat er ruimte is voor alle meningen in de publieke sfeer.

In Nederland leven wij in een land waar waarden van de Verlichting gemeengoed zouden zijn. Twee van die waarden is de scheiding tussen kerk en staat en de vrijheid van meningsuiting. De scheiding van kerk en staat zoals die in Nederland wordt ingevuld is dat de publieke ruimte neutraal zou moeten zijn, dus waar godsdienstbeleving achter de voordeur moet plaats vinden. Bovendien worden er pogingen gedaan religieuze aspecten steeds meer uit het wetboek te schrappen (Weel in Trouw, 2/1/2013). Weliswaar zie je in enkele openbare en publieke functies hoofddoekjes, toch worden religieuze uitingen niet algemeen geaccepteerd als we kijken naar andere religieuze uitingen zoals handen schudden, baarden of hoofddoeken in bepaalde functies. Religie hoort thuis in de privésfeer is de algemene gedachten in de Nederlandse samenleving. De publieke ruimte wordt dan, in mijn optiek, als volgt voorgesteld:

Figuur 2: De neutrale publieke ruimte. (© Niek van Hirtum)

De publieke ruimte wordt voorgesteld als een lege ruimte waarin ieders mening even zwaar geteld wordt en de vrijheid van meningsuiting voor iedereen geldt. Op die manier zou een volwaardig en gelijkwaardig en neutraal publiek debat kunnen plaats vinden over allerlei zaken. De rondjes om de publieke ruimte stellen de religies voor die in de privésfeer dienen te blijven. Ze mogen zich wel in de publieke ruimte begeven, lopen, leven en af en toe hun mening geven, maar daarna worden ze geacht weer terug te gaan achter de voordeur. De vraag is echter hoe serieus die mening wordt genomen in de publieke ruimte.

Figuur 3: de niet neutrale publieke ruimte (© Niek van Hirtum)

Kymlicka stelde vast dat een publieke ruimte nooit volledig neutraal kan zijn (Kymlicka, 1995; 2001 in Modood, 2007: 24). Modood stelt hierop de vraag of de publieke ruimte, waarin dat publieke debat plaats vindt, dan juist voordelig of juist nadelig is voor bepaalde groepen mensen in de samenleving (Modood, 2007: 25). In figuur 3 wordt daarom publieke ruimte weergegeven waarin hoofdzakelijke blanke Nederlanders hun mening verkondigen en waar ‘andere Nederlanders’ niet of nauwelijks toegang tot kunnen krijgen. Deze publieke ruimte is tevens de norm of om in de woorden van Habermas te spreken: *een dominante representatieve cultuur die haar publiek overweldigt*. Om toe te treden zal taalgebruik en handelen moeten aanpast worden aan norm en anders wordt je buitengesloten van het publieke debat.

§ 5.2. Het huidige publieke debat

Hieronder volgt, ter inleiding, een kleine illustratie van het publieke debat zoals die in augustus 2013 werd gevoerd. Ebru Umar schreef in haar wekelijkse column in de Metro schreef over de profeet Mohammed als die ‘dooie gast’ waarna zij een stortvloed aan dreigtweets, van jonge Nederlandse moslims, over haar heen kreeg (Umar in Metro: 19/7/2013). De maatschappelijke verbolgenheid was groot (om die dreigtweets) en Ebru Umar werd uitgenodigd in Knevel en de Brink waar zij haar opiniestuk over die dreigtweets en ‘Nederturken’ kon komen toelichten.³⁰ In het opiniestuk in de NRC stond passage waarin zij de begrippen tolerantie en vrijheid van meningsuiting als typeert als Hollandse begrippen:

Ebru Umar: ‘Die jonge Nederturken, die onderdeel uitmaken van de toekomst van Nederland kunnen niet begrijpend lezen en dat de oer-Hollandse begrippen tolerantie en vrijheid van meningsuiting onbegrensd zijn, dringt niet tot ze door.’³¹

In de uitzending kwam ook het verschil aan bod tussen de term ‘christengekkie’ en ‘moslimgekkie’ en waarom Knevel *zich niet beledigd voelde* als hij voor ‘christengekkie’ werd uitgemaakt. Dit verschil werd geklaard door de Verlichting: christenen zouden al honderden jaren gewend zijn aan de kritieken van *Verlichte denkers* en de moslims niet. Je zou ook wellicht kunnen stellen dat christenen (in ieder geval meer) onderdeel uitmaken van het witte elite establishment en niet structureel gediscrimineerd worden in tegenstelling tot moslims. De (machts)positie van christenen en moslims in de Nederlandse samenleving is niet gelijk. Kunt u zich voorstellen dat in plaats van Knevel en de Brink *Kourani en Brahimi* (fictieve namen) een dergelijke show op de publieke omroep zouden

³⁰ Ebru Umar in Knevel en De Brink (Uitzendinggemist.nl) URL: <http://www.uitzendinggemist.nl/afleveringen/1358739> (laatst geraadpleegd: 15/8/2013)

³¹ Umar, Ebru (2013). Juist moderne moslims wensen mij dood. NRC: 2/8/2013. URL:

<http://www.nrc.nl/nieuws/2013/08/02/juist-die-moderne-moslims-wensen-mij-dood/> (laatst geraadpleegd: 15/8/2013)

hebben? Los van het feit dat de termen van vrijheid van meningsuiting en tolerantie geen typische ‘Hollands begrippen’ zijn, maar universele begrippen, zijn de termen van vrijheid van meningsuiting en tolerantie (in Nederland) inhoudelijk voornamelijk voorzien van de betekenis van de blanke Nederlander die vervolgens tot *de waarheid* wordt geproclameerd. In mijn interviews met representanten van de ‘andere (religieuze en culturele) Nederlanders’ komen verschillende onderwerpen aan bod. De onderwerpen zijn: de rol van deze Nederlanders in het publieke debat en de ‘Hollandse begrippen’ van vrijheid van meningsuiting en tolerantie. Nederlanders die heb ik geïnterviewd zijn: 1) Halleh Ghorashi: een Iraanse-Nederlandse wetenschapper, 2) Jihad en Hajar van De Meiden van Halal, 3) Sytze Ypma: een protestantse predikant uit Friesland, 4) Abdou Bouzerda: de oud-voorzitter van de Arabische Europese Liga en 5) Roemer van Oordt: zelfstandig adviseur en projectleider op het gebied van diversiteit en tevens redacteur van Republiek Allochtonië.

§ 5.3. De rol van minderheden in het publieke debat

Stuk voor stuk geven de respondenten aan dat de rol van ‘andere Nederlanders’ in het publieke debat over de multiculturele samenleving niet gelijk is aan de rol van blanke Nederlanders. Om het gesprek in te leiden vroeg ik de respondenten ten eerste wat zij vonden van het publieke debat, zoals weergegeven in al populaire discussieprogramma’s zoals Pauw en Witteman. Hoewel de Meiden van Halal lange tijd een platform hebben gekregen met hun programma toonden zij weinig interesse in het volgens van dergelijke programma’s. Het doet namelijk iets met hun *gevoel*, vooral die van Jihad:

*“Omdat je dan tenenkrommend zit te kijken. Het werkt frustrerend. Ik merkte op een gegeven moment dat het met mij wat deed en dat je soms ook de moed opgeeft van ‘laat maar’. Ja, dan zie je weer zo een interview en dan denk je: ‘ja, we kunnen het ook nooit goed doen, maakt niet uit wat we doen’ (...) Nu wordt je ouder, je bent wat wijzer geworden en je weet “ok, het heeft geen nut om alleen maar te gaan praten”. En het heeft ook geen nut, in mijn geval, om er steeds naar te kijken omdat het wat met me doet. Ik raak er een beetje moedeloos van: ‘jeetje man, dit land wil ons echt niet hebben, ik moet hier weg’. Dat is waarschijnlijk ook wat ze willen, maar dat is het gevoel wat ik er soms bij krijg en als het niet op de voet volg voel ik mij daar toch wat prettiger bij”.*³²

Als aanvulling vertelt ze erbij “dat dingen tegenwoordig benoemd kunnen worden en dat Wilders de boel heeft aangescherpt”. Hierin ziet ze echter geen probleem want dan weet je tenminste wel wat mensen ‘echt van je vinden’. Deze discussieprogramma’s geven haar het gevoel dat ze niet thuis hoort in Nederland. Eveneens constateert zij dat er in de media weinig ruimte is voor “kleurlingen”, maar als ze er wel zijn dat ze dan worden geacht te zijn “als de heersende autochtoon”. Impliciet en onbewust heeft zij het hier over het regulerende discours, of zoals het zij het noemt: “het onbewust

---

³² Fragment uit interview met Jihad en Hajar van de Meiden van Halal (zie bijlagen)

zijn van het culturele referentiekader waaruit autochtonen redeneren". Op vraag in hoeverre zij, volgens hen, invloed hebben gehad op debat, antwoordden zij dat ze waarschijnlijk wel invloed hebben gehad op de beeldvorming van het publiek over Marokkaanse meisjes. Invloed is uiteraard moeilijk te meten, en dat hebben zij ook niet gedaan begrijpelijkerwijs, maar niettemin was en is het dominerende beeld over vrouwen met hoofddoeken (nog steeds) dat deze ouderwets en onderdrukkend zouden en de emancipatie in de weg staat (Kazemi in De Volkskrant, 8/3/2013). Zij hopen dat dit beeld met hun programma iets is bijgesteld.

Abdou Bouzerda had in 2008 en 2009 al het gevoel dat "het debat verloren was in die zin dat het over sociaaleconomische oorzaken zou moeten gaan" en was stilliger over de mogelijke invloed van de acties van de AEL ten tijde van cartoonrel affaire, namelijk: "weinig tot niets". Wel benadrukte hij de emanciperende rol van de AEL in zowel België in Nederland van Arabische (en niet zozeer islamitische) Nederlanders. In die zin is hun rol wel degelijk aanwezig geweest. Het was wel moeilijk voor de AEL om überhaupt toe te treden tot het publieke debat. Volgens Abdou Bouzerda werden genuanceerde opiniestukken van de AEL geweigerd door de landelijke dagbladen. Zij hadden daardoor een andere strategie nodig om toe te treden tot het publieke debat:

"Dus we wisten van, wilde wij echt serieus deel nemen, dan moesten wij iets anders doen. En ik moet zeggen dat wij als AEL, denk ik, daarin, wel succesvol altijd zijn geweest door altijd een bepaalde tactiek te kiezen, namelijk: door te provoceren en dan de boodschap te vertellen. Eigenlijk ook een beetje de media iets geven en dat heeft ons ook vaak parten gespeeld, dat moet ik er ook gelijk bij zeggen. Dat konden we nu veel makkelijker zeggen dan destijds, maar dat betekent dat wij eigenlijk ook een beetje stereotype moesten gaan bevestigen".³³

Ronnie Naftaniël zei in de discussie met Abdou Bouzerda ook dat de AEL zich buiten de samenleving plaatste door het tekenen van die cartoons. Dit is wellicht een kip en ei discussie. Plaatsen wij de Arabieren en moslims buiten de samenleving of doen zij dit zelf? Bovendien, zo stelde Abdou Bouzerda, "als je als moslim toch toetreedt tot het publieke debat met die uitgesproken mening, dan wordt hij of zij direct bestempeld als *radicaal*".

Volgens Halleh Ghorashi willen populaire discussieprogramma's vooral niet laten zien dat ze links zijn. Dit doen ze door vooral een populistische toon in te zetten. Ook constateert ze dat gasten met een andere culturele of religieuze achtergrond, dan die van de presentatoren, onevenredig extra kritisch worden benaderd, terwijl die kritische vraagstelling bij mensen die beter in hun straatje passen vaak ontbreekt waardoor de journalistieke balans zeer subjectief is en weinig reflectief. Verder benoemt ze de snelheid van de programma's waardoor er vaak weinig ruimte is voor verdieping, wat je bij bijvoorbeeld bij de BBC vaker ziet. Over de invloed van haar bijdrage in het

---

³³ Fragment uit interview met Abdou Bouzerda (zie bijlagen)

publieke debat was ze ook helder: zij heeft wel degelijk invloed in *een bepaalde niche* (van collega's en studenten) en dat mensen, die op zoek waren naar een nieuw geluid en een ander antwoord, haar als inspirerend beschouwden. Op de vraag hoe dat dan met mainstream publiek zat qua invloed antwoordde zij veelzeggend dat die (Nederlandse) realiteit (in politiek en media) *zeer weerbarstig* is en dat het met beleidsmakers en verantwoordelijke ambtenaren op het gebied van diversiteit heel lastig is om sommige punten (bijvoorbeeld over machtsongelijk) te bespreken. Roemer van Oordt vindt ook dat die realiteit weerbarstig is: "zijn broek zakt er soms van af" als hij hoort hoe Tweede Kamerleden praten over diversiteit.

Sytze Ypma heeft eveneens de trend waargenomen van populisme in de media en de politiek. Weliswaar vindt hij Pauw en Witteman "aardige journalisten" maar ziet hij wel vaak dat zij hun religieuze gasten proberen belachelijk te maken:

"Nou, dat kan ik niet goed beoordelen in die zin dat ik dat ik wel heel sterk bij religie het gevoel heb dat daar lacherig over wordt gedaan. Alsof ze toch een anachronistisch onderwerp hebben wat toch niet meer echt serieus hoeft te worden genomen".³⁴

Echter, volgens hem wordt die neiging tot belachelijk maken wel tenietgedaan wanneer de gast een weerwoord weet te formuleren. Niettemin herken ik het beeld dat in het publieke debat heerst, namelijk dat van een anachronistisch onderwerp zoals religie dat niet meer serieus hoeft genomen te worden, waarbij het christendom ouderwets is en de islam, naast ouderwets, ook nog eens zeer gevaarlijk (en niet Verlicht).

§ 5.5. Vrijheid van meningsuiting

Hiervoor wil graag openen met een citaat van Sytze Ypma. Hij brengt het principe van Sodom en Gomorra ter sprake wanneer het gaat om aanpassen aan de norm:

"Ja, precies, maar mensen die edel, iets edels hebben vind ik heel mooi en dat is schaars aan het worden. Dat mensen een edele uitspraak hebben, dus dat ze niet eisen dat de ander [zich aanpast of schild ontwikkelt] als een soort hè, dat is het principe van Sodom en Gomorra, daar kom je pas binnen als je jou hebt aangepast aan de normen die daar gelden. Je moet een integratiecursus hebben afgelegd, wil je daar [in Sodom en Gomorra/Nederland] binnenkomen zoals door de machthebbers wordt voorgeschreven. Je wordt uitgerekt en uitgekleeft. Terwijl ik het enorm verrijkend vind, dat is wel vanaf deze [geprivilegieerde] positie gezegd hoor, dat die multiculturele versmelting in deze fase gaande is".³⁵

---

³⁴ Fragment uit interview met Sytze Ypma (zie bijlagen).

³⁵ Idem.

Vooraf Sodom wordt verweten ongastvrij in de Bijbel (Jeremia 23: 24), waarmee hij Nederland en het debat over de vrijheid van meningsuiting als zeer ongastvrij bestempeld. Pas als jij je aanpast aan die norm, zul je mogen toetreden, hetgeen, volgens hem niet verrijkend is voor de Nederlandse cultuur.

Verder stelt Sytze Ypma dat het creëren van een schild tegen een schild om je te weren tegen de vrijheid van meningsuiting inderdaad prima past in een prestatie maatschappij, maar dat we ons wel moeten afvragen wat er door verloren gaat:

“Ja, nou ik vind noties als zachtaardigheid, nederigheid, tederheid, voorzichtigheid, stijl, ja dat is een ander perspectief van waaruit je naar deze dingen kunt kijken (...) Hoe kan er nog echte ontmoeting ontstaan als er niet ook andere sensibele makende dingen als empathie, openheid en respect ruimte krijgen?”³⁶

Schilden maken ontmoetingen tussen verschillende mensen met verschillende achtergronden onmogelijk volgens Sytze Ypma. Abdou Bouzerda van de AEL beaamde dat hij een schild had ontwikkeld tijdens zijn AEL periode. Hij vertelde dat hij arroganter was geworden, terwijl hij daar helemaal niet om bekend stond in zijn persoonlijke omgeving. “Door zich arrogant te houden, er boven te gaan staan, en beter te willen begrijpen wat Voltaire had gezegd en wat er in de grondwet staat wilde hij de anderen verslaan in het debat”.

Ypma gebruikte in zijn relaas over de vrijheid van meningsuiting de metafoor van *een rijdende trein waarvan een aantal wagons zijn ontspoord*. De wagons van de vrijheid van meningsuiting zijn in zijn ogen ontspoord. Hiermee bedoelt hij te zeggen vrijheid van meningsuiting niet kan zonder een besef van verantwoordelijkheid of zonder het besef dat er in die vrijheid altijd een onvrijheid zit, wil die vrijheid gedijen. Hij vindt verder dat de tijd rijp is om te zoeken naar waarden die hoger zijn dan de waarde van vrijheid omdat die in feite al zijn *uitgeleefd*. Willen we verder gaan met de vrijheid van meningsuiting dan zullen we deze van een nieuwe inhoud moeten voorzien. Een ander inhoud dan ‘ik zeg en ik doe wat ik wil’. Een vrijheid (van meningsuiting) waar ruimte is voor empathie, openheid en respect, in plaats van een mening waarvoor een schild nodig is. Het idee van dat je maar alles kunt zeggen wat je wilt leidt tot een soort “banalisering die zorgelijke vormen aanneemt” aldus Ypma:

“Dus dat je je maar laat gaan en besmeurt en besmet en ja, soort van ontremdheid gedrag vertoont. Dus, zeg maar, door de grote beweging van na de Verlichting en de secularisatie periode zijn er ook een grote, als het ware, grote directieven, grootheden, zoals het christendom, aan het verdwijnen. En de vraag is: wat komt daar met de vrije markt als dominante religie, het liberalisme, het kapitalisme, voor terug? Wat komt er voor in de plaats? (...) Ja, wat is de leegte, wat in de lege

---

³⁶ Idem.

*ruimte, in het publieke domein? Wat zijn de nieuwe identificatiefiguren, wat zijn de nieuwe iconen? Zijn dat Pauw en Witteman, of zijn dat popidolen”?*³⁷

Hier raakt Ypma aan de kern van figuur 3. Waardoor wordt de leegte in het publieke domein opgevuld? Deze leegte wordt mijns inziens ingevuld door westerse, blanke, seculiere, atheïstische Verlichte waarden van de blanke Nederlander waarin de vrijheid van meningsuiting en scheiding van kerk en staat een centrale rol in spelen. Deze voegen echter weinig toe aan normen, waarden en kaders waarin richting kan worden gegeven aan het *goede leven*. De huidige kaders bieden weinig richting, om in woorden van Ypma te spreken, ‘ontremd gedrag’ en ‘bestialiteit’ tegen te gaan, maar lijken deze juist te promoten.

Voor Halleh Ghorashi, naar Nederland gekomen als Iraanse vluchteling, en nu een vooraanstaand Iraans-Nederlandse wetenschapper op het gebied van diversiteit is een vrijheid van meningsuiting een groot goed. Echter door haar ervaringen is zij geen voorstander van enige vormen van dogmatisme, dus als de vrijheid van meningsuiting als dogmatisch wordt benaderd “kan zij hier ook niets mee”. Zij verwoordt het als volgt:

*“Ik denk dat vrijheid zonder verbinding een leeg woord is. Dus als ik maar overal zou kunnen roepen wat ik denk zonder rekening te houden met de medemens, met mensen om mij heen, dan ben je die vrijheid aan het reïfieren. Dat wordt vrijheid een ding die op zich zelf staat. Voor mij staat vrijheid altijd in verband met verbinding. Natuurlijk wil ik vrij zijn om te zeggen wat ik denk, maar nog belangrijker voor het sociale leven, voor ons als samenleving is het belangrijk wat voor invloed ik heb met wat ik zeg. Dus ik wil door mijn ideeën te uiten beweging creëren, maar als die beweging met name geweld meebrengt, dan ben ik verbanden in de samenleving aan het verpesten”.*³⁸

Vrijheid van meningsuiting als los staand concept, ‘als ding, betekent niets in de ogen Ghorashi. Volgens Ghorashi zou die vrijheid van mening tot verbinding moeten leiden, anders is die vrijheid een *leeg begrip*. Halleh Ghorashi pleit voor bewustzijn en reflectie op de effecten van het vrije woord hetgeen nu (vooral) in de media ontbreekt. Daarbij stelt ze dat de vrijheid betekent, in de oorspronkelijke betekenis van de Verlichting: *vechten voor de vrijheid van de ander*. Vraag is alleen in hoeverre dat heden ten dage gebeurt, of gaan wij tegenwoordig alleen voor eigen belang, en daarmee onze eigen vrijheid?

Anderen respondenten geven een gelijk beeld weer. De Meiden van Halal (Hajar en Jihad) spreken bijvoorbeeld over fatsoen en dat beledigen niet onder de vrijheid van meningsuiting valt. Wel onderkennen zij het probleem van de definiëring van fatsoen. Wat de één fatsoenlijk vind de ander niet perse fatsoenlijk al was het voor Hajar vrij duidelijk: “het is bijvoorbeeld echt onfatsoenlijk

---

³⁷ Idem.

³⁸ Fragment uit interview met Halleh Ghorashi (zie bijlagen).

om iemands zijn moeder te beledigen". Vrijheid van meningsuiting zou in hun ogen een doel moeten hebben:

"Maar zomaar hard zijn en van alles roepen zorgt ook niet voor een prettige samenleving en dat is toch uiteindelijk wat je wilt? Je wilt toch dat je kinderen hier prettig kunnen sámen leven en niet apart leven? Het mag allemaal, maar of je het ook altijd moet doen, of je daar gebruik van moet maken, dan hebben we het over fatsoen, wat is je doel?"³⁹

Ook zij doen een moreel appel op de verantwoordelijkheid die rust in het hebben van een vrije mening. We leven immers in *samenleving* dus het is niet altijd handig om altijd te zeggen wat je wilt. Beledigen helpt volgens hen niet bij het bruggen bouwen tussen verschillende bevolkingsgroepen. Roemer van Oordt, ook groot voorstander van vrijheid van meningsuiting, vind hij het ook lastig om de grens te bepalen van die vrijheid. In ieder geval ligt de grens daar men andere niet mag kwetsen en negatief wegzetten. Hij wijst er ook op dat naast de vrijheid van meningsuiting er zo iets bestaat als *de vrijheid van godsdienst*. Interessant is dat hij de vrijheid van meningsuiting in de huidige betekenis schadelijk vind voor de Nederlandse samenleving:

"En dat vind ik een ontwikkeling waarvan ik denk dat die heel schadelijk is voor de samenleving. Nou ja, ik ben hartstikke voor vrijheid van meningsuiting. We leven nou eenmaal in de multiculturele samenleving."⁴⁰

§ 5.4.1. Dubbele moraal

Halleh Ghorashi stelt in haar slotwoorden over de vrijheid van meningsuiting in Nederland dat het zeer opmerkelijk is dat er een dubbele moraal heerst:

"Wat ik wel heel erg gek vind in die discussie rondom vrijheid van meningsuiting in Nederland is dat er een dubbele standaard wordt toegepast. Je mag wel moslim bashen, dan mag het allemaal wel, maar als het joods bashing is dan mag het niet, omdat dat onze geschiedenis is."⁴¹

De Meiden van Halal waren dit ook al opgevallen. Hen viel het met name op toen zij eens een stuk lazen dat op internet circuleerden (Boef in Eenvandaag, 18/3/2008):

"Enorm, zware dubbele standaarden. Ik heb wel eens stuk gezien, lang geleden, toen Wilders volgens mij van alles riep over moslims, kwam er een stuk, dacht ik in de Volkskrant, waarin het woord moslim vervangen werd door jood. Dat stuk circuleerde op internet (...) Ja precies, ja, nou als je dat leest, wat ik eigenlijk schrikbarend vind, toen ik dat las over joden schrok ik zelfs, maar toen ik het las over moslims deed het mij niet. Kun je nagaan hoe ook ik beïnvloed ben over hoe wij over joden mogen spreken of niet. Hè, ik bedoel, wat is vrijheid van meningsuiting als dat boek 'Mein Kampf' hier niet eens te

³⁹ Fragment uit interview met Hajar en Jihad van De Meiden van Halal (zie bijlagen).

⁴⁰ Fragment uit interview met Roemer van Oordt (zie bijlagen).

⁴¹ Fragment uit interview met Halleh Ghorashi (zie bijlagen).

koop is. Wat is vrijheid van meningsuiting? Antisemitisme daar wordt wel zwaar aan getild, maar het hele antimoslim hè? Terwijl dat hetzelfde is, exact hetzelfde! History is repeating itself".⁴²

Het valt hen op dat voor joden andere normen gehanteerd worden dan voor moslims. Hierbij geeft ze aan dat zij ook beïnvloed is door het regulerende, normerende discours in de zin dat ze het stuk las over joden en daarvan schrok, maar niet schrok van hetzelfde stuk waarin gesproken werd over moslims. Hierin komt de kracht, macht van discours en normering duidelijk naar voren. Nu is de discussie over verschil tussen islamofobie en antisemitisme weer aparte discussie, maar dit geeft wel hoe dat er de belevingswereld van 'andere Nederlanders' er niet zoveel verschil is. In de analyse van het fragment waarin Abdou Bouzerda in discussie gaat met Ronnie Naftaniël komt deze discrepantie ook duidelijk naar voren. Roemer van Oordt ziet deze dubbele standaard ook:

"Ja ja, ik snap het. Ik denk dat er inderdaad, tot op een bepaalde hoogte sprake is van een dubbele standaard ja. Ik denk dat het zo is. Zeker als het gaat over de joodse bejegening. Ik bedoel, dat is nou eenmaal een feit, dat heeft te maken met ons verleden en met onze vuile handen in de oorlog en alles. Het heeft een achtergrond. Dat snap ik wel maar daar mee hoeft je nog niet te ontkennen dat het wel zo is. Zelfs [liberale] joden zelf ontkennen dat niet".⁴³

Sytze Ypma spreekt in dit verband over het zondebok principe en realiseert zich ter stonds dat hij ook tot de witte elite behoort en aan de goede kant staat als blanke, weliswaar christelijke, Nederlander:

"Nou ja, de minderheid. Wij kunnen ons moeilijk verplaatsten en daarin realiseer ik mij nu dat ik ook bij de witte elite hoor in die zin. Wij weten niet hoe het is om in den vreemde te komen waar je ook binnen mechanismes terecht komt als de zondebok. Hè, dat zondebokprincipe dat zij als het ware de nieuwe joden zijn. Zoals de joden dat wisten en weten hoe dat voelt en weten hoe dat is, zo weten de Marokkanen ook hoe dat voelt hoe dat is nu ze gelabeld worden als de probleemveroorzaker".⁴⁴

Hierin constateert hij dat het met gebrek aan empathie te maken heeft dat wij ons niet kunnen inleven in de ander. Ook brengt hij het idee op dat Arabische (dus niet perse islamitische), mensen wellicht anders met eer en waardigheid om gaan dan westerlingen, maar dat er zeker ook meer achter zit en zoals bijvoorbeeld de westerse dominantie en uitbuiting van het Midden-Oosten. Gelukkig voor ons echter staan wij (de blanke Nederlanders) 'aan de goede kant'.

§ 5.5. Een andere 'Hollandse waarde': tolerantie

Blanke Nederlanders staan zich graag voor op hun tolerantie jegens culturele en religieuze minderheden. Nederlands is immers van oudsher een toevluchtsoord geweest voor onderdrukten uit

---

⁴² Fragment uit interview met Hajar en Jihad van De Meiden van Halal (zie bijlagen).

⁴³ Fragment uit interview met Roemer van Oordt (zie bijlagen).

⁴⁴ Fragment uit interview met Sytze Ypma (zie bijlagen).

Europa, denk bijvoorbeeld aan Portugese joden (Spinoza!) en Franse Hugenoten uit de 17de en 18de eeuw. De laatste decennia echter, staat het begrip van tolerantie onder druk. Zelfs in het buitenland werd verbaasd gereageerd over de toenemende intolerantie in Nederland dat met name na 9/11 en de moord op Theo van Gogh begon op te spelen. Reden voor *Stichting Ideële Reclame* (SIRE) om in 2012 een 'verdraagzaamheidcampagne' te beginnen: *Tolerantie, daar knapt men van op*. Jan Slierings, directeur van SIRE licht de campagne toe:

'We willen ermee laten zien dat je naast angst voor het onbekende ook kunt denken: wat hebben al die mensen ons te bieden? We [blanke Nederlanders] schuiven in de spotjes bijvoorbeeld aan bij een Marokkaanse familie voor het eten, gaan langs bij een Joodse bruiloft en bij dragqueens'.⁴⁵

In deze campagne werd geredeneerd vanuit de blanke Nederlander en wordt tolerantie gepresenteerd als geneesmiddel tegen onverdraagzaamheid. Tolerantie is in deze campagne synoniem aan een open houding en belangstelling voor je omgeving waarbij de makers van deze campagne voorbijgaan aan de oorspronkelijke betekenis van tolerantie. Voltaire zei ooit over tolerantie: 'Ik verafschuw alles wat u schrijft, maar ik zou mijn leven ervoor geven dat u het kan blijven schrijven,' hetgeen in de kern definitie van tolerantie is (Valkenberg in Trouw, 2012). Het begrip tolerantie, of 'tolerant zijn' is tegenwoordig ambivalent, met name in de wetenschap. In de lijn van Voltaire stelt Modood (2007: 63) stelt bijvoorbeeld dat er in het begrip van tolerantie twee aannames zitten: ten eerste wordt datgene dat getolereerd moet worden, afgekeurd (Mendus, 1989 in Modood, 2007: 63). Als men namelijk het gedrag of geloof goedkeurt, of er onverschillig over is, valt er niets te tolereren. Dan valt dat gedrag of geloof onder *normaal*. Ten tweede zal men de macht moeten hebben om het gedrag of geloof (dat wel of niet getolereerd wordt) te onderdrukken. Er is dus sprake van een alternatief om het afgekeurde verschil te benaderen. Daarom is het logisch om te spreken van de meerderheid die een minderheid tolereert (Galeotti, 2002 in Modood, 2007: 63). Mijn vraag is echter of deze definitie van tolerantie nog van toepassing kan zijn op de multiculturele samenleving (wegens dat verborgen machtsverschil tussen hen die tolereren en hen die getolereerd worden) of dat de multiculturele samenleving inderdaad voorbij gaat 'aan 'neutraliteit' van de staat en tolerantie' en de overheid (en maatschappij) op een actieve en positieve manier verschillen (cultuur, etniciteit, gender, etcetera) zou moeten promoten door vijandigheid jegens 'anderen', afkeuring van 'andere gewoontes en geloven', waardoor *afstand* ontstaat, te ontmoedigen, zodat er een gelijkwaardige positie en ruimte ontstaat voor alle gemarginaliseerde identiteiten (Modood, 2007: 64).

⁴⁵ Valkenberg, Sebastien (2012). Sire snapt tolerantie niet. Trouw: 9/10/2012. URL: <http://www.trouw.nl/tr/nl/5116/Filosofie/article/detail/3328836/2012/10/09/Sire-begrijpt-tolerantie-niet.dhtml> (laatst geraadpleegd: 15/8/2013).

In mijn interviews heb ik vanwege die ambivalente betekenis van tolerantie gevraagd aan mijn respondenten wat zij van dit begrip vonden en of zij wellicht een accurater begrip konden bedenken om samen leven gemakkelijker, en met minder spanningen onderling, te maken. Toen ik Jihad en Hajar van de Meiden van Halal naar dit begrip vroeg moesten zij (verrassend genoeg) allereerst smakelijk lachen. Sterker nog, zij voelden zich zelfs beledigd:

*“Tolerant betekent. Ik tolereer jou betekent ‘ik duld jou’. Wie ben jij om mij te tolereren? Alsjeblieft zeg. Ik ben er, of je mij nou tolereert of niet. Het woord is inderdaad verkeerd. Het woord past bij de eerste generatie Marokkanen, mijn ouders die, die vonden de Nederlanders heel tolerant van ja: ‘wij komen als vreemdelingen hier, wij komen hier om te werken, en kijk wat ze allemaal voor ons doen’”.*⁴⁶

Zij geven aan dat niemand hen te tolereren heeft, want zij hebben net zo goed recht, zoals de blanke Nederlanders, om te leven in Nederland. Zij zijn er immers geboren en getogen. Zij hebben niet het idee dat hun gedrag afkeurenswaardig zou zijn en daarom getolereerd zou moeten worden door blanke Nederlanders. Zij hebben het recht om te zijn en doen in Nederland, net als blanke Nederlanders. Op de vraag of ze dan een andere term konden bedenken om samen te leven, konden ze niets bedenken, wat volgens hen dan weer veelzeggend was dat er, volgens hen, geen Nederlandse begrip voor is.

Abdou Bouzerda had ook een sterke negatieve associatie met de term van tolerantie:

*Tolereren betekent eigenlijk zoiets van ‘ondanks dat ik mij irriteer aan jou, voor de goede vrede, of omdat ik mij bangelijk wil opstellen, accepteer ik jouw aanwezigheid. Ik tolereer jou zolang huppeldepup’. En dan een bepaalde voorwaarde aan zetten. Dus tolerantie is eigenlijk een heel vreemd concept. Het gaat verder dan de semantische betekenis daar van. Het heeft ook de uitwerking, zoals er wordt gesproken over tolerantie (...)De blanke Nederlandse man heeft ook niet te tolereren of niet te tolereren, ik bedoel, je verzetten tegen diversiteit in Nederland is net zo iets als je verzetten tegen zwaartekracht. Het is er nou gewoon eenmaal. Dus laten we daar niet moeilijk over gaan doen. Ik bedoel, jij hoeft mij ook niet te tolereren, ik hoef jou ook niet te tolereren. Ik heb het er maar mee te doen dat jij Niek, hier in Nederland zit en jij hebt het er maar mee te doen dat ik hier zit’.*⁴⁷

Hij voegt hier aan toe dat de hele discussie over tolerantie niet relevant is. Wat wel relevant is volgens hem, en dat is tegelijkertijd zijn voorstel tot een andere term dan tolerantie, is emancipatie en dat mensen elkaar het leven niet zuur moeten maken. Emancipatie van mensen een achtergestelde positie waarbij hij aangeeft dat dit net zo goed voor vrouwen geldt, naast mensen met een andere etniciteit dan de blanke. Deze emancipatie moet zowel vanuit de achtergestelde

---

⁴⁶ Fragment uit interview met De Meiden van Halal (zie bijlagen)

⁴⁷ Fragment uit interview met Abdou Bouzerda (zie bijlagen)

groep komen, maar ook bevorderd worden door de geprivilegieerde groep. Dat is iets waar volgens Abdou Bouzerda “schandelijk weinig voor gepleit wordt” in Nederland.

Volgens Halleh Ghorashi, die er op professionele wijze veel over geschreven heeft, betekent tolerantie het scheppen van afstand. Hiermee wordt bedoeld dat tolereren zoveel betekent als ‘blijf op afstand’ en dan is het goed zolang ‘de ander’ niet als bedreiging wordt gezien want dan slaat die tolerantie om in intolerantie. Die afstand merkt ook Sytze Ypma op als wij praten over de betekenis van tolerantie. Hij vergelijkt tolerantie met het begrip respect, welke hij omschrijft als *gestolde realiteit*. Tolerantie biedt geen ruimte voor dialoog en dat dialoog zou kunnen leiden tot verandering van beide partijen. Vergelijkend, in die zin pleit Halleh Ghorashi daarom ook voor ‘engagement’ in plaats van tolerantie om te kunnen leren van elkaar en elkaar te verrijken. Sytze Ypma pleit voor de 10 geboden, maar op de opmerking van mij dat de blanke Nederlander daar waarschijnlijk niets mee kan kwam hij toch met een nader begrip als saamhorigheid of compassie, wat Roemer van Oordt weer veel te Bijbels vind. Roemer van Oordt vond het ook lastig een andere definitie te brengen. Wel merkte hij op dat tolerantie net zo iets als integratie is met de vraag van “wie tolereert nou eigenlijk wie” in dezelfde lijn als “wie integreert nou eigenlijk waarin” als we kijken naar Amsterdamse wijken waar overwegend culturele en religieuze minderheden wonen? Het begrip tolerantie alsmede integratie wordt daarmee irrelevant in bepaalde situaties en contexten.

Mijn eigen term (solidariteit) werden niet hartelijk ontvangen door mijn respondenten, de reacties varieerden van ‘ouderwets’ tot ‘dat is net zoiets als tolerantie’. In retrospectief beschouwend kan ik het hier mee eens zijn en pleit ik, in navolging van de heer Bouzerda voor *emancipatie*. Emancipatie van achtergestelde groepen in maatschappij op klasse, gender, etniciteit en religiegebied. Emancipatie dat zowel ingroup als outgroup gestimuleerd dient te worden welke dan uiteindelijk zal leiden tot een gelijkwaardige positionering van verschillende religies, levensbeschouwing, etniciteiten en culturen in de Nederlandse maatschappij en waardoor de democratische principes, in Nederland meer tot hun recht kunnen komen, met in achtneming van de verschillende inhoudelijke invullingen van Verlichtingsprincipes als vrijheid van meningsuiting en tolerantie. Wellicht is het idee om die scheiding van kerk en staat helemaal af te schaffen omdat deze tot verwarring leidt over de rol van de staat ten opzichte van de maatschappij en leidt tot een valse definiëring van neutraal. In mijn optiek kan de publieke ruimte, of debat, nooit neutraal worden ingevuld, omdat publieke ruimte die nu seculier wordt genoemd in feite door blanke Nederlanders met een liberale en humanistische levensbeschouwing gedomineerd wordt. Daarom zullen we moeten streven naar een publiek debat en ruimte dat niet gebaseerd is op neutraliteit maar op gelijkwaardigheid van alle deelnemers.

Het begrip tolerantie is echter toe aan verfrissing. Inhoudelijk zal het aangepast moeten worden aan nieuwe realiteit waarin diversiteit steeds meer zal toenemen. Tolerantie zal moeten

gaan over het overbruggen van afstanden in plaats van het scheppen van afstanden. In die zin heeft SIRE wellicht al een voorschot gedaan door zijn foutieve invulling van het begrip tolerantie en onbedoeld een bijdrage geleverd aan dit debat door te pleiten voor openheid en verdraagzaamheid. Als we deze termen toevoegen aan gelijkwaardigheid en emancipatie kan er wellicht een synergie plaats vinden van normen en waarden van blanke Nederlanders, maar ook van ‘andere Nederlanders’ waardoor er een prettig en verrijkt Nederland kan ontstaan waarin we samenleven. Zij moeten niet integreren of assimileren maar wij, met zijn allen, moeten *synergeren*.

Conclusie en discussie

§ 6.1. Pesten

‘Iemand wordt gepest als hij of zij herhaaldelijk wordt blootgesteld aan negatieve acties van één of meer personen, waarbij sprake is van ongelijke balans in sterkte (een asymmetrische machtsverhouding)’ (NJC, 9/5/2012). In grappen over minderheden zien we ook vaak die asymmetrische machtsverhouding. ‘Het was maar een grapje’ gaat dus niet zonder meer op wanneer het gaat over grappen over ‘andere Nederlanders’, zeker als dit een continue repeterende negatieve stereotypering behelst die op een gegeven moment (door die herhaling) bijna tot (een) waarheid verwordt en leidt tot verder kwetsbaarheid en onzekerheid van die ‘andere Nederlanders. ‘Regulier’ pestgedrag in de maatschappij valt dan wellicht te koppelen aan ‘onschuldige grapjes’ en kwetsende beledigingen van dominante blanke Nederlanders over ‘andere Nederlanders’ en die vrijheid van meningsuiting waarin beledigen kwetsen, en pesten centraal staat. Kinderen en volwassenen zien bijna niets anders om zich heen. Dergelijk gedrag komt in de Tweede Kamer voor (christenpesten, moslimbashing) en wordt regelmatig gekanaliseerd door de commerciële, maar ook publieke televisie en radiozenders waarin die machtsongelijk, of ongelijke maatschappelijke positie zo u wilt, niet zozeer zichtbaar is maar wel aanwezig.

§ 6.2. Gestolde realiteiten

Met dit onderzoek probeer ik aan te sluiten bij wetenschappers die geschreven hebben over witte privileges. Ik heb ook proberen aan te sluiten bij het debat over seculiere normen en waarden versus religieuze waarden. Martha Nussbaum (2012) schreef bijvoorbeeld recentelijk over intolerantie jegens religie en Habermas schreef samen met de voormalige paus Joseph Ratzinger over de nieuwe uitdaging van de 21ste eeuw waarin zij oproepen tot een ‘postseculiere maatschappij waarin zowel seculiere als religieuze waarden geëerbiedigd worden’ (Habermas & Ratzinger, 2006: 46-47). Deze combinatie van onderzoeksrichtingen zijn mijns inziens cruciaal om de huidige maatschappelijke problemen omtrent de multiculturele samenleving te duiden aangezien de dominantie van blanke mensen niet los kan worden gezien van de ideologie die zij met zich meebrengen. Om de status-quo te handhaven is (regulerend) discours en normalisatie van deviant gedrag en geloof van essentieel belang, hetgeen voornamelijk plaats vind via het publieke debat waarin besproken wordt in hoeverre men mag *afwijken van die norm* en de *tolerantie* daarvan. Dit blijkt een weerbarstig en schurend proces waarin vooralsnog het westerse Nederlands narratief van blanke Nederlanders, dat zich bedient van kwetsend en beledigend taalgebruik, overheerst en (bijna) niet onderhandelbaar is. Dit dominante narratief heeft daardoor ook uitsluitende effecten waardoor de emancipatie van ‘andere

Nederlanders' op het gebied van gender, etniciteit, religie en cultuur en klasse verworden tot *gestolde realiteiten* met als resultaat dat er weinig ruimte is voor vooruitgang en verrijking van de maatschappij.

§ 6.3. Categoriseren en normeren

Een mooi en typerend voorbeeld is het satirische (en jawel, dit wel satire omdat het de dominante meerderheid/ideologie een spiegel voorhoudt) artikel van De Speld in 2011 over 'de blanke gemeenschap die de schietpartij in Alphen aan de Rijn veroordeeld' (De Speld, 11/4/2011). Dit stuk laat op knappe wijze zien hoe er normaliter gerapporteerd wordt over 'andere Nederlanders' en maakt de norm, die normaal onzichtbaar en als onbewust als vanzelfsprekend wordt beschouwd, op pijnlijke wijze zichtbaar. De blanke Nederlander zal moeten inzien dat Nederlands, blank en seculier/atheïstisch zijn net zo goed enkele categorieën van identiteiten zijn als Marokkaans, moslim of Surinamer en als hij 'problemen wil benoemen', en dat wil baseren op etniciteit of religie, dan zou hij op dezelfde manier een 'Nederlandersprobleem' moeten benoemen wanneer het bijvoorbeeld gaat om frauderen of graaien in de top (zaken die prominent het afgelopen jaar in de media kwamen en waarbij etniciteit *niet* benoemd werd). Een ideale wereld, maar waarschijnlijk ook een utopische, zou afschaffing van de categorieën zijn, zodat we in het vervolg slechts kunnen spreken van Nederlanders. Wat dat betreft ben ik wel met Ebru Umar eens wanneer zij stelt dat het gebruik van de termen 'allochtoon en autochtoon' een separatistisch werking heeft en "die Marokkaanse en Turkse criminineeltjes gewoon Nederlanders zijn en dat we het met elkaar zullen moeten doen de komende jaren" (Umar in NRC, 2/8/2013), maar ik snap dan niet waarom zij het recht opeist om te pesten, beledigen en te kwetsen, in het kader van de vrijheid van meningsuiting, aangezien deze net zo goed schadelijk is voor de samenleving waarin we nu leven, polariseert en dus ook een separatistische werking heeft.

§ 6.4. Kijkcijfers en stemmen

Kijkcijfers en stemmen zijn volgens Sytze Ypma de "afgoden" van respectievelijk de media en de politiek. Kapitalistische en individualistische belangen spelen ook een rol doordat slecht nieuws verkoopt beter dan goed nieuws. Het lijkt er op dat de macht en invloed van de blanke elite, die voornamelijk vertegenwoordigd worden in deze instituties, deels worden vergaard over de rug van de 'andere Nederlanders' in een poging om de huidige status quo van machtsverdeling en dominante ideologie te handhaven. Het continu negatief in het nieuws brengen van vooral Marokkaanse Nederlanders en moslims is niet alleen een populaire manier om 'de waarheid te benoemen' maar ook een ordinaire manier om stemmen en kijkcijfers te winnen.

§ 6.5. Overgevoeligheid

Het frappante is dat gelovigen vaak verweten wordt, door blanke Nederlanders, dat religie een emotioneel, dogmatisch, dwingend en onvrij karakter heeft. Het is echter net zo goed die blanke Nederlander die overgevoelig reageert wanneer hij gewezen wordt op discriminatie en racisme en die dogmatisch, de blanke, maar tegelijkertijd, lege invulling van vrijheid (van meningsuiting) opdringt aan 'andere Nederlanders' waarbij vergeten wordt dat de invulling van blanke Nederlanders de vrijheid (van meningsuiting) van 'andere Nederlanders' inperkt. In een daadwerkelijke vrije democratische en Verlichte maatschappij zou hoor en wederhoor moeten plaats vinden zodat dat er *saamhorig* naar problemen enerzijds en anderzijds gekeken kan worden en dat er in consensus op gelijke en gelijkwaardige basis oplossingen gepresenteerd kunnen worden. We moeten niet doen alsof waarden cultureel afgebakend kunnen worden door sommige waarden als typisch Hollands te waarderen en andere waarden als typisch Marokkaans. Heteronormativiteit en daarmee homofobie bijvoorbeeld is net zo goed een probleem van blanke Nederlanders als anders Nederlanders (kijk maar naar Van Gijp).

§ 6.6. De waarheid

Als we de discussie in de context van 9/11 en de moord op Theo van Gogh plaatsen is de Nederlandse houding ten aanzien van die normen (bijvoorbeeld over vrijheid van meningsuiting) begrijpelijk, maar niet handig, omdat op we deze manier het debat verder verscherpen en geen nadering tot elkaar vinden. De gebruikte taal, de 'realistische' manier van spreken, het constante benoemen, draagt niet bij aan de huidige problemen die vooral blanke Nederlanders, van laagopgeleid tot hoogopgeleid, hebben met 'andere Nederlanders'. Door dat dit spreken 'de waarheid' pretendeert te hebben gaat dit voorbij aan het gegeven dat er naast hun waarheid ook andere waarheden en visies kunnen bestaan zoals de visies 'andere Nederlanders'. Deze ervaren echter veel weerstand als zij zaken aankaarten die gevoelig liggen bij hen doordat die blanke Nederlander die gevoeligheden ontkent en negeert. In een democratische en vrije samenleving moet er nou eenmaal alles kunnen gezegd en gedaan worden. Die vrije democratische samenleving echter zou net zo democratisch moeten zijn voor 'andere Nederlanders'. Als bijvoorbeeld de Surinaamse en Marokkaanse Nederlanders zich niet gehoord en gediscrimineerd worden zou de blanke Nederlander daar oor voor moeten hebben en niet badinerend afdoen als 'zeiken', 'aanstellen' of 'lange tenen hebbend'. Die blinde vlek voor racisme en die absolute wil op vrijheid van meningsuiting (lees: recht om te beledigen) werken zeer averechts om te komen tot een bloeiende samenleving waarin diversiteit glorieert en verschillende etniciteiten en religies naast elkaar kunnen leven op gelijke en gelijkwaardige voet. Zichzelf noemende 'Verlichte denkers' zullen hun claim op de waarheid moeten laten vallen, net zoals dogmatische religieuzen dat moeten doen, en moeten accepteren dat er

‘meerdere waarheden’ en andere wegen naar het goede leven kunnen leiden. Misschien is het zelfs zo dat liberale humanistische individualistische atheïstische leegte in het publieke domein de belangrijkste oorzaak is van de huidige maatschappelijke spanningen omdat regulering en afbakening van normen en waarden niet afdoende is. Maar de blanke Nederlander zal het niet snel eens zijn met deze stelling. Want die beslist immers alles.

Nu weer over tot de orde van de dag, maar wel graag een ‘andere’.

Literatuur –en bronvermelding

§7.1 Wetenschappelijk

Appadurai, Arjun

2002 H2: Disjuncture and difference in the global cultural economy. *Reader: Globalization and sociocultural complexity: anthropological perspectives*. Malden: Blackwell publishing. P. 46-64.

Asad, Talal

2003 Secularism, Nation-State, Religion. In: *Formations of the Secular: Christianity, Islam, Modernity*, pp. 181-201. Stanford: University Press.

Bauman, Zygmunt

2011 *Collateral Damage: Social Inequalities in a Global Age*. Cambridge: Polity Press

Berg van den, Harry

2004. Discoursanalyse. *KWALON* 26. 9 (2), pp. 29-39.

Bohman, James & William Rehg

2011 Jürgen Habermas in: Edward N. Zalta (ed.) *The Stanford Encyclopedia of Philosophy* (Winter 2011 Edition). URL: <http://plato.stanford.edu/archives/win2011/entries/habermas/> (laatst geraadpleegd (15/8/2011)).

Butler, Judith

1988 Performative Acts and Gender Constitution: An Essay in Phenomenology and Feminist Theory. *Theatre Journal*, Vol. 40: (4). P. 519-531. Baltimore: The Johns Hopkins University Press.

Callinicos, Alex

1999 *Social Theory: A historical introduction*. Oxford: Blackwell Publishing Ltd.

Gutting, Gary

2013 Michel Foucault in: Edward N. Zalta (ed.) *The Stanford Encyclopedia of Philosophy* (Summer 2013 Edition). URL: <http://plato.stanford.edu/archives/sum2013/entries/foucault/> (laatst geraadpleegd 15/8/2013).

Habermas, Jürgen & Joseph Ratzinger

2006 *The dialects of secularization. On reason and religion*. San Fransisco: Ignatius Press.

Johnson, Allang G.

2013 What is a system of privilege? Agjohnson.us. URL: <http://www.agjohnson.us/glad/what-is-a-system-of-privilege/> (laatst geraadpleegd: 13/9/2013).

Lennon, Kathleen

2010 Feminist Perspectives on the Body in: Edward N. Zalta (ed.) *The Stanford Encyclopedia of Philosophy* (Fall 2010 Edition). URL:

<http://plato.stanford.edu/archives/fall2010/entries/feminist-body/> (laatst geraadpleegd: 15/8/2013).

Modood, Tariq

2007 *Multiculturalism*. Cambridge: Polity Press.

Montesano Montessori, Nicolina, Hans Schuman & Rob de Lange

2012 *Kritische discoursanalyse. De macht en kracht van taal en tekst*. Brussel: ASP nv.

Mostert, Josefien

2012 Over integratie gesproken. Digitale bibliotheek Erasmus Universiteit Rotterdam. URL:

https://www.google.nl/url?sa=t&rct=j&q=&esrc=s&source=web&cd=10&ved=0CHYQFjAJ&url=http%3A%2F%2Fthesis.eur.nl%2Fpub%2F11596%2Fmasterscriptie%2520over%2520integratie%2520gesproken.doc&ei=ye0IUsHXCMXbOvyvgNAJ&usg=AFQjCNFIT9ZMdFSV2W_IFRHgbSAG_8niFw&sig2=hTSalXASxL4kFj1mm5rchg&bvm=bv.50500085,d.ZWU (laatst geraadpleegd (12/8/2013).

Nederlands Centrum Jeugdgezondheid

2012 Pesten: definitie. Nederlands Centrum Jeugdgezondheid (NCJ): 9/5/2012). URL:

<http://www.ncj.nl/dossier/41/pesten/6/definitie> (laatst geraadpleegd: 15/8/2013).

Nussbaum, Martha (vertaling: Rogier van Kappel)

2012 *De nieuwe religieuze intolerantie*. Cambridge: The Belknap Press of Harvard University Press.

Prins, Baukje

2004 *Voorbij de Onschuld: Het debat over integratie in Nederland*. Amsterdam: Van Genneep

Steyn, Melissa & Daniel Conway

2010 Introduction: intersecting whiteness, interdisciplinary debates. *Ethnicities*, vol 10 (3). P. 283-291.

Twine, France W. & Charles Gallagher

2008 The future of whiteness: a map of the 'third wave'. *Ethnic and racial studies*, vol 31 (1). P. 4-24.

Wetenschappelijke Raad voor Regeringsbeleid

2007 *Identificatie met Nederland*. Amsterdam: University Press

§7.2 Niet wetenschappelijk

Bennema, Tineke

2009 Driewerf hoera voor de hoofddoek. Trouw: 11/09/2013. URL:

<http://www.trouw.nl/tr/nl/4324/Nieuws/article/detail/1162168/2009/09/11/Een-driewerf-hoera-voor-de-hoofddoek.dhtml> (laatst geraadpleegd: 11/08/2013).

Boef, Johan

2008 Appels, peren, joden, moslims. Eenvandaag: 18/3/2008. URL:

http://www.eenvandaag.nl/blog/43089/appels_peren_moslims_en_joden (laatst geraadpleegd: 15/8/2013).

Cabenda, Pablo

2011 Zelden werd de zwarte man publiekelijk zo gretig in de mond genomen. De Volkskrant: 23/9/2013. URL:

<http://www.volkskrant.nl/vk/nl/3184/opinie/article/detail/2924396/2011/09/23/Zelden-werd-de-zwarte-man-publiekelijk-zo-gretig-in-de-mond-genomen.dhtml> (laatst geraadpleegd: 13/8/2013).

Kazemi, Ferdows

2013 Pikante lingerie of stukje stof dat een hoofddoek heet, laat ons toch! De Volkskrant:

8/3/13. URL: <http://www.volkskrant.nl/vk/nl/8764/Ferdows-Kazemi/article/detail/3405407/2013/03/08/Pikante-lingerie-of-stukje-stof-dat-een-hoofddoek-heet-laat-ons-vrouwen-toch.dhtml> (laatst geraadpleegd: 15/8/2013).

Luyendijk, Joris

2013 Grappen. NRC: 1/8/2013. URL: <http://www.nrc.nl/joris/2013/08/01/joris-luyendijk/> (laatst geraadpleegd: 13/8/2013).

Luyten, Marcia

2011 De neger is terug, NRC Handelsblad 19 november 2011. Marcialuyten.nl: 19/11/2011.

URL: <http://marcialuyten.nl/2011/11/19/de-neger-is-terug-nrc-handelsblad-19-november-2011/> (laatst geraadpleegd: 13/8/2013).

Oostdam, Monique

2011 Laat maar zien, die afbeeldingen van slavernij op de Gouden Koets. De Volkskrant: 20/9/2011. URL:

<http://www.volkskrant.nl/vk/nl/3184/opinie/article/detail/2918055/2011/09/20/Laat-maar-zien-die-afbeeldingen-van-slavernij-op-de-Gouden-Koets.dhtml> (laatst geraadpleegd: 13/9/2013).

Ramesar, Perdiep

2013 Haagse buurt domein van orthodoxe moslims. Trouw: 18/5/2013. URL: <http://www.trouw.nl/tr/nl/4492/Nederland/article/detail/3443626/2013/05/18/Haagse-buurt-domein-orthodoxe-moslims.dhtml> (laatst geraadpleegd: 11/8//2013).

Redactie Volkskrant

2013 Van der Gijp in discussie met homo's bij Voetbal International. Volkskrant: 9/8/2013. URL: <http://www.volkskrant.nl/vk/nl/2694/Tech-Media/article/detail/3489674/2013/08/09/Van-der-Gijp-in-discussie-met-homo-s-bij-Voetbal-International.dhtml> (laatst geraadpleegd: 11/08/2013).

Redactie De Speld

2011 Blanke gemeenschap veroordeelt schietpartij. Alphen getroffen door autochtoon geweld. De Speld: 11/4/2011. URL: <http://www.speld.nl/2011/04/11/blanke-gemeenschap-veroordeelt-schietpartij/> (laatst geraadpleegd: 15/8/2013).

Umar, Ebru

2013 Die dooie gast. Metro: 19/7/2013. URL: <http://www.metronieuws.nl/columns/die-dooie-gast/SrZmgsIbw9qged2qTJQ/> (laatst geraadpleegd: 15/8/2013).

Umar, Ebru

2013 Juist moderne moslims wensen mij dood. NRC: 2/8/2013. URL: <http://www.nrc.nl/nieuws/2013/08/02/juist-die-moderne-moslims-wensen-mij-dood/> (laatst geraadpleegd: 15/8/2013).

Valkenberg, Sebastien

2012 Sire snapt tolerantie niet. Trouw: 9/10/2012. URL: <http://www.trouw.nl/tr/nl/5116/Filosofie/article/detail/3328836/2012/10/09/Sire-begrijpt-tolerantie-niet.dhtml> (laatst geraadpleegd: 15/8/2013).

Weel, Ingrid

2013 SGP en CU zijn 'christenpesten' door D66 beu. Trouw: 2/1/2013. URL: <http://www.trouw.nl/tr/nl/4500/Politiek/article/detail/3370891/2013/01/02/SGP-en-CU-zijn-christenpesten-door-D66-beu.dhtml> (laatst geraadpleegd: 15/8/2013).

Bijlagen

Media

Inleiding: Hans Teeuwen – Blanken en Negers – Dat dan weer wel

Hans Teeuwen leidt zijn grap in.

Cabaretier: Hans Teeuwen

Programma: Cabaretprogramma: Dat dan weer wel

‘Ja, das klasse. Dat is pure klasse, dat kunnen er maar heel weinig, en ja, ik kan dat dan. HIAH, ik weet het ook niet wat dat is! [zuchtend]. Kijk! Ik heb natuurlijk alles mee. [op zijn vingers tellend] Ik zie er goed uit, ben gezond, ben jong, heb talent, ben rijk, ben man, ik ben heteroseksueel en...ik ben blank! Heerlijk! [zaal lacht]. Nee luister, dan ben ik niet trots op, ben niet trots dat ik ben blank ben, maar het is wel lekker hè? Het is wel relax toch om blank te zijn? Zo lekker [doet politiesirene na] Heu, ik ben blank hè. Het is daar [wijzend naar de andere kant van het podium en de zaal lacht luid]. Wij zijn gewoon, ja een sterk ras. Het is nou eenmaal zo. We hebben altijd de touwtjes in handen. Of een zweep [iets onverstaanbaars]. HAHA. En dat zeggen ze nog dat wij geen ritmegevoel hebben. Tjak en van je tjak en van je tjak [doet zweepslagen na]. En rapapapapa [doet Nazi loopje na]. Dat is toch ook ritme? Het is een ander soort ritme, maar dat is ook ritme. En dan heb je van die zwarten, je weet wel van die zwarten die dan zeggen van: [met Surinaams accent] Ja, maar wij kunnen beter dansen. Dan denk ik: ach Fmuhnf. Neeneeneeneenee, zeg ik dan. Alsof blanken niet kunnen dansen. Das onzin dat blanken niet kunnen dansen. Ik ken toevallig een jongen [...] in elk geval, van die jongen kreeg ik dus laatst een telegram en daar schreef hij dus in: ik kan ook dansen. Dus dan denk ik wat lullen ze dan [zaal lacht]. Kijk, wij doen niet onder voor onze gekleurde medemens, totaal niet. Het is alleen sport, OK. Ze zijn vaak, ja inderdaad, beter in sport, maar, ze hebben meer tijd om te oefenen hè? [zaal lacht] Zo is het ook. Jawel! Dus het is niet eerlijk. Ik vind het ook nu. Als een zwarte tegen een blanke moet boksen, dan moet die zwarte geblinddoekt. Dat is eerlijk! En dan ga ik tegen Mike Tyson. Dan staat die Tyson zo in de ring [doet blindemannetje na] en ik er zo om heen zo [sluipdansend om Tyson heen]. Ha mensen, ik heb alles mee! En natuurlijk ook dat ik hier in het heerlijk Nederland woon. Want ach mensen, we kankeren veel het op het koude kikkerlandje maar we houden er heel veel van toch?

Analyse

Casus 1 Advocaat Mohammed Enait loopt weg bij Pauw & Witteman

Op uitnodiging van Pauw en Witteman is Mohammed te gast in het programma om zijn verhaal te doen over de uitspraak van de Hoge Raad ten aanzien van de godsdienstige beleving van de heer Enait. De rechter heeft namelijk ten gunste van de heer Enait een uitspraak welke behelst dat hij niet hoeft op te staan voor de rechter, een hoofddeksel mag dragen en niet verplicht is om handen te schudden, vanwege zijn geloof. Witteman leidt de heer Enait in.

Programma: Pauw en Witteman

Gasten: Mohammed Enait: Advocaat, Paul Rösemuller: oud-politicus Groen-Links

PW: ‘Laten we met jou doorgaan met waarom je hier aan tafel zit. Dat is namelijk dat er voor jou een gunstige uitspraak is gekomen vandaag als het gaat om mogelijkheden om in de rechtszaal, uhm, wat jij graag wilt, te blijven zitten, althans, niet te hoeven opstaan voor de rechters en een hoofddoek te dragen, ik neem aan, zo ongeveer een hoofddoek –‘uhm, hoofddeksel ja’, verbetert Enait Witteman – hoofddeksel, ja. Goed, uhm, laten we even voor de mensen die jou nog niet heel erg goed kennen, teruggaan naar een paar optredens.’ Om Mohammed Enait beter te leren kennen worden er drie fragmenten uit programma’s getoond waarin Mohammed Enait komt uitleggen waarom hij liever

geen handen schudt met (in eerste instantie alleen) vrouwen, niet wilt opstaan voor de rechter en een hoofddeksel wilt dragen in de rechtbank.

Fragment 1: (Onbekende) presentatrice: *‘Wat is eigenlijk de reden waarom u niet wilt opstaan?’* Enait: *‘Nou, ik ben uhm, moslim en ik geloof in een bepaalde vorm van fundamentalistisch egalitarisme’.*

Fragment 2: Enait (op een geïrriteerde toon): *‘u hoeft niet te spreken voor alle vrouwen, mevrouw, want u bent niet de perfecte articulator voor alle vrouwen, want ik kan u zeggen dat moslimvrouwen, niet uw ideeën hebben’.* Polak: *‘Nee, wie zegt dat ook, ik zeg ik als vrouw’.* Enait: *‘Dus ik zou zeggen: hold your horses, mevrouw Polak’.*

Fragment 3: Enait: *‘Nou, ik heb het verleden week een *judicium corum*, oftewel een boerenvonnis genoemd – een boerenvonnis? – ja, een boerenvonnis omdat, uhm, de rechter die dit vonnis heeft uitgedraaid waarschijnlijk uit één of ander boerengat is gekropen’.*

Tot zover de kennismaking. Witteman vervolgt het programma: *‘Ja, en vandaag heeft dus het hoogste orgaan van de advocatuur – Enait: ‘ja, het hoogste tuchtcollege in Nederland’ – het hoogste tuchtcollege heeft gezegd: je hoeft niet op te staan als de rechter binnenkomt, u bent advocaat en u hoeft ook niet het hoofddeksel af te zetten. Nu is de vraag: hoe belangrijk is zo’n uitspraak nou eigenlijk?’* Enait: *‘Nou, als je kijkt naar het belang zelf, dan denk ik dat het wel degelijk een dijkdoorbraak te noemen valt. Uhm, in Rotterdam zelf heb je een Raad van Toezicht, dat is zegmaar de lokale orde van advocaten en die had dus de opinie dat vrouwen met hoofddoeken geen advocates kunnen worden. In Den Haag en andere arrangementen zag je dus wel dat er vrouwen met hoofddoeken opereerden, maar daarvan zeiden, dat is een gedoogbeleid. Als we dus sec kijken naar de wet, als de wet droogjes toepassen, dan betekent dat we gewoon vrouwen kunnen weren die met hoofddoeken, of mannen met tulbanden of andere hoofddeksels, dat we niet hoeven te accepteren als advocaat. En nu is het dus breed getrokken en ik heb vandaag ook een gesprek gehad met de nieuwe deken in Rotterdam en die zei dat het wel degelijk implicaties en repercussies heeft voor de orde hier, en ik zou graag een gesprek met u willen aan gaan, want dat betekent dus dat uw optreden er voor heeft gezorgd dat er een bres is geslagen in de muur.’* Witteman: *‘Dus het is, laten we zeggen, een diversiteits gevolg heeft het, een liberaler optreden ten opzichte van mensen die moslim zijn en toch in die raadszaal gaan optreden.’* Enait: *‘Ja, klopt ja, dat we niet met argusogen bekeken worden en dat er niet meer wordt gedacht dat dit een teken is van disrespect.’* Witteman: *‘Nog even, waarom wilde u ook eigenlijk niet opstaan voor de rechter? Waarom was dat ook al weer?’* Enait: *‘Dat was omdat ik geloof dat de mensen allemaal gelijk zijn. Ik ga uit van een soort vorm van fundamentalistisch egalitarisme en mijn religie leert mij dus dat alle mensen gelijk zijn en dat je dus niet hoeft op te staan voor rechterlijke machten of anderszins’.* Pauw (met een ongeïnteresseerd verongelijkt gezicht): *‘Maar ja, het mag wel’.* Enait: *‘Ja, zou in principe, als je een andere interpretatie zou volgen van de Islam, dan zie je dus, ja ik ben zelf ook een, uhm, ik heb een theologische opleiding gehad, dus ik weet dat er verschillende perspectieven en verschillende visies zijn in de Islam, maar die heb je ook bijvoorbeeld in de wetenschap en ook in de rechtswetenschap waar je dus ziet dat ik heb bij het Hof van Discipline en bij de raad zuiver juridische argumenten gewisseld en dat heeft ook de deken gedaan en uiteindelijk is er een juridisch feit en dat is dat je nou hier in Nederland met hoofddeksel advocaat kan zijn en dat je niet hoeft op te staan.’* Pauw: *‘Waarom dat hoofddeksel?’* Enait (even van zijn stuk): *‘In wat voor opzicht?’* Pauw: *‘Nou, waarom hecht je daaraan?’* Enait: *‘Ik vind dat ik mij mag gedragen naar mijn religie.’* Pauw: *‘Maar wat is er religieus, aan, aan, uhm, dit hoofddeksel dan?’* Enait: *‘Uhm, als je kijkt naar, uhm, naar het gedrag van de Heilige Profeet Mohammed Mustafa al Nassir –wie? Witteman)- de Heilige Profeet Mohammed Mustafa al Nassir, Mohammed – Witteman: dat is een woord dat ik niet in één keer kan opschrijven) –Pauw: waarom moet je dat nou zo snel –Enait: ‘de stichter van de Islam) – Pauw: ‘ok’. [De sfeer wordt lacherig in de zaal]. Enait: ‘De stichter van de Islam, of tenminste, Hij die de Islam gefinaliseerd heeft, de finale profeet van de Islam, die heeft zich op een bepaalde manier gedragen en zijn gedrag is model voor*

1,2 miljard moslims en het feit dat u hem niet kent, of misschien dat het woord bij u onbekend is – Pauw: *'nee, ik had wel eens van de profeet gehoord – 1,2 miljard moslims! - ontspan je, ik had wel eens van Mohammed gehoord, maar niet als je zo heel snel hbgohhfbohob over doet, dat verstond ik gewoon niet, maargoed enfin, nogmaals, wat is dan de reden, omdat Mohammed een muts draagt moet jij ook een muts dragen?'* Enait: *'Een hoofddeksel ja, als je bijvoorbeeld kijkt, u zegt zelf soms, uhm ja, er zijn bepaalde politieke partijen die zeggen dat Nederland een Judo-Christelijke samenleving is – Pauw: 'blijf nou even bij die muts!'- Enait, nee, nee, nee, wacht even dan, ik kom naar die muts toe. [zaal gniffelt, evenals Paul Rosemöller en de andere tafelgasten] Uhm, als je kijkt naar de Nederlandse samenleving, dan zie dat ook daar, Joden dragen keppeltjes en dergelijke en als je vraagt aan een Jood waarom doe je dat dan zeggen, ja uit respect voor God, dus het kan, uhm, dus het kan zijn dat het gerelateerd wordt aan respect voor uhm, voor God. En dat zie je ook bijvoorbeeld als je naar kerken gaat, zie je dat ze bij bepaalde kerkelijke stroming hebben ze hoed op in de kerk, en bij sommige zetten we hem af'. Pauw: *'En, en, en, en nu in jouw specifieke geval, want dat was eigenlijk de vraag. Waarom draag, waarom ben je zo gehecht aan die muts, dan is het antwoord uit respect voor God?'* Enait: *'Ja, uit respect voor de wetgeving van God. Ik volg de Heilige Profeet [naam] en mijn leven is daarop gericht en ik hecht daar waarde aan, zoals veel vrouwen hoofddoeken dragen, die hechten daar ook waarde aan, dus ik begrijp eigenlijk uw vraag ook niet in deze.'* Pauw: *'Nou, u geeft anders wel een lang antwoord op een vraag die u niet begrijpt.'* [Rosemöller lacht]. Enait: *'Ja, ik geef wel een lang antwoord, maar ik zie ook die zelfde vraagtekens bij u en ik zie eigenlijk uhm, dat u keer op keer dezelfde vragen blijft stellen.'* Pauw: *'de vraag was: waarom draag je een hoofddoek, of uhm, in dit geval een hoofdbedekking, een muts, wat het ook is.'* Enait: *'Ja, ik heb u dus ook aangegeven, van het heeft te maken met – 'Pauw: Mohammed deed het ook al' – ja' . Rosemöller: 'En, uhm, handen geven, hoort dat ook bij dat hele, hele' - Enait: Ja, precies ja, ik dacht, ja, u heeft iemand, uhm ten gast. De redactie met u bepaalde vragen. U weet wat voor mensen u krijgt, dus dat hoeft toch geen black box te zijn? Wat het Hof van Discipline ook heel erg duidelijk heeft gezegd in die uitspraak. We leven in een multiculturele, multireligieuze samenleving, maar het feit dat u zo monocultureel te werk gaat en dat u niet weet wat voor verschillende sentimenten in het leven en hier in Nederland plaatsvinden – Pauw: ontspan je! Doe niet zo raar! – dat geeft aan – we snappen heus wel, we zitten helemaal niet een ivoren toren. Je bent een [(Enait praat er door heen)! Hee! Luister vriend! – je weet niet wat er gebeurt in deze samenleving en dat is jouw probleem'. Pauw: 'je bent een provocateur, dat is je goed recht, dat doe je met plezier – Enait: Ik ben geen provocateur – dan moet je ook vragen verwachten als waarom draag je een muts, waarom wil je geen handen schudden'. Enait: 'je moet niet zomaar beginnen met zeggen van ja je bent een provocateur of wat dan ook. Ik ben iemand die is opgekomen voor zijn rechten – Pauw: 'gefeliciteerd! – dat is anders dan provoceren – Pauw: gefeliciteerd! – maar het feit dat jij zegt dat jij een provocateur bent, iedereen die bij mij komt om te zeggen ik wil een rechtszaak beginnen die zie ik niet als provocateur. Ik heb gewoon binnen de juridische dimensies heb ik gehandeld. Ik ben binnen de stalen kaders van de rechtstaat gebleven, maar het zijn politieke agitatoren als jullie – Pauw: jullie?!' - die telkens blijven zeggen – Pauw: wij zijn jullie?' – ja, wat denk je, de elite racisten – Pauw: Elite racisten? – ja, elite racisten, dat zijn de mensen die hier in de media zitten, hier in de redactie zitten, en die denken van ja, uhm, dat zich alles kunnen permitteren als het gaat over orthodoxe moslims en allerlei dingen lopen te zeggen. Pauw: 'heb je nu het idee dat je goed bezig bent door te zeggen dat dit elite racisten zijn omdat ze vragen waarom je de dingen doet die je doet?' Enait: *'Nee, het gaat om de manier waarop je handelt – Pauw: 'geef je jezelf nu een complimentje?' – je bent gewoon dedain bezig, je bent gewoon bezig op een bepaalde manier je gast te proberen in diskrediet te brengen en hetgeen dat er eigenlijk is gebeurd is dat het Hof heeft gezegd, we leven in een multiculturele samenleving, maar ik had al bij u, bij het eerste gesprek, toen zei u aan mij, hier buiten, ik geloof niet in de multiculturele samenleving – Pauw: 'Nee!' – dus u bent geen, dus u geloof niet in de multiculturele samenleving? Pauw: 'Nee natuurlijk geloof ik niet, maar dat doet er niet toe, ik wil dat wel zeggen'. Enait: dat geeft aan dat u geen honest broker bent – Pauw: 'Geen wat? Honest broker? Ik ben helemaal geen broker, maar wel honest! – nee, wat je wat het is, je bent geen onafhankelijke journalist. Je hebt je eigen visies die je probeert te laten profileren en te prevaleren***

over die van andere mensen'. Witteman: 'We gaan de temperatuur laten dalen door te kijken naar de Zapp service.

Tijdens de Zapp service stapte Mohammed Enait op omdat hij zich niet respectvol behandeld voelde.

Analyse

Casus 2: Hans Teeuwen en de Meiden van Halal in Bimbo's en Boerka's (TV moment van het jaar 2007)

De Meiden van Halal (MH) voelen zich beledigd omdat er in een speech van Hans Teeuwen (HT) een grap over hen werd gemaakt. Daarom is Hans Teeuwen uitgenodigd in het programma, welke als thema de vrijheid van meningsuiting heeft, om zijn grap nader toe te lichten. De Meiden van Halal introduceren Hans Teeuwen.

Programma: Bimbo's en Boerka's

Presentatoren: Jeroen Pauw en de Meiden van Halal

Gast: Hans Teeuwen (op de pijnbank)

MH: Ja, iemand anders die heel ver, uhm fel voor de vrijheid van meningsuiting is, is meneer Hans Teeuwen. Die heeft onlangs, nouja een tijdje geleden, een liedje over ons geschreven, een paar regeltjes heeft hij aan ons toegewijd. Twee [Hans Teeuwen maakt symbool met zijn vingers] Wat een eer zeg, hele regel voor ons. Hans Teeuwen: Er zat een hele rijm in. Er zat een rijm in. Wacht even, wij doen de intro en dan mag u reageren [lachen]. Wij vonden dat zinnetje nogal vulgair en plat en ga zo maar door maar om even een beeld te geven aan deze mensen waar we het over hebben gaan we even naar het fragment luisteren en ondertussen lopen we even achter u door.

Fragment:

'Kees de hond en geitenneukers, iedereen doet mee. Jezus en Mohammed op een openbare plee. Nee, ik mag niet kwetsen, mijn excuses en ik zal...voor straf mij laten pijpen door De Meiden van Halal' [applaus in de zaal].

MH: 'U moet ook op de pijnbank plaatsnemen'. MH: ; gaat u maar liggen op de pijnbank meneer Teeuwen, nee op uw rug, niet zo eigenwijs'. MH: 'u wordt niet gemasseerd'. HT: 'waarom willen jullie mij niet masseren?' MH: 'Waarom heeft u ons beledigd?' HT: Ja, vond ik grappig. MH: 'Wat vond u daar grappig aan?' HT: nou, ik vond het leuk omdat jullie zo kuis zijn om jullie dan in een seksuele context te noemen. MH: 'en dat vond u grappig?' HT: 'Ja vond ik het grappig en als het dan ook nog rijmt is het natuurlijk kat in het bakkie'. MH: 'Hebben er veel mensen om moeten lachen, inclusief u zelf?' HT: Ja en oh, en weet je wie ook? MH: Nou? Een hoogwaardigheidsbekleder, een hoogwaardigheidsbekleder uit Amsterdam. Die zat daar namelijk, die zag ik ook. Dat was de burgermeester en die moest ondanks zichzelf, want die kon dat natuurlijk niet maken, ik toen bij diegene [maakt proestend lach geluid waar de zaal hard om moet lachen] [...] MH: 'Waarom had u de behoefte om ons te beledigen?' HT: "Nou, dat vond ik grappig. MH:;, Dus u vond grappig en dacht daarom dat ik maar gewoon even? HT: 'Ja, ik moest een lied schrijven en dus, ja ik moest daar staan in die kou en het regende ook nog keihard, dus dan moet je wel met iets leuks komen. MH: 'maar wacht even, u moet wel reageren op mijn vraag. HT: [schreeuwend] 'ik moet helemaal niks!' [zaal lacht]. MH: 'meneer Teeuwen, ik voer het woord'. Meneer Teeuwen, zo praat u toch niet tegen dames? HT: 'hoe heten jullie dan, dan kan ik jullie ook aanspreken?' [...] Grappenmaker! Waarom beledigd u zoveel? HT: 'Ik beledig helemaal niet veel. Ik maak grappen. MH: 'Ontzettend veel'. HT: 'Wie dan nog meer?'. MH: U beledigd ons bijvoorbeeld.' HT: Ja, nou dat is toch niet zoveel? Dat zijn er maar drie. MH: En heel veel godsdiensten ook'. HT: 'en jullie hebben steun aan elkaar dus jullie kunnen het samen verwerken'. MH: 'Ja, maar ook veel godsdiensten, waarom doet u dat dan'. HT: 'nou ja, omdat ik dat grappig vind, omdat ik, alles wat enige status heeft, heeft namelijk ook een vorm van macht en macht corrupteert altijd en moet geridiculiseerd kunnen worden. Als dat niet

meer kan, dan krijg je de enge toestanden, de dictatuur of zo iets en daarom moet dat gebeuren vind ik [luid applaus en gejoel]. Heard me baby. MH: 'U wilt een doel bereiken met het beledigen? HT: 'Nee, ik wil mensen laten lachen, grappen maken. MH: 'U wilt geen doel bereiken? Dus als u een christen een bepaalde naam noemt? HT: 'doel?'. Nee, ik kijk naar de wereld en dan zie ik heel veel dingen en sommige dingen vind ik ontzettend grappig of belachelijk, of lachwekkend, of stom en daar maak ik dan programma's over en daar laat ik mensen bij lachen MH:' meneer, u herhaalt u zich de hele tijd, kunnen we even serieus doen? HT: 'nou, ben ik een keer serieus'. MH: Ayaan Hirsi Ali, en daar ben u het denk ik wel mee eens heeft in Berlijn anderhalf jaar geleden, heeft zij geroepen dat zij het recht heeft om te beledigen. HT: 'ja'. MH: 'Dat vindt u ook?'. HT: 'Ja, ik vind dat je dat recht moet kunnen hebben ja....MH: 'Maar dat is heel anders dan het recht op vrijheid van meningsuiting'. HT; 'nou, een mening kan beledigend zijn, snap je. Dus het kan zijn dat als ik mijn mening geef dat dat voor iemand anders beledigend is. Bovendien is belediging voor sommige mensen gewoon ja, een waarheid die ze liever niet willen horen. En dat zou dan kunnen betekenen, van oh, dan zouden we daar niet over mogen praten want dat is beledigend [applaus en gejoel in de zaal]. Dus dat is heel erg multi interpreteerbaar'. MH: 'Zegt u nou dat u wel met voorbedachten rade beledigd of niet met voorbedachten rade? HT: 'Nou, als ik zo'n programma maak of zo'n liedje maak dan wil ik een leuk lied maken waarom gelachen kan worden en een belediging kan ook heel erg grappig zijn. MH: 'maar waar ligt de grens, waar ligt voor u de grens? Wat kan echt niet?' HT: 'de grens ligt bij geweld. MH: '[iets onverstaanbaars', dus eerst mensen helemaal warm maken en laten koken en dan zeggen, ja dit is voor mij de grens?' HT: 'Mensen warm maken en laten koken?' Daar kiezen ze toch zelf voor?' MH: U beledigt mensen, ja maar u beledigd heel veel mensen, mensen kunnen daar best frustrerend, wat is geweld meneer Teeuwen?'. HT: 'Ja maar, weten jullie, jullie doen net alsof gevoeligheid en gekwetstheid en je beledigd voelen een voorrecht is alleen voor gelovigen. Denken jullie dat als ik de TV aanzet dat ik niet dingen zie die mij ergeren? Dat ik mij niet beledigd zou kunnen voelen. Maar je ontwikkelt daar een schild voor. Dat doe je in een vrije samenleving want je wordt geconfronteerd met dingen waar je het [applaus en gejoel in de zaal]. En het valt mij op dat heel vaak gelovigen daarin heel slecht in zijn omdat gelovigen een neiging hebben om een monopolie op de waarheid te hebben. Zo is het leven en zo moet het, en zo moet het [luid applaus en gejoel]. MH; 'Hoe lang heeft u, hoe lang heeft u gestudeerd voor deze oneliners? Nee, u beledigd best wel vaak, u kunt het vierkant ontkennen, maar u kunt niet zeggen dat u dat niet doet op het podium'. HT: Ja, maar ik heb net iemand horen zeggen dat homoseksualiteit een zonde is, ik heb net iemand weg zien lopen omdat er een minirok werd getoond. Ik heb allemaal van dat soort, ja dat is ook heel erg beledigend' [applaus en gejoel]. MH: 'dus als u dat beledigend vind'. HT: 'dus bij mij valt er in elk geval nog om te lachen'. MH: 'We hebben het over een westerse beschaving, die superieur is, maar met beledigen of met uitschelden, want dat doet u ook heel vaak – HT: 'Uitschelden, wacht even, ik scheld niet uit'- u heeft bepaalde woorden gebruikt die ik niet in de mond wil nemen, maar we gaan even door – HT: 'in de mond nemen is ook leuke [doordenkertje]' [gelach in de zaal] – wacht even, wacht even, het is toch een teken van beschaving ook dat we elkaar niet zomaar uitschelden'. HT: dat is waar en de avond is nog jong, maar ik scheld niet zomaar uit, ik maak grappen en soms zijn dat grappen over dingen wat juist ook onderwerpen zijn die gevoelig liggen of die controversieel zijn, die zijn leuk! Die zijn spannend! Daar zit spanning en als cabaretier werk je daarmee juist, anders moet je het hele genre cabaret of satire afschaffen'. MH: 'ok, laatste vraag meneer Teeuwen: wanneer is uw nieuwe show?' HT: 'uhm, dat zeg ik niet, nou binnenkort, het komt, het komt, het komt'. MH: 'komt deze thematiek ook voor in deze show of niet?'. HT: 'Nou, dat weet ik niet, ik ga het hebben over vruchten. MH: 'Dus u gaat niet beledigen enzo?'. HT: 'nou, ik ga wel een bepaalde vrucht er flink van langs geven ja'.

Tot slot geven de Meiden van Halal een cadeautje mee aan Hans Teeuwen, namelijk een pijp (om te roken).

Analyse

Casus 3: Doutzen Kroes, Dutch fashion model on “Zwarte Piet”.

Doutzen Kroes is te gast bij Pauw en Witteman. Het filmpje start wanneer de sfeer al lacherig is in de zaal (waarschijnlijk vanwege een grap van Jan Jaap van der Wal). Doutzen Kroes, een internationaal topmodel wordt gevraagd of ze zich wel eens schaamt dat ze Nederlander is.

Programma: Pauw en Witteman

Gasten: Jan Jaap van der Wal: Cabaratieer, Doutzen Kroes: internationaal topmodel, Jan Pronk: (internationaal) politicus van de PvdA (inmiddels lidmaatschap opgezegd)

‘Ja, met Sinterklaas,’ zegt ze. *‘Nouja’*, is de reactie van de Pauw. *‘Ja sorry’* zegt Doutzen vervolgens verontschuldigend. Pauw sputtert iets onverstaanbaars en Doutzen benadrukt nog eens dat ze dit echt vindt. *‘Want?’* vraagt vervolgens Pauw op een ietwat denigrerende en dwingende manier. *‘Nou, ik vind het, uhh, die Zwarte Pieten, dat kan echt niet meer toch?’*. De gastheren lachen erom, de andere gasten en de zaal lachen mee. Pauw zegt vervolgens lacherig: *‘Jan Pronk is al doodsbang dat we het hem gaan vragen. Wat vindt u? Kan Zwarte Piet nog eigenlijk?’*. Jan Pronk antwoord: *‘Ja, dat kan nog, ja’*. Doutzen Kroes springt vervolgens weer in en probeert het uit te leggen: *‘Maar legt dat maar eens uit, aan iemand uit Jamaica, een neger uit Jamaica.’* Jan Pronk sputtert iets en zegt dat ie er wel eens komt, met een lach op zijn gezicht. *‘Ja, maar hoe is dat dan om uit te leggen?’* vraagt Doutzen vervolgens. Jan Pronk antwoord schouderophalend: *‘Ja, dat is traditie, een hele oude traditie en zij hebben hun hele oude tradities. Ik vind dat niet zo erg. Ik schaam me voor andere dingen in Nederland.’* *‘Ja, waar schaamt u zich voor dan’,* vraagt Pauw. *‘Nou, over datgene wat je net vertelt hebt. Over de manier waarop bijvoorbeeld de PVV over minderheden spreekt....’*

In dit korte fragment van slechts 51 seconden gebeuren veel dingen. Een delicate kwestie wordt besproken door vier blanke mensen waarvan drie mannen en één vrouw. De vrouw (Doutzen) wordt een vraag gesteld en zij brengt Zwarte Piet ter sprake. Een figuur dat al enige tijd ter discussie wordt gesteld vanuit zwarte gemeenschap is maar zeer gevoelig ligt bij de blanke gemeenschap in Nederland. Er wordt lacherig en denigrerend gereageerd door de gastheren op het feit dat Doutzen zich schaamt als Nederlander over de figuur Zwarte Piet als knecht van Sinterklaas.

Interessant is om te kijken naar de setting van het gesprek en om te kijken naar de machtsverhoudingen aan tafel. Je ziet 3 blanke, geslaagde (heteroseksuele) mannen en één vrouw. Ondanks dat ze internationaal topmodel is, die de hele wereld heeft rondgereisd en met vele culturen in aanraking is gekomen lijkt haar mening niet heel serieus genomen te worden door de drie mannen. De mening echter, van de blanke mannelijke politicus, Jan Pronk lijkt meer gewicht te hebben. Sterker nog, hij weet het gesprek dusdanig te sturen dat het niet gaat om de Nederlandse cultuur die racistisch zou zijn, maar de omgang van de PVV met minderheden. Hiermee laat hij zien dat hij blind is voor zijn eigen elitaire racisme en schuift het af op PVV en zijn stemmers. Dit is een klassiek verschijnsel van elite racisten: racisme toeschrijven aan lagere klassen en het eigen racisme niet willen of kunnen zien. Jan Pronk is ‘wel eens’ in Jamaica geweest en dat is schijnbaar reden genoeg om de personage van Zwarte Piet goed te keuren en er verder niet op in te gaan. Het is nou eenmaal een hele oude traditie, net zoals die Jamaicanen ook oude tradities zullen hebben. Vervolgens wordt er over gegaan tot de orde van de dag en ontbreekt iedere reflectie op de uitspraken en gedrag van zowel de interviewers als de gasten.

Casus 5: Ahmed Marcouch versus Fawaz Jneid

Fawaz Jneid (F), omschreven als radicale imam, is te gast bij Pauw en Witteman samen met Ahmed Marcouch (AM) om te spreken over de ‘fatwa’ van Jneid aan het adres van Marcouch. Jeroen Pauw (JP) doet de inleiding

Programma: Pauw en Witteman

Gasten: Ahmed Marcouch en Fawaz Jneid

(...)eerst iets anders. We gaan praten en debatteren op een enigszins ingewikkelde manier voor ons, namelijk met iemand die Arabisch spreekt en iemand die Nederlands spreekt, dat is het makkelijke gedeelte. U, meneer imam Fawaz krijgt alles wat ik nu, en Paul, in het Nederlands en de andere gasten in het Nederlands zeggen, vertaald over uw oortje in het Arabisch. U geeft antwoord op vragen die wij u stellen in het Arabisch en dat krijgen wij dan weer over ons oortje in het Nederlands en zo proberen we toch met elkaar in contact te blijven. Misschien is het wel illustratief hoe moeizaam het soms gaat Ahmed Marcouch of is dat niet zo? Ahmed Marcouch (AM): 'Ja, Nederlands is toch ontzettend belangrijk om aan de ene kant te weten wat in je samenleving aan de hand is maar tegelijkertijd ook om met elkaar te communiceren om te voorkomen dat er allerlei miscommunicaties ontstaan.' JP: 'u ligt met elkaar in de clinch. Hoe vaak heeft u elkaar al ontmoet eigenlijk?'. AM: 'Nou ja, dit is de eerste keer dat ik de heer Fawaz persoonlijk ontmoet. We liggen niet zozeer met elkaar in de clinch, maar ik ben eigenlijk beetje overruled door een fatwa van de heer Fawaz op een wereldwijde website waarin hij uitspreekt dat ik monervik (?!) ben, wat net zoveel betekent als dat ik een hypocriet ben, in het Nederlands klinkt dat heel erg vriendelijk, maar religieus/theologisch is dat een zware kwalificatie, en een veroordeling eigenlijk.' JP: 'Wat betekent dat dan als je zo'n uhm, uhm, want u noemt het een fatwa?'. AM: 'Ja, kijk een fatwa is eigenlijk een theologisch arrest, die een hoge raad, in principe van theologen, kan uitspreken, zo'n soort wet en dat betekent dus dat er eigenlijk vanuit gegaan wordt dat in een Islamitische staats constructie dat daar iets van uitvoering, zo'n vonnis die uitgevoerd zou moeten worden.' JP: 'en wat is het vonnis dan?' AM: 'Nouja, uhm, een hypocriet zijn, je kunt afvallig zijn, daarvan weten we dat heel veel mensen denken dat als je afvallig bent, dan moet je dood en hypocriet is eigenlijk, eigenlijk nog erger, want je doet je voor als moslim, maar je verkeert in de kringen van de moslims maar tegelijkertijd ben je dat eigenlijk niet en dat kan uhm, ja dat kan ernstige gevolgen hebben dus dat is in die zin komt het heel erg onschuldig over, maar dat kan leiden tot bedreigingen van mensen, dat kan leiden tot dat mensen denken – JP: 'maar, mensen bent u in dit geval. Bent u al bedreigd dan?' – nouja, daar wil ik eigenlijk niet zo veel over zeggen maar – JP: 'nouja, dat is een antwoord van ja natuurlijk' – nou nee, ik ben niet zozeer direct bedreigd, maargoed, dat wil ik terzijde laten'. JP: 'maar u ziet hier omdat u het bedreigend vindt wat meneer Fawaz – AM: 'nee, ik vind, kijk ik vind het vooral kwetsend, beledigend en die bedreiging zit er in op het moment dat je gewoon niet weet, kijk de ervaring leert dat uhm, dat dit soort fatwa's leiden tot bedreigingen, intimidaties, soms met het gevolg dat dat iemand zelfs vermoord wordt. We hebben gezien wat een fatwa betekende voor Rushdi, we hebben gezien wat het betekent voor bijvoorbeeld Theo van Gogh, Aboutaleb: toename van beveiliging.' PW: 'u heeft in een brief die, waarvan een stuk in de Volkskrant te lezen was, heeft u ook de bedreiging aan het adres van de heer Aboutaleb, de staatssecretaris van sociale zaken in verband gebracht met teksten die de Imam die hier zit heeft geuit. In welk verband is dat?' AM: 'Nouja, op het moment dat een Imam, en de imam is zich heel goed bewust van zijn positie, een dergelijke uitspraak doet, dan zijn er in de kring van zijn volgelingen en achterban mensen die denken van: "dan moeten we handelen" en in die zin is het ontzettend gevaarlijk en onschuldig, uhm niet onschuldig, en dat weet de imam ook en ik pleit er eigenlijk ook voor dat we in Nederland dit soort fatwa's tegen personen, die personen geweld aan doen dat we die ook juridisch gewoon verbieden.' PW: 'Dus je vindt dat wat de imam gedaan heeft dat daar in de toekomst eigenlijk een soort straf op zou moeten staan.'. AM: Ja, het zou eigenlijk in het strafrecht opgenomen moeten worden dat dergelijk fatwa's tegen personen uitspreken waarvan we weten uit ervaring dat dat zware gevolgen kan hebben voor de mensen zelf, dat je die gewoon strafrechtelijk gewoon verbiedt.' PW: 'het dispuut is ontstaan omdat u bij die uitzending van de Nederlandse Moslim Omroep (NMO) een aantal dingen heeft gezegd waar de imam zich zwaar aan heeft gestoord. Laten we even kijken naar wat u gezegd heeft.

FRAGMENT

AM: 'Nou, ik denk dat het ontzettend belangrijk is dat moslims een pro-actieve houding aannemen, dus niet alleen maar reageren, reactief zijn, maar zich gedragen als bewuste burgers van Nederland.

Het recht van de homoseksueel in de samenleving, om homoseksueel te zijn, is hetzelfde recht als dat van de moslim om moslim te zijn. Je uitspreken tegen de wandaden tegen vrouwen die we allemaal kennen achter de voordeur, allemaal in naam van de Islam en de Koran gepleegd.'

JP: 'meneer Fawas, waarom bent u hier zo boos om geworden? [vertaling van de redactie van P&W]
F: 'In werkelijkheid heb ik geen persoonlijk probleem met Marcouch noch met enig ander. Het verbaast mij hoe hij probeert mijn reactie op hem uit te buiten om zichzelf groot te maken. Hij wil zichzelf op die manier groot presenteren alsof hij zo belangrijk is. Ik heb het recht op hem te reageren als hij iets zegt. Ik heb geen fatwa uitgesproken. Het was een kritische reactie op Marcouch en anderen in dienst van de overheid. Ik zeg niet dat hij hypocriet is in zijn geloof maar in de functie die hij vervult. Hij is moslim en houdt zich bezig met zaken. Wat hij bij de NMO zei was een boodschap voor Nederlanders. Misschien is hij jaloers op Aboutaleb en wil hij ook staatssecretaris worden. PW: 'Maar meneer Fawas, waarom mag meneer Marcouch niet zeggen, zodat het al niet zijn plicht is, om te vinden dat je je in Nederland woont, je dan de rechten van moslims, uhm, homo's moet respecteren zoals ook die van moslims en dat je bijvoorbeeld Marokkaanse jongeren die criminaliteit plegen hard moet aanpakken. Waarom mag hij dat van u niet zeggen?' F: 'Het is niet verboden. Homo's vallen onder de bescherming van de wet. De Nederlandse wet beschermt alle minderheden inclusief de moslims. Maar sinds september 2001 worden de rechten van moslims geschonden. Ook op scholen. Marcouch hoort eigenlijk een schakel te zijn tussen de moslims en de Nederlandse overheid zodat de Nederlandse wet het moslims makkelijker maakt hun godsdienst uit te oefenen. PW: 'Goed, ok, meneer Marcouch, u moet meneer een verbindingsstuk zijn tussen de moslimwereld en de Nederlandse overheid en in de ogen van meneer Fawaz kiest u gewoon alleen maar voor uw baan zal ik maar zeggen, als Nederlands bestuurder.' AM: 'het bezwaar dat ik tegen meneer Fawaz heb is dat hij altijd gewoon zijn eigen waarheid creëert en zijn eigen waarheid ook, laten we zeggen, zijn enige waarheid is. En ik had het prima gevonden als meneer Fawaz inhoudelijk had gereageerd op mijn interview. Meneer Fawaz speelt heel erg op de persoon en heel erg beledigend, die uitspraken, u heeft wel degelijk een fatwa uitgesproken, namelijk u ondertekent namens de fatwa commissie en u zegt van dat mijn woorden in de NMO door jongeren op een verkeerde manier geïnterpreteerd zouden kunnen worden, maar weet u nog wat u een paar weken voor de moord op Theo van Gogh in uw preken heb gezegd? Bent u dan niet bang dat uw eigen woorden op een verkeerde manier, door jongeren die heel kwetsbaar zijn, verkeerd opgevat worden? En vervolgens in de samenleving uitgevoerd worden.' JP: 'geeft u daar eens antwoord op alstublieft.' F: 'Dat is niet ons onderwerp. Als jullie over Van Gogh willen praten, ben ik daartoe bereid. Ik vraag je. Waarom vraag je de moslims om een standpunt in te nemen tegen wat jij noemt 'radicale moslims'? Je hebt de moslims beledigd, wie bepaalt wie radicaal is? AM: 'Ik acht u, kijk ik acht u één van de radicale imams in onze samenleving en u doet radicale uitspraken – F: 'ik ben een geleerde, wie ben jij om te oordelen over radicalisme?' – als ik even mag uitspreken, u hebt gezegd, een paar weken voor de moord op Theo van Gogh in één van uw preken: "oh god, zorg Van Gogh een ziekte die door alle bewoners van de aarde niet kan worden genezen.' JP: 'Ja, maar wacht even, als je dit wilt doen, dan kunnen we het beter heel even laten zien. Dat is uitgezonden in NOVA

FRAGMENT

[Prekenend] F: 'Allah, zend een ziekte neer op Van Gogh die niemand op aarde kan genezen. Laat Van Gogh tevergeefs de dood wensen. Allah, zend een ramp neer op Van Gogh zodat hij de dood wenst en niet vindt. Een ramp die hem de dood doet wensen zonder dat hij die vindt. Allah, U hebt het hart van Hirsi Ali verblind. Verblind nu ook haar ogen. Allah, verblind haar. Allah, laat kanker in haar hersenen groeien. Allah, geef haar kanker in haar tong.'

JP: 'goed, dit zijn wat uitspraken waarmee we even, uhm..- AM: 'waar het mij om gaat en wat ik bepleitte in het NMO interview is laat nou de Islam niet claimen door Wilders en door meneer Fawas op deze manier, want dit is geen mooie boodschap. Mijn Islam is een Islam waarin vrede wordt

gepredikt, waarin de mensen die ontspoord zijn – F: ‘waarom praat je over mijn verwensingen en niet over wat Van Gogh heeft gezegd’ – mag ik even uitspreken? Maar ook al zou Van Gogh fout zijn geweest, dan had ik kunnen zeggen van God leidt hem naar de goede weg. U had hem ook een kans kunnen geven op vergeving en dat geldt ook voor Hirsi Ali en voor Aboutaleb – F: ‘ik heb hem een lang leven gewenst en niet de dood’ – iemand kanker, iemand kanker in de tong verwensen, dat kan toch geen mooie godsdienst zijn? F: ‘Als Hirsi Ali ons geloof belachelijk maakt is het dan zo erg om haar kanker toe te wensen? Zij heeft Allah beledigd.’ AM: ‘ik ben moslim, ik ben trots op mij Islam en ik pleit ook voor – F: ‘Accepteer je dat je godsdienst op het TV scherm beledigd wordt? – het gaat mij om uw positie meneer Fawaz – F: Ik vertegenwoordig veel moslims’. AM: ‘Maar waar het mij om gaat meneer Fawaz is dat u ontzettend bewust bent van wat u positie is en dat u op die manier jongeren aanzet tot haat en geweld en dat is wat ik u verwijt.’ F: ‘Ik vertegenwoordig veel moslims. Als de moslims zich beledigd voelen door Van Gogh en Hirsi Ali, dan heb ik het recht om namens hen te spreken. Als Hirsi Ali bang is voor Allah waarom beledigt ze de Islam dan?’ AM: Hirsi Ali heeft afstand gedaan van de Islam, maar daar waar het mij om gaat is dat de Islam – F: ‘waarom ben je boos vanwege wat ik over Hirsi Ali zeg?’ – omdat u mij hypocriet hebt genoemd omdat u mensen ophitst, mensen aanzet tot geweld – F: ‘je bent moslim’ – dat is wat ik u verwijt. F: ‘je bent moslim, en je praat over de rechten van homo’s. Je moet vragen de moslims welke problemen ze meemaken in de samenleving zodat zij hun rechten krijgen en ook hun plicht jegens de samenleving kunnen vervullen. Je moet ze niet oproepen afstand te nemen van hun godsdienst.’ AM: ‘kijk, meneer Fawaz gebruikt grote woorden en hij verwijt anderen dat ze woorden gebruiken die door jongeren op een verkeerde manier geïnterpreteerd worden, we zien in dit filmpje en nog in vele anderen die we misschien ook niet kennen, ook naar mij toe of Aboutaleb predikt u gewoon geweld en wat ik zou willen is dat soort uitspraken, maar ook dit soort fatwa’s dat we die ook gewoon hier in Nederland niet meer hebben door ze te verbieden strafrechtelijk en ik zou willen meneer Fawaz dat u, u bent bewust van uw positie – F: [in het Nederlands] ‘dit is niet is niet rechtvaardig, dit is niet eerlijk, dit is niet de discussie’ – mag ik even uitspreken, voor een imam bent u erg onfatsoenlijk, in uw woordgebruik, maar ook de manier waarop u debatteert, maar waar het mij om gaat is dat u, als imam, de jongeren die u daarin begeleidt, dat u ze aanzet tot het nadenken, zelfstandig keuzes maken en kritisch zijn naar zichzelf en de thema’s die in de samenleving spelen, homoseksualiteit is één van de onderwerpen, maar het gaat om inderdaad van hoe ga je als moslim in Nederland met je religiositeit om en hoe kun je trots moslim, een Nederlandse moslim zijn? Daar is dat toch niets mis mee?’ F: ‘dat zijn algemeenheden. Ik heb het over de problemen van de islamitische gemeenschap hier. Jij roept de moslims op om afstand te doen van hun godsdienst als je zegt dat het niet belangrijk is of je een hand geeft of je een baard draagt. Je vond de hoofddoek ook niet belangrijk voor de moslima. Je hoort voor de rechten van de moslima’s op school op te komen.’ AM: ‘meneer Fawaz, ik vecht voor recht en tegen onrecht, maar het gaat mij om individuele vrijheden dus wat mij betreft hoeft een moslim geen hoofddoek te dragen – F: ‘weet je dat de andere minderheden jouw steun niet nodig hebben?’- laat mij uitspreken! – F: Terwijl de moslims die steun wel nodig hebben, je zou de overheid moeten helpen de moslims beter te helpen. PW: ‘meneer Fawaz, uw punt is duidelijk.’ Tafelgast: ‘mag ik wat vragen aan die meneer? Kunt u niet een beetje aardig zijn tegen hem gewoon?’ [In het Nederlands] F: ‘ja, ik ben aardig, heel aardig!’ AM: ‘het probleem van meneer Fawaz is dat hij gewoon niet aardig kan zijn en altijd grote woorden gebruikt en dat is wat ik u verwijt en natuurlijk strijden we en vechten we ook voor de rechten van moslimjongeren en ik bepleit ook, neem deel aan het onderwijs, neem deel aan de arbeidsmarkt, wees een burger van Nederland en daar zitten rechten, maar ook plichten in, en dat is wat ik aldoor bepleit, ook in mijn wijk en ik wil dat u dat ook doet. En als ik dan zeg dat als je een keuze moet maken tussen een lange baard of een baan dan zeg ik kies nou voor die baan. Natuurlijk mag je kiezen voor die baard maar de consequenties van die keuze zijn voor jezelf. Dat is de discussie. En ik wil dus gewoon dat mensen gaan nadenken in plaats van dat u ze dicteert. [In het Nederlands] F: ‘waar is de vrijheid in dit punt? Waar is de Nederlandse vrijheid?’ AM: ‘De vrijheid is dat het mag! Je mag er voor kiezen om een lange baard of een boerka te dragen, om geen handen te geven, maar in bepaalde gevallen heeft dat gewoon vervelende consequenties, bijvoorbeeld dat je geen baan kunt krijgen. En dan zeg ik tegen jongeren, denk na en maak je eigen keuzes en u zegt “je

mag geen keuzes maken, ik maak die keuze voor je'. PW: 'meneer Fawaz, hoe lang bent u in Nederland inmiddels?' F: 'Ik? Zestien jaar.'. PW: 'waarom spreekt u niet beter Nederlands?' [In het Nederlands] F: 'ja, dat is niet ons punt'. [Tafelgasten (bijna) in koor] Ja dat is wel belangrijk hoor/een belangrijke vraag! [AM vindt het ook belangrijk voegt ie toe]. F: 'ik accepteer niet praten over dit punt en deze discussie. Ik kom voor deze punt met meneer Marcouch'. PW: 'jawel, maar dat is een onderdeel van wat meneer Marcouch net zegt. Je kunt kiezen, ook als jongeren, voor een zuivere islam, met een baard en alles maar als je dat betekent dat je geen baan hebt. F: 'Dat vind ik onderdrukking. Als je een moslim een baard verbiedt vanwege een baan. Dat is onderdrukking. Als je een hoofddoek wilt verbieden is dat ook onderdrukking. De overheid moet de rechten van moslims beschermen net als van homo's en anderen.' PW: 'alles kan, maar het is de vraag of het niet beter kan zoals meneer Marcouch het doet die in een heleboel dingen in Nederland wordt hij als voorbeeld gezien hoe je dat kan combineren. F: 'ik ben het met hem eens over de algemene regels. Alleen als het om details gaat verschil ik met hem van mening. [Marcouch reageert op zaken die wellicht niet correct of helemaal niet vertaald zijn: 'doe ik. Doe ik, elke dag!'] F: 'Jij maakt het makkelijk bij deze zaken'. AM: 'het probleem is dat u daar niet bij helpt, de manier waarop u optreedt in de moskee, de boodschap die u aan die jongeren meegeeft helpt niet om een trotse Nederlandse moslim te zijn die participeert in arbeid, die participeert in onderwijs, die participeert in de buurt en op die manier ook met elkaar die samenleving kunnen bouwen. U boodschappen, meneer Fawaz, dat kan echt niet.' F: 'de jongeren komen naar ons, naar de moskee. Velen komen daar. Velen hebben een hoog opleidingsniveau, HBO en universiteit. Ik zou graag willen dat je met moslims spreekt over criminaliteit en drugs. Maar niet over homo's. Wij hebben als moslims geen probleem met homo's. We zijn niet agressief tegen homo's. AM: 'zegt u dat er geen moslims zijn die homoseksueel zijn? Zegt u dat? [oeps, zegt een tafelgast alsof Fawaz nu in het nauw gedreven is] F: 'we hebben er geen problemen mee. Er zijn mensen die een afwijking hebben en de wet beschermt hen. Net als homo's.' AM: 'u ziet toch wel dat gezinnen stuk gaan omdat ze bijvoorbeeld in het gezin, een zoon hebben die homoseksueel is, ik pleit niet voor homoseksualiteit, maar ik pleit wel voor rede, dat je daar met verstand mee omgaat en dat je dus die dingen bespreekt en dat je op een normale manier met diversiteit in de samenleving om gaat. F: 'ik mag tegen een moslim zeggen: "je mag geen seksuele afwijking hebben".' AM: 'dat mag u zeggen, maar dat betekent wel dat als ik iets anders zeg dat u mij dan niet voor, in dit geval, voor hypocriet uitmaakt. Of dat u bijvoorbeeld Aboutaleb ex communiceert, uit de Umna zet. JP: Laatste woord voor u [wijzend op Fawaz] F: 'Met welk recht vraag je radicale moslims te weren? [stille] JP: 'Ja, het gaat het een beetje langzaam de vertaling.' [lacherig] PW: 'wij proberen te volgen [twintig minuten lang was het geen probleem] en de afronding kunnen zou kunnen zijn dat u begrip heeft voor de bezwaren van meneer Marcouch dat u gezegd heeft, of eigenlijk een fatwa heeft afgekondigd – F: 'dat is geen fatwa' – JP: 'ja, hij ervaart er zo als een fatwa en u heeft het ondertekend met de fatwa commissie' – F: 'dat is maar een beschrijving van het werk'. AM: 'ik zou het ontzettend prettig vinden en het zou van moed spreken als meneer Fawaz gewoon hier en plein public zijn excuses aan biedt voor hetgeen wat hij naar mij toe heeft gezegd, naar Aboutaleb, wat mij betreft ook deze uitspraken [fragment]. U kunt ze nu terugnemen.' F: Ik bied geen excuses aan jou aanbieden voordat jij excuses aanbiedt aan de moslims voor het feit dat je hen vroeg zich te verzetten tegen de imams. Kun je zeggen dat je als moslim wil dat man en vrouw gelijk zijn als het gaat om de erfenis? [?!]. Ik heb geen persoonlijk probleem met hem. PW: 'er worden dus geen excuses aangeboden [kijkend naar Fawaz]. Tafelgast: 'wat jammer. Kan dat niet? [kijkend naar Fawaz]. JP: 'er worden geen excuses aangeboden?' [Fawaz zegt wat maar het wordt niet vertaald]. AM: 'ik zou niet weten waar ik die excuses voor moet aanbieden. Kijk, als meneer Fawaz zegt van radicalen en radicale imams, dat hij daar achter staat, dan hebben wij een probleem want is dat is niet wat ik voor ogen heb.' JP: 'wij moeten afronden. U zegt [wijzend naar Marcouch] ik voel mij bedreigd omdat u [wijzend naar Fawaz] hem een hypocriet noemt en u dat ondertekent namens een fatwa commissie. U zegt dat neem ik niet terug.' F: 'Hij is moslim, ik denk dat hij moslim is. Hij heeft geen vijandige dingen over de islam gezegd. Zijn islam is strijdig met zijn woorden. PW: 'wij hebben alles geprobeerd maar u komt niet echt nader tot elkaar. Nog even tot slot. De heer Wilders, u niet onbekend, heeft u gevraagd om deel te nemen aan een debat in Waddinxveen. Hij wilt in debat met

radicale imams, en zoveel is zeker, dat bent u, in debat gaan u wilt dat niet geloof ik. U gaat niet met hem in debat?' F: 'ik heb niet absoluut geweigerd. Ik heb twee voorwaarden gesteld. Ik ben geen slaaf, dat iemand mij beledigt en dat ik daarna met hem in debat ga. Ik ben bereid met Wilders te gaan praten. Eerst moet hij zijn film van internet halen. En dan zijn excuses aanbieden aan de moslims dat hij hen en hun profeet heeft beledigd. PW: 'ok, dat is duidelijk'. JP: 'goed, u zit ook in die film hebben we gezien hè?. We gaan dit besluiten. Dank. We zijn er niet uitgekomen, kunnen we wel zeggen. Wie weet lukt dat de volgende keer. Kom nog eens langs.' Tafelgast: 'heel Nederland heeft afgehaakt ben ik bang. Volgens mij was het heel moeilijk te volgen.' JP: 'nou thuis was het ondertiteld [laatste 3 seconden viel het geluid weg]

En over op de orde van de dag...

Analyse

Casus 6: Giel Beelen scheld hoela sabibi uit (nacht 3FM NL 3)

In het nachtprogramma van Giel Beelen (GB) ontvangt hij een telefoontje.

Presentator: Giel Beelen

Programma: Nachtegiel

'hallo, met wie spreek ik? Gast: 'Met Hoela Sachini.' GB: 'met hoelahoiahohinie?' Gast: [duidelijk uitsprekend] 'met Hoela Sachini'. GB: 'Hoela Sachini? Dat is een rare naam voor een hond, maar zo heet jij begrijp ik? Gast: 'Fuck you, een hond, ben ik een hond?' GB: 'nouja, ik vind hoelahoehinieeee.' Gast: 'ben ik een hond?' GB: 'ja best wel dan, denk ik, tenminste je slaat gelijk zo'n toon tegen mij aan dat ik ook denk dat je een valse hond bent zelfs.' Gast: [aangeslagen] 'nee.' GB: 'of ben je zo een lief klein poedeltje, zo een klein beftekkeltje, dat kan ook.' Gast: [komt moeilijk uit zijn woorden, Giel doet hem na] 'waar ben je nou mee bezig man?' GB: 'nee, nee.' Gast: 'waar ben je nu mee bezig?' GB: 'ik versta je naam niet zo goed mijn jongen.' Gast: 'waar ben je nu mee bezig?' GB: [lachend] 'oh god, moet ik nou echt alles drie keer gaan uitleggen want dan zij we echt heel slecht [iets onverstaanbaars].' Gast: 'nee nee nee, helemaal niet, maar, maar ik ben, ten eerste ik ben geen hond, maar gewoon een persoon.' GB: Ja ja, honden kunnen niet praten. [stilte]. Zeg ik heb vast een plaat gestart.

En over tot de orde van de dag...

Casus 7: Racist Dutch people on slavery

Matthijs van Nieuwkerk (MvN) introduceert de Jakhalzen, het dagelijks onderdeel van zijn show: 'rumoer, over een column van Annemarie Oster in de Volkskrant. De aanleiding: "ze is zo oud dat niet eens negers meer naar haar fluiten," zo schrijft zij. Dan is er ook nog de kwestie over de Gouden Koets met het slavernij paneeltje. Jakhalzen Erik en Thijs nemen deze zaken met wat kennis onder de loep:

Programma: De Wereld Draait Door (Item: De Jakhalzen)

Presentator: Matthijs van Nieuwkerk en de Jakhalzen.

Neger-uur Journaal

Goedenavond, dames, heren, negers. Gaat u lekker zitten en negers, blij vooral staan. Want het is weer tijd weer maandag negertien september 2011. Het is weer apartheid voor Neger-nieuws.

Item 1

Annemarie Oster, een lekker wijf gevangen in het lichaam van een oude vrouw is in opspraak geraakt. Omdat ze nu zo oud is dat ze zelfs denkt dat negers haar niet meer willen. [Leest column

voor] “inmiddels zijn er vele jaren verstreken en zien zelfs negers mij niet meer staan. Roelof Jan Minneboo (RM) (historicus) wordt om een reactie gevraagd: ‘ja, schandalig’. Umberto Tan (UT) ook: ‘op zijn minst generaliserend en in sommige gevallen zelfs racistisch ja.’ Roy Groenberg (RG) van Stichting Eer en Herstel: ‘het is denigrerend, beledigend, kwetsend.’ RM: ‘ik ben vooral kwaad om de zin: “zelfs negers kijken niet meer naar mij om.” John Leerdam (JL) van de PvdA: ‘alsof zwarte mannen eigenlijk op haar zitten te wachten. Misschien is ze gewoon een oude taart geworden’

Item 2

‘Blijf bij ons lekker even zitten en laat bijvoorbeeld even een drankje bezorgen [een zwarte vrouw komt in beeld om een drankje te bezorgen aan de Jakhalsen] Dankjewel schat. Prima [alsof ze hun slaaf is]. Dan gaan wij even door naar de boodschappen die ook uw neger voor u kan doen. [reclame itempjes komen voorbij waarin zwarten (een stereotype) rol vervullen]

Item 3

‘Straks hebben we het over de Gouden Koets waarop een afbeelding van negers blijkt te staan. Maar nu eerst even, omdat de pepernoten alweer in de supermarkt liggen, aandacht voor de jaarlijkse discussie “Zwarte Piet, kan die nou wel of niet?” Jakhals: ‘die vind ik wel gezellig die Zwarte Piet’. RM: ‘Ja, nee, dat dacht ik al. Dat is ongeveer de achilleshiel van de Nederlandse culturele beleving hè? JL: ‘ik denk dat we gewoon van dat Zwarte Piet af moeten. Sinterklaas mag blijven bestaan, maar Zwarte Pieten moeten we gelijk afschaffen en that’s it. UT: [met zijn drieën (neger)Zoenen etend] ‘als ik naar Zwarte Piet kijk vind ik het prima, die komt uit de schoorsteen, prima dat verhaal, maar wat ik niet begrijp en de kinderen snappen het ook niet. Hij komt uit Spanje, dus waar komt dat Surinaamse accent vandaan?’

Item 4

‘En dan. De Gouden Koets, waar een afbeelding van de slavernij op staat. De tijd waarin men nog wist hoe het hoorde. Met recht een Gouden Koets. RG: [Jakhalsen weer (neger)Zoenen etend] ‘ik vind het geweldig dat onze koningin het lef heeft om in zo’n koets rond te rijden. Mark Rutte: ‘het herschrijven van de geschiedenis door de Gouden Koets te vernielen ben ik niet voor.’ RG: ‘want daarmee laat ze zien dat de welvaart van Nederland niet alleen zaak van witte Nederlanders is geweest, maar ook van Indonesische Nederlanders, ook van Afrikaanse Nederlanders.’ UT: ‘je moet je voorstellen, maak daar een schilderij van. Plaats het schilderij in een diner kamer en nodig de Amerikaanse president Obama uit. Zou je hem zonder enige schroom voor dat schilderij neerzetten of niet?’ Jakhals: ‘lijkt me wel moeilijk.’ UT: ‘precies, waarom is het moeilijk? Dat moet je je afvragen.

Item 6

‘En dan tenslotte het weer. Morgen alweer regen. En lijkt vervelend, maar bedenk dan vooral dat regen een anagram is van neger. Een hele fijne avond.

Tot slot

Maar vindt u het bijvoorbeeld te ver gaan als televisiemakers het neger-journaal zouden maken al is het maar voor de grap. JL: ‘nee, dat kan niet nee, ook niet voor de grap, nee. Doen we niet. Doen we niet. Doen we niet. Punt.’ Jakhalsen: [lachend] Ok, dan hebben wij een probleem [hahaha].

Analyse

Casus 8: Ronny Naftaniel versus Abdou Bouzerda

Naar aanleiding van de discussie rondom de Deense cartoon(rellen) heeft de voorzitter van AEL, Abdou Bouzerda, cartoons over de Holocaust en Anne Frank getekend en gepubliceerd. Hiervoor is hij aangeklaagd en de rechter heeft het verboden verklaard.

Programma: Knevel en de Brink

Gasten: Abdou Bouzerda (voorzitter AEL) en Ronny Naftaniel (directeur CIDI)

KB: 'Abdou Bouzerda, van de Arabische Europese Liga, u heeft een cartoon getekend en geplaatst op de website van de AEL waarin wordt gesuggereerd dat de Joden de Holocaust zelf hebben bedacht. Waarom heeft u die cartoon gemaakt?'. AB: 'in de nasleep van de Deense cartoonrellen, zoals dat in het Westen bekend staat, ontstond er een debat, in het bijzonder hier in Nederland, waarin werd gesteld dat er onder de vrijheid van meningsuiting men een ieder mag beledigen en dat over smaak niet te twisten valt en wat een goede cartoon is, om maar terug te komen op die vraag, zo iets als een goede cartoon bestaat eigenlijk niet, zo iets als een slechte cartoon bestaat eigenlijk ook niet.'. KB: 'Maar u dacht, ik wil reactie op die rellen in Denemarken.' AB: 'Nee, het ging echt om de discussie die ontstond waarin werd gesteld dat men onder het mom vrijheid van meningsuiting mag beledigen en dat moslims eigenlijk achterlijk zijn en niet zo goed begrijpen dat cartoons maar cartoons zijn en niet kunnen krenken. Toen hebben we gezegd, ok, het is inderdaad zo dat er niet zo iets is bestaat als een religieus persoon in het seculiere westen, althans wel Jezus uiteraard, maar ook Jezus is al meerdere malen belachelijk gemaakt en waar het ons om ging is die heilige huisjes opzoeken en daarmee het seculiere Westen confronteren zodat hier ook gevoeligheden ontstaan'. KB: 'Ok, toen heeft u de Joden uitgekozen – AB: 'onder andere ja' -, meneer Naftaniel gaat daar zometeen op reageren, eerst even over die cartoon. Volgens het OM is die strafbaar dus we gaan hem niet laten zien. Zou u hem willen omschrijven? Wat is er op te zien?'. AB: 'Heel kort samengesteld, of samengevat moet ik zeggen, zijn er twee mannen te zien die lijken bij elkaar vegen en waarbij de ene zegt van "we gaan het niet redden" en de andere antwoord "we moeten toch aan de zes miljoen zien te komen". KB: 'en dat zijn dan Joden? Want het wordt gezegd, "ik denk dat het Joden zijn" en dan zegt die ander "we moeten toch aan die zes miljoen komen. Daarmee suggereert u dat er bij de Holocaust geen zes miljoen mensen zijn omgekomen. AB: 'die cartoon kan niet los gezien worden A) van de context waarin we ze geplaatst hebben, B) van de rol die wij als activisten hebben en C) van het consequent plaatsen van de cartoon met een boodschap erbij dat wij de inhoud van de cartoon niet steunen en dat wij dat in het kader van artistieke expressie hebben gedaan. Om terug te komen, wij hebben niet alleen een cartoon over Joden gemaakt maar meerdere cartoons die als seksistisch kunnen worden ervaren door vrouwen, en andere cartoons die bijvoorbeeld door homoseksuelen als beledigend kunnen worden ervaren'. KB: 'en dat allemaal om het debat los te kunnen maken, zegt u'. AB: 'het debat over de vrijheid van meningsuiting'. KB: 'heeft u het idee dat u mensen gekwetst heeft?' AB: Kijk, deze meneer die naast mij zit, de heer Naftaniel, die zal wellicht straks gaan beweren dat hij wel gekwetst is, maar een ieder, een ieder die de boodschap naast de cartoon leest en begrijpt waar het over gaat kan niet beledigd zijn, immers de AEL ondersteunt niet de boodschap dat er minder dan zes miljoen Joden zijn vermoord.' KB: 'u heeft het alleen gesuggereerd'. AB: 'de cartoon, op zich zelf staand, als je die op een website zet zonder de boodschap, zonder het verhaal er achter, kan die beledigend zijn, maar dat is niet het geval.'. KB: 'het woord Ausschwitz staat ook in de cartoon'. AB: 'zelfs het woord Ausschwitz staat ook in het cartoon, anders is het geen Holocaust cartoon, dat heeft u heel goed gezien meneer Knevel. Voorop gesteld, deze cartoon is gemaakt om te shockeren, en is niet gemaakt om er om te lachen. Ik heb zelf aangegeven dat die onsmakelijk is – KB: 'dat vindt u zelf ook?' – dat heb ik meerdere malen aangegeven ja, ik vind het een onsmakelijke cartoon, dat vind ik van alle cartoons die gemaakt zijn en als u mij vraagt of het de meest onsmakelijke cartoon is dan zeg ik nee, er zijn nog onsmakelijker cartoons.' KB: 'we hebben nog een andere, die mogen we wel bekijken, want die is volgens het OM niet strafbaar, die kunnen we als het goed is, zien nu. Kunt u vertellen wat we zien?'. AB: 'hier zien we Anne Frank naast Hitler liggen waarin hij in het Engels tegen haar zegt "schrijf dit maar in je dagboek". KB: 'ja, ook niet echt smaakvol'. AB: 'ik hoor trouwens mensen lachen in het publiek. Ik heb er niet om kunnen lachen. Heel weinig, maar – KB: 'nee, het punt is helder want ik ga naar meneer Naftaniel want die zit te rijden op zijn stoel om het zo maar even te zeggen, eerst maar even, hoe reageert u op beide cartoons voordat we de juridische vraag stellen. Hoe komen ze bij u binnen?' RN: 'ja, met eigenlijk totale verbijstering. Ik begrijp dat de AEL zich aangesproken voelt door de discussie over de Mohammed cartoons, maar wat ik absoluut niet begrijp is waarom dan vervolgens de AEL de Joden

moet uitkiezen of als mikpunt moet nemen voor ja, de boosheid over die cartoons. Het is volstrekt onduidelijk want de Joden hebben helemaal niets te maken met die Mohammed cartoons en bovendien, in wat voor wereld zouden wij gaan leven als je beledigd wordt en vervolgens ieder ander maar gaat zitten beledigen – AB: ‘dat is juist niet wat we gedaan hebben, we hebben niet beledigd-Want, want, - RT: dat is precies wat er wel gebeurd is, als alle Joden in Nederland die antisemitisme meemaken, en waar het OM ook soms niets tegen doet, als al die Joden opeens Moslims zouden gaan beledigen omdat ze zo nodig zijn gekwetst of dat dat nou allemaal mag, dan komen we in een wereld van agressie, van narigheid, iets wat in een fatsoenlijk samenleving niet hoort en ik denk dat dat de essentie is, dat het fatsoen bij de AEL ten enenmale ontbreekt over deze cartoons.’ KB: ‘u mag ze niet meer publiceren hè? Wij hebben ze hier liggen, wij mogen ze niet publiceren want het OM heeft gezegd dit is strafbaar. Onaanvaardbaar. Strafbaar. Blijft u ze op de website zetten?’. AB: ‘sterker nog, hij was er af, tot gister was die er af, vanaf 2006, en ik hem gister er bewust weer opgezet.’ RT: ‘hij was er niet af overigens, hij stond...[discussie of die wel of niet op de website stond]. AB: ‘ik heb hem der op gezet ja. Waarom heb ik hem er op gezet? Omdat de juridische interpretatie die het OM geeft aan de Deense cartoon, waarvan ik vind dat die ook niet vervolgd moet worden, althans hier gaat het om Wilders, en in mindere mate NOVA, maar Wilders in casum, niet vervolgd had moeten worden. Maar daar hangt men een argumentatie aan vast dat Mohammed niet kan worden gezien als symbool voor moslims. Bij de cartoons waar het gaat om de Holocaust zegt men dat daar de Joden beledigd zijn vanwege het feit dat daarin wordt gesuggereerd dat de Joden de Holocaust hebben verzonnen, maar in deze cartoon juist, in tegenstelling tot deze cartoon, was onze intentie niet om te beledigen terwijl dat bij Wilders en in mindere mate bij de Deense cartoonist, wel het geval was. Bij onze cartoon, als we toch juridisch de meetlat er aan vast moeten houden, dan dienen wij niet vervolgd te worden.’ KB: ‘dat is de Holocaust cartoon, je hebt ook nog een Anne Frank cartoon. Eventjes, u zei net even kort, hij was van de website afgehaald, u zegt van niet, dat was een andere website?’ RT: ‘nee, nee, nee, dat was een website van AEL op Nederland gericht. Justitie heeft ook met nadruk gezegd dat is Al Afti Moon website van de AEL en daar stond die cartoon nog gewoon op en heeft er jarenlang opgestaan. Dat is op zich zelf al treurig dat dat zo lang heeft geduurd dat justitie – KB: ‘want u bent de organisatie geweest die aanklacht heeft ingediend bij justitie tegen deze cartoon – ja zeker, dat hebben wij gedaan omdat wij ook van mening zijn dat de ene belediging niet de andere is. Het is bovendien niet zo dat alle beledigingen die je uit ten opzichte van mensen dat die strafbaar zijn maar degene die u heeft gemaakt, die u heeft gemaakt, want u bent de cartoonist – AB: ‘ik ben de cartoonist ja – en ik vind het ook een verwrongen gedachte dat je over Auschwitz zo kan publiceren en dan vervolgens zegt, neu hij was niet bedoeld om te beledigen, maargoed – AB: ‘het was bedoeld om te shockeren’ – ja, hij was bedoeld, maar hoe kom je erbij om te praten over lijken en over Joden die Joden tellen en dergelijke. AB: Ik kom daarbij om te shockeren, ik ken dit land, ik ben hier geboren, ik ken de gevoeligheden, het is een zwarte bladzijde in de geschiedenis, het is een taboe, het is niet het enige taboe die ik daarin heb besproken in de cartoons. RT: ‘maar daar zit dus het verschil, de cartoon van Mohammed is niet gelijkwaardig aan de cartoon die u hier doet.’. AB: Nee, het verhaal is al volgt dat wij doormiddel van de cartoons een spiegelbeeld proberen voor te houden en daarin geef ik u gelijk dat het smakeloos is.’ KB: ‘waarom beledigd u dan geen IJslanders, Nieuw-Zeelanders en Noren, maar uitgerekend joden!’ AB: ‘omdat ik al heb aangegeven dat IJslanders zijn geen taboe. Ik weet niet of u uhm een grap over een IJslander is geen taboe.’ RT: ‘maar Joden zijn op zich zelf ook geen taboe, maar hier gaat het erom, zoals justitie dat precies formuleert, dat als je een groep beledigt, dan is dat op zich zelf nog niet strafbaar, maar het gaat er over dat je iets doet, een uiting doet, die beledigend is over die groep [discussie of AB mag reageren of niet] en dat u of ik wordt gekwetst is helemaal niet van belang, dat is voor de juridische kant niet van belang, maar dat er iets wordt geuit dat beledigend is over een groep dat is iets heel anders, dan dat je de profeet beledigd, of dat je de godsdienst beledigd, maar het gaat over het de groep als zodanig en we hebben hier te maken met iets dat over de Joodse gemeenschap in zijn totaliteit gekomen – KB: ‘zou je dan wel die Anne Frank cartoon, waarbij Anne Frank bij Hitler in bed ligt, zou je die dan wel accepteren?’ – nou, kijk weet u, ik was over die cartoon geschokt, maar het is duidelijk dat justitie deze niet beledigend vind over de

groep, voor de hele groep en daar leg ik mij dus ook gewoon bij neer, wat de AEL had moeten doen over die cartoon van Mohammed zoals elke democratische organisatie [door elkaar heen geschreeuw], zoals elke democratische organisatie, naar de rechter gaan, naar de rechter gaan, een artikel 12 procedure starten en te zeggen wij vinden ook deze cartoon zou moeten worden vervolgd.' KB: 'waarom wilde u shockeren? AB: 'heel simpel meneer, ik zal u antwoorden. Namelijk sinds, een kleine tien jaar, wordt onder het mom van vrijheid van meningsuiting, wordt de moslimgemeenschap niet alleen geshockeerd, maar ook beledigd. Nu, een belediging kan men nooit objectief, aan een objectieve criteria houden. Het OM stelt dat de profeet Mohammed geen symbool is voor de moslims, dan zal de meerderheid, en dat kan ik u garanderen, want ik behoor namelijk tot die groep, wel als een belediging opvatten. De politieke opvatting van de AEL is dan in het kader van vrijheid van meningsuiting men alles moet kunnen zeggen en doen, maar tegelijkertijd als burger dat men daar een bepaalde tact in moet houden. En nu het antwoord op de vraag van meneer Naftaniel. Heel kort, namelijk het volgende. Waarom kiest de AEL namelijk bewust voor de Joden of bewust bijvoorbeeld voor het homohuwelijk of bewust voor bijvoorbeeld een seksistisch onderwerp. Dat is namelijk die taboe's tacklen en een spiegel voorhouden, immers wij zijn een product van twee beschavingen, de moslimbeschaving en de Europese beschaving. De gevoeligheden waar ik mee bekend ben in de Islamitische wereld, daar ben ik ook hier mee bekend en als activisten, en die rol onderstreep ik hier bij, kunnen wij en mogen wij, in het kader van artistieke expressie, namelijk het debat gaan opzoeken en de beslissing van het OM heeft juist geïllustreerd dat wij gelijk hebben, dat er sprake is van twee maten en twee gewichten.' RT: 'u mag zonder meer het debat opzoeken, dat is geen probleem, maar u moet niet verontwaardigd zijn als u vervolgens niet bepaalde zaken niet mag zeggen. U hangt een beetje de held uit van het vrije woord terwijl gelijktijdig een organisatie bent die roept dat Israël dood moet, Amerika dood moet bij Sabi Untar op bezoek gaat, dat is een terrorist die vier Israëlische kinderen heeft vermoord en daar gaat u op bezoek [discussie ontstaat over het bestaansrecht van Israël]. RT: 'nu komen we precies tot de kern van het probleem. U zoekt de Joden uit omdat u tegen Israël bent omdat u vindt dat de Joden per definitie mikpunt zijn.' AB: 'waarom zoek ik dan homoseksuelen uit? Die hebben niets met Palestina te maken.' RT: 'dat is precies hetzelfde, omdat ze niet uw maatschappelijk plaatje passen.' AB: 'nee, helemaal niet. Ik confronteer het seculiere Westen namelijk met heilige huisjes. Ik heb aangegeven dat de intentie – RT: weet u wat voor heilige huisjes u moet kiezen? De democratie in de Arabische wereld. Het vrije woord in de Arabische wereld [weer discussie over Israël]. KB: 'heren, wij verplaatsen het probleem nu van de discussie over cartoons, want daar zouden we het over hebben, naar de problematiek in het Midden-Oosten, maar ik proef, bij u, maar ik proef ook bij u, u wilde voor deze uitzending, wilde u hem geen hand geven.' AB: 'inderdaad'. KB: 'toen dacht ik, het gaat niet om cartoons alleen, het gaat bij u om een veel dieper liggend probleem, want u wilde de vertegenwoordiger – RT: 'haat' – van de zionistische entiteit, zoals u dat noemde, wilde u geen hand geven dus ik was geschokt door het feit dat u hier kwam en deze meneer geen hand wilde geven. Zit er bij u niet wat anders onder?' AB: 'als ik hem een hand zou geven, dan ben ik geen knip voor de neus waard, ik ben hier niet gekomen om handjes te geven aan meneer Naftaniel, ik ben hier gekomen om met hem te debatteren, dat wil ik beschaafd doen, dat wil binnen de regels van het publieke debat doen, maar ik ben geen hypocriet. Deze meneer is de advocaat van de duivel. Deze meneer heeft er voor gezorgd dat er afgelopen oorlog op elke volwassenen honderd kinderen werden kapot gebombardeerd en weggemacheerd.' RT: 'dat is toch niet waar! En daarom maakt u die cartoons en beledigd u de Joodse gemeenschap en beledigd u eigenlijk de Nederlandse samenleving in zijn totaliteit. Weet u wat u doet, u plaatst zich buiten de gemeenschap over deze zaak.'. AB: 'U heeft aangifte tegen ons gedaan om ons buitenspel te zetten – RT: 'terecht dat is een juridische procedure' – en u zult falen, net goed dat als Israël zal falen. KB: 'slotwoord' [wijzend naar RT]. RT: 'ik denk dat u moreel faalt. Wat u doet is kwaad met kwaad vergelden – AB: 'als u tegen mij over moraliteit gaat prediken, gaat u maar in eigen huis prediken – U gaat kwaad met kwaad vergelden – AB: 'ik vergeldt niet kwaad met kwaad – u bent gefrustreerd – AB: 'kijk, meneer als u niet wilt luisteren en alleen naar u eigen verhaal wilt luisteren – en u wendt uw frustratie op de Joden af, en dat is heel ouderwets principe, dat hebben wij lang genoeg meegemaakt.' AB: 'het is Israël die onschuldigen vermoord, het is Israël die genocide pleegt,

u heeft noch de cijfers, nog de argumenten, noch het internationale recht, noch het internationale publiek aan uw kant – RT: ‘en dat is precies waar het nu om gaat’ – het is een sentiment opwerpen alsof wij verantwoordelijk zijn voor de Holocaust. Nou, mijn grootouders zijn niet verantwoordelijk voor de Holocaust. RT: ‘u zegt nu precies waar het om gaat, en waarom u die cartoons heeft gemaakt. AB: ‘ik zeg precies wat ik zeg en u moet mij geen woorden in de mond zeggen. [opmerking: laatste zinnen werden door elkaar heen gezegd.’. KB: ‘goed, dat was het slotwoord, dank voor jullie komst, maar uhm, [stilte] we zijn er nog niet’ [gegrinnik aan tafel].

En over tot de orde van dag...

Analyse

Interviews

Beschrijving respondenten.

Ik heb verschillende respondenten van de multiculturele/religieuze samenleving geïnterviewd om hun ervaring en ideeën te noteren over hun ervaringen in het publieke debat en de stand van zaken de multiculturele/religieuze samenleving. Ik heb Halleh Ghorashi van de VU, Jihad en Hajar van De Meiden van Halal, Sytze Ypma (een Protestantse Predikant) en Abdou Bouzerda (de voormalig voorzitter van AEL). Deze respondenten heb ik gesproken over hun persoonlijke ervaringen, de begrippen tolerantie, vrijheid van meningsuiting en de 'Verlichte Samenleving'.

Halleh Ghorashi

Halleh Gorashi (1962) is een Iraans-Nederlandse hoogleraar aan de Vrije Universiteit te Amsterdam. Zij kwam op 26-jarige leeftijd naar Nederland als asielzoeker naar Nederland, in 1988, op de vlucht voor het Iraanse regime. In 2001 promoveerde zij aan de Radboud Universiteit Nijmegen met haar proefschrift 'Home and Belonging, stories of Iranian refugees in the Netherlands and the United States'. Hiermee trok ze zowel nationaal als internationaal de aandacht door haar conclusies die vooral in Nederland niet in goede aarde vielen. Halleh Ghorashi is geboren als moslim, maar omschrijft zich tegenwoordig als 'niet gelovig'. Ze houdt van pokeren, sporten en uitgaan.

Jihad en Hajar van de Meiden van Halal

Jihad en Hajar heb ik gesproken in een Turks restaurant in Osdorp (Amsterdam). Zij zijn geboren en getogen in Amsterdam en van Marokkaanse afkomst. Zij omschrijven zich als moslim en dragen modieuze hoofddoeken. Zij vergaarde bekendheid door hun programma De Meiden van Halal enkele jaren terug, waarin zij zaken bespraken omtrent de multiculturele/religieuze samenleving en zich zelf wilden laten zien dat ook zij normaal zijn. In 2007 werden zij zelfs TV moment van het jaar door het optreden van Hans Teeuwen in hun programma, die hun uitlegde hoe dat nou precies zat met de vrijheid van meningsuiting. Jihad (1983) is getrouwd en heeft een kind, zij houdt van sociaal doen en muziek maken. Zij heeft een HBO opleiding Marketing in 2008 afgerond. Hajar (1986), is het jongste zusje en is nog single. Zij studeerde Communicatie (WO) en houdt van skaten en eten.

Sytze Ypma (Predikant Westerkerk)

Het gesprek met Sytze Ypma had ik in zijn huis in Scharnegoutum, Friesland. Ik heb hem ontmoet in de Westerkerk, alwaar hij preekte. Het bleek dat hij slechts een keer per jaar in de Westerkerk preken hield dus dit was een toevalstreffer. Zijn publieke beperkt zich tot enkele columns in de Trouw over voornamelijk levensbeschouwelijke zaken. Hij is wel geabonneerd op een alert van Pauw en Witteman hetgeen hij dus intensief volgt. Sytze (1962) houdt van kievitseieren zoeken (maar hij neemt ze niet mee 'want dat is zielig'), hardlopen en schaatsen. Hij heeft eveneens een PhD (2001) in de Godsdienstpsychologie) en heeft een vrouw en drie kinderen.

Abdou Bouzerda (ex voorzitter Arabisch Europese Liga)

Voor het interview met Abdou Bouzerda (1979) moest ik afreizen naar Arnhem, waar hij geboren en getogen is. Hij is ook van Marokkaanse afkomst en heeft een (WO) Bachelor diploma in Europees Recht. Hij was in de nadagen van de AEL een zeer activistisch en bevlogen voorzitter. Nu is hij journalist werkzaam als redacteur van de VPRO, radio editie. Abdou is zeer eloquent (met een Arnhems accent), beschrijft zichzelf als moslim, houdt van voetballen en heel veel lezen ('meer dan de gemiddelde Nederlander').

Roemer van Oordt (zelfstandig adviseur en redacteur Republiek Allochtonië)

Roemer van Oordt is co-redacteur van het weblog Republiek Allochtonië dat een platform biedt voor het publieke debat rondom minderheden in Nederland. Er worden opiniërende –en nieuwsartikelen geplaatst over zaken die met religie of cultuur te maken hebben in Nederland. Daarnaast heeft Roemer een eigen projectbureau: Zasje (de Zaak van Sjaak) waarin hij projecten aanstuurt, als

intermediair fungeert tussen overheden en maatschappelijke organisaties en veelal samenwerkt met voornamelijk islamitische belangenorganisaties. Roemer houdt van tennissen, zijn kinderen, en uitgaan.

Representant van Zwarte Piet is Racisme (afpraak in de maak)

Mohammed Enait (Advocaat) (niet meer waarschijnlijk)

Analyse eenheden

1. Ervaring met racisme
2. Rol in media/debat
3. Invloed op debat
4. Mening over debat
5. Vrijheid van meningsuiting
6. Serieus nemen van mening
7. Tolerantie
8. Blanke geschiedenis
9. Verlichting
10. Verhollandsing
11. Segregatie
12. Emancipatie
13. Neorealisme

Topic list expert interviews

Interview met: Hajar en Jihad van de Meiden van Halal

Datum: 17 juni 2013

Begin –en eindtijd: 13:00 – 15:30 (netto 55 minuten)

Locatie: Restaurant Sahan in Osdorp

A. INTRODUCTIE

1. Welkom en dankwoord
2. Introductie van mijzelf
3. Introductie scriptie
4. Doel van de interviews
  - hoofdvraag
  - witte privileges
  - discoursanalyse
  - ruimte in het publieke debat voor afwijkende meningen ten opzichte van de norm.
  - persoonlijke ervaringen
5. Vragen of het akkoord is dat het interview wordt opgenomen. **Ja**
6. Vragen of het akkoord is dat geïnterviewde met naam en toenaam wordt genoemd in de scriptie of dat de naam gefingeerd moet worden. **Ja**

B. PROFIEL INTERVIEWEER

1. Geboortedatum (dag / maand / jaar)? Jihad: 15/8/1983 en Hajar 21/21986
  2. Geboorteland: Nederland (Allebei)
  3. Geboorteland moeder: . Marokko en vader: .Marokko.....
Indien niet in NL geboren, hoe lang in NL? Moeder: ..35 jaar..... Vader: ...35 jaar.....
  4. Hoogst afgeronde opleiding:

☐ Basisonderwijs	☐ Middelbaar Beroepsonderwijs (MBO)
☐ BO	☐ Hoger Beroepsonderwijs (HBO) Jihad
☐ VMBO / MAVO	☐ Wetenschappelijk Onderwijs (universiteit) Hajar
☐ HAVO / VWO	☐ Anders, namelijk: .....
  5. Wanneer afgerond? ...Jihad: 2008 (Communicatie) Hajar 2011 (Marketing).....
  6. Vrije tijdsbesteding / hobby's? Jihad: Muziek maken, sociaal doen. Hajar: Skaten, eten.....
  7. Geslacht / gender: V
  8. Religie / levensbeschouwing: Moslim
  9. Gezinssituatie: Jihad: Getrouwd, 1 kind. Hajar: Single
- OK. Nou, als eerst de hamvraag: In hoeverre hebben jullie wel eens te maken gehad met racisme of culturisme?**

Jihad

Even denken, weinig in ieder geval, dat moet ik wel zeggen. Ik heb 1x dat iemand zomaar tegen mij, die langs fietste, die zei 'Kut Turk'. Toe zei ik 'haha, ik ben geen Turk, maar een Marokkaan. Voor de rest, oh nee, toen dat trein incident.

Hajar

Toen met de Meiden van Halal

Jihad

Ja, dat we een keer aan het opnemen waren in de trein, dat kun je terugvinden op Youtube als het goed is, of online in iedergeval, en we waren aan het filmen en daar was een vrouw en we zaten eerste klasse. En zij begon toen te schreeuwen van 'jullie horen hier helemaal niet', uit het niets hè,

'jullie zijn tweede klasse', ja, ze begon ons gewoon uit te schelden, ze was gewoon aan het discrimineren zomaar, er was geen enkele aanleiding voor. Ja, voor de rest, niet zichtbaar gediscrimineerd in ieder geval.

Hajar

Ik één keer, dat was na de dood van Theo van Gogh dat er iemand in de trein zomaar zei: 'het is jouw schuld, het is jouw schuld dat ie dood is'. Dat riep ie dan naar mij, maar voor de rest heb ik nooit iets meegemaakt gelukkig. Ja.

Gelukkig maar. OK. Op welke manier proberen jullie de discussie rondom MC samenleving te beïnvloeden? Op welke manier zijn jullie de discussie aangaan?

Jihad

Nou, middels ons televisieprogramma natuurlijk. Daarvoor deden we dat middels debatten organiseren in allerlei jongerencentra, maar vooral eigenlijk doen we dat om te laten zien van 'zo kan het ook'. Zoals wij het doen, zoals wij ons leven leven, zoals wij ons geloof belijden, zoals wij Marokkaan en Nederlander zijn. Op die manier denk ik dat wij het debat beïnvloeden, omdat er vaak een eenzijdig beeld wordt gegeven van, nou ja, moslims, Marokkanen, noem maar op. De moslimvrouw, alles. En wij willen laten zien van 'nou, dat is een heel eenzijdig beeld'. De moslimvrouw is ook heel veelzijdig, daar heb je er heel soorten en maten van.

En dat eenzijdige beeld is dat wat er geschapen wordt in de media?

Hajar

Ja, en meestal is dat negatief. Er wordt vaak negatief gesproken over moslims, Marokkanen, vrouwen, dus eigenlijk al door ons zelf te zijn en op tv te komen en op bepaalde stukken of vraagstukken antwoord te geven of te bespreken denk ik dat we op die manier een ander beeld laten zien. Of in iedergeval een voorbeeld van andere beelden.

Jihad

Ja, kijk, wij herkennen ons niet in het beeld dat geschetst wordt in de media. En dan kun je wel zeggen van 'ja, jullie zijn de uitzondering', maar ik ken heel veel meiden om mij heen die zich allemaal niet in dat beeld herkennen en ik herken hen er ook niet in, dus ik vraag mij dan ook echt van 'maar hoe komen jullie daar dan bij?' Ze zullen er vast zijn, we ontkennen de probleemgevallen niet, maar dat heeft niets te maken met je achtergrond, je etniciteit of religie. Dat heeft met heel veel factoren te maken. Gister toevallig nog gezien op televisie, ik weet even niet hoe dat programma heet, iets van de IKON dacht ik, hoe heet die ouwe politicus ook alweer van D66?

Daar zijn er meerdere van.

Jihad

Ja sorry, die een televisieprogramma heeft. Zijn dat er ook meerdere?

Paul Rosemüller?

Jihad

Juist! Hij! Hij heeft een programma en aan tafel zat Ahmed Bahdoud, de stadsdeelvoorzitter van Nieuw-West, een ex-crimineel, die in de top 600 zat van criminelen, er schijnen dus, in de top 600 van Marokkaanse criminelen. En er zat een vrouw aan tafel die onderzoek heeft gedaan, een moslimvrouw, die daar was als wetenschapper eigenlijk, die had onderzoek gedaan naar criminaliteit en hoe, je zou het even terug moeten zien om te weten hoe of wat, maar over wat de factoren zijn van criminaliteit en hoe komt het nou eigenlijk dat ie lijst gedomineerd wordt door Marokkanen? En

zij noemde ook als voorbeeld, er zijn meer factoren, het is complex. 1) sociale economische positie, 2) de minderheidsgroep, dat je een minderheid bent, 3) de opvoeding uiteraard. Nou noem maar op. Ze zegt: 'en ik kan mij voorstellen, bij Marokkanen is dat dus alles'. Als één van die factoren al een indicatie is voor criminaliteit of hoe zeg je dat, een motivatie. En ze zegt, bij Marokkaan heeft ie de ze allemaal, dus de kans is groter dat ie de criminaliteit in gaat. En, vandaar dat ie ook gedomineerd wordt door Marokkanen. Maar om te zeggen, en dat zegt ze zelf ook, dat de etniciteit der mee te maken heeft, zegt ze, dat klopt niet. Je zou wel kunnen zeggen dat er in de opvoeding elementen zitten die er voor zorgen dat dat ook een factor is weer.

Hajar

Maar dat zou je dus ook kunnen hebben bij een autochtoon gezin.

Jihad

Precies, nouja goed, waarom zeg ik dit? Even denken hoor, waarom zei ik dit? Oh ja, over de herkenbaar van jezelf, over het herkennen van die vrouwen, moslimvrouwen.

Waar zijn jullie op dit moment mee bezig?

Hajar

Ja, nou een hoop werken. En de Meiden van Halal, we zijn aan het kijken of dat weer kunnen starten, niet op tv, maar op internet, filmpjes etcetera, het wordt wel iets anders dan de Meiden van Halal dan wij hebben gedaan, maar er is nog niets concreets. We zijn van plan dat eigenlijk weer van de grond te krijgen.

Dus weer dat debat op gang te krijgen vanuit jullie positie?

Jihad

Niet perse dat debat. We willen nu ook andere onderwerpen gaan bespreken.

Hajar

Ik denk dat we dat debat al hebben gehad. We hebben alle onderwerpen hebben we al besproken. Dus we willen niet in herhaling gaan vallen.

Jihad

Ik merk ook gewoon dat als we het er continu over hebben, dat draagt ook niet bij debat dat je daardoor een positief beeld creëert want je hebt vaak tegenpolen tegenover elkaar en dat versterkt elkaar alleen en daar bereik je helemaal niets mee, het debat. Ik ben er nu juist meer voor om gewoon mijn ding te doen en dan maar op die manier een soort van ambassadeur te zijn van mijn religie of van mijn afkomst. En dat ding doen hoeft niet perse iets te zijn wat maatschappelijk is of wat gaat over mijn religie. Het gaat over dat ik gewoon werk of dat ik iets interessant vind. Op die manier willen we ook ons programma, als we onze eigen programma weer krijgen, of gaan maken, willen we ook ons op die manier gaan richten.

Om te laten zien dat óók jullie normaal zijn?

Hajar/Jihad

Ja, eigenlijk wel!

Hajar

Dat deden we eigenlijk al met de Meiden van Halal hè? Want het derde seizoen was dat we op zoek gingen naar een politieke partij dat het beste bij ons past. Daar ging het niet perse over discriminatie, emancipatie of over moslim zijn, of Marokkaan zijn. Helemaal niet. Gewoon meer over de dingen die

ons interesseren. Toen hadden we al die omschakeling gemaakt, van ok 'nu draait het even over wie wij zijn' en niet wat wij vinden over bepaalde zaken.

Jihad

Kijk, helaas is het ook op tv zo, of in de televisiewereld zo, die wordt ook gedomineerd door hè, autochtone Nederlanders die een bepaald beeld hebben over wat de kijker wilt. Die denken 'hee, wat is leuk om naar te kijken', juist de discussie zelf, niet zozeer de inhoud, niet zo zeer, maar hoe die mensen met elkaar botsen. En het is niet interessant om mij, of om ons, tegenover iemand te zetten die niet zoveel met ons botst. Dat is geen mooie televisie. Dat is gewoon de werkelijkheid. Dus ja, je moet of er tegen vechten, wat niet lukt, want helaas wil de kijker dat soort dingen ook zien, vind die ook interessanter. Of je moet gewoon je eigen platform creëren. Dus dat is wat we misschien gaan doen. Dus dan maar niet op tv, dan maar via internet, via Youtube laten zien wat we kunnen.

Ik heb ook filmpje gezien dat één van jullie die werd tegenover Ebru Umar gezet?

Jihad

Ja, mijn zus was dat, Esmaa.

Dat vond ik wel grappig, hoe die tegenpolen inderdaad tegen elkaar werden uitgespeeld op die manier.

Jihad

Ja, dat was slim bedacht. Je weet dat je daar een interessant gesprek uit krijgt of een discussie uit krijgt. Maar ja, dat is niet eigenlijk wat we, dat is wel een beetje onze stijl geworden. We staan er zogenaamd om bekend, maar dat is eigenlijk helemaal niet waar ik om bekend wil staan. Van 'oh, die zijn pittig, dus die kunnen de discussie wel aan'.

Hajar

Het doel is ook niet om de discussie aan te gaan.

Jihad

Voor ons niet in iedergeval. Het is gewoon, voor mij is het doel van 'OK, je mag je verschillen, maar je moet daarna wel met elkaar samen leven'.

Mooi. Toch even teruggaand naar die Meiden van Halal periode. In hoeverre denken jullie dat jullie van jullie achtergrond of kennis van zaken, vanwege jullie religieuze/culturele achtergrond invloed of inspraak hebben gehad.

Jihad

Op het debat?

Ja, dus wat hebben jullie bereikt denken jullie?

Jihad

Ik denk dat we het gesprek, nadat de televisie wordt uitgezet, dat daar een gesprek op gang komt, het zij online, hetzij met vrienden, hetzij pff, op het werk over het onderwerp dat wij toen bespraken. Dat vind ik al een hele stap dat er gewoon over wordt gesproken in plaats van dat het taboe is. Daarnaast

Hajar

Maar ook de mailtjes die we allemaal hebben gehad van autochtonen die zeggen van 'oh wat leuk dat jullie op tv zijn' en interessante blik of interessant dit of dat. Sommige waren het niet met ons

eens, maar die vonden het toch wel leuk om naar ons te kijken. Dat doet ook wat aan beeldvorming. Want we zijn niet op tv omdat we ons aan het verdedigen zijn, omdat er weer wat gebeurt was op de wereld of hier in Nederland, maar gewoon om onze mening te geven bepaalde zaken en dat ze ons dan zo zien, gesluierd en al op tv. Ik denk dat dat al een stap is voor mensen.

Jihad

Mensen vonden het verhelderend. Waarom? Zij kenden dat nog niet. Zij hadden op tv alleen nog maar Marokkaanse jongens gezien, moslims, die zich zelf aan het verdedigen waren, die soms wel hoge posities bekleden, maar op tv waren om te zeggen 'nee hoor, we zijn niet allemaal zo'. Of het ging wel over die criminelen, maar weinig moslimvrouwen die op tv waren en hun ding deden, of hun mening gaven over moslim zijn of over jullie er voor uit kwamen, ja tuurlijk wel moslimpresentatrices, maar ja, je had een nieuwslezer ofzo, maar dan kon je niet, als je er niet had verdiept daarin hè. Miep, die in de achterhoek woont, die wist niet dat dat een moslim was, die dacht gewoon dat ze donker haar had, ow interessant. Dus mensen die nog nooit met moslims te maken hadden gehad dachten van 'oh, ik dacht dat ze allemaal onderdrukt waren, ik dacht dat ze allemaal een hoofddoek moesten dragen, ik dacht dat ze allemaal zwarte kleding droegen, ik dacht dat ze allemaal slecht Nederlands spraken, ik dacht ze allemaal niet opgeleid zijn'. Dat is dus een heel bekrompen, simpel beeld van de moslimvrouwen.

Hajar

Maar dat je wel met één beeld in keer allemaal omver kan slaan.

Jihad

Ja, maar I don't blame them, want ze weten niet beter. Zie hebben niets anders ontmoet, en toen kwamen wij op tv en toen was 'huh, dat bestaat dus ook?'. Dus ik denk wel degelijk dat we op die manier een beetje invloed hebben gehad. Het zal niet groot zijn die invloed, maar.

In ieder geval die beeldvorming ietwat bijgesteld.

Ja, die beeldvorming, inhoudelijk durf ik niet echt te zeggen dat wij echt grote stappen hebben gemaakt in het debat, nee dat denk ik niet. Maar ik denk in onze eigen gemeenschap misschien dat we bepaalde onderwerpen bespreekbaar hebben gemaakt.

En de eigen gemeenschap is?

Nou, de moslims

Wat voor onderwerpen dan?

Jihad

Bijvoorbeeld maagdelijkheid, homoseksualiteit, daar werd ineens online ook verder over gesproken.

Maar in de autochtone gemeenschap, zouden jullie daar een voorbeeld kunnen noemen?

Jihad

Ja, beeldvorming denk ik voornamelijk. We hebben nou niet perse nieuwe dingen gezegd.

Hajar

Ja, ik weet het niet. Het is moeilijk om dat te beoordelen over iemand anders.

Jihad

We hebben het ook niet gemeten ofzo.

Hajar
Nee

Jihad
Het is meer een gevoel dat je hebt

Hajar
Als we de kijkcijfers mogen geloven vonden ze het toch wel interessant, dus het deed wel wat met hen, dus of ze er over spraken of niet nadat ze de tv uitzetten of tijdens het kijken, ja dat weet je niet. Maar er waren wel discussies op gang

Jihad
En we werden ook wel uitgenodigd toch?

Hajar
Door andere televisieprogramma's.

Jihad
Maar ook door scholen ofzo, van 'kom ff met onze studenten praten of leerlingen' want men zag ons als voorbeeld voor hun studenten bijvoorbeeld.

Hajar
We staan ook in maatschappijleerboeken.

Jihad
Ja, dat is een mooi voorbeeld. We staan in maatschappijleerboeken waaruit nu wordt gedoceerd en waar het gaat precies over? Weet ik eigenlijk niet zo goed

Hajar
Eigenlijk gaat het over iets met multiculturaliteit.

Jihad
Zo'n voorbeeld van 'kijk, deze meiden waren op tv en dat is eigenlijk wel heel goed van deze samenleving dat deze meiden zo'n programma kunnen krijgen'. Dus ja dat is mooi voorbeeld van hoe wij invloed hebben gehad, anders zou je niet in een maatschappijleerboek terecht komen.

Hajar
Het is een één of ander VMBO boek ofzo. Ik kan wel even vragen aan mijn nichtje

Ja leuk. Dan gaan we even een stapje verder. Wat vinden jullie van de huidige discussie rondom minderheden in het publieke debat? En dan heb ik het dus over P&W en DWDD en mainstream politiek. Maar ook breed, dus niet alleen maar over moslims, maar ook over andere mensen.

Jihad
Er wordt eigenlijk alleen maar over moslims gesproken toch?

Je hebt bijvoorbeeld ook de Zwarte Piet discussie.

Jihad
Ja, ik heb daar niet echt een mening over

Hajar

Ik volg niet echt meer dat soort programma's. Iemand moet mij echt gaan tippen van 'je moet het echt gezien hebben', dan ga je kijken en that's it, maar het is niet zo dat ik voor de buis zit en alle programma's afkijk en dan denk van 'oh ja, daar wordt iets verteld over de moslims, en dat wil ik ook volgen', dus ik weet niet in welke mate er nog steeds ophef is omtrent moslims, dus ik heb daar niet echt een mening over.

Jihad

Ja, Hajar heeft het nooit echt interessant gevonden. Esmāa en ik iets meer. Esmāa het meest denk ik. Dat is echt wel iemand die dat helemaal op de voet volgt zonder dat ze zeg maar daar over getipt wordt. Ik heb fases, dus waarom? Omdat je dan tenenkrommend zit te kijken, het werkt frustrerend, ik merkte op een gegeven moment dat het met mij wat deed en dat je soms ook de moed opgeeft van 'laat maar'. Ja, dan zie je weer zo'n interview en dan denk je 'ja, we kunnen het ook nooit goed doen, maakt niet uit wat we doen'. Dus op een gegeven moment dacht ik 'ik moet niet teveel bezig zijn met dat ambassadeurschap zogenaamd', maar inderdaad mijn ding doen. Dat klinkt misschien heel logisch van ja [onverstaanbaar] maar natuurlijk voel je je wel ergens verantwoordelijk om op te komen voor je religie of om op te komen voor de moslimvrouw of voor de Marokkanen omdat ja, je voelt je aangesproken, ze hebben het over jou. Maar ik heb het wel meer losgelaten van 'weet je wat, denk maar lekker wat je wil'. Ik ga niet meer keihard de discussie aan, ik ga het ook niet meer op de voet volgen, ik ga, en dat is ook gewoon gekomen omdat ik een gezin heb nu. Toen der tijd waren drie jonge meiden, wij studeerden allebei nog, je leven ziet er heel anders uit. Nu wordt je ouder, je bent wat wijzer geworden en je weet 'ok, het heeft geen nut om alleen maar te gaan praten' en het heeft ook geen nut, in mijn geval, om er steeds naar te kijken omdat het wat met me doet. Ik raak er een beetje moedeloos van 'jeetje man, dit land wil ons echt niet hebben, ik moet hier weg'. Dat is waarschijnlijk ook wat ze willen, maar dat is het gevoel wat ik er soms bij krijg en als het niet op de voet volg voel ik mij daar toch wat prettiger bij.

Hajar

Ja

Jihad

Maar ja, dan mis je ook ander nieuws, ander belangrijk nieuws, wat niet gaat over moslims en dergelijke, dus daarom zeg ik, ik heb fases, soms dan volg ik weer en dan zit ik weer te kijken naar P&W elke avond en dan komt er weer zo'n onderwerp. Maar ik vind, ik weet niet of er echt wat veranderd is, nou ja, zoals iedereen al zegt hè, het is harder geworden. Dingen worden gewoon benoemd, pats boem en Wilders heeft nu natuurlijk enorm aangescherpt, maar wat misschien niet perse verkeerd is want

Hajar

Dan krijg je tenminste echt te horen wat mensen echt van je vinden

Jihad

Want dan kun je echt onderscheid maken van 'OK, jij bent echt anti anti, en jij bent er nog niet echt over uit.

De ware aard komt naar boven?

Ja, ik weet niet, wij leven in Amsterdam, dus voor ons is dit, Amsterdam is zo divers als het maar kan. Dus hier voel mij veilig, voel ik mij thuis. Hier merk je niets van dat debat. Hier kijkt niemand naar je om, al heb je een hanenkam, al heb je 80.000 piercings, alles kan in Amsterdam. Dus dat is denk ik ons voordeel dat we niet veel er mee te maken hebben. Overal zie je hoofddoeken, bijna in elke branche nu, het is niet mee raar.

Ja, dat is mij ook opgevallen. Het verschil tussen de maatschappelijke werkelijkheid en wat er weergegeven wordt in de media en politiek, dat verschil is heel groot, en dan denk ik ook van 'waar hebben ze het eigenlijk over?'

Jihad/Hajar

Ja

Jihad

Ja, onze werkelijkheid is natuurlijk Amsterdam.

Hajar

Nou, nee Jihad

Jihad

En Nederland is niet alleen Amsterdam

Hajar

Nee, en als we het hebben over de grote steden, Eindhoven, Amsterdam, Den Haag

Jihad

Ja, maar je hebt daar nog heel veel om heen hè?

Hajar

Ja, dat klopt, maar zij hebben het over deze steden. Ze hebben het over Nederland, helemaal en dan denk ik 'ja, dat klopt ook niet'. Als we het hebben over een bepaald beeld van autochtonen, dan hebben ze het over die mensen in de Achterhoek en dat is ook een klein, klein deel. Dus wat weegt meer mee? Daar waar multiculturaliteit is of die andere kleine groepjes autochtonen die niet met multiculturelen te maken hebben?

Jihad

Maar die toon, ja, je raakt er ook aan gewend, je staat er niet meer van te kijken eerlijk gezegd.

Hajar

Een eerste uitspraak van Wilders, wat heel hard was, daar ging iedereen over heen struikelen van 'oh, kijk wat ie heeft gezegd'.

Jihad

Ja, maar nu door die verharding, je krijgt een beetje een olifantenhuid hè. Je staat niet meer te kijken van dingen die worden gezegd of dingen die gebeuren.

Maar heeft Hans Teeuwen dan wat betreft gelijk, dat je in een democratie een harde huid ontwikkeld?

Jihad

Ja, misschien wel

Omdat dus in het kader van de vrijheid van meningsuiting alles maar gezegd mag worden?

Jihad

Ja, misschien wel. Maar dan zeg ik weer, mag ook, daar heeft ie weer gelijk in, maar dan heb ik het over fatsoen, over wat is het nut daar van. Kijk als comedian, tuurlijk is het nut is humor, is grappig zijn. Als je daardoor je brood kunt verdienen en de mensen kunnen er om lachen, vinden ze leuk, prima. Maar zomaar hard zijn en van alles roepen, zorgt ook niet bij aan een prettige samenleving en dat is toch uiteindelijk wat je wilt, je wilt dat je kinderen ook hier prettig kunnen samen leven en niet apart leven. Het mag allemaal, maar of je het ook altijd moet doen, of je daar gebruik van moet maken, dan hebben we het over fatsoen, wat is je doel?

Hajar

Wat is je doel, misschien is dat wat je moet vragen.

Jihad

Ja, zomaar zeggen om te zeggen ja

Hajar

Ik kan ook iedereen zomaar gaan beledigen, maar draagt niet bij aan het bruggen bouwen en aan het samenleven.

Verbinding maken?

Jihad

En al wil je het niet. Je hoeft niet altijd bruggen te verbouwen of verbinding te maken, maar waar is je fatsoen gebleven? We hebben toch ook nog normen en waarden allemaal hè. Je moet netjes zijn, je gaat toch niet zomaar iemand op straat uitschelden omdat dat mag of dat het kan?

Hajar

Ja

Jihad

Dus ja.

We kunnen hier later nog misschien, als het nog zover komt, nog dieper op in gaan. Nu even verder naar de volgende vraag. In hoeverre worden de belangen van minderheden, en heb ik het over beleid in Nederland, voldoende behartigd. Dus worden meningen en ideeën serieus genomen?

Jihad

Jawel, ik heb wel het idee dat ze serieus worden genomen. Maar nogmaals, mijn referentiekader is Amsterdam. Als ik zie hier, ik heb ook bij de gemeente gewerkt drie jaar, mensen die ik ken werken bij de gemeente en hebben goede posities en maken ook beleid, nou waarbij ik denk dat ze wel serieus worden genomen. Als je ziet dat. Gister was eigenlijk een mooi voorbeeld. Meneer Bahdoud was op tv. Waarom? Hij heeft een project ontwikkeld en dat heet 'Pak je kansen' voor eigenlijk die jongens die een beetje de criminaliteit in gaan of bijna in gaan of der al in zitten. Hij ziet dat er veel recidieven zijn. En dan is er een vicieuze cirkel, ze kosten ons heel veel geld die mensen. 24 uur nadat ze vrij zijn gelaten hebben ze al weer een misdaad gepleegd. Hij zegt: 'ze kosten 500 euro per dag dat ze in de cel zitten'. Nou wat heeft hij bedacht, ze hebben niets, ze hebben geen werk, geen huis, niets dus wat doen ze. Panden die leeg staan, ze moeten het wel verdienen, die mogen ze zelf opknappen, krijgen ze de sleutel van, mogen ze in wonen. Ze worden geholpen met werk, werk zoeken, ze worden enorm geholpen. Want, wat kost dat ze: 18 euro per dag in plaats van 500 euro. Nou, Rosemuller zegt tegen Bahdoud, ja kun je voorstellen dat mensen denken van 'hallo, ik ben al acht jaar aan het wachten op een woning in Amsterdam. Deze jongen is ook nog crimineel en Marokkaan en komt de cel uit en krijgt een woning.' Nou, typisch Nederlands natuurlijk weer hè, we kunnen heel goed zeuren en klagen, zegt meneer Bahdoud heel duidelijk: 'allereerst, het zijn

woningen die dat soort mensen nooit kans op maken, die staan niet op de woningnet sites, die worden niet beschikbaar gemaakt om te wonen. Het zijn panden die ons geld kosten als we ze leeg laten. Dat is één. En twee: 'wat heb je liever? Dat ze ons 500 euro kosten of 18 euro? En dat je ook nog veiligheid hebt? Die mensen worden uit de criminaliteit gehaald, ze gaan er niet meer in terug, ze hebben weer perspectief, ze hebben weer toekomst. Nou, der zat dus ook een crimineel die vertelde hoe het hem heeft geholpen. En dan denk ik ja, meneer Bahdoud heeft er over nagedacht, je kan ze laten stikken en denken van 'hee zijn crimineel, rot op', maar je hebt er last van, je hebt last van ze. Zijn wijk, zijn stadsdeel Nieuw-West heeft last van ze. Dus dan heeft ie een mooi project bedacht daarvoor en hij heeft niet gekeken naar 'hee, ben je Marokkaan of ben je dit of ben je dat?' Nee, dat doet er ook helemaal niet toe. Hij zei ook 'etniciteit heeft hier helemaal niets mee te maken'. Wat wil je dan doen? Dan ben je echt aan het discrimineren, dat is gewoon echt puur racisme dat als je zegt omdat je Marokkaan bent, ben jij een crimineel. Of heb je meer kans op crimineel gedrag. Wat is dat nou, dan gaan we echt terug naar waarom de Tweede Wereldoorlog ooit is om begonnen.

Wordt dat vaak gezegd dan?

Jihad

Nouja Wilders, ja door dat soort mensen, van hoe komt het dan waarom de meeste Marokkanen crimineel zijn?

Hajar

Ja

Hoe kan je nou zeggen dat het aan je land ligt waar je vandaan komt? Slaat toch nergens op? Omdat ik Nederlander ben ik gierig, van ja, je bent Nederlander dus je bent gierig. Dat zo dom. Maar goed, er lopen natuurlijk veel domme mensen rond.

Te veel helaas

Jihad

Ja helaas wel. Die serieus worden genomen. Maar goed, dus dat vond ik een mooi voorbeeld hoe serieus ze worden genomen. Ik heb toevallig, het lijkt nu alsof ik het elke dag op de voet volg, maar heb het toevallig gisteren tv gekeken en ik vond het zo interessant. Wat ik mooi vond ook, dat staat er hier helemaal los van, maar ff delen met jullie, dat er, er zaten drie Marokkanen, één was een crimineel die er uit was gestapt, één was een stadsdeelvoorzitter, en de ander was een wetenschapper. Er waren gewoon drie Marokkaanse moslims en ze spraken alle drie verschillend. Dat meisje, dat sprak met een zachte g, kwam volgens mij uit Tilburg denk ik.

Welk programma was dat?

Ik weet niet hoe dat programma heette, Ter Zake ofzo? IKON, Paul Rosemuller, gister. Ik zapte namelijk in, ik heb niet vanaf het begin gekeken. Maar ik vond het heel mooi. Zij sprak echt heel netjes. Als je je ogen dicht zou doen, dan zou je niet denken van 'oh, daar zit een allochtoon' of wat dan ook. Dat hebben mensen volgens mij bij ons ook maar ik bedoel ze praatte met een zacht g en heel rustig en een hoofddoek had ze op. Nou Ahmed Bahdoud van 'hmmpf' best wel nors enzo, politicus, jeeuwel, van " hmmpf en 'hmmpf'. En dat had je die crimineel die praatte plat Amsterdams 'ja ik vind gewoon dat uhm, ja kweenie, kweenie, ik vind gewoon'. Dat was zo frappant om te zien. Toen dacht ik al, dit eigenlijk heel mooi, dat hele programma

Hajar

Ze kunnen ook stil zijn,

Jihad

Ze hebben alleen nog een Marokkaanse presentator nodig, dan had je echt alles gehad. Ik vond alleen al dat ze er waren vond ik 'wauw, weet je, kijk hoe divers wij zijn.

Hajar

Ja

Dat is wel mooi inderdaad. Dat ga ik ook even opzoeken.

Hajar

Ik ben ook wel benieuwd. Je hebt mij nieuwsgierig gemaakt.

Jihad

Aight, ik ga je tippen hè. Voortaan ga ik je tippen.

Dan gaan we door naar de volgende vraag. We hebben het er al een klein beetje over gehad. Wat betekent vrijheid van meningsuiting voor jullie?

Hajar

Alles kunnen zeggen wat je wilt, maar met fatsoen.

Jihad

Maar wat is fatsoen, dat is ook divers?

Hajar

Niet beledigen, dat is wel duidelijk. Als ik tegen jou zeg 'je moeder is dit en dat', dat is gewoon een pure belediging. Zeker zonder rede.

Jihad

Maar dan zegt Hans Teeuwen weer van 'ja maar ik voel mij beledigd als jullie zeggen dat homoseksuelen niet het mogen praktiseren, dus niet met elkaar naar bed mogen, dan voel ik mij beledigd'. Snap, dus dat is moeilijk om te zeggen 'wat is fatsoen'.

Jullie hadden het net over verbinding maken en over doelen.

Hajar

Ja, maar niet iedereen heeft dezelfde doelen hè? Wij kunnen het doel hebben om verbinding te maken, maar een ander kan denken van 'ammehoela, ik doe lekker waar ik zin in heb'.

Jihad

Ja, van 'ik leef gewoon lekker in mijn eigen eilandje' en 'ik hoef niet met, jullie mogen er zijn, maar ik hoef niet met jullie'.

Hajar

Bij ons kan dat inderdaad het doel zijn, maar ja, waar leg je dan de grens?

Jihad

Nou, vrijheid van meningsuiting is voor mij dat je kunt zeggen wat je wilt zonder dat je daarvoor vervolgd wordt en dergelijke, maar dat je je verantwoordelijkheid moet nemen voor datgene wat je zegt. Vrijheid van meningsuiting geldt voor, is voor mij niet, hoe zeg je dat, etniciteit gebonden, dus als jij een autochtone Nederlander bent mag je alles zeggen wat je wilt, dat is vrijheid van

meningsuiting. Maar als ik zeg van 'homoseksuelen hè, dat zijn allemaal viezeriken'. Oh, dan is het in geen vrijheid van meningsuiting meer. Nee, dan ben ik aan het beledigen, dan ben ik discriminerend bezig.

Dus dan heb je het over een dubbele standaard?

Jihad

Absoluut, absoluut, dat is echt iets wat enorm heerst hier in Nederland of misschien wel in het westen in het algemeen ja

Hajar

Overall ja

Jihad

Maar hier kan ik over spreken, want ik leef hier. Enorm, zware dubbele standaarden. Ik heb wel eens stuk gezien, lang geleden, toen Wilders volgens mij van alles riep over moslims, kwam er een stuk, dacht ik in de Volkskrant, iemand, een columnist had dat bedacht, vraag me niet wie wat waar en hoe, maar die had het woord moslim vervangen door jood. Dat stuk circuleerde op internet.

Ik heb vergelijkbare stukken gelezen.

Jihad

Ja precies, ja, nou als je dat leest, zelfs ik, wat ik eigenlijk schrikbarend vind, toen ik dat las over joden 'Hjjeue', maar toen ik het las over moslims

Hajar

Deed het je niets

Jihad

Deed het mij niets inderdaad. Kun je nagaan hoe ook ik beïnvloed ben over hoe wij over joden mogen spreken of niet, hè, ik bedoel, wat is vrijheid van meningsuiting als dat boek 'Mein Kampf' hier niet eens te koop is, dat je dat niet eens mag kopen, wat is vrijheid van meningsuiting, antisemitisme daar wordt wel zwaar aan getild, maar het hele antimoslim hè, terwijl dat is hetzelfde, exact hetzelfde. History is repeating itself. Dus ik vind dat heel frappant hoor en begrijp niet dat slimme mensen die rondlopen nog niet hebben bedacht 'jongens, dit is niet, waar zijn we mee bezig?'. Mag niet.

Niet helemaal kosher?

Jihad

Kosjer ja, niet helemaal halal. Ja, ik vind dat wel heel frappant hoor. Dat antisemitisme, dat is echt heilig, je mag gewoon

Hajar

niets zeggen

Jihad

Niets over ze zeggen, je mag niet kritisch zijn.

Ik heb daar ook een mooi filmpje van in mijn discoursanalyse. De voorzitter van AEL, Bouzerda dacht ik, versus Naftaniel, Ronnie Naftaniel van het CIDI. Dat ging dus over de cartoons die de AEL

had gepubliceerd over de Holocaust en over cartoons over Mohamed. En over Mohamed mag wel, dat is allemaal geen belediging, maar over de Holocaust nee, hij kreeg er zelfs straf voor.

Jihad

Dat kan toch niet.

En die Bouzerda, de voorzitter van AEL, net als Enait trouwens, die bleef heel rustig, en kwam met juridische argumenten, met feitelijk argumenten, en dat werd gewoon terzijde geschoven. En dat werd er alsnog weer een negatieve insteek gemaakt.

Jihad

Ja, er moet eerst iets heel ergs gebeuren met moslims, voordat je een soort antisemitisme, hè, of hoe noem je dat? Voordat we dat soort regels ook krijgen voor moslims. Dat je dit niet mag zeggen en dat niet. Dus er moet eerst iets gebeuren, dat is toch niet, we moeten toch leren juist van het verleden?

Laten we maar hopen dat dat niet gebeurt

Hajar

Niet gebeurt, ja.

Jihad

Ja, en weet je wat het ook is. Ik geef interculturele communicatie op de Hoge School, dat is wat ik hiernaast doe. Nou ja, wat ik leer vanuit die interculturele communicatie ook is dat, omdat het enorm lijkt, zeg maar, het Jodendom is niet onbekend voor het westen, het zijn blanke mensen, soms lichte ogen, er is weinig verschil. Maar omdat de Islam zo anders is, die mensen zien er anders uit, de taal is totaal anders, nou ja, noem maar op, ze zijn zo onbekend met de Islam waardoor, dat mag je wel verwerpen. Dat kennen we niet en het is zo tegen alles wat we gewend zijn. Daar mag je dat wel, mag je dat raar vinden en vreemd, maar het Jodendom, oh, daar blijf je vanaf hoor. Ja, dit vind ik zo raar.

Hoe tolerant vinden jullie eigenlijk de Nederlandse samenleving? En vinden jullie tolerant een juist begrip?

Hajar/Jihad

Nee [haha].

Jihad

Tolerant betekent. Ik tolereer jou betekent 'ik duld jou'. Wie ben jij om mij te tolereren? Alsjeblieft zeg. Ik ben er, of je mij nou tolereert of niet. Het woord is inderdaad verkeerd use. Het woord past bij de eerste generatie Marokkanen, mijn ouders die, die vonden de Nederlanders heel tolerant van ja 'wij komen als vreemdelingen hier, wij komen hier om te werken, en kijk wat ze allemaal voor ons doen'. Die vonden alles bijzonder hè, die waren al blij dat ze hier werk hadden en een dak boven hun hoofd. Maar voor ons geldt dat toch niet meer? Ik heb het verdiend om hier te zijn. Mijn vader heeft keihard gewerkt om mij hier groot te brengen en heeft het vuile werk gedaan voor de Nederlanders die dat niet wilde doen. Dat was toen allemaal prima. Tot dat die hier wilde blijven, tot dat met een andere religie komt, met een andere taal, met andere gewoontes, toen was ie ineens niet meer welkom.

Ja, Nederlanders gaan we vaak prat op dat ze tolerant zouden zijn, maar

Jihad

Maar dat zijn ze ook niet

Dat klopt, maar ik zou wat betreft het begrip tolerantie willen vervangen voor solidariteit of door engagement om te willen leren van elkaar. Tolerantie heeft eigenlijk een negatieve van ik accepteer je, maar ik ben het niet met je eens.

Jihad

Betekent ook van jij bent superieur

En heeft het ook die hiërarchische laag erin.

Hajar/Jihad

Ja

Wat zouden jullie voorstellen?

Jihad

En ander woord er voor? Ja, sowieso, maar ik weet niet of er een juist woord. Ja, engagement is Engels hè? Maar is er woord wat de lading dekt in het Nederlands? Want gastvrij is ook niet goed, want hoezo 'ben jij de gastheer dan?' Het is ook mijn land nu.

Ja precies.

[Stilte]

Hajar

Het is er niet

Jihad

Want solidair is ook niet het juiste woord. Je bent solidair ja.

Mijn vorige respondent kwam dus met engagement, zodat je wilt leren en elkaars verhalen wilt horen en elkaar rijker maakt. Dus dat die muur die wel tussen tolerantie zit, tussen de één en de ander, die verdwijnt dan eigenlijk.

Jihad

Ja

Ik vond dat wel mooi om eerlijk te zijn.

Jihad

Ik weet geen Nederlands woord dat, misschien zegt dat wel genoeg, dat dat woord niet bestaat. Want de taal zegt heel wat de over de cultuur van een land. Misschien zegt dat al genoeg, dat we een woord hebben als tolerantie. En vooral nu, in een tijd van globalisering, in hoeverre kun je dat nog zeggen van 'ja, dat land tolereert dat soort mensen, of dat. Weet je, we hebben elkaar allemaal nodig. We hebben elkaar allemaal nodig. Anders zou er geen Europese Unie überhaupt zijn, anders zouden we allemaal onze landen hebben en alles dicht en weet je dat is zo. Ik vind het ook zo mooi dat Prins Willem Alexander zei in zijn interview, of Koning Willem Alexander, in zijn interview zei die ook iets over betrekkingen met andere landen. Wij beseffen ons vaak niet, en ik denk ook niet, ja de politiek weet ik niet, maar in het algemeen, hoeveel we andere landen ook nodig hebben. Maar ook landen als Midden-Oosten en dergelijke. Wij denken 'oh die hebben we niet nodig, daar kunnen we keihard tegen zijn. Ze respecteren mensenrechten niet, dus hup ze moeten dit niet meer doen'. Maar

betekent niet dat we ze niet nodig hebben voor de export, of juist voor de import. En het koningshuis zorgt voor die banden. Die gaat dan praten, en wij, of wij, de politiek, Wilders etcetera, die verpesten dat gewoon. Terwijl ik denk " het is voor je eigen bestwil". Het is voor ons eigen belang dat we dat doen. We hebben elkaar allemaal nodig. Je kan wel stoere praatjes houden ten opzichte van Turkije of wat dan ook, die heb je gewoon nodig. Het is gewoon populariteit, het is gewoon roepen, dat klinkt dan voor ons de gemiddelde Nederlander die niet helemaal thuis is in hoe dat zit met die import en export en dat soort belangen 'ja inderdaad, Turkije, geen mensenrechten, hup! We moeten gewoon keihard tegen zijn.

Hajar

Ja

Jihad

Oh ja, is goed, als dan ineens onze economie dan ineens gaat instorten omdat jij niet meer meer kunt leveren aan Turkije wat dan? Weet je.

Nog één vraagje. Rutten zei een paar jaar geleden over het slavernij plakkaat op de Gouden Koets. Heb je dat meegekregen toevalig?

Jihad

Vertel eens, nee dat denk ik niet

Dat ging over..de Surinaamse gemeenschap in Nederland vond dat niet meer kunnen die verwijzing naar het slavernijverleden, dus dat plakkaat op de Gouden Koets. Toen zei Rutte, dus ik heb nu even over mainstream politiek, in plaats van over Wilders. 'We gaan onze eigen geschiedenis niet herschrijven door de Gouden Koets te vernielen'. Oftewel, die geschiedenis van Nederland is in dit geval inderdaad de blanke geschiedenis. Wat vinden jullie daarvan, van zo'n uitspraak van Rutte. Dat ie dus daarmee de Surinaamse gemeenschap eigenlijk buitenspel zet. Hebben jullie daar een idee over?

Jihad

Apart, want mensen hebben het wel vaak over de koran herschrijven want daar staan dingen in die niet anno 2013 niet meer kunnen.

Hajar

Ja maar, dat is zeg maar, geen geschiedenis van de blanken.

Jihad

Nee, maar ik bedoel van, ik ben het nu even naar mijn, even naar mezelf toe aan het trekken. In hoeverre, dat is eigenlijk hetzelfde. Snap je? Het is hetzelfde als wat wij zeggen 'nee we kunnen de Koran niet herschrijven, daar zit onze geschiedenis in' en wij weten gewoon hoe we dat moeten interpreteren. En zij zeggen 'nee hup, die pagina's moeten er uit'. Dan zegt dan niet Rutte maar die is daar wat voorzichtiger in. Maar die zegt 'hup die pagina's eruit waarin staat dood aan ongelovigen of weet ik veel, gewoon stukje geschiedenis van ons. Dus dan moet die koets toch ook weg? Hup, weg ermee. Luister, dan kan niemand, weet je zo denk ik dan.

Hajar

Ja

Jihad

Ja, ik weet het niet. Ik vind dat sowieso moeilijk. Ook met dat Zwarte Piet inderdaad. Voor ons is het denk ik heel makkelijk van 'ach wind je niet zo op, Zwarte Piet bestaat al heel lang inderdaad'. Maar

als je hun argumenten hoort van hoe zwaar het voor ze weegt, die slavernij is echt een zwarte [haha] geschiedenis

Zwarte bladzijde in de geschiedenis ja.

Ja, dan, we moeten het ook niet vanuit ons perspectief zien 'ah waar maak je je druk om'. Want ik denk hetzelfde als de gemiddelde autochtone Nederlander 'maak je niet zo druk man, het is gewoon een cultureel feestje, het is gewoon leuk', maar voor hen is dat echt heavy weet je.

Hajar
Gevoelig

Jihad
We zullen het niet begrijpen want wij staan niet in hun schoenen. Maar wat wilde ze dan? Ze wilden dat die plakkaat er af ging? Of die hele koets?

Ja

Jihad
Maar wat zou je dan, ja.

De kerk heeft laatst wel excuses aangeboden voor het slavernijverleden. Dat stond in de Trouw.

Jihad
Ja? Dat vind ik zo Hollands

Hajar
Haha

Jihad
Ik vind dat zo'n bullshit

Om excuses aan te bieden?

Hajar/Jihad
Ja

Is dat juist Hollands of niet? De Nederlandse overheid peinst er niet over.

Jihad
Nee? Maar ik vind het wel Hollands om te vragen of eisen om excuus.

Hajar
Of als je woorden moet terugnemen als je wat zegt.

Jihad
Voelen we dan ons ineens met zijn allen prettiger? Dus als ik zeg sorry voor wat die terroristen hebben gedaan in Boston, is niet onze bedoeling geweest. Voel je je dan veiliger? Dat zit echt tussen je oren. En dat is ook weer een mooi voorbeeld van die Afghaan in dat programma van P&W. Op een gegeven moment zegt ie tegen hem, zeggen Pauw tegen hem van 'keur je het goed' wat zei die nou? Volgens mij ging het over Boston dacht ik ja. 'Keur je het goed wat ze daar hebben gedaan'. Nee, hij zegt niet nee hij zegt. 'De islam staat niet voor gewelddadigheid, je moet het op andere manieren

proberen lalala' en dan zegt Jeroen Pauw 'ja, maar keur je het af, wil je het hierbij nu afkeuren, wil je hierbij er afstand van nemen?' En dan zegt ie 'ja, maar weet je wat het is'. 'Maar wil je daar nu afstand van nemen? Je neemt er geen afstand van.' Dan maken ze er zo'n big deal van. Hebben wij ook gehad met het ging toen over homoseksualiteit volgens mij of zo iets. Continu werd van ons gevraagd als soort van vertegenwoordiger van die groep.

Hajar

Om er afstand van te nemen

Jihad

Want dan weten we 'are you against us of are you with us?' Wat voor rare mentaliteit is dat? Wat een BS is dat zeg. Ik vind dat echt Hollands. En dat zie je bij elk onderwerp. Minister moet afstand nemen van onderwerpen, en er komen nog best wel voorstellen minister is echt een vertegenwoordiger, maar wie ben ik? Ik ben gewoon Jihad! Voel jij je echt, kan jij beter slapen vannacht als , en ook al meen ik niet echt, je moet het gewoon zeggen, als ik daarna denk 'whatever', maar dan kan Jeroen wel lekker slapen vannacht.

Jihad

Maar de Nederlandse overheid peinst er niet over en de kerk heeft het wel gedaan? En waarom zegt de Nederlandse overheid nee?

Nou, omdat het zo lang geleden is. Omdat hun voorouder, of bet bet bet voorouders, dat het hun verantwoordelijkheid was.

Jihad

Maar willen zij, de Surinamers en dergelijke, willen dat wel? De excuses?

Ja, daar strijden ze voor.

Jihad

Gaan ze dan ook lekker slapen?

Hajar

Ja, dat vind ik wel grappig.

Jihad

Ja, ik weet het niet hoor. Voor een stukje erkenning ofzo?

Ja, misschien voor respect, erkenning inderdaad en dat nu de verhoudingen anders zijn.

Jihad

Maar ja, als je die lijn doortrekt van hoe wij prat gaan op het excuses aanbieden, ja, dan moet je dat ook in dit geval doen, want daar staan we om bekend toch? Dat we dat doen en we willen dat mensen afstand nemen. Dat is dan weer die dubbele standaard hè. Dan moet je dat ook doen, naar die Surinamers toe. Kijk, ik vind het allemaal bullshit, van zowel die kant als die kant. Maar als jij altijd van mensen verwacht dat ze dat doen, dat ze afstand nemen van, dan moet jij dat ook doen.

Ik vind het mooi voorbeeld van waarom herdenken we welk elk jaar de Tweede Wereldoorlog en niet het slavernijverleden. Dat heeft 300 jaar geduurd en de Tweede Wereldoorlog 5 jaar.

Jihad

Ja, wat zeggen ze dan, wat zegt men daarop? Dat het kort geleden is ofzo?

Ik denk dat het dus eigen geschiedenis is wat dat betreft en toen leden wij eronder.

Jihad

Toen waren we slachtoffer en in de slavernij waren we heersend. Maar juist zou je daarom toch

Hajar

Andersom juist moeten herdenken? En dan juist je excuses aanbieden?

Jihad

You were the bad guy weet je. Maar ook Nederlands Indië enzo. Maar ook wat we op school krijgen. Op school krijgen we heel veel Tweede Wereldoorlog. Je wordt er mee plat gegooid. Dood gegooid. Maar Nederlands Indië is echt een klein onderdeelje en toen wij dat kregen, je bent heel naïef als kind hè. Op de middelbare school, je krijgt die lessen en je hoorde over Nederlands Indië. Ik was heel naïef toen. Ik stelde allemaal vragen 'huh, maar gingen Nederlanders gewoon dit doen, oh wat erg, gingen we gewoon dat doen? Ik was heel 'ja maar', en dan ging die geschiedenisdocent ging dat dan weer mooi inpakken, heel typisch, grappig.

Hajar

Gouden Eeuw dit, Gouden Eeuw dat.

Jihad

Ja, maar ja, het was niet van, nee we waren toen verkeerd.

Hajar

Nee, nee, nee, het was juist positief, vanuit een positieve hoek.

Wat vinden jullie van het Nederlandse onderwijs? Is dat divers genoeg?

Jihad

Nee, nee, nee, nee, nee, het Nederlandse onderwijs is echt, zoals Rita Verdonk zei, Joods-Christelijke achtergrond toch zei ze? Terwijl we nu, hoe lang zijn onze ouders hier al? Je hebt nu gewoon, de derde generatie is aan het opgroeien ook. Ik denk wel dat het tijd wordt dat je daar ook wat van laat terug zien

In de geschiedenisboeken, misschien over de gastarbeiders en dergelijke, wat die hier hebben opgebouwd. Of, ja, op welke manier dan ook zou je dat moeten terugzien. Religie, als je godsdienst geeft, dat je daar ook wat over vertelt van hoeveel moslims wonen er in Nederland. Dat is je plicht toch? Het moet toch een afspiegeling zijn van..

Dat lijkt mij ook. Zijn jullie een beetje thuis in de termen van de Verlichting? Het Verlichtingsideaal?

Jihad

Ja

Hoe Verlicht vinden jullie de Nederlandse samenleving?

Jihad

Heel verlicht, ze zijn door ieuw, hoe zeg je dat? Doorgeschoten?

Doorgeschoten?

Jihad

Ja, bijvoorbeeld emancipatie vind ik. Het gaat meer om die woorden. Kijk de Verlichting, Nederlanders zijn niet meer religieus hè? Er zijn er nog maar weinig die echt geloven, maar daardoor zijn ze dus niet tolerant ten opzichte van mensen die wel geloven.

Hajar
Bijna anti

Jihad

Ze zijn heel erg anti geworden, omdat dat ze dus doet denken aan het verleden. En dat vind ik heel gekleurd natuurlijk, maar ik kan het mij wel voorstellen, maar je bent toch slimmer dan dat? Hè, wij zijn toch een kenniseconomie? En.

Hajar

En het gaat er ook om, je kunt het je voorstellen, dat is goed, snap je dat, dat ze daar aan denken, ook jullie zijn onderdrukt om te geloven, maar dan moet je als je met mensen spreekt, moet je er wel voor open staan, dat dat ook niet zo kan zijn. En dat gebeurt niet.

Jihad

Je moet er niet vanuit gaan. En je moet niet jouw

Hajar

Geschiedenis

Jihad

projecteren op anderen die je ziet die religie hebben. Dat jullie toen gedwongen zijn, dat kan, maar wij niet. En dan zeggen ze 'ja maar, over een paar jaar gaan jullie ook Verlichting meemaken', terwijl wat zie je in Nederland? Moskeeën in Nederland stromen vol, er wordt om de haverklap een nieuwe gebouwd om dat ze uit puilen. En niet door ouderen, nee door jongeren. Door onze generatie, omdat wij juist meer en meer gaan geloven omdat wij geen analfabeet zijn zoals onze ouders. Wij zelf die kennis tot ons kunnen nemen en we daardoor ons gelukkig voelen en prettig voelen. Vroeger was religie voor mensen, ja die dom zijn, even makkelijk gezegd, en mensen die houvast nodig hadden in het leven. Maar nu, ik vind in mijn geval, in ons geval, is religie helemaal niet omdat we houvast nodig hebben of omdat we dom zijn, maar omdat we ons daar echt in kunnen vinden. Juist omdat we geschoold zijn leren we steeds meer over onze religie en raken we op die manier steeds meer 'verlicht' dat we meer gaan praktiseren, dat is voor mij verlichting.

Hajar

Ik voel me juist bijna onderdrukt als ze tegen mij zeggen, je moet niet meer gaan geloven omdat dat een onderdrukking is.

Jihad

En dat is heersend. Mensen die niet geloven zijn hier in de meerderheid, dus je schaamt je bijna om te zeggen dat je gelovig bent en gelooft in iets bovennatuurlijks.

Hajar

Boven dat, je wordt bijna gedwongen om niet te geloven. 'ja moskeeën moeten sluiten, ja koran moet herschreven worden.' Je moet alles doen om maar niet te geloven.

Jihad

En 'je moet zelf nadenken'.

Ja, je ziet dat vooral D66, die worden beschuldigd van christenpesten. Dus dat alles wat met religie te maken heeft wordt uit de grondwet verwijderd. Zij vinden zich zelf dus heel erg verlicht inderdaad.

Jihad

Ja, dan ben je verlicht, dat is een hele positieve benaming. Terwijl, ik voel mij verlicht omdat ik geloof. Dat is voor mij verlichting [haha].

Jullie zeggen dus dat het secularisme of het atheïsme

Jihad

Is een religie ansich

Een religie ansich is wellicht zelfs extreem is?

Hajar

Ja, omdat je gedwongen wordt.

Jihad

Maar ook over hoe der wordt gesproken hè? Ik merk ook soms op de werkvloer en dergelijke als er wordt gepraat bijvoorbeeld over christenen. Ja, de Bijbelbelt, die worden echt uitgelachen. Maar ook 'ja vroeger bij ons, weet je hoe erg het toen was?' Dan vertellen ze verhalen en dan gaan ze ook echt op een bepaalde manier, woorden die ze uit kiezen, ze lachen erom van belachelijk. Ze beseffen zich niet dat ik daar zit ook als religieus. Ik denk dan 'dat is helemaal niet belachelijk'. Ik vind die Bijbelbelt mensen helemaal niet belachelijk, omdat je herkent je er niet in. Zij denken aan vroeger, aan vroeger, en alles wat vroeger is achterhaald, is slecht,

Hajar

Is ouderwets

Jihad

is ouderwets, niet modern.

Hajar

Ja.

Ze zeggen nu ook in het nieuws over Turkije over de demonstraties. Het beschaafde deel is seculier, het onbeschaafde deel is religieus.

Jihad

Ja, dat lees je ook echt net hè. Inderdaad, dat is echt schandalig eigenlijk. Zo van alsof alle moderne Turken die zijn nu tegen, die zijn aan het demonstreren. Helemaal niet. Mijn collega, of mijn vriendin Melika, vertelde laatst aan mij. Ze ging varen met collega's. En toen ging het natuurlijk over Turkije. Toen zeiden haar collega's van 'ja', wat zeiden ze nou? 'Ja, Erdogan probeert er een Islamitische staat van te maken, daarom protesteren de mensen want ja je ziet alleen maar' Wat zei ze nou? Ze maakte zo'n. In taalgebruik kon je al zien en horen hoe er over wordt gedacht. Dus het woordje 'modern' werd in dezelfde zin als 'geen hoofddoek.' Dus 'ja er waren vrouwen zonder hoofddoek en die moderne vrouwen waren allemaal anti'. Toen zei mijn vriendin, die draagt zelf geen hoofddoek, 'pardon, dus jouw definitie van modern is dus dat je geen hoofddoek draagt?' 'Nee dat bedoel ik niet zo, maar ik bedoel meer als je kijkt naar die vrouwen zonder hoofddoek zijn allemaal hoogopgeleide vrouwen'. Toen zei mijn vriendin 'de dochter van Erdogan heeft in Amerika moeten studeren omdat haar onderwijs werd ontzegd in haar eigen land, Turkije omdat ze niet met hoofddoek op haar

onderwijs mag genieten. Is dat vrijheid? Is dat moderniteit? Weet je wel, dat was een hele pittige, goede discussie met die collega over hoe onbewust die collega eigenlijk denkt over hoofddoekjes. Dom en slecht,

Hajar
Ouderwets en hoort niet bij deze tijd

Jihad
En hoort niet bij deze tijd. Weet je en dat terwijl die dochter van Erdogan, die een hoofddoek draagt, helemaal naar Amerika moest om te studeren, om een WO opleiding te doen.

Hajar
Dat ze hem helemaal pro-islamitisch juist vinden, of dat ie bezig is met de islamisering, puur omdat hij die vrijheid wil geven aan mensen om ook een hoofddoek te kunnen dragen

Jihad
Juist

Hajar
Hij dwingt mensen niet om 'jullie moeten ook een hoofddoek dragen' maar hij geeft die mogelijkheid. Hij is eigenlijk prodemocratie, maar zo wordt dat niet ervaren.

Ja., je hoort vaak van die mensen van 'we hebben er niets tegen, maar...'

Jihad/Hajar
Ja

Oh, maar je hebt er wel iets tegen dus?

Jihad
Ja, we zijn niet tegen moslims hoor, maar ze moeten ons gewoon met rust laten. Ja ja ja, we zijn niet tegen moslims hoor, maar ze moeten geen hoofddoek dragen, dat vind ik lelijk.

Ja, ik ben wel een beetje door mijn vragen heen eigenlijk.

Jihad
Oh

Hajar
OK

Wat vonden jullie er van?

Hajar/Jihad

Ja, interessant, leuk [haha]

Hebben jullie nog iets toe te voegen? Ben ik iets vergeten? Als we het over dit onderwerp specifiek hebben?

Jihad
Nee, waar ging het nou uiteindelijk over [haha]. Maatschappelijke debat?

Ja over de rol en positionering van religieuze en culturele minderheden in Nederland. In de seculiere/atheïstische samenleving.

Jihad

Kijk, zolang bijvoorbeeld in de media, want ga debatten worden toch via de media gevoerd hè en middels die media komen ze bij ons thuis en dergelijke. Zolang in de media geen afspiegeling is van de samenleving zul je dat debat op die manier hebben want de blanken, om het even zo te noemen zoals jij ze noemt [haha], dat klinkt heel raar, dat doet me denken echt aan Amerika, de autochtonen, die zijn zich er ook niet van bewust dat die dat debat of dat gesprek op die manier voeren. Ze zijn zich helemaal niet bewust van hun eigen cultureel referentiekader en je wordt daar pas van bewust als je of goede trainingen krijgt, van mij, nee hoor, goede trainingen krijgt of op het moment dat andere met jou werken die anders denken dan jij, een ander referentiekader hebben en jou eigenlijk daardoor er op wijzen of dat je denkt 'hee jij denkt anders, hè, oh, misschien doe ik dat wel en zolang er geen afspiegeling is zul je dit krijgen, zul je dit houden. En dat is het is. Daar wordt toch heel vaak over gesproken dat er in de media weinig ruimte is voor kleurlingen en als ze er wel zijn worden ze geacht te zijn zoals die heersende autochtoon, dat is met sollicitatie.

Of ze zijn extreem, radicaal moslim

Jihad

Radicaal hoe?

Als ze in de media worden gepresenteerd

Hajar

Ja ja ja

Jihad

Ja, maar ik bedoel als ze in de media werken, achter de schermen als redactie lid, of er wordt een Marokkaan aangenomen die helemaal verholландst is, om het zo maar even te noemen, zij referentiekader is hetzelfde als die van Jeroen als bij wijze van spreke hè. Dus ook een Nederlandse, een autochtoon referentiekader. Of, nou of, ze zijn er niet. Dat krijg je.

Wat vinden jullie van Marcouch in dat geval? Of Aboutaleb? Zijn die ook verholландst?

Jihad

Nee nee nee, Marcouch heb ik lang niet gevolgd. Wat ik wel heb gezien is dat hij. Ik kende hem vroeger voorheen goed als voorzitter van UMAO hè. Dus toen was hij totaal anders dan hij daarna toen werd. Ik vind hem, met het debat over homoseksualiteit, dat ik denk, je doet enorm je best, je doet enorm je best bij de ander om geaccepteerd te worden of om inderdaad bepaalde hè, misschien is dat wel gewoon pure

Maar dat is dan toch ook verholландsing of zie ik dat weer verkeerd?

Jihad

Ja weet ik niet

Hajar

Misschien is dat het wel

Dat is wel het verwijt dat hij krijgt inderdaad

Jihad

Ja, dat krijgt ie van Marokkanen heel veel, maar krijgen andere Marokkanen heel snel. Zodra ze bij de politie gaan zeggen ze al 'oh je bent verhollandst'. Dat zeggen ze ook wel eens tegen mij 'oh hoe jij denkt, hoe je praat, jij bent echt Hollands. Ja wat is Hollands nou? Maar ja, ik heb het puur of referentiekader, nee ik denk het niet, ik vind Marcouch niet zo Hollands. Ik vind zijn uitspraken verrassend omdat het niet consequent aan wat hij daarvoor riep.

Als we het hebben over dat bewust zijn van dat referentiekader dat is echt een eigenschap van witte privileges zoals dat dan in de literatuur beschreven wordt. Dus dat mensen vaak niet bewust zijn van hun positie inderdaad. Dat vind ik wel grappig dat jij daar nu mee komt.

Jihad

Ja, dat is echt zo, dat leer ik mijn studenten ook, die krijgen een training van zeven weken, een cursus, waarbij ik ze intercultureel sensitief probeer te maken. Dus hoe je dat? Eerste een stukje over theorie maar je dwingt ze ook echt om. In de interculturele communicatie is het zo 'behandel de ander niet zoals je behandelt wilt worden, maar behandel de ander zoals hij behandelt wilt worden'. Dat is een hele andere

Hajar
Mindset

Jihad

vat je hem? Je moet niet denken van 'oh, zij houdt er van dat ik een hand geef, want ja ik vind een hand geven beleefd dus ik geef ook een hand, zo zou ik met mensen omgaan dus dat vind zij waarschijnlijk ook prettig'. Nee, je moet kijken 'wat vind zij prettig, vanuit haar referentiekader, dat moet je gaan doen, of niet doen, of daar in iedergeval bewust van zijn. En ja, mensen zijn zich helemaal niet bewust. En wat ik net zei, dat taalgebruik, zoals met die collega van die vriendin, kun je al horen hoe ze over iets denken en die arme mensen doen het ook onbewust en zijn beïnvloed door maatschappij, door ouders, door opvoeding, door cultuur, de norm die er is. Die is zich helemaal niet bewust dat ze zegt dat moderniteit niet samengaat met een hoofddoekje. Dus wanneer mijn vriendin daar concreet op doorvraagt van 'oh, wat betekent moderniteit voor jou, wij hebben denk ik een andere definitie'. 'Ja, nee, gewoon modern, weet je school dit en dat'. 'Ok, maar dat hebben die meiden met hoofddoeken'. Toen zei mijn vriendin 'mijn vriendinnen met hoofddoeken zijn hartstikke hoog geschoold. Eentje is psycholoog, ander is advocaat, ander is dit, ze noemde allemaal beroepen.' Toe zei ze 'waar heb je het over' weet je wel. En dat gebeurt niet alleen bij autochtonen, dat hebben allochtonen natuurlijk zelf ook. Hoe wij soms denken over Nederlanders is ook soms heel gekleurd en heel erg versimpeld beeld van hoe de Nederlanders zijn. 'Nou, die zijn heel vrij, en alles moet kunnen, het zijn viezeriken, kijk maar ze hebben een pedo partij in Nederland'. Ja, zo kijken mijn ouders weer tegen de maatschappij aan. Het zijn gekke mensen.

Is de Nederlandse samenleving wat dat betreft gesegregeerd inderdaad? Mijn vorige respondent had het er over dat de grootste gesegregeerde groep is eigenlijk de blanke man. Of eigenlijk de autochtone meerderheid.

Jihad
Waarom zegt ze dat?

Omdat er dus heel weinig contact is dus tussen de ene en de ander. Wat vinden jullie daarvan? Is dat zo?

Jihad

Klopt ook wel Als er contact is dat heel

Heel weinig contact en daardoor heel weinig interculturele sensitiviteit.

Jihad

Ja, alleen het zichtbare, alleen de buitenkant zien ze. We gingen laatst een huis kijken en die mevrouw zei, wat zei ze nou?. 'Ja, ik vind het leuk diversiteit, de buurt is heel divers'. Toen zei ze 'ja dan kom ik dus hier, dus deze buurt, ik vind het hartstikke leuk, maar wat ik wel wat minder vind is dat al die winkels richten zich nu wel heel erg enorm op de Marokkanen en Turken. Dan denk ik, dat hoeft niet, het moet wel gemixt blijven'. Toen moest ik wel een beetje lachen, zo van 'oh, het is prima, maar je moet niet aan mij komen'. Weet je, in hoeverre is het dan allemaal prima? Je moet ook kijken vanuit, je moet eigenlijk dingen heel zakelijk benaderen zeg ik altijd. Dus bijvoorbeeld, alles moet je gewoon heel commercieel zien. 'Is goed, er wonen hier dus veel diverse mensen, meer dan de autochtonen'. Dan is het toch logisch dat bedrijven en instanties zich daarop gaan richten? Dat is toch logisch. Die mensen willen gewoon hun waren verkopen. Als je daardoor moeten zeggen 'hee jongens, het is Suikerfeest, kom allemaal hier suiker halen!'.

Hajar

Maar ik denk ook dat ze het heeft over dat autochtone winkels weggaan en dat daardoor zo'n hoofddoekwinkel, je weet wel, er voor in de plaats komt.

Jihad

Ja, maar hoe komt dat? Dat komt omdat de buurt veranderd

Hajar

Veranderd ja.

Jihad

Dat is gewoon puur commercieel. Dat heeft niets te maken met dat ze jou niet meer mogen, of dat ze jou willen wegwerken, dat is gewoon puur commercieel. Dan zou ik ook naar het centrum kunnen gaan en kunnen zeggen van 'nou, ik mis hier de islamitische slager, ik vind het allemaal leuk en aardig, maar dat is niets voor mij.' Ja der zijn zo weinig moslims, dat is niet commercieel genoeg om daar een islamitische slager.. Weet je je moet kijken 'wat is je doel'?

Hajar

Maar daarom moet je mensen vanaf jongs af aan een beetje informeren en educeren met dit soort informatie.

Jihad

En dan niet alleen maar 'dit is wat ze eten, dit vinden ze lekker

Hajar

Nee

Jihad

ze houden veel van kruiden.

Hajar

Dan komen we weer naar het educatieve systeem dat wij hebben, dan zijn we daar niet tevreden over. Want zo'n vrouw, wat ga je haar nog onderwijzen? Snap je? Niet toch? Dus je moet echt vanaf jongs af aan beginnen. Ze moeten leren over multiculturaliteit en wat dat precies betekent.

Jihad

En ze moeten zich laten onderdompelen ook. Kijk zij ziet alleen de buitenkant, ze ziet drie Turkse winkels naast elkaar en denkt 'hmm, er zijn heel veel allochtonen hè?' Maar voor de rest, weet je, wat weet zij nou? Is ze wel eens binnen geweest, heeft ze wel een gesprek met mensen? En weet je wat het nou is, misschien zijn daar nou echt wel dingen voor haar ook. Dus het is niet alleen maar de buitenkant, die buitenste schil, dat zijn alleen maar symbolen, wat je ziet. Maar als je echt daadwerkelijk, bijvoorbeeld ik had een student in mijn klas, die ging heel veel met Marokkanen om, ze is gewoon Nederlands, en zij was heel intercultureel sensitief. Bij alles vond ze ook 'Ttssk, kom op man'. Zo reageerde zij op haar medestudenten, zij was al zover. Waarom? Zij heeft zich laten onderdompelen. Zij heeft vanuit hun perspectief dingen gezien. 'Ja ze zitten gescheiden omdat ze gewoon los willen gaan als vrouwen onder elkaar, dat snap ik wel'. En iemand anders die binnen komt daar ziet die mannen en vrouwen daar gescheiden zitten denkt gelijk van 'dat vind ik krom, niet gelijk, we zijn allemaal gelijk in Nederland, lalala'.

Hajar

Ja, gelijk een negatieve insteek.

Jihad

Maar zij heeft het van binnen gezien, dus zij is gewoon heel erg sensitief omdat ze daar in is geweest. Niet alleen die buitenkant heeft gezien. Zij irriteerde zich dan aan die andere studenten die zeiden van 'ja, ik mij niet aanpassen hoor!'. Dat is het eerste wat je hoorde hè? 'Ik ga mij toch niet aanpassen.' Ok, als jij zaken wilt doen en je gaat naar China, en je hebt de Chinezen nodig en je moet met stokjes eten ga je dan zeggen 'ik ga mij niet aanpassen hoor, ik pak gewoon mijn vork!' Dan kan je vergeten dat je je bedrijf. Oh, ja dan wel.

Hajar

Dan wel ja, ja uitkiezen hè Jihad. Maar zodra het dichterbij komt is het van 'hieuu'

Jihad

Ja precies, 6 jaar cel voor de vader van Yassin, in grensrechterzaak. Vader Yassin is de vader van de verdachte?

Hajar

Wat?

6 jaar cel voor de vader?

Jihad

Ja, dat ik zie ik nu. Ik krijg van nu.nl een berichtje, zo'n alert.

Nou bedankt, willen jullie nog wat drinken?

Jihad

Ik wil een koffie, doe maar koffie! [haha], nee maar goed

Ik ben denk ik wel klaar, heel erg bedankt voor jullie tijd

Jihad/Hajar
Ja graag gedaan.

Hoe laat is jullie volgende interview?

Jihad
Ja, oh, over een kwartier

Topic list expert interviews

Interview met: Sytze Ypma (Predikant Westerkerk)

Datum: 25/6/2013

Begin –en eindtijd: 9.00-10.00 (netto 49 min.)

Locatie: Scharnegoutum, Friesland

A. INTRODUCTIE

1. Welkom en dankwoord
2. Introductie van mijzelf
3. Introductie scriptie
4. Doel van de interviews
  - hoofdvraag
  - witte privileges
  - discoursanalyse
  - ruimte in het publieke debat voor afwijkende meningen ten opzichte van de norm.
  - persoonlijke ervaringen
5. Vragen of het akkoord is dat het interview wordt opgenomen. **JA**
6. Vragen of het akkoord is dat geïnterviewde met naam en toenaam wordt genoemd in de scriptie of dat de naam gefingeerd moet worden. **JA**

B. PROFIEL INTERVIEWEER

10. Geboortedatum (dag / maand / jaar)? ..26. / .07.. / .1963
11. Geboorteland: ...Friesland..... Indien niet in NL geboren, hoe lang in NL? .....
12. Geboorteland moeder: Friesland..... en vader: .....Friesland.....
Indien niet in NL geboren, hoe lang in NL? Moeder: ..... Vader: .....
13. Hoogst afgeronde opleiding:
  - Basisonderwijs
  - BO
  - VMBO / MAVO
  - HAVO / VWO
  - Middelbaar Beroepsonderwijs (MBO)
  - Hoger Beroepsonderwijs (HBO)
  - Wetenschappelijk Onderwijs (universiteit)
  - Anders, namelijk: ..PhD (Godsdienst Pscychologie)
14. Wanneer afgerond? .....2001.....
15. Vrije tijdsbesteding / hobby's? Hardlopen in de schemer, fietsen, kievitseieren zoeken, schaatsen,
16. Geslacht / gender: M
17. Religie / levensbeschouwing: Christendom, Protestants, maar kan niet losgezien worden van Jodendom
18. Gezinssituatie: Vrouw, 3 kinderen.
[eerste gedeelte ontbreekt, omdat ik niet door had dat ie al aan het antwoorden was] Daarvoor hebben we die verhalen nodig. En het is een creatief proces om daar in een preek verbinding te leggen tussen dat verhaal en onze realiteit en ik vind ook het gegeven dat een preek die wij in feite een sacrament is, dat is een onderwerp van gesprek, in hoeverre ik eerst een preek eigenlijk die ook in de protestantse traditie een sacrament naast doping en avondmaal, vind ik dat wel een mooie gedachte. Waarom? Omdat in de preek ook iets gebeurt wat ook aan ons begrip ontsnappen kan. Of kan overstijgen, dus dat is het gebied van het onbewuste waar wij niet meer weten wat er met ons gebeurt als we die relationaliteit aangaan tussen verhaal en onze levens.

OK, misschien is het beter om de eerste vraag over te slaan als het gaat om de publieke rol. Die is dus niet zozeer aanwezig.

Kijk, ik schrijf in kranten ook wel eens stukken, opiniestukken, maar dat is niet iets systematisch zeg maar.

Waar gaan die stukken dan over?

Ja, dat gaat dan over zaken van religie. Bijvoorbeeld het laatste artikel ging over de betekenis van het Pasen, van Pasen in onze tijd. Dat komt dan in het dagblad te staan. Of laatst had ik een artikel met Jan, Jan, Jan Umma, Jan Oenna, hoe heet ie nou? Jan Offringa. Jan Offringa en ik, we hebben toen gereageerd op een artikel in Letteren en Geesten van Trouw en dat ging over levenskunst. Wat wij vonden dat levenskunst dat kan niet zonder geloofskunst, of zonder religie zeg maar. Zo bemoeien wij ons, ze bemoei ik mij ook, zo wanneer het uitkomt met dingen die spelen in de samenleving.

Wat vindt u van de Trouw tegenwoordig?

Van de Trouw? Ik vind de Trouw een goeie krant.

Daar ben ik het mee eens. Het is een goeie mix tussen religieuze en levensbeschouwelijke zaken.

Ja, ze zouden alleen wel wat meer oog voor het religieuze mogen hebben. Het accent leggen ze vooral meer richting de filosofie. In die zin zijn ze ook wel trend gevoelig hè? Zoals, ja ze zijn erg op gezondheid, duurzaamheid focussen. Zo zie je, ze bewegen erg mee met wat speelt. En dat hoort ook bij een krant, maar aan de andere kant denk ik van 'nou durf ook ergens positie te kiezen'. En visie op te hebben. En dat hebben ze wel maar dat zou nog meer tegendraadser kunnen zijn. Dus als je dan ook een kritische nooit zou willen kraken over Trouw zou dat wel een punt zijn.

Leest u ook wel eens de columns van de Trouw op de website?

Ja. Op de website? Nee.

Dat doe ik dan wel regelmatig. Ook in die columns vind regelmatig religie bashing plaats. En dan met name Islam bashing. En dat vind ik dan weer een beetje jammer van de Trouw.

Ja, ook dat weer past bij die trend hè? Dat is met iemand als Ephimenco als columnist, hebben ze dat natuurlijk ook heel sterk geprofileerd. Iemand die heilig huisjes, maar ook heel hard kan zijn tegen de Islam.

Wat vind u daar dan van? Als dat gebeurt in zo'n krant?

Ja, het neigt ook tot het gevaar van populisme. Het ligt ook daar op de loer. Maar vaak vind ik het ook weer genuanceerd 'oh ja, daar kan ik wel in komen'. En leggen ze wel de vinger bij bepaalde punten.

Kijkt u wel eens Pauw en Witteman en De Wereld Draait Door?

Ja, ik krijg van Pauw en Witteman, De Wereld Draait Door, dat is vaak onhandig omdat ik dan met andere werkzaamheden bezig ben. Maar P&W kijk ik zeker en heel vaak en ik krijg namelijk een mailing ook waar aangekondigd staat wat er die avond aan de orde is en wat ook de links naar de vorig dag mogelijk zijn. Dus daar kijk ik wel vrij veel naar ja.

Wat vind u dan van de huidige discussie rondom de minderheden in het publieke debat, en dan heb ik dus over religieuze en culturele minderheden? Zoals weergegeven dan in P&W en in mindere mate dan DWWD of Knevel en de Brink. Dus eigenlijk de populaire mainstream programma's. Hoe vindt u dat de discussie wordt weergegeven?

Nou, dat kan ik niet goed beoordelen in die zin dat ik dat ik wel heel sterk bij religie het gevoel heb dat daar lacherig over wordt gedaan, alsof ze toch een anachronistisch onderwerp hebben waar ze toch, wat toch niet meer echt serieus hoeft te worden genomen. En dat vond ik dus wel mooi met de benoeming van de nieuwe Paus. Toen kwam Paul van Geest, kwam der in als katholiek spreekbuis zeg maar hè. En als criticaster van het katholicisme eveneens. Maar die was in staat om het zo neer te zetten dat Paul en Witteman niet de ruimte kregen om het belachelijk te maken. Waar ze het belachelijk maakten, of probeerden, wist hij dat wel goed te pareren. Nou als het binnen, ook binnen het Islam debat hè, ook binnen het multiculti debat, mensen zijn die competent om Paul en Witteman zeg maar te pareren, dan wordt die neiging om het belachelijk te maken wordt wel gecompenseerd, maar zodra er iemand is die niet, zoals laatst, die vrouw van het Katholiek Dagblad ofzo,

Mariska de Haas

Ja, die, die werd daar volstrekt afgebrand. En dan zie, dat wordt er dus ook geen spaan heel gelaten. Dan zij ze ook meedogenloos. Dan zie je bijvoorbeeld dat de categorie barmhartigheid dan geen ruimte krijgt. Hè? Of, of, want het moet scoren. Je ziet dat het hogere doel kijkcijfers is, en de afgod is toch eigenlijk het kijkcijfer, en, ja, sensaties moeten, ja, het is voor een heel groot deel entertainment, naast dat het journalistiek is. En, je merkt je wel vaak dat het minderheidsdebat, of het multiculturele debat, een fundgrube voor sensatie. Wanneer dat op de loer ligt, zijn zij daar als de kippen bij. Dat zie je wel gebeuren ja.

Maar dat lijkt mij niet bedoeling van journalistiek, dat er geen diepte interviews plaats vinden, en dat het alleen maar gaat om populisme.

Ja, ik zeg ook niet dat het alleen maar is hè. Soms gaan ze ook prima op dingen in, dan willen ze ook het naadje van de kous weten. Ze weten ook wel goed hoe ze iemand daar kunnen krijgen waar zij informatie los willen peuteren. Soms is dat ook wel mooi om te zien hoe dat gaat. Dat ze geen genoeg nemen. Bij Nieuwsuur, met Mariska Tweebeeck, of hoe heet zij? Die weet dat soms beter te doen, dan zij, deze twee beide mannen dat voor elkaar kunnen krijgen. Want soms dan proberen ze het wel, maar als iemand dan geslepen genoeg om dat door te hebben wat ze willen en verbaal in staat is om te pareren, dan krijgen ze geen voet aan de grond.

Denkt u dat, door dit soort programma's, de belangen van minderheden, van culturele en religieuze minderheden genoeg behartigd worden? Ook bijvoorbeeld in de politiek?

Nou, ik krijg niet de indruk dat het hen om de behartiging van de belangen gaat. Hè, het gaat er bij hen echt om 'wat is het nieuws'. Wat trekt mensen aan om te gaan kijken. En is het vervolgens daar van 'wat doet de politiek daar mee?' En hoe speelt het in de politiek door de media op door, ja dat laat zich moeilijk meten vind ik.

Ja, maar denk je dat er genoeg inspraak is, want u had het net over pareren, maar dat betekent dat dan volgens u dat ze genoeg inspraak hebben op het debat? Of invloed?

De minderheden bedoel je? Nou, nee, dat denk ik niet. Uiteindelijk is het ook interessant om te kijken welke machtsfactoren, hoe speelt de machtsfactor een rol? Waar wordt echt in eigen vlees gesneden? Als men echt de ruimte geeft aan de minderheden hè, en dat kiest men toch om dat woord maar weer te noemen, snel voor de comfortzone, om daar te blijven. En, en, wat er achter de schermen, van te voren, bij P&W ook aan gesprekken plaats vind, de regie, hè, en zulks ook vooropgezette strategieën door de redactie, en door de gesprekken met de mensen zelf, hoe die voorbereid zijn, dan weten we ook nauwelijks. Dat zou ook wel interessant te zijn om te kijken waar daar gebeurt. Dat wat je niet ziet.

Mohamed Einat, die maakte P&W toen voor elite racisten uit, ik kon mij daar wel in vinden, maar nou gaat het mij niet alleen maar om seculier versus Islam, maar om de blanke seculiere man die zich zelf beter voelt.

Ja, kunt ook van machojournalistiek spreken. Dat dat er ook achter zit, zeker bij Pauw. Bij Witteman die is dan de vader die de zoon dan nog een beetje in het gareel houdt. Maar dat is wel een term die ik wel zou willen onderzoeken. Maar kijk, wat je doet met termen, ook als je die je net aanhaalde, is dat ze stollen.

Hoe?

Stollen. Die termen stollen en kunnen dan stigma's worden en stigma's zijn altijd eenzijdig en ongenueanceerd. Dus het gevaar is dat je vanuit de ander hoek precies hetzelfde doet, als waar de journalisten, Paul en Witteman, toe geneigd zijn. Dus dat gevaar ligt er op de loer denk ik. Maar dat wil niet zeggen dat er ook een terechte notie in zo'n term zit.

Van elite racisten?

Ja, en daar kunnen zij zelf niet zo één, twee, drie iets aan doen, maar dat zouden ze alleen maar kunnen ontmantelen, zeg maar, als ze van hun plek afgingen en zouden buigen. Maar ze kennen de ritens van de nederigheid niet meer. Dus dat zullen ook niet zo snel meer doen. Of laten we zeggen, de ritens die nederig maken of de taal die nederig maakt. Je zou hoogstens kunnen zeggen dat Witteman door de muziek, waar die zo van houdt, ook beseft dat er een realiteit is of een manier van omgaan die anders is dan hij die daar tussen elf en twaalf bedrijft.

Bedoelt u nu te zeggen dat P&W in dit geval van hun plek zouden moeten afkomen en zich meer zouden moeten verdiepen in de ander? Of meer interesse zouden moeten tonen?

Ja, of een andere stijl van journalistiek bedrijven. Ik ben mij nu een beetje aan het verdiepen in de U theorie hè. En die U theorie, daar het gaat om, theorie U moet ik zeggen, daar gaat het om open hart, open wil, en een open geest. En als ze vanuit zo'n concept zouden interviewen, dan zou er een hele andere flow als het ware in het gesprek tot stand kunnen komen.

Interessant die U theorie.

Theorie U is het eigenlijk.

Theorie U ja. Ga ik eens opzoeken. Wat betekent de vrijheid van meningsuiting voor u?

Ja, je zou, wat nu in mij opkomt is het beeld van een trein., met heel veel wagons, en daar zijn een aantal van ontspoord. Dus je zou kunnen zeggen, en dat is ook een beetje cliché: 'vrijheid van meningsuiting kan niet zonder het besef van verantwoordelijkheid'. Of van het besef dat er ook altijd in die vrijheid ook een onvrijheid moet zijn wil de vrijheid kunnen gedijen. Dat is een beetje een paradox. Want teveel vrijheid maakt ook altijd onvrij. En dat is de kracht van het Jodendom, die hebben ontdekt dat je de hoogste vrijheid krijgt via regelgeving, omdat je anders zelf een slaaf van de vrijheid wordt. Je ziet dat vrijheid verslavend kan werken. Maar ook dat je niet meer bijvoorbeeld beschaving. Ik meende dat Borderwijk in zijn boekje 'Stijl' zegt, nee in zijn boekje 'Kaars' zegt ie dat mensen herken je aan zijn stijl. De mens is de stijl eigenlijk waarin die zich uit. Dat vind ik wel een mooie gedachte. Hè, dat je door, dat je stijl als het ware een hogere waarde heeft dan vrijheid. Je zou kunnen zeggen dat onze tijd is rijp om te zoeken naar waarden die hoger zijn dan de waarde vrijheid, want die is eigenlijk al uitgeleefd. Het wordt tijd dat we zoeken naar andere stijlen van leven, zeg

maar. Waarbij niet de notie vrijheid meer leidende is van 'iedereen mag zelf weten wat die wil en kiest en doet' maar dat je weet van 'hee, er zijn ook andere kaders en criteria die mij zeggen wat ik doe'. Bijvoorbeeld, bij de monniken ook, ik ga de volgende week naar een klooster en daar is mijn vrijheid in die zin beperkt dat ik eet met hen, en zij stil zijn en ik kan alleen maar met hen eten als ik ook bereid ben om stil te zijn. En ik voel mij al dan niet, daar heb ik nog wel keuze vrijheid, in dat klooster ritme van Vesperus [fade away]. Dus wat ik van vrijheid van meningsuiting vindt, dat is aantal van wagons die zijn van de rails af en wil dat weer op de rit komen, dan moet dat opnieuw van inhoud voorzien worden, want misschien dat we dan wel zeggen 'van deze wagons kunnen voorlopig wel stil blijven staan want we gaan er iets anders van maken'.

En dat vind u dus van toepassing op de Nederlandse samenleving?

Ja, ik vind, kijk, de idee dat je maar alles kunt zeggen wat je denkt, en wat je voelt ook met name, die twee hè, dat vind, dat leidt tot een banalisering die ik zorgelijke, en dan ga ik weer de moraalridder uithangen, die ik zorgelijke vormen vind aannemen. Dus wanneer je niet meer fijngevoelig in het spreken bent en in het bezinnen op wat je zegt, dan wordt het kretologie. Nou ja, je ziet het, het stond in de Volkskrant, ik heb die niet gekocht, maar er komen steeds meer psychopaten. Ja en die psychopaten, dat zit een enorme hoeveelheid aan bestialiteit in. Dus dat je je maar laat gaan en besmeurt en besmet en ja, soort van ontremdheid. Dus zeg maar door de grote beweging hè van na de Verlichting en de secularisatie periode is er ook een grote, als het ware, grote directieven, grootheden, zoals het Christendom, die zijn aan het verdwijnen. En de vraag is, wat komt daar met de vrije markt als dominante religie, het liberalisme, het kapitalisme, voor terug? Wat komt er voor in de plaats?

Dat is een vraag die vaak gesteld wordt inderdaad. Wat is het alternatief?

Ja, wat is de leegte, wat in de lege ruimte, in het publieke domein. Wat zijn de nieuwe identificatiefiguren, wat zijn de nieuwe iconen. Zijn dat Pauw en Witteman, of zijn dat popidolen? Of die filosofen.

Wat vindt u dan van de cartoons die de afgelopen jaren in de media terecht kwamen. Dus cartoons bijvoorbeeld of Mohamed enzo. Je hoort altijd van 'ja maar christenen worden ook belachelijk gemaakt, dus dan mag dat ook.'

Ja

Maar dat is dan een beetje in lijn met het vorige verhaal waarschijnlijk?

Nou ja, de minderheid. Wij kunnen ons moeilijk, en daarin realiseer ik mij nu dat ik ook bij de witte elite hoor in die zin. Wij weten niet hoe het is om in den vreemde te komen waar je ook binnen mechanismes terecht komt als de zondebok. Hè, dat zondebokprincipe dat zij als het ware de nieuwe, hè, zoals de Joden dat wisten en weten hoe dat voelt en weten hoe dat is, zo weten zij ook hoe dat voelt hoe dat is dat ze gelabeld worden als de probleemveroorzaker, de Marokkanen en ook in de grotere wijken in de steden dat mensen hè, dat hele debat met Paul, hoe heet jij ook alweer. Nou, ik ben even de naam kwijt, ik heb dat boek in huis gehad. Nou ja, dat hele, de gevoeligheid van de cartoons kunnen wij, dat heeft met empathie te maken, de gevoeligheid van de cartoons voor een bepaalde groep over een bepaalde idool of godheid van hen, ja daar kunnen wij moeilijk in komen en dan kun je wel zeggen 'wij als christenen zijn ook belachelijk gemaakt' en wij reageerde daar gelaten op, maar we zijn misschien door de wol geverfd, maar ons, maar wij zitten ook anders in elkaar. Als het bijvoorbeeld om het eer en waardigheid gaat, misschien dat zit bij Arabische mensen net iets anders, dus ook dat ze daardoor anders reageren op cartoons. En daar zit ook nog veel meer achter denk ik hoor, de westerse dominantie en uitbuiting, ja wij staan aan de goede kant. Maar aan

welke kan stonden zij? En wat zit er dus al aan ongenoegen ten opzichte van ons die ook wordt getriggerd door cartoons.

En wij bedoelt u dan dus?

De westerse mens die ook dus die cartoons maakt.

Dus met een Joods-christelijke achtergrond zoals Wilders dat noemt?

Ja, dus roots en Grieks

Ja, Hans Teeuwen had het over een schild die je ontwikkelt in een democratie. Dat je nou eenmaal soms dingen hoort die je niet leuk vind. Wat vind u daar dan van. U had het net over door de wol geverfd inderdaad.

Ja, nou ik vind noties als zachtaardigheid, nederigheid, tederheid, voorzichtigheid, stijl, ja dat is een ander perspectief van waaruit je naar deze dingen kunt kijken. Waarom moeten mensen een schild hebben? In een prestatie maatschappij, hoe heet dat, een meritocratie, passen dit soort dingen uitstekend. Maar wat raken we daardoor kwijt? Hoe kan er nog echte ontmoeting ontstaan? Als niet ook andere sensibel makende dingen als empathie, openheid en respect

Fatsoen?

Ja, fatsoen,

Ja moraalridder hoor je inderdaad heel vaak.

Ja, precies, maar mensen die edel, iets edels hebben vind ik heel mooi en dat is schaars aan het worden. Dat mensen een edele uitspraak hebben, dus dat ze niet eisen dat de ander als een soort hè, dat is het principe van Sodom en Gomorra, daar kom je pas binnen als je hebt aangepast.

Aan?

Aan de normen die daar gelden. Het is, het is een soort, je moet een integratie cursus hebben afgelegd, wil je daar, en met maatwerk zoals door de machthebbers daar wordt voorgeschreven. Het komt eigenlijk, je wordt uitgerekt en uitgekleeft. Terwijl ik vind het enorm verrijkend, dat is wel vanaf deze positie gezegd hoor, dat ik die multiculturele versmelting in deze fase gaande is.

Die is hoe dan ook gaande inderdaad.

Ja, die kun je niet tegenhouden. Ik zat afgelopen week in het vliegtuig vanuit Rome en dan zit je met een prachtig gemêleerd gezelschap. Dan denk je 'oh ja, dat is wel mooi aan deze tijd dat die versmelting van cultuur, er is iets heel nieuws aan het ontstaan. En waar dat op uit zal lopen daar heb ik geen idee van.

Een soort van Verenigde Staten van Europa?

Ja, wie weet ja.

Waar inderdaad, er geen duidelijke meerderheid is van een bepaalde bevolkingsgroep.

Nee, nee, precies.

Kijkt u daar naar uit, naar die tijd?

Ja, maar zo ben ik er niet mee bezig. Maar ik zie het wel gebeuren. En dat vind ik wel mooi, ja die kleur rijkheid, dat het een soortement van mozaïek wordt. In Rome heb ik mooie mozaïeken gezien, maar in werkelijkheid, ook in samenstelling van de bevolking, een mozaïek wordt van verscheidenheid, dat kan nieuwe dingen met zich mee brengen.

Bent u wel eens in Jeruzalem geweest?

Ja.

Daar ben ik ook twee keer geweest zelfs. En daar zie je die verscheidenheid ook heel erg en ondanks dat het eigenlijk de brandhaard is van iedergeval het Palestina-Israël conflict.

Je ziet daar dat de realiteit en de alledaagse werkelijkheid die is dan weer anders dan die beeldvorming die we daar rondom hebben. Hè, er is een Oost en West Jeruzalem, er is een Arabisch en er is een Joods deel, dat is allemaal waar en der is ook een kruitvat dat zomaar kan exploderen, maar in het alledaagse leven gebeurt er meer dan wij zien, en is er meer verwevenheid tegen wil en dank.

Het is mij ook al een aantal jaar opgevallen dat de politieke en media werkelijkheid verschilt eigenlijk van de werkelijkheid. Bent u het daar mee eens dan?

Ja,

Meestal worden dingen erg uitvergroot dan, maar als je dan in Amsterdam over de Dappermarkt loopt bijvoorbeeld, vraag ik mij altijd af van 'waar is die spanning dan?'

Ja, nee, je zou bijna kunnen stellen dat die spanning wordt geëvoceerd, opgeroepen, omdat de media daar baat bij heeft. De journalistiek schept voor een deel ook haar eigen nieuws.

Geëvoceerd, mooi woord

Ja, opgeroepen. Voor een deel is dat zo, het niet alleen zo. Dat heeft Joris Luyendijk ook wel goed beschreven. In zijn boekje over de wijze waarop er vanuit de Arabische wereld nieuws wordt gewekt, zeg maar. En opgeblazen terwijl er de realiteit ook daar anders was dan ons wordt voorgespiegeld. Dus dan zie je weer 'gij zult u geen gesneden beeld maken'. Niet van de werkelijkheid, niet van God, en vooral, en ook niet van dat wat er gebeurt. Je zit zomaar vast, in een keer, van cartoon karikaturen.

En wat vind u dan van de rol van politiek in deze? Gaat de politiek te veel met de media werkelijkheid mee?

Kijk, je kunt wel stellen dat, zoals de media vooral gefocust is op kijkcijfers, dat is de belangrijke drijfveer, zo is de politiek gefocust op behoud dan wel behalen van stemmers, van kiezers. En macht, en die agenda trilt altijd mee en die bepaalt dus ook wissels die worden getrokken naar welke kant dan ook. En hoe is mijn achterban hier mee akkoord daarom is die van de PvdA Diederik Samson als die dan zegt 'ik blijf vasthouden aan een bepaalde lijn die is uitgezet in het kabinet ten opzichte van die achterban blijft ie daar aan vast houden. Ja, dat vind ik wel getuigen van leiderschap ongeacht wat je er van kunt vinden verder.

En ongeacht of dat het nou wel het meest praktisch is, of het meest gewenst op dat moment.

Ja

U bent, neem ik aan, bekend met het begrip tolerantie. Nederlanders, die gaan er vaak prat op dat ze tolerant zijn, of zouden zijn. Dat was met name in de jaren tachtig. Nu is het een beetje aan het verbrokkelen. Wat vind u, ten eerste, van het begrip tolerantie? Is dat een juist begrip om met elkaar samen te leven of vindt u dat het vervangen zou moeten worden. En hoe tolerant vind u de Nederlandse samenleving eigenlijk? Er was ook laatst een postbus 51 campagne, dat we met zijn allen weer tolerant moesten worden.

Ja, dat soort oproepen die werken het omgekeerde ook zomaar het in de hand. En dat doen ze omdat ze er vanuit gaan dat er iets te weinig is en als je ergens aan gaat trekken aan een patroon. Ze willen dat het veranderd. Dat we toleranter worden, met meer respect, en normen en waarden. Die oproep gaat voorbij aan de problematiek die er achter schuilt. En zolang je dat niet helder in kaart hebt zeg maar, wat er achter de intolerantie, achter intolerantie schuilgaat, wat voor processen, zul je wel kunnen gaan roepen, maar dan ben je al snel een roepende in de woestijn. Dus het heeft waarschijnlijk in die zin met tolerantie en intolerantie heeft ook te maken met het gemis van identiteit. Wie ben ik? Waar hoor ik bij, wat geeft mij zekerheid en veiligheid in deze tijd van enorme verschuivingen en bewegingen, en onzekerheid hè. Men heeft een soort van apocalyptisch gevoel. En dat apocalyptische gevoel heeft er volgens mij vooral mee te maken met de welvaart die we nu hebben. Hè, het materialisme wat enorm, ongekende vormen heeft aangenomen. Men voelt dat eenzijdig is. Het kan niet zo blijven, en men weet, men kent als het ware wel de arme en de bedelaar in zichzelf. Maar heeft er geen taal voor, geen kader om daar ook aan, naar te kijken, aan te werken. En dat leidt er dus toe dat er een soort van paniekvoetbal ontstaat. Dat mondt al snel uit in intolerant gedrag. Omdat men dan gaat afbakenen wat men graag veilig wilde stellen.

Wat vind u van het begrip tolerantie zelf? In mijn visie betekent het namelijk van 'ik accepteer maar ik ben het er niet mee eens'. Dat er toch een soort van muur wordt geschapen tussen mensen.

Tolerantie is net als respect. Als je respect hebt voor de ander 'nou ik respecteer jou' maar dan ben je niet met elkaar in gesprek bijvoorbeeld. Dan ontstaat er geen dialoog, het houdt eigenlijk ook de dialoog op afstand. En echte tolerantie en respect zou ik zeggen dat via de dialoog gaat kan af en toe leiden dat je zelf ook veranderd. Maar als dat buiten schot worden gehouden worden dat ook gestolde realiteiten en maskeren ze ook iets. Tolerantie, 'ja ik moet tolerant zijn, ja'. Als je tolerant moet zijn dan is er iets anders, want dan ben je het niet. Maar hoe je kan die intolerantie, laten we veronderstellen dat die er meer is, hoe kan je dat transformeren? Dat zou ik de spannende, het spannende, het spannende gebied vinden om naar te kijken en in te bewegen.

Heeft u een idee voor een.

Een betere term voor tolerantie?

Om dus samen te leven? Om tot een betere samenleving te komen in plaats van op te roepen tot meer tolerantie. Ik zit wel eens te denken van 'welk woord zou ik gebruiken als ik de maker van dat Postbus 51 filmpje was'.

Ja, ik zou zeggen 'verwijs naar de 10 geboden'. Of de zaligsprekingen. En ga het daar eens met elkaar over hebben, wat dat betekent in deze tijd. Ja, dat is natuurlijk voor de hand liggende dat ik met zo'n antwoord kom. Het is niet een oplossing, maar het is wel van

Maar misschien kunnen we die 10 geboden dan, misschien is het wel onmogelijk hoor, ik zit gewoon hard op te denken, in één term vatten. Dat is dan misschien God inderdaad [haha].

Ja, ja, wat zit er achter, tolerantie.

Maar ook iets waar de seculiere man iets mee kan. Dat is misschien praktisch.

Ja, nou, open, verdraagzaamheid, of openheid.

Ik had het zelf over solidariteit, en een andere respondent had het over engagement, dus bevlogenheid.

Nou, compassie is ook zo'n term hè? Je zou compassie kunnen zeggen. Wat is echte compassie? Verbinden, dat je in verbinding bent. En saamhorigheid, dat je samen aan het horen bent wat er echt toe doet, zeg maar. Dat je daar naar zoekt.

In plaats van je eigen visie volgen.

Ja, je hebt je eigen visie te danken aan de ander. En zoals je eigenlijk alles te danken hebt aan de ander, maar dat je dus het andere, het vreemde, hè, de notie van het vreemde zit niet alleen in de andere, maar ook in jezelf.

Kent u Levinas, daar had mijn vorige respondent het over. Als je wilt samenleven moet je het inderdaad vanuit de ander benaderen in plaats van vanuit jezelf. En dat is wat westerse samenleving de laatste tientallen jaren eigenlijk aan het doen zijn.

Ja, dat is het 'gelaat van de ander' hè? Daarin schuilt de autoriteit, of het goddelijke zoals Levinas dat noemt.

Die is ook Joods trouwens.

Ja, een Franse, Joods Frans ja. Het gelaat van de ander. Ik heb een aantal werken heb ik bij mij. [pakt werken].

Inmiddels had ik hem al toegevoegd op mijn Facebookpagina als inspiratiebron. Hoe verlicht, we hadden het net al even over De Verlichting, hoe verlicht vind u de Nederlandse samenleving eigenlijk?

Pfoeh, hoe verlicht vind ik de Nederlandse samenleving?

Dat hangt natuurlijk samen met de vrijheid van meningsuiting, de scheiding van kerk en staat.

Ja, scheiding, kijk scheiding is altijd, dan mag er iets niet bij horen. Dus als religie een privézaak wordt, dan mag er iets niet zijn in het publieke domein waarvan religie de schatbewaarder is en waar het publieke domein ook haar voordeel mee zou kunnen doen. Dus in die zin denk ik hebben we, je ziet het ook we hebben rituelen nodig en die rituelen zijn enorm uitgehold geraakt. Als je vanuit die stelling redeneert dat rituelen verlichten de druk van het leven, de drukte ook. Als je, zeg maar, niet meer rituelen hebt op een zondag bijvoorbeeld die je transformeren dan ga je maar door. En dan ben je zelf in je hoofd steeds druk bezig met dan dit, dan dat, dat wel, dat niet, hè, moe van het kiezen. En dan wordt je uiteindelijk, ja eigenlijk zijn we met elkaar bezig toe te snellen naar een collectieve burn out. En dat we als samenleving uiteindelijk opgebrand zijn. Je zou kunnen zeggen dat we spiritueel aan het opbranden zijn en openbaart zich als symptomatisch in depressies, burn outs, en

ontremd gedrag. Maar dat het een langzaam kruierend ijs is wat uiteindelijk resulteert in een crash of een crisis, waarvan ik niet weet hoe die er uit komt te zien. Maar dat is in een glazen bol kijken en dat kan ik niet. Dus misschien gaat het ook wel heel anders. Misschien voltrekt zich ook wel iets wat de tijd, onze jongere generatie bijvoorbeeld die al opgegroeid zijn in de digitale werkelijkheid waarvan wij nog weten dat die er niet was, zij niet wetend wat dat betreft, maar misschien worden zij daar ook in meegenomen, in een realiteit die verlichter is dan wij kunnen bevroeden. Dus het hoeft niet perse crisis zijn dat tot oorlog of ellende leidt, maar die kan ook een crisis zijn die vooral blijkt enorme kansen te bewaren.

Wat vind u dan van het ‘christen pesten’ dat D66 doet of waar ze in iedergeval van beschuldigd worden?

Ja, waar bestond dat ook al weer uit?

Nou, dat ze alles wat met religie te maken heeft uit het publieke domein willen weren of uit de wet willen schrappen.

Ja, in ieder geval, het geeft blijk van de verborgen intolerantie die er is en ook bij die partijen schuil gaat. Terwijl ze democratisch en uiterst modern willen zijn. Ze zien niet, ze leven ook nog met gedateerde beelden over wat religie, spiritualiteit en godsdienst zou kunnen betekenen. Ik vind het ook een vorm van populisme, hè, dat de mainstream vindt dat tegenwoordig ‘hot’ om dat zo maar even te brengen.

Terwijl ze niet eens zo’n grote partij zijn. Het idee spreekt toch aan.

Neen, ze willen wel heel graag macht, ze zijn toe aan macht. Dat zie je daar ook heel erg.

Vindt u dat. Nou ik heb mijn twijfels bij Verlichting, ook daar gaan mensen prat op dat ze Verlicht zijn, maar dat wordt dus ook heel erg dogmatisch benaderd eigenlijk. Alsof er geen andere weg is dan Verlichting, ik weet nog niet of het daar mee eens of niet mee eens moet zijn. Dat vind ik lastig, wat vind u daarvan van die dogmatische benadering van het Verlichtingsideaal, alsof dat de enige weg is tot een goed leven?

Ja, ik zie de Verlichting, ik zie eerder het failliet van de Verlichting en de mensen die roepen dat ze Verlicht zijn die zijn dus wat dat betreft nog een gevecht aan het voeren van wat eigenlijk al gepasseerd is. En dat zie bijvoorbeeld terug in het hele debat tussen theïsme en atheïsme. Ik heb altijd van binnenuit het gevoel van ‘dat is een gedateerd debat’. Alsof het christendom nog een theïstische godsdienst is waarin, nou ja, op een negentiende eeuwse manier over God wordt gedacht. Ja, voor mij is dat al helemaal geen issue meer en van dat debat wordt dan gezegd dat je Verlicht bent als je afstand heb genomen van zo theïstische godsbeeld, en dat je dus in feite de atheïst bent, en als atheïst ben je dus Verlicht, en als je Verlicht bent, net zoals het Humanistisch Verbond, hoef je niet meer, ik hoorde het spotje gister nog op de radio, Bas Haring notabene, dan denk ik ‘een filosoof die dat soort clichés bezigt’.

Wat zei die dan?

Ja, zij gaan voor de kwaliteit van het leven, en het leven nu, en niet voor het hiernamaals. Dus als je daar voor bent wordt dan lid van het Humanistisch Verbond. Nou, het Christendom heeft allang die beweging gemaakt, of nou ja, allang, natuurlijk geldt het niet voor allemaal, in de godsdienst gaat het ook om het leven en niet om het leven hierna en als het gaat om het leven hierna gaat, dan is het om het niveau van kijken naar het leven waarbij die twee, leven en dood, als het ware geïntegreerd zijn. En dat er taal gezocht wordt, of bijna poëtische taal om ook iets te zeggen over als we afscheid

moeten nemen van een dierbare. Maar goed, ik vind het, er is een verlichting vanuit de religie, dat is een ander soort verlichting. En wat ik ook nog wou zeggen is trouwens dit, hè, dat die eenzijdige focus op de rationaliteit, daar van zie je dat die zijn tijd ook heeft gehad, want daarnaast zijn we ook heel sterk gefocust geraakt op het gevoel. 'Het voelt niet goed, dus ik doe het niet.' 'Ik zoek een ander want ik voel niet meer voor jou'. 'En volgens mijn gevoel moet ik dit doen.' Dus dat is naast de rationaliteit, rede is ook de rationaliteit van het gevoel waar wij op koersen. Dus je ziet al een verlangen van integratie naar die twee. Rede en gevoel en dat vertaalt hem het in beleving.

Heeft u het boek van Bas Heijne gelezen? Dat is een bekende columnist van de NRC, dat gaat precies over die integratie tussen gevoel en ratio.

Nee, maar daar zijn we precies mee bezig inderdaad. Dat zie ik gebeuren, hè, als je jaar, als je decennia lang, een Verlichtingssamenleving bent geweest, dan zie je wat er onderbelicht is en die zie in het Protestantse Christendom ook, dat was een redelijke cerebrale godsdienst en we verlangen nu weer naar de rites waar mee meer de totale mens in het geding is.

Cerebraal is?

Ja, geestelijk.

Dus in jezelf eigenlijk.

Ja.

Ja, dus begrijp ik het goed, er wordt eigenlijk een achterhoededebat gevoerd.

Ja, dat vind ik wel ja.

En dan kunt u wellicht ook de vraag stellen van wie er nu eigenlijk modern is? De atheïst of de theïst?

Ja, gaat het nog om die tegenstelling of gaat het om iets anders? Der is nu een boek en daar het om anatheïsme. Dat is alweer een alternatieve weg, wordt daar in uitgelegd.

Wat is dat dan?

Ja, het anatheïsme is, ana is tussen meen ik, dus dat is een andere weg waarin je, nou ik heb dat nog niet helemaal helder, maar het niet om het theïsme en de tegenstelling dus het theïsme en het atheïsme gaat maar om hoe manifesteert God zich op het moment dat je aan het vieren bent in het leven en in de rite. En als de rite realiteit is wil dat nog niet zeggen dat God ook een gestolde realiteit is, maar die komt als het ware tot leven in de ontmoeting zelf. Of in het lezen van het verhaal wordt door het verhaal iets opgewekt, maar als je het fysieke verhaal van Mozes en de brandende braamstruik leest waarin je die transformatie door maakt van terugkeer naar zijn volk en in zo'n verhaal hoor je en dat wordt uitgelegd in de preek, en dan kan zo iets ook in jou zelf gaan branden, van inspiratie of van geraakt worden, en dan komt er verbinding tussen het verhaal en jou leven en dat is een soortement van religieuze ervaring. Zodat jezelf een ander inzicht krijgt van 'oh wauw, zo zit dat'. Of 'dat kan ik doen'. Daar zit dat geheim van het goddelijke misschien wel in.

Nou, mooi. Ik ben een beetje door mijn vragen heen denk ik. Heeft u nog wat toe te voegen? Wat vond u er van?

Ja, leuk, ik vond het, kijk het zijn niet, zoals ik al zei hè, termen als tolerantie en respect, en vanuit mijn wit perspectief, naast Paul en Witteman, nadenken over de dingen die jij aankaartte van 'oh ja, dat is wat er speelt'. Dat vond ik wel mooi om zo daar met jou zo over te hebben.

Dus geen toevoegingen, ik ben niets vergeten?

Ja, het is zo veel, dus je bent altijd wat vergeten! Dus ja, nee dat laat ik graag voor wat het is. Heb jij nog iets waarvan je denkt, hoe heb jij het ervaren?

Nou, leuk, het was af en toe ingewikkeld omdat u gebruikt andere terminologie die ik gewend ben. Maar ik heb toch nuttige informatie en relevante informatie en ik kan er zeker wat mee.

Mooi.

Ik heb ook dingen teruggehoord die ik ook bij andere respondenten heb gehoord, dus ja ik vond het leuk.

Mooi, mocht je nog iets willen weten, of verduidelijkt hebben willen zien worden, dan kan dat altijd. Bel dan even.

Ja, uw telefoonnummer, begint dat met 05 of 06?

Nee, 05.

Ah, vandaar dat dat niet lukte. Ik probeerde u te bellen maar ik kreeg steeds een verkeerd nummer.

[Telefoon gaat]

Zal ik het even opnemen?

Ja hoor.

[Gesprek in het Fries, hetgeen ik niet kan volgen] 😊

Abdou Bouzerda

Op welke manier probeert u de discussie rondom MC samenleving te beïnvloeden? Op welke manier bent u de discussie aangaan?

Ja, op dit moment ben dus geen onderdeel meer van het publieke debat. Dat ben ik lange tijd wel geweest, in mijn hoedanigheid als activist voor de Arabische Europese Liga in Nederland. En in de laatste jaren van mijn activistisch leven ben ik dus voorzitter geweest en mijn participatie in het publieke debat gebeurde middels het schrijven van opiniestukken op de eigen website, het benaderen van kranten, media, maar ook door actievoeren, dus door gewoon de straat op te gaan, brochures uit de delen en zoals het ook eigen is aan traditioneel actie voeren, dus ook soms provoceren om in de media te komen.

Kunt u daar een voorbeeld van noemen?

Ja, de meest tot de verbeelding sprekende voorbeeld is de actie vanuit de AEL, waarin ik een grote bijdrage heb gehad: de cartoonrel affaires, noemen we het maar even. In 2006 werd er over de hele wereld geprotesteerd tegen de cartoons die in een Deense krant waren gepubliceerd waarbij veel van de moslims vonden dat de profeet Mohammed niet mag worden afgebeeld en zeker niet op die manier. Dat heeft tot een, ja tot een grote controversale geleid en dat heeft ook geleid tot een debat in Nederland die eigen dynamiek had. Waarbij heel erg op viel dat hoofdredacteuren besloten om die foto, of die cartoon, de omstreden cartoon, op de voorpagina van hun kranten te zetten. Een belangrijke rol toen daarin had destijds had de hoofdredacteur van De Volkskrant en toen dat debat ontstond, toen was heel erg de strekking van die mensen die voor pleitte van 'nou, wij laten ons niet onderdrukken, vrijheid van meningsuiting is een groot goed en dat moeten moslims accepteren. Ze moeten accepteren dat zij gekwetst kunnen worden want dat is vrijheid van meningsuiting'. En vanuit mijn hoedanigheid als AEL activist, vanuit de AEL hadden we zo iets van 'dat is inderdaad een groot goed, dat is ook absoluut niet 'im frage' of zo'n cartoon mag worden of niet gepubliceerd mag worden'. Maar wat we heel erg miste is de tact. We hadden heel erg de indruk, en ik denk ook heel erg dat ik daar zeker gelijk in heb, gewoon feitelijk gezien, dat er sprake was van onder de vlag van vrijheid van meningsuiting ook een beetje moslims pesten. De PVV leider heeft later ook nog eens die cartoons op de website gezet en een aantal politici hebben zich op een bepaalde manier uitgelaten. Wat wij wilde doen, want dat was een uitdaging, is toch proberen om aan te sluiten bij het publieke debat. Dat hebben we een aantal malen geprobeerd door zeer genuanceerde stukken te schrijven. In een week tijd hebben wij twee stukken geschreven aan de hand van onze federale voorzitter destijds, de heer Abou Jaja, maar die artikelen werden niet gepubliceerd. Dus we wisten van, wilde wij echt serieus deel nemen, dan moesten wij iets anders doen. En ik moet zeggen dat wij als AEL, denk ik, daarin, wel succesvol altijd zijn geweest door altijd een bepaalde tactiek te kiezen, namelijk: door te provoceren en dan de boodschap te vertellen. Eigenlijk ook een beetje de media iets geven en heeft ons ook vaak parten gespeeld, dat moet ik er ook gelijk bij zeggen, dat konden we nu veel makkelijker zeggen dan destijds, maar dat betekent dat wij eigenlijk ook een beetje stereotype moesten gaan bevestigen. Wat hebben we toen gedaan? We hebben toen zelf een cartoon serie reeks geproduceerd, en grotendeels van mijn hand. Er zat bijvoorbeeld een cartoon bij Anne Frank met Hitler in bed lag en dat was buitengewoon kwetsend, dat wil ik er ook weer bij gaan zeggen, maar altijd consequent er bij gezet van 'dit doen wij om te laten zien van wat vrijheid van meningsuiting betekent en dat er ook sprake moet zijn van tact'. Dus wij publiceerde elke keer een tekst er bij van 'wij staan niet achter deze boodschap, maar we willen deze tekeningen maken om te laten zien van wat de symbool Mohammed betekent voor moslims'. En heel veel moslims zullen ook zeggen, zelfs in Jordanië of Saoedi Arabië, of wat dan ook 'vrijheid van meningsuiting? Geweldig!' Maar, niet als het over Mohammed gaat en in het westen, het seculiere westen is er maar eigenlijk één instituut waar je dat ook min of meer zou kan voelen. Ik weet dat elke vergelijking mank gaat loopt, dat wil er gelijk bij zeggen, maar als er één instituut is, één symbool waarbij mensen zeggen 'ja

vrijheid van meningsuiting is geweldig, maar niet de Holocaust'. En dat deden wij. En dat begrepen heel veel mensen die een bepaalde intellectuele inslag hadden hoewel zij wel bepaalde reservering hadden 'moet je dat nou echt wel op deze manier doen, want je zit dan ook in de hoek van kritiek op Israël en wordt je antisemiet genoemd. Maar tegelijkertijd was er zeker bij de eigen achterban toch wel instemming. In de media ging het al gelijk over die cartoons en antisemitisme in de Arabische wereld en in de Islamitische wereld, waardoor de boodschap eigenlijk een beetje verloren ging. Later heeft deze hele affaire vervolg gekregen in een inmiddels bekend debat tussen mij en heer Naftaniël van het CIDI, Centrum Informatie en Documentatie Israël, inmiddels is die meneer afgetreden, maar destijds in zijn hoedanigheid heeft hij aangifte gedaan tegen ons. Die aangifte die is behandeld en onderzocht door het openbare ministerie, naast een aantal andere aangiftes, onder andere door moslims over het plaatsen van cartoons door het programma, actualiteiten rubriek NOVA, maar ook door de politieke partij PVV. En toen heeft het OM besloten om in iedergeval NOVA, vanwege hun functie in het publieke debat, het is gewoon een nieuws outlet, niet te gaan vervolgen, de PVV ook niet te gaan vervolgen omdat ze vonden dat die tekening niet kwetsbaar was en bij ons hadden ze bepaald dat ze ons niet zouden gaan vervolgen mits wij er mee zouden instemmen om die foto, oh pardon, die cartoon niet meer te publiceren en als we dat wel zouden doen dan zouden ze ons alsnog gaan vervolgen. Nou, wij zagen daarin dat er sprake was van twee maten, twee gewichten, op dat moment was die cartoon ook niet meer te vinden op onze website, maar ik heb toen besloten om in mijn hoedanigheid als voorzitter destijds, want toen was ik voorzitter, uiteraard in overeenstemming met het bestuur, om die cartoons weer opnieuw te gaan publiceren, dus bewust om een gang naar de rechter te provoceren. Dat is ook gelukt die gang naar de rechter, in eerste aanleg zijn wij vrijgesproken, in hoger beroep en later ook bij de Hoge Raad, zijn wij gewoon veroordeeld.

Kunt u nog een keer vertellen waar de AEL voor staat?

De AEL staat voor Arabische Europese Liga. Als ik het mag samenvatten, wij hadden destijds een hele lijst met principes, maar als ik dat mag samenvatten dan is dat 'grosso modo' opkomen voor de belangen van Arabische minderheden in Europa. De Arabische Europeaan. Dus wij erkennen het feit dat er sprake is van burgers in Europese landen, en laten we het beperken tot Nederland, het gaat hierom Nederlandse burgers die rechtstreeks moeten, die zich neerleggen bij de democratische spelregels, niet omdat wij hier nou eenmaal zijn als minderheid, maar gewoon ook echt omdat wij er zelf in geloven, sterker nog, democratie, daar stonden wij ook voor. De AEL durft echt met recht te zeggen, het was de enige organisatie die, voor de val van Mubarak en voor de val van andere dictatoren, die regelmatig voor ambassades stond te demonstreren vanwege arrestaties van politieke activisten en dat waren vaak seculiere activisten die bijvoorbeeld vanwege hun onwettige mening achter slot en grendel waren gekomen. Nou, in de praktijk betekent dat wij vaak ageren tegen racisme, islamofobie zoals dat vaak wordt genoemd, ik praat liever over racisme. Wij ageren vaak tegen het buitenlandbeleid van Nederland met betrekking tot de staat Israël. Er zijn een aantal zaken waar wij voor stonden.

Wat denk je dat uiteindelijk het effect is geweest van de cartoonrel? Of jullie acties?

Ja, ik heb heel lang de balans proberen op te maken. Soms had ik bij de plus kanten meer dan bij de min kant en dat is ook afhankelijk in welke fase je mij dat vraagt dat heb ik nu wel ontdekt. Maar ik denk toch wel dat wij met recht, de meest succesvolle zelforganisatie zijn geweest, van de etniciteit die wij vertegenwoordigden, de meest succesvolle. Wil dat zeggen dat wij heel succesvol waren? Nee, als het gaat om echt beleidswijziging en zaken op de grond die veranderd moesten worden, waren wij niet succesvol en dat waren de anderen ook niet. Je zou kunnen zeggen, in het land der blinden is een oog koning. Maar wat we wel bereikt hebben, en dat kan niemand ons ontnemen is dat wij, toch een groot gedeelte van nieuwe Nederlanders, nieuwe Belgen, een stem hebben gegeven. Wij hebben ze op zijn minst een gevoel gegeven van 'er zijn mensen die toch in staat zijn om de

grieven te uiten, om op een intellectuele manier te debatteren, en dat heeft gezorgd voor een bepaalde assertiviteit en nu nog steeds wordt ik herkend en spreken mensen mij aan, die bedanken mij en dat zijn mensen die nooit AEL lid zijn geweest, maar die toch zoiets hebben van 'ja, het was eigenlijk toch wel goed dat jullie er waren' en soms hoor ik zelf van 'jammer dat jullie er niet meer zijn, we hadden jullie eigenlijk wel nodig'.

Nog even voor mijn kennis. Blijkbaar ben ik toch niet zo goed op de hoogte. De AEL bestaat niet meer?

Ja, officieel wel, maar in de praktijk is dat heel moeilijk. We hebben eigenlijk altijd een probleem gehad, als ik dat zo, als je mij permissie geeft om het even heel kort samen te vatten. Vanaf het begin dat de AEL is opgericht, toen was men name de heer Abou Jaja, de voorman. Het gezicht van de AEL. De kritiek was vaak, terecht trouwens, is de AEL is niet alleen maar Abou Jaja, toen was het argument 'nee er zijn meer mensen' en omdat ik er bij zat weet ik dat er meer mensen bij waren. Maar het had een reden dat Abou Jaja de voorman was. Eerst en vooral, het had met zijn charisma te maken. Hij was iemand die heel goed in staat was om dingen uit te leggen in de media. Hij was verrassend, verfrissend en de media hadden ook een liefde-haat verhouding met hem. Maar de andere kant, en waar mensen waarvan hij maar ook ik maar ook iedereen die wist, die mensen kunnen ook net zo goed, misschien sommige wel beter als ze wat langer lopen, omdat ze nou eenmaal hier geboren zijn, die kunnen op een andere manier toch een stem geven aan de zaak van de AEL in het publieke debat, maar omdat de repressie vanuit de autoriteiten, en mensen beseffen dat zich niet zo goed, maar die repressie was buitengewoon groot, vooral in België, maar ook in Nederland. De bekendste affaire is zogenaamde mata hari affaire waarbij spionnen infiltreerden binnen de AEL. Maar de repressie was meer in de sociale hoek, dus dat betekende op het moment dat je AEL'er was en je ging solliciteren en je was in de media gekomen, dat betekende al vaak dat je niet bij de overheid zou kunnen werken of bij de media of noem het maar op, dus die sociale repressie was heel groot. En er was natuurlijk ook zoiets als een veiligheidsaspect. Wij hebben er nooit over gesproken, bewust, omdat wij niet als zielig wilden worden gezien. Ik weet niet echt of dat een verstandige keuze is geweest, maar we werden ook bedreigd, dat kwam met name uit de neonazi hoek, de rechts extremisten. Een belangrijke, of een goed voorbeeld hiervan is bijvoorbeeld de poging tot een moordaanslag op Abou Jaja rond 2006/2007 of 2005 door 'Blood & Honor', die hebben toen een poging gewaagd om hem te vermoorden. En zo zijn er ook anderen die niet zo in de media zijn gekomen, of helemaal niet in de media zijn gekomen. Dus dat waren wel zaken waar we allemaal mee te maken hadden. Bedreigingen en noem het maar op. Dat zorgde er voor dat heel veel jongens, maar ook meisjes, toch ook echt niet die stap hebben durven wagen om naar buiten te treden.

Ja, dat snap ik. Waar bent u op dit moment mee bezig?

In ieder geval niet met iets activistisch, ik ben journalist, en als journalist waak ik er voor om een te sterke mening te hebben en zeker niet om het publieke debat zelf onderdeel, of onderwerp te worden. Dat is altijd een kritiek geweest van mij richting journalisten, zeker de journalisten die zich met columns bezig houden of zelf in activistische organisaties zitten. Dus ik ben heel er op mijn hoede en daarnaast heeft het natuurlijk te maken met het feit dat ik zelf uit een activistische hoek kom, maar dat is niet erg, er zo veel journalisten die uit een politieke of activistische hoek komen, maar misschien ook, omdat ik een Marokkaanse moslim ben in Nederland van de AEL wordt ik toch op een andere manier aangekeken.

En de werkzaamheden, wat doe je dan precies.

Ik ben redacteur, de functie van redacteur, ik vergelijk dat graag met de horeca, met de restaurants. Een redacteur is eigenlijk iemand die de hele dag in de keuken iets aan het bedenken is wat die vandaag op het dagmenu gaat zetten en die gaat dat koken. En de gemiddelde nieuws consument die

ziet de presentator, of die hoort de presentator in mijn geval want ik doe dit voor de radio. En de presentator die bedient het, nou ja, hij doet natuurlijk veel meer, maar om het heel simpel te houden dan zou je het op die manier kunnen samenvatten. En ik hou mij in het bijzonder met het buitenland bezig. Niet alleen met het buitenland maar in het bijzonder wel met het buitenland. Dat heeft natuurlijk met mijn achtergrond en talenkennis te maken.

Voor de VPRO zei je hè?

Ja, voor de VPRO.

En het buitenland is heel het buitenland? Dus niet alleen Israël?

Heel het buitenland, maar als je daar weer een onderverdeling in moet maken dan is het met name het Midden-Oosten en Noord-Afrika uiteraard het gebied die ik goed kan volgen en dat heeft natuurlijk weer met mijn Arabische taalkennis te maken. Ja.

Dan gaan we weer even een stapje terug. Je hebt het misschien al een beetje gezegd of besproken, maar in hoeverre denk je dat je vanuit jouw achtergrond en kennis van zaken invloed of inspraak hebt gehad omtrent de discussie over MC zaken?

Weinig tot niets.

Dus wat heeft u bereikt?

Nou ja, wat ik al aangaf, die invloed was met name richting de eigen etnische gemeenschap. Het bewust maken van assertiviteit, argumenten, er was echt een storm aan kritiek en argumenten van zwaargewichten, mensen die titels hebben, kranten die vol staan. Je zult maar een moslim zijn en jong zijn en onzeker zijn over je eigen identiteit, moeilijk aan een stageplek kunnen komen, en hoe heet het, op school zitten en toch denken van 'daar valt meer uit te halen maar het lukt niet echt'. En dan de televisie 's avonds aanzetten en dan krijg je alles in het kwadraat nog eens over je heen. En dat zorgt voor een gevoel van wanhoop en de AEL is in staat geweest om die wanhoop weg te nemen en hoop te geven, maar als je mij vraagt, en dat gaf ik net ook al aan, als het gaat om beleid, hebben we dus beleidsmatig iets gehaald, dan zeg ik nee. Maar belangrijke islam critici weten te overtuigen van een andere mening. Nou die illusie heb ik zeker niet nee.

Dus de blanke seculiere man, die het voor het zeggen heeft eigenlijk, zijn gedachten zijn niet veranderd?

Nou, ik ben blij dat je zegt seculier, die bijvoeglijk naamwoord, Nederland is een seculier land, dus als we praten over secularisme, de scheiding van kerk en staat: Dat is zo in Nederland. Veel Nederlanders zijn ook niet gelovig, of ze geloven wel in iets maar zijn dan niet gebonden aan een kerk en als ze dat zijn heeft dat ook niet echt directe invloed op hoe zij in het leven staan. Maar wat je wel goed zegt is 'de blanke man in Nederland' en dan vooral de blanke man rond de 40 en daarboven, die heeft een bepaalde machtspositie in dit land en die machtspositie wordt niet alleen maar bedreigd door nieuwkomers, voor zover wij over nieuwkomers kunnen spreken, we praten namelijk over de tweede, derde generatie en in sommige zelfs al over de vierde generatie, maar ook bijvoorbeeld door vrouwen. Ik vergelijk graag de strijd, de emancipatorische strijd die etnische minderheden, niet alleen maar hier, maar wereldwijd voeren ook met de strijd die vrouwen voeren. Vrouwen zijn getalsmatig geen minderheid maar in het sociologische perspectief zijn ze wel een minderheid. Zij delen niet in die machtsstructuren. Dus de machtspositie van de blanke man die is ook geïnstitutionaliseerd en hoe institutionaliseer je dat dan? Die institutionaliseer je door een netwerk: blanke mannen die elkaar banen geven, blanke mannen die elkaar credits geven. Die

institutionaliseer je ook bijvoorbeeld door de etnische minderheden als minder te zien of te zeggen van 'nou, zo ver is het nog niet, ze kunnen het nog niet' maar ook omdat zij een hele, we doen vaak in de media het net voorkomen alsof er heel veel moslims, en dat geloof ik ook best wel in bepaalde delen van het land lijkt het zoals er sprake is van invasie van moslims, maar als je kijkt naar de cijfers, dan gaat het echt om een hele kleine minderheid. En hele kleine minderheid is niet in staat om een deuk in een pak boter te slaan. Deels door de structuren die ik net heb beschreven, maar ook deels door dat ze zelf niet goed genoeg georganiseerd zijn.

Wat vind u van de huidige discussie, u bent journalist, ik ga er een beetje van uit dat je het een beetje volgt, de actualiteiten.

Ik volg het zeker en ik had al in 2008 en 2009 het gevoel van 'we hebben het verloren in die zin dat waar het eigenlijk om zou moeten gaan sociaal economische dingen'. Hoe kan het toch zo zijn dat iedereen beweert dat gevangenen vol zitten met allochtonen terwijl als je de cijfers er op na leest, ik bedoel, Wilders heeft nog vorig jaar aan Staatssecretaris Teeven geloof ik, gevraagd van 'u moet mij vertellen hoe veel Marokkanen er in de gevangenen zitten in Nederland'. Dat heeft Teeven onderzocht. En die is toen gekomen met onderzoeksresultaten. Dat was eind vorig jaar, en wat heel erg opviel, en ja, daar werd maar heel marginaal over bericht, is dat er niet eens 5 procent van de gedetineerden de Marokkaanse nationaliteit had, waarbij 1/3 een Marokkaanse-Nederlandse nationaliteit had. Dat suggereert dat er heel veel, of in ieder geval een andere derde had alleen maar de Marokkaanse nationaliteit. Ja dat suggereerde van 'hee, ja wacht eens even'. Hoe konden wij toch al die tijd toch net doen alsof er een invasie is van Marokkaanse criminelen. Nu laten we het er ook niet meer om heen draaien, helaas is het zo dat de Marokkaanse jeugd, als je kijkt naar de cijfers, veel meer vertegenwoordigd is. Het is nog altijd een kleine groep waardoor die aantal gedetineerden minder zijn, maar er is nog altijd sprake van een oververtegenwoordiging. Maar in plaats van dat men kijkt naar sociaal economische achterstand, bijvoorbeeld appels met appels gaat vergelijken, hoe doen Nederlanders het in achterstandwijken, met ouders die ook in een uitkering zitten. Neen, dat gaat men appels met peren vergelijken en het kwalijke, en dat hebben wij nu allemaal geaccepteerd, is ook nog eens de Islam er bij betrekken. Dus je ziet ook nog eens dat moslims zelf niet in staat zijn, en dat is ook een gebrek aan een intellectuele durf, om feiten te deconstrueren. Om tegen de wind in te gaan. Om te zeggen van 'hee, wacht eens even. Hoe kan dat nou dat het op deze manier wordt uitgelegd?' We zien zelfs moslims die vanuit de Islam die dingen willen gaan proberen uit te leggen. Anderhalf jaar geleden heeft Mohammed Sheqbi, en dat heb ik hem ook wel kwalijk genomen, een toespraak in de moskee gehouden waarin hij zei dat moslims, meer moslim moeten gaan zijn en dat het schandelijk is dat moslims zo crimineel zijn allerlei dingen gaan zeggen en daar heeft bijvoorbeeld een programma als Pauw en Witteman gebruik van gemaakt. Wat op zich ook weer niet hun kwalijk te nemen is, want dat was op dat moment nieuws, en alles omtrent met de Islam te maken heeft scoort vaak goed, zeker als er sprake is van een incident zoals met die betreurenswaardige dood van die grensrechter, in Almere geloof ik, dat speelde toen op dat moment en toen werd die toespraak ook uitgezonden op het internet en dat is opgepikt door media. Maar wat je mist, en dat neem ik niet alleen maar allochtonen in dit land kwalijk, dus minderheden, dat ze niet in staat staan om zich te verweren, maar ook gewoon Nederlanders, want er zijn genoeg Nederlanders die dat ook tegen mij zeggen, maar niemand vind het echt belangrijk om dat te zeggen. Ik heb zelfs iemand horen zeggen van, en dat vond ik echt heel frappant want dat snap je echt niet hoe het elkaar steekt, die van toen Wilders de afgelopen verkiezingen verloren had 'hè hè, eindelijk is dat hele gedoe met de Islam en allochtonen en Marokkanen in Nederland voorbij. Hij is daarvoor afgestraft'. Hij is daarvoor niet afgestraft. De mainstream politieke partijen hebben heel veel van zijn argument overgenomen en het is alleen maar verhevigd.

Ja, het valt mij dus op dat de media daar ook lekker op los spint.

Ja, het is sensatienieuws, het is makkelijk scoren. Het is echt, ja het is heel cliché, maar ik probeer mijzelf altijd te trainen daarin omdat je het op een gegeven moment ook niet meer gaat herkennen dat racisme. Het is ook a), je mag het geen racisme noemen, daar rust een taboe op en ik doe altijd zodra er ergens het woord Marokkaan in staat verander ik het woord in Jood. Dat doe ik altijd.

Gister toevallig Knevel en de Brink gezien?

Nee, ik heb het gister niet gezien.

Dat ging dus ook over een stelletje dat uit Osdorp, uit Amsterdam is gevlucht, vlak bij mij toevallig, waar ik nu woon.

Een homoseksueel stelletje?

Nee, niet eens, gewoon een heteroseksueel stelletje, maar die werden dus de buurt uitgepest door geweld en intimidatie van de Marokkanen. En hij, of dat stelletje noemden dat zelf niet, die erkende van 'het ligt niet aan de achtergrond, de culturele achtergrond, maar meer de sociaal economische en het gebeurt ook elders in het land met autochtonen, maar Knevel en de Brink die vonden dat weer politiek correct en zeiden 'nou ja, nu draaien we er om heen hè? Want het zijn gewoon Marokkanen'. Knevel en de Brink hè, de presentatoren. En dat zie je dus ook heel vaak bij Pauw en Witteman.

Ja, absoluut, het is niet eens, en dat is het erge hier aan, het is niet eens het beleid dat de redactieleden bij elkaar komen en denken van 'hoe kunnen wij het leven zuur maken van Marokkanen of wat dan ook' maar de media is ook een weerspiegeling van de maatschappelijke verhoudingen. Je ziet dat de media het de maatschappij oplegt, alhoewel het effect van de media werkt als een katalysator, maar a) denkt men van dat gevoel in de samenleving, dat is er, dus daar moeten wij iets mee doen en wij moeten dat benoemen, wij moeten stoppen met de politiek correctheid, zonder er echt goed over na te denken 'wat is dat gevoel precies en hoe correspondeert het met de feiten?'. En het tweede is dat vaak mensen die dat soort dingen bedenken zelf ook vaak heel oppervlakkig zijn. En als je ze vraagt zeggen ze 'ja, ik heb ook vrienden die Marokkaan zijn'. Of weet je, met dat soort bagger argumenten komen, maar is er geen interne, binnen de media, geen interne discussie over van 'doen wij dit eigenlijk wel goed?' Die discussie is er natuurlijk wel, en dat is echt niet flauw wat ik nu ga zeggen, maar het is wel heel erg belangrijk. Op het moment dat de Egyptische media zich op een bepaalde manier zich over christen uit laat in Egypte dan vinden wij dat heel erg kwalijk. Van 'zie je wel, ze voeden het sektarisme, ze voeden de haat tegen de christelijke minderheid' zonder te luister naar wat zij echt doen. Maar ik kijk heel vaak naar de Egyptische media, nou ik kan je vertellen dat die veel positiever is, en dan heb ik het over de staatsmedia, over christen, dan over het algemeen de publieke omroep over de eigen minderheden. Veel positiever. En ook hier geldt weer, appels met appels, of appels met peren gaat nooit echt op maar het is wel belangrijk om pas te geven als we het hebben over Nederland en net doen alsof wij hier, ik bedoel, allochtonen worden niet op die manier onderdrukt als bijvoorbeeld bepaalde minderheden in het Midden-Oosten, ik wil dat best wel relativeren, maar desalniettemin, wij hoeven hier ook als het Midden-Oosten te zijn, wij hoeven ons ook niet te verlagen naar de standaarden die in Syrië op dit moment gelden. Wij moeten hier juist proberen te begrijpen van 'hoe kunnen wij hier alle Nederlanders het gevoel geven zij een volwaardige burger zijn'. En dat is meer dan wat er in de grondwet staat en het betekent ook van hoe de media en die hebben een belangrijke rol, maar niet alleen die media, de politiek, de maatschappelijke spelers in het middenveld, allemaal, ook gewone burgers, die hebben een verantwoordelijkheid. Je gaat niet op die manier met mensen om.

Dus de interne discussie ontbreekt in de media zelf of op de redacties van die media?

Ja, en die kan er eigenlijk ook alleen maar komen op het moment dat er een besef is vanuit de politiek, en dan zou bijvoorbeeld een premier dat kunnen doen, dan zou, de koningin wat minder, of de koning hebben we inmiddels, de koning wat minder want die wordt gelijk bekritiseerd, alhoewel het koningshuis wel degelijk pogingen heeft gewaagd in het verleden. Dat is ook wel één van de redenen, of misschien wel de belangrijkste reden waarom het koningshuis heel erg populair is onder moslims in Nederland. Omdat zij het wel zien. Ze denken ha ha' en ook nog eens, destijds koningin Beatrix, die dat op die manier durft te zeggen. Dat dat, mensen beseffen dat niet goed, maar er gaat echt letterlijk gaat er door elke huiskamer van moslims in Nederland die dat zien, [onverstaanbaar] 2de en 3de generatie, dat zie je ook in de sociale media terug, gaat er echt een wave die bijvoorbeeld ook in voetbalstadions ziet, en dan zijn we zo diep gezonken dat twee zinnetjes in een toespraak, kersttoespraak van de koningin en dan gaan mensen daar hun hoop op zette. Terwijl het natuurlijk belachelijk is. Wat zij zei is eigenlijk waren gewoon open deuren. Maar zover is het gekomen. Wij hebben mensen nodig die dat durven te zeggen en als dat gebeurt dat kan dat bewustwording zijn en dan kan er een echt debat en kan mensen ook hun verantwoordelijkheid nemen. Niemand! Ook moslims niet in Nederland, Marokkanen, Turken, noem ze maar op. Ze gaan ontkennen dat er problemen zijn, dat zag je ook met die Sharia driehoek. Niemand ging ontkennen dat er sprake was criminaliteit enzo. Ik bedoel, vaak als het gaat om criminaliteit, zijn allochtonen ook vaak de eerste die daar last van hebben. Daar staat men ook niet bij stil. Ze doen best vaak voorkomen alsof er een bewuste conspiracy is van Marokkanen om allemaal onschuldige blanken in Vinex wijken te gaan lastig vallen. Dus niemand gaat het ontkennen. Iedereen is er ook voor om het beestje bij de naam te noemen. Maar het beestje bij de naam noemen is wat anders dan hype en kort door de bocht en allerlei dingen gaan doen en zeggen die absoluut niets met het beestje bij de naam noemen te maken hebben.

Gaan we even naar de beleid kant van Nederland. Denk je dat de belangen voldoende behartigd worden van minderheden in Nederland?

Nee, ik denk het niet. Er is één ding, en daar heb ik altijd voor gepleit en daar blijf ik voor pleiten. En dat is, en dan kies ik voor de Engelse term omdat ik dat een veel betere term vind en dat is 'affirmative action'. En dat is wat men in Nederland noemt, positieve discriminatie. Ik denk, als je op het moment scheve verhoudingen in de samenleving, geen goede vertegenwoordiging in de media en andere maatschappelijke organisaties hebt van minderheden, dat je niet meer kunt spreken van discriminatie, maar goed laten we die term voor de duidelijkheid gebruiken: positieve discriminatie. Ik denk dat dat echt 'affirmative action' een belangrijke aspect en dat men eigenlijk daarop al lang had moeten op inzetten. En dat betekent dan ook dat echt mensen uit, en dan hoeven het niet alleen maar mensen te zijn met een kleurtje, het kunnen ook gewoon blanken zijn uit achterstandswijken, die ook een extra zet nodig hebben. En met doet net alsof dat weggegooid geld is, men doet nu al alsof er heel veel geld naar minderheden gaat. En er gaat niet zo veel geld naar minderheden, waar er wel geld naar toe gaat is naar electorale krijgsheren, ik noem ze electorale krijgsheren –en dames, van politieke partijen, die de boodschap van hun partij gaan verkopen in achterstandswijken en dan zo verpakken dat zij kredietwaardigheid krijgen van hun electorale achterban en vervolgens worden ze gekozen en dan zegt de PvdA iets anders of doen ze wat anders dan ze blijkbaar beloofd hebben, want dan vinden de mensen in ieder geval die op hun gestemd hebben, en dan zeggen die mensen van ja, tegen persoon A of B van de PvdA of van een politieke partij 'maar ik heb op jou gestemd en je zou voor ons opkomen' en dan zegt die Tweede Kamerlid, geheel terecht formeel gezien, 'ik ben een Kamerlid die voor alle Nederlanders staat en niet alleen maar voor moslims dus jullie moeten niet denken dat. 'maar wacht eens even'. In dat electorale spel wordt altijd gezegd, Marcouch is zo op die manier er in gekomen, Hadisha Arib heeft dat spel ook zo meegespeeld, zij hebben allemaal dat spel meegespeeld en blijven ze ook meespelen door naar hun traditionele achterban te gaan en te zeggen van 'ja, wij hebben dit toen verkeerd gedaan of zo moet het, en ik heb mij altijd ingezet'. Soms doen ze ook iets hoor, het is niet zo dat ze altijd niets doen, maar zij zijn ook onderdeel van het systeem geworden, zij zonder onderdeel van het keurslijf geworden.

Welk systeem en keurslijf bedoel je dan precies?

Dat is een soort van allochtonen industrie. Ik heb ooit een keer een cartoon getekend: 'een man die er een beetje uitziet als een gastarbeider uit de jaren 60/70, heel druk bezig is met een loopband in een fabriek, en daar boven de fabriek staat "integratie industrie", en dan vraagt een Nederlander die toevallig langs komt met zijn hond aan die man van de integratie industrie: "wat maakt u eigenlijk?" En dan zegt ie man: "dat weet ik niet precies, maar het verdient wel heel goed". Er zijn adviesorgaantjes, noem het maar het op, en daar gaan wij allemaal geld aan uit geven, en daar zitten allemaal mensen, die zuigen ook het talent uit de samenleving, er zijn mensen binnen een FORUM en al die organisaties die ik heel hoog heb zitten qua intelligentie en die heel goed zijn in waar ze ooit eens in begonnen zijn, maar die eigenlijk maar een beetje weggestopt worden. Die adviesstraatjes en noem het maar op en af en toe sijpelt, een paar mensen sijpelen naar boven en die komen in Den Haag terecht en die worden dan ook vaak gebruikt om de boodschap uit te geven van een politieke partij, verpakt in een bepaalde populisme. En daar hoor je bijvoorbeeld een politicus die ik heel lang hoog heb zitten en altijd wel heel erg respecteert, Aboutaleb, van 'ja als je het hier niet bevalt, moet je maar naar een ander land gaan'. En dan vinden mensen dat geweldig en dan zeggen de blanke mensen weer, ik vind het verschrikkelijk om onderscheid te maken, maar laten we dan maar even ten gunste van het voorbeeld dan door gaan met het onderscheid, 'zie je wel, zelfs een Aboutaleb, of een Marcouch, die er zelf vandaan komen, zeggen het ook'. Daarmee legitimeren zij ook een bepaalde populisme. En ja, dat is, dat is, gewoon, als je het over beleidsmatig, beleidsvisie heb en dergelijke, ja dan is dat ook onderdeel van beleid en is er ook helemaal geen beleid als het gaat om integratie, er is helemaal geen beleid. We hebben heel lang een Ministerie van Integratie gehad, maar dat eigenlijk gewoon een Ministerie van Vreemdelingenzaken, van 'hoe gaan wij er voor zorgen dat er zo min mogelijk vreemdelingen naar dit land komen' en twee 'hoe gaan wij er voor zorgen dat de allochtonen die hier zijn zo hard mogelijk worden aangepakt om maar in de lijn te blijven'. Maar er wordt niet gekeken van 'hee, hoe kunnen wij nu zorgen dat bijvoorbeeld de Cito score van kinderen met een andere etnische achtergrond hoger scoren, wat doen we er aan?' Soms ook wel, maar dat werd vaak gevoed vanuit een onderbuikgevoel van 'ja, dat moeten ze maar allemaal Nederlands gaan praten' en hebben ze weer zo iets verzonnen als de "peutertaaltoets" wat eigenlijk gewoon een verkapt vorm van assimilatie is. Ik bedoel ook dan, elke ouder, en daarom zie je ook wel bijvoorbeeld geen enkele ouder meer tegenwoordig bij, in iedergeval bij de Marokkanen, de eigen taal durft te spreken tegen het eigen kind. Die zijn als de dood dat als hun kind op school komt en gelijk 3, 4-0 achterstaat. En het is ook nog eens zo hè, dat mensen die Nederlands thuis spreken, dat ze echt niet perse beter gaan scoren. Maar goed, dat is weer een discussie die, als het gaat om beleid, of het gebrek aan beleid vooral. We kunnen heel makkelijk de bal schuiven naar de politici van 'ja dat is fout van jullie' maar die arme politici die hebben ook te maken met electorale vooruitzichten. Het is de samenleving die daar verantwoordelijk voor draagt. We hebben ook niet een probleem, ondanks dat het nu heel erg in de media is, ik ben daar als journalist heel erg mee bezig, met mensen die radicale denkbeelden er op nahouden en naar Syrië vertrekken om daar te gaan vechten. Dat wordt gezien als een heel groot probleem, maar het echte grote probleem zal ontstaan op het moment, en dat hebben we in Zweden gezien, dat hebben we in het verleden in Frankrijk gezien, dan zullen er gewoon Nederlanders zijn met een Marokkaanse of Turkse achtergrond die zich zelf zien als Nederlander en een duidelijk Amsterdamse accent, of Rotterdamse accent hun eisen gaan op eisen. En dan we ze als reischoppers zien

Of Arnhems accent

Of Arnhems accent, dat zijn mensen die jarenlang het idee hebben van 'dit is mijn land' en ze doen hun best en uiteindelijk krijgen ze nul op hun rekest en die gaan dan op een gegeven moment in opstand komen. Wat gaan we dan doen? Knuppels er op afsturen en dan zeggen 'ja, we moeten het echt nog harder aanpakken hoor, want dit kan echt niet'.

De Meiden van Halal, die heb ik ook geïnterviewd, die hadden het over verhollandsing van mensen die wel in de media terechtkomen, zoals bijvoorbeeld op de redactie. Die worden dan geaccepteerd omdat ze hetzelfde denken als de seculiere blanke man. Ben jij het er mee eens dan? Praat jij nu eigenlijk ook over verhollandsing van sommige representanten van culturele minderheden?

Nou ja, kijk, ik bedoel, ik ben een Nederlander, ik ben geen Hollander, je bent nu ook in Gelderland [ha ha], maar ik weet wel wat ze bedoelen, wat je krijgt vaak, is dat vaak allochtone redacteurs worden aangenomen van 'oh die hebben makkelijker toegang tot hun eigen gemeenschap en als wij een interessant onderwerp hebben kunnen zij makkelijk daar iets mee gaan doen, die hebben een ander soort netwerk of die hebben talenkennis waardoor ze zaken voor ons kunnen vertalen. Die redacteurs die daar komen, die komen in een systeem terecht en zij zijn er sneller van overtuigd dat zij op een bepaalde manier een bepaalde nieuwsitem in de media moeten brengen, dan dat zij de anderen er van kunnen overtuigen om dat op een andere manier te doen. Plus, het zijn ook vaak jonge journalisten, laten we dat ook niet vergeten. Maar die jonge journalisten, het is wel belangrijk dat die er zijn, ondank dat ze misschien verhollandst worden of wat dan ook. Waarom? Want, het is nu eenmaal belangrijk dat ze er zijn. En ik denk dat, uiteindelijk, ook al doen ze hun werk niet helemaal, soms worden ze zelfs misbruikt om heel makkelijk dingetjes te scoren, of om bepaalde dingen te legitimeren. Het is dus belangrijk dat ze er zijn want op termijn kan dat voor verandering gaan zorgen. We moeten ook niet, ik was daar vroeger veel radicaler in, bij wijze, het was altijd van 'do it my way, or take the high way'. Maar we moeten ook heel erg genuanceerd, en we moeten oppassen met mensen te diskwalificeren. Maar je hebt sommige mensen, ik bedoel opportunisme is ook moslims niet vreemd. Je hebt ook opportunisten, echt rasechte opportunisten.

Wat vind je van Marcouch dan? Hij is volgens mij ook de Marokkaanse gemeenschap beticht van het omarmen van Nederlandse normen en waarden, terwijl die ondertussen geen oog heeft voor het racisme waar Marokkanen mee te maken hebben.

Ja, laat ik mij dan zo uitdrukken, dat wil zeggen dat het niet belangrijk is hoe ik over hem denk. Wat belangrijk is om te weten als je een antenne uit steekt in de Marokkaanse gemeenschap dan is hij toch wel het gezicht van wat veel Marokkanen vinden, van verraad. En ik wil niet zeggen verraad, mes in de rug enzo, dat zijn allemaal hele zware termen, maar gewoon verraad in de betekenis dat men toch echt veel van hem had verwacht zeker vanwege zijn achtergrond en dat men echt er respect voor houdt waar hij vandaan kwam en hoe hij zich had opgewerkt. En in de beginjaren van zijn actieve politiek leven, toen hij nog geen stadsdeelraad voorzitter was en later Tweede Kamerlid, toen had men echt zo iets van 'wauw, die man, weet je wel, die probeert het op een bepaalde manier, die staat er voor'. En dat heeft ie ook allemaal gedaan. Laten we nou ook niet net doen alsof hij nooit iets heeft gedaan, maar op het moment dat ie stadsdeelraad voorzitter werd en bezig was om zich zelf heel erg in de media te profileren, of de media was heel erg bezig hem te profileren. Ik weet niet precies hoe dat precies is gegaan. Dat is trouwens hele interessante fase geweest, maar dat daar gelaten, is er in een keer hele andere Marcouch in de gekomen, misschien is het altijd wel dezelfde Marcouch geweest, maar in ieder geval, in de media kwam een andere Marcouch en dat betekende dus ook dat er een hele andere Marcouch richting de gemeenschap was. Heel veel, met name Marokkanen, maar niet alleen Marokkanen, zijn teleurgesteld in Marcouch. En dat is niet alleen maar omdat Marcouch een hele uitgesproken mening heeft over integratie of wat dan ook, maar dat is ook vooral omdat Marcouch in eerste instantie door de Marokkaanse gemeenschap echt werd gewaardeerd en op handen gedragen van 'hee, hij gaat het voor ons veranderen'.

Nou, we hebben het al een beetje over de cartoons gehad, ik denk dat dat wel duidelijk is, jouw standpunt over de cartoon die destijds zijn gepubliceerd want jullie hebben er zelf op gereageerd. Ik wilde het even hebben over tolerantie, het begrip tolerantie en specifiek, breed over de

Nederlandse samenleving, dus inclusief media, politiek en de maatschappij. Hoe tolerant vind jij de samenleving, de Nederlandse samenleving überhaupt, en als je het begrip zou willen vervangen door welk begrip zou je het willen vervangen, om dus te komen tot een daadwerkelijke samenleving. Ik denk persoonlijk dat tolerantie juist muren tussen etniciteiten zet.

Ja, nee, dat is ook zo, want ik als zeg tegen jou 'ik tolereer jou' dan is dat heel negatief, dan heeft dat een negatieve lading. Maar waarom moeten wij accepteren als de autochtone meerderheid tegen minderheden zegt die ook gewoon Nederlanders zijn 'wij tolereren jullie'. Dat vinden wij dat iets heel positiefs, dat is eigenlijk iets heel gek. Tolereren betekent eigenlijk zoiets van 'ondanks dat ik mij irriteer aan jou, voor de goede vrede, of omdat ik mij bangelijk wil opstellen, accepteer ik jouw aanwezigheid. Ik tolereer jou zolang huppeldepup'. En dan een bepaalde voorwaarde aan zetten. Dus tolerantie is eigenlijk een heel vreemd concept. Het gaat verder dan de semantische betekenis daar van. Het heeft ook de uitwerking, zoals er wordt gesproken over tolerantie. Als ik moet pleiten voor een verandering, dat geldt eigenlijk voor alles, is emancipatie. Het gaat om emancipatie. De blanke Nederlandse man heeft ook niet te tolereren of niet te tolereren, ik bedoel, je verzetten tegen diversiteit in Nederland is net zo iets als je verzetten tegen zwaartekracht. Het is er nou gewoon eenmaal. Dus laten we daar niet moeilijk over gaan doen. Ik bedoel, jij hoeft mij ook niet te tolereren, ik heb jou ook niet te tolereren. Ik heb het er maar mee te doen dat jij Niek, hier in Nederland zit en jij hebt het er maar mee te doen dat ik hier zit. We zitten nou eenmaal tussen deze landsgrenzen en we kunnen er het beste van maken of we kunnen besluiten om er niet het beste van te maken. Nou, ik kies voor het eerste, het beste er van maken. De hele discussie omtrent tolerantie vind ik niet relevant. Wat wel relevant is, maar daar is een sterke staat voor nodig, is dat ik jou niet het leven zuur moet gaan maken. Dat is wat anders. En emancipatie is het belangrijkste. Dus als ik ergens voor mag pleiten, misschien komt dan een beetje wel iets van mijn activisme weer naar boven, dan is dat emancipatie omdat, want dat is echt iets wat schandalig weinig voor wordt gepleit. En dat is wat anders dan achterstanden weg werken hè?

Wat bedoel je dan met emancipatie in dit geval?

Achterstanden wegwerken is onderdeel van de emancipatiestrijd. Maar bijvoorbeeld, iemand kan een diploma hebben, net zo goed gekwalificeerd zijn als een blanke, en dan is er nog geen sprake van een achterstand, maar dan is er nog altijd sprake van een niet-geëmancipeerde positie, dus dan zouden wij er voor moeten zorgen dat deze man of vrouw, want het kan ook een vrouw zijn uiteraard, ook een blanke vrouw uiteraard, dat we toch zorgen dat zij uiteindelijk een betere positie verkrijgen, en dat kan ten nadele zijn van een even gekwalificeerde blanke jongeman op dat moment, en ik snap, dat komt heel zuur over voor die jonge blanke man, maar uiteindelijk heeft die jonge blanke man in de praktijk 5 tot 6 keer meer kans. Ik bedoel, de statistiek, daar moet je mij niet op afrekenen, maar hij heeft wel meer kans om een betere carrière op te bouwen.

Dus de maatschappelijke ladder voor iedereen toegankelijk maken?

De maatschappelijke ladder voor iedereen, ja, want als je dat niet doet, als je dat niet doet, wat is het alternatief? Dat is behalve, en dat is niet alleen maar een kwestie van 'oh wat zielig' dat er een hele grote groep buitenspel staat, maar het is wel een kwestie van een hele grote groep die buitenspel staat. Die wel beter kan, maar dat niet doet, niet weet, niet begrijpt, niet analyseert van 'hee, dat komt vanwege mijn etnische achtergrond'. En dan krijg je onderop problemen en die problemen zijn dan veel moeilijker op te lossen. Ik bedoel, in de Verenigde Staten is er op dit moment een president, even daar gelaten hoe die dat doet, of die nou slecht is of goed, daar zijn de meningen over verdeeld. Maar die president was geen president geworden als er geen sprake was van 'affirmative action'. Dat zegt hij ook letterlijk. Althans, in zo veel woorden. Dan had hij die studie niet op die manier kunnen doen en noem maar op. En dat heeft er toch voor gezorgd dat een groot gedeelte van de Afro-Amerikaanse gemeenschap meer onderdeel is geworden van de Amerikaanse gemeenschap. En dat

accepteren blanken ook. Er speelt natuurlijk ook een hele andere discussie, slavernij en noem het maar op. Maar desalniettemin, affirmative action, als het gaat om vrouwen, ook andere minderheden, laten we daar ook niet om heen draaien, het kunnen ook gehandicapten zijn, noem ze maar op, om die toch een maatschappelijke ladder te geven waardoor er sprake is van meer gelijkwaardigheid met de andere groepen. En daarop krijgen wij een veel gezondere samenleving. Ik geef toe, deze boodschap is electoraal bijna zelfmoord in dit klimaat.

Ik vind het een mooi begrip. Andere, of ik had bedacht 'solidariteit', maar dat werd al gauw afgekeild.

Ja, solidariteit, is een soort van 'ik ben solidair met iemand van mijn groep omdat hij dezelfde geloof aanhangt', maar die kan bijvoorbeeld in Pakistan zitten of Indonesië, maar het kan ook een projectmatige solidariteit 'ik voel mij solidair met jou'. Maar solidariteit kan ook gewoon heel simpelweg betekenen 'ik heb eigenlijk niet iets met jou, maar uit een soort van erbarmen, of wat dank ook, zet ik mij voor jou in.

En wat vind je van engagement? Bevlogenheid? Dus dat je van elkaar leert? Elkaar rijker maken?

Dat heeft ook een beetje met marketing te maken hè. Dat is ook zo'n marketing term. Ik denk dat wij ook gewoon in Nederland, waar wij in Nederland ook echt heel sterk in zijn, waarin in Nederland ook groot in is geworden 'doe normaal, dan doe je al gek genoeg'. Dus dat engagement en dergelijke, ik snap dat allemaal wel, die bevlogenheid, en je ergens echt voor in zetten, commitment tonen en noem het maar op. Ik begin bijna zelf als zo'n goeroe te klinken. Maar laten we gewoon doen en gewoon kijken van 'wat of hoe kunnen wij deze samenleving beter maken'. Dat vergt geen [onverstaanbaar], dat vergt eerst en vooral rationaliteit en integerheid.

Misschien nog wel meer integerheid.

Ja.

Over rationaliteit komen we straks misschien nog even.

OK.

Wat vond je dan van het postbus 51 filmpje wat een half jaar geleden in het nieuws kwam?

Help mij eens even, is het over terrorisme?

Nee, dat ging dus over tolerantie. Dat Nederlanders tolerant moesten zijn en dan bij elkaar op bezoek kwamen en dan op Marokkaanse feestjes kwamen.

Oh ja, weet je, Postbus 51 beleid. Ik weet niet of die term bestaat, maar Postbus 51 beleid. Ik vind Postbus 51 echt een geweldig concept. In die zin dat een samenleving zich zelf aanspreekt want het is ons geld. We gebruiken ons geld om ons zelf aan te spreken van over dingen die we eigenlijk heel normaal zouden moeten vinden. Van dat je niet je middelvinger steekt naar iemand die jou op een vervelende manier inhaalt. Ik vind het een geweldig concept. Maar het nadeel van het Postbus 51 concept is, beleid is namelijk het volgende, dat je vaak dingen met beleid kan oplossen, daar is de staat voor. De staat is niet om tegen burgers te zeggen, 'jullie moeten meer geld uitgeven' of te zeggen van 'jullie moeten minder geld gaan verdienen'. Nee, de staat is er om wetten te maken, om er voor te zorgen dat mensen hun geld willen uitgeven en om wetten te maken waardoor er bijvoorbeeld een plafond is en topverdieners minder gaan verdienen. Daar is de staat voor. De staat kan afdwingen. Maar de staat heeft niet de rol, ik heb het over de staat hè, niet bewust over een

regeringsleider, die kan wel een soort symbolisch appel doen, niet zozeer hier in. Want op het moment dat iets met een wet afgekondigd kon worden dan heeft een politicus de eerste verantwoordelijkheid om dat middels de wettelijke kaders proberen mogelijk te houden. Als iets niet bijvoorbeeld wettelijk mogelijk is, bijvoorbeeld spreken over, nou ja een ramp of wat dan ook, dan kun je niet een wet afkondigen en zeggen van 'iedereen moet troost aanbieden of wat dan ook'. Maar dan kan de politiek, een regeringsleider of een staatshoofd een moreel appel doen. Dus dat is mijn nadeel met Postbus 51 beleid, en als het gaat om tolerantie of minder opvliegendheid in het verkeer. Ik herinner mij die Postbus 51 spot nog. Ik vond het ten eerste vooral heel erg grappig, goed bedacht. En ik denk dat wij hier in Nederland, hoe gek het ook klinkt, eigenlijk best wel heel relax met elkaar omgaan. We mogen wel wat meer glimlachen naar elkaar toe, we hoeven niet allemaal saai in de trein te zitten. Je ziet ook echt als mensen elkaar niet kennen op een perron of in een trein in één keer met elkaar een gesprek beginnen, dan dat kan echt voor een bepaalde gezonde wrijving zorgen, waarbij energie vrijkomt, en je ziet mensen van 'hee, leuk om met je gesproken te hebben' of wat dan ook. Je kunt niet met iedereen, en het is ook logisch dat je af en toe met mensen ruzie hebt, dus we moeten niet net doen alsof mensen nooit ruzie mogen maken. Ruzie hoort er ook beetje bij in een samenleving.

Je had het net ook al een beetje benoemd. Het gaat over hoe Verlicht de samenleving is. Jij had het net over rationaliteit, maar het gaat over de scheiding tussen kerk en staat. Hoe Verlicht vind je onze samenleving?

Ja, ik ga even, ik begin eerst heel zwaar. Door te zeggen van, heel vaak wordt in het kader van vrijheid van meningsuiting en hoe moslims staan in de samenleving worden Verlichtingsdenkers er bij gehaald zoals Voltaire en noem ze allemaal maar op. Het grappige is, iedereen die echt de moeite heeft gedaan om boeken van hen te lezen en te bestuderen weet dat ze gewoon ook antisemieten waren. Dus het is grappig dat er heel vaak naar die periode wordt gewezen, naar Verlichtingsdenkers, bijvoorbeeld een belangrijke economische wetenschapper zoals Ricardo, Marx in mindere mate want hij het eigenlijk geprobeerd een beetje te relativiseren. Maar Voltaire zeer zeker, Voltaire was een uitgesproken antisemiet. Antisemiet in de betekenis zoals het ook destijds werd gebruikt: ant-islam en anti-jodendom. Maar hij was ook antisemiet naar de maatstaven van vandaag te dag. En dan zegt men 'ja, dat was een andere tijd' of wat dan ook, maar het grappige is, of het treurige is, is dat die hele lange traditie van die Verlichtingsdenkers waarmee ze aan de ene kant de vrijheid van meningsuiting verdedigden, de rol van rationaliteit, de beperking van de kerkelijke macht, de keuze voor vrijheid en dergelijke, en aan de andere kant ook de haat jegens minderheden ook hebben gepropageerd en dat heeft natuurlijk allemaal geculmineerd, en ik zeg niet dat zij de reden zijn van de Tweede Wereldoorlog, maar ik bedoel, het bekende propagandafilmpje van Goebbels waarin hij Joden met ratten vergeleek dat komt echt uit de koker van, ik geloof Ricardo, die notabene zelf van Joodse afkomst was, als ik mij niet vergis. Weet je wel, dat zij het kapitalisme verspreiden als een soort van pest zoals muizen dat doen over de hele wereld. Dat gezegd hebbende, merk ik, die Verlichting, dat is een hele andere discussie. Maar moslims mogen ook zelfkritiek hebben in die zin van we mogen ook een intern discussie hebben van 'wat is de rol van religie in de samenleving?', moeten wij wel of niet accepteren als mensen bewust een keuze willen maken voor het feit dat zij van hun geloof afvallen en aanhangen. We moeten duidelijke uitspraken doen dat mensen gerespecteerd worden omdat ze mensen zijn. We moeten niet elke keer kritiek op de Islam zien als een aanval op de Islam, of om de Islam kapot te maken. Het is heel moeilijk in dit klimaat want heel veel moslims gaan dan de rijen sluiten, die willen dan geen interne kritiek meer geven. Dat is ook een consequentie van het hele publieke debat. Maar desalniettemin moet die discussie gevoerd worden en ik ben er ook absoluut op voor. En laten we eerlijk zijn, is de gemiddelde Telegraaflezer of de gemiddelde 'Jan met het bord op schoot die Studio Sport' kijkt is dat een verlichte denker ja of nee? Ik weet het niet, sommige van hen wel, sommige van hen niet. Ik bedoel, Verlichting is zo'n abstract concept. Laten we het concreter maken als het gaat om vrijheid van meningsuiting. Heel veel mensen of ze nou moslim zijn niet of niet moslim, die vinden vrijheid van meningsuiting geweldig

zolang ze maar hun mening kunnen zeggen. En ja, ik bedoel, het is vooral aan de staat en de avant-garde van de samenleving om verantwoordelijkheid te nemen en te begrijpen wat die termen betekenen. Echt, vooral als je het niet eens bent bent als we toch weer Voltaire gaan citeren, alhoewel hij kapot geciteerd is de afgelopen jaren, maar het is wel een hele goede citaat. Ik bedoel, in hoeverre jij voor vrijheid van meningsuiting staat laat je afmeten aan het feit in hoeverre jij die vrijheid van meningsuiting van een ander wilt gaan verdedigen.

Een ander voorbeeld dat werd genoemd is Levinas. Ken je die toevallig? Dat is ook verlichtingsdenker maar meer van na de Tweede Wereldoorlog, in reactie op de Tweede Wereldoorlog. Dat is dus eigenlijk een kritische verlichtingsdenker. Je moet hem maar eens opzoeken. Dat gaat dan ook over wat Voltaire zei. Die gaat meer in op dat gedeelte van dat als je vrijheid van meningsuiting, of als je dingen zegt of doet, moet je dat vanuit de ander bekijken. Dus het gaat er om hoe jij behandeld wilt worden is hoe de ander behandeld wil worden. Dus niet van hoe jij behandeld wilt worden.

Hoe zou de ander behandeld willen worden? Dat vergt nogal intellectuele acrobatiek om dat zo te kunnen doen. Dat kun je niet van iedereen verwachten.

Nee, daar heb je wel een andere denkwijze voor nodig inderdaad. Nou, goed, heel vaak, vooral ook vaak in intellectuele debatten, dus als je weer kijkt naar de politiek en media, wordt er wel prat op gegaan 'wij zijn verlicht en de moslims zullen dat over 50 jaar ook meemaken'.

Ja, dat is ook een beetje soort van Eurocentrisme en eigenlijk een belediging van moslims. Ik voel mij eigenlijk altijd beledigd als mensen zo iets tegen mij zeggen. Ik bedoel, ik weet, en ik zeg niet dat ik super intelligent ben ofzo, maar ik weet van mijzelf dat ik meer heb gelezen dan de gemiddelde Nederlander, langer bezig ben geweest met een concept als de vrijheid van meningsuiting. Dat ik de geschiedenis, de vaderlandse geschiedenis van Nederland heel goed ken. Weet hoe bepaalde dingen zijn ontstaan, vaker verdragsregels heb ik gelezen, het Europees Verdrag van de Rechten de Mens, ook betere artikelen ken en kan citeren. Ik voel mij vaak beledigd daardoor. Iets anders is, mensen die dat zeggen, als ze het hebben over de moslims buiten Europa. Als ze het hebben over bijvoorbeeld Egypte of wat dan ook, ja, de Arabische Lente, en zeggen, we hebben ook lange tijd nodig gehad om democratische instituten op te bouwen. Dat is ook niet van een leien dakje gegaan. Dat zou best wel eens een aantal jaren in Egypte kunnen gaan duren, je kunt niet verwachten dat alles in één keer koek en ei is. Dan is dat geen ethocentrische houding maar ook een hele realistische houding. Want een democratisch instituut heb je niet met een vodge papier opgericht. Dat vergt tijd, dat vergt energie, dat vergt wilskracht en durf. En dat vergt ook soms steun en geluk. En die moet je een samenleving ook gunnen. Je kunt geen democratie een land opleggen. Ik bedoel, de meest recente voorbeeld, Irak onder leiding van Bush. Democratie exporteren en een land opleggen. Of in Afghanistan, Ja, werkt niet, het moet echt vanuit de samenleving zelf komen. Dus als het gaat om mensen in het publieke debat die dat soort dingen zeggen, sluit ik mij daar bij hun wel aan.

Nog even teruggaan naar het concept van racisme. Je gaf net aan dat wij eigenlijk wel relax met elkaar samenleven. Toch wil ik je vragen in hoeverre jij wel eens te maken heb gehad met racisme, jij zelf persoonlijk en wat dat met je deed. Hoe thuis voel jij je eigenlijk in de Nederlandse samenleving?

Ik voel mij heel erg thuis in de Nederlandse samenleving, omdat mijn vrienden hier zijn. Hier geboren ben en mij hier prettig bij voel. Dit is mijn land, ik heb er niet voor gekozen om hier naar toe te komen. Dat is mij overkomen. Mijn vader op een doordeweekse dag besloten om zich te melden voor een medische keuring voor een fabriek hier ergens in het land. En, ja, het verhaal van de gastarbeiders in algemeen bekend, maargoed, toch even goed om te zeggen. Het was tijdelijk om hier te komen, maar uiteindelijk de economische omstandigheden, de familie situatie, heeft hem

gedwongen om zijn familie hier naartoe te brengen. Dus, ja, mij is Nederland overkomen. Dat neem ik mijn vader absoluut niet kwalijk, want laten we ook er eerlijk over zijn, want de situatie in Nederland om je te ontplooiën tot kritische burger en gelukkige burger is vele male groter dan in Marokko. Er is geen sprake van armoede hier. Ik behoor wel tot, of ik heb als kind tot de laagste sociaaleconomische klassen behoord, maar dat is altijd nog iets anders dan de echte armoede die ik in Marokko zou hebben gekend. Moet ik daar Nederlanders dankbaar voor zijn? Ik bedoel, Nederlanders hebben heus niet mij geselecteerd en gezegd van 'kom jij eens even hier, wij gaan jou een goed leven geven, ik bedoel, wat dat betreft ben ik niet anders dan Piet of Jan, of wie dan ook.

Volgens Johan Derksen moeten jullie wel dankbaar zijn.

Nou, nee, ik bedoel, een Nederlander hoeft toch ook niet dankbaar te zijn voor het feit dat hij, een blanke Nederlander. Een Nederlander hoeft ook niet dankbaar te zijn, waar ik dankbaar voor ben. Als je het over Nederland hebt, bij Nederland denk ik aan de grondwet, Den Haag, aan toestanden en mensen die ik niet ken en op televisie hoor praten over mij. Als ik denk over dankbaarheid dan denk ik aan eerst en vooral mijn ouders, dan denk ik aan vrienden en familie. Maar ik denk ook aan veel meer. Mensen die mij oprecht een kans hebben gegeven. Dat kan mijn sportleraar zijn geweest, dat kan mijn directeur zijn geweest die energie in de mensen gestopt op de basisschool, mijn leraar die met passie mij les heeft gegeven. Dat zijn ook Nederlanders. Dus al die mensen die genoemd heb zitten Marokkanen en Nederlanders bij Marokkaanse Nederlanders, autochtone Nederlanders. Daar ben ik dankbaar voor. Dus die ben ik dankbaar. Maar een abstract concept als 'Nederland dankbaar'. Alsof ik God dankbaar ben ofzo, weet je wel. We moeten ook af van dat concept. Racisme. Dat vroeg jij mij of daar mee te maken heb gehad. Ja, daar heb ik mee te maken gehad. Absoluut. Ik ga niet alle voorbeelden noemen maar ik ga wel drie voorbeelden noemen. Voorbeeld nummer 1: begon als jong kind naar school toe. Het heeft weinig gescheeld of ik had in bijzonder onderwijs gezeten, want men vond dat ik een taalachterstand had en niet in staat was om goed mee te lopen. Wellicht werd ook getwijfeld aan mijn intelligentie, omdat ik een intelligent test moest doen en dergelijke. Gelukkig, mocht ik op school blijven, maar ook later, ondanks mijn hoge Cito score scheelde het maar weinig of ik moest naar het VMBO gaan. En men doet vaak politiek correct, en in dit geval zeg ik wel politiek correct, alsof VMBO helemaal niet erg is. Maar VMBO is wel erg want het is een beetje het afvoerputje geworden van mensen. Met name in de grote steden, van laat ze maar naar school gaan. Ik heb nu een zusje op een VMBO school en ik vind het echt tenenkrommend als ik zie wat ze moet ze gaan leren. Ze wordt niet uitgedaagd om te leren, slecht georganiseerd, en leraren zeuren alleen maar over het feit dat het heel erg moeilijk is. Terwijl ik denk van 'nou als je gewoon de school zo inricht en kinderen gewoon echt les geeft en gewoon doet alsof het gewoon normale kinderen zijn, dan ben je al heel ver'. Maar ik, voor mij heeft het weinig gescheeld of ik heb in een, ondanks een hoge Cito score, dat ik toch naar het VMBO ging want het argument was van 'ja, maar je spreekt niet goed Nederlands, je komt straks op een school met kinderen waarbij de ouders arts zijn' en noem het maar op, en dan heb je toch een probleem. Nou gelukkig heb ik dat goed doorlopen en op de universiteit, toen ik daar kwam, toen had ik een afspraak met twee medestudenten dat ik af en toe een essay voor hun zou gaan schrijven, want een andere student zou bijvoorbeeld naar een college gaan waar ik weer niet naar toe zou gaan, en die zou mij dan aantekeningen geven. Zo hadden wij dat mooi met elkaar gemerged. Dat is niet het schoolvoorbeeld van hoe je moet studeren

Modern studeren heet dat tegenwoordig.

maar wellicht wel herkenbaar voor de moderne student. Maar ik heb toen drie essays geschreven. Eentje voor Bob, de andere voor Peter en van mijzelf. Bob heeft een 9 gekregen, Peter heeft een 8 gekregen en ik kreeg een 5. En het argument naar toe was 'ja Abdou, ik merk wel dat het echt in je zit, maar je spreekt de taal nog niet zo heel goed. Je spreekt het wel goed, maar je mist toch de nuances waardoor het niet helemaal uit de verf komt.

Terwijl je ze alle drie had geschreven?

Alle drie ja. En ik kan je natuurlijk wel vertellen dat ik zeker voor die andere twee zeker wel mijn best had gedaan, maar zeker voor die voor mijzelf wel iets meer mijn best had gedaan. En ik snapte, maar ik kon natuurlijk niet tegen die docente, want het was een docente, zeggen van ‘wacht eens, ik heb ook voor die en die geschreven’. Maar het was wel een bevestiging. Dit gezegd hebbende, dit was trouwens het eerste voorbeeld. Dat was een voorbeeld uit mijn schoolcarrière. Het tweede voorbeeld waar ik mee te maken heb gehad is uitgaansleven. Toen ik jong was, toen merkte ik al heel snel dat ik niet overal welkom was. En dat is heel frustrerend. Want als jij jong bent en je wilt leuk feesten en je wil naar dat soort leuke tenten of wat dan ook of misschien is het helemaal geen leuke tent, maar je wilt gewoon naar binnen gaan want het is heel populair en iedereen praat er over. En je mag niet naar binnen. Er wordt niet tegen je gezegd waarom niet, maar je weet gewoon heel goed waarom dat zo is en je merkt het ook aan andere van jouw etnische achtergrond dat het zo is. Dat is dat niet alleen maar een klap in het gezicht, maar het is veel meer. Het is een steek in je ziel. Maar in het uitgaansleven heb ik ook andere dingen meegemaakt. Bijvoorbeeld vechtpartijen met rechts-extremisten. Dat is dus het tweede voorbeeld. Het derde voorbeeld dat is dat ik heb gemerkt dat als jij als allochtoon een mening hebt, een uitgesproken mening hebt, dan ben je heel snel een extremist, dan ben je heel snel een radicaal. Dat betekent dat je heel snel buiten de samenleving geplaatst wordt, jezelf buiten de samenleving plaatst. Dat betekende dus ook toen ik namens de AEL naar buiten trad dat het voor mij eigenlijk bijna onmogelijk werd om gewoon normaal werk te krijgen. Dat heb ik ook heel lang niet gehad. En daarmee beperk je jezelf. Dus dat zijn de drie voorbeelden. 1) Schoolcarrière, 2) uitgaansleven, 3) deelnemen aan het publieke debat met een uitgesproken mening. Er zijn meer voorbeelden te noemen, maar ik denk dat ik met deze drie voorbeelden wel heel erg

De reikwijdte van racisme heb laten?

De reikwijdte van racisme heb laten zien ja.

Je had het net over een steek in je ziel, klap in het gezicht. Daarmee gaf je dus een beetje je gevoelens bloot. Kun je daar nog een beetje over uitweiden of wordt dat te persoonlijk?

Ja, we doen veel van ‘oh ja, het is echt een probleem, ook jonge Marokkanen in steden moeten kunnen uitgaan’. Er wordt altijd een beetje lichtzinnig over gedaan. Het is niet alleen maar bij het uitgaan, het is ook werk en noem maar op. Maar laten we ons beperken tot uitgaan. Als je een jong iemand weet dat die niet naar binnen mag, maar als je bijvoorbeeld ook leest van ‘ja, we zijn bang, en het is niet eens een kwestie van dat ze vervelend zijn, ze bang voor een witte vlucht. Er is een bepaalde gouden regel, als je meer dan 10 procent donkere mensen in een club hebt, dat dan veel blanken weg blijven. Dat doen ondernemers, zelf ondernemers zelf met een kleurtje van Marokkaanse of Turkse afkomst kennen deze en zetten Turken of Marokkanen bij de deur om hun eigen soortgenoten buiten de deur te houden. En dan zeg je van ‘ja, sorry ik mag niet meer van de baas meer mensen’. En de baas zegt dan weer ‘sorry, maar als ik dat doe kan ik mijn zaak dicht gaan gooien. Nederlanders geven meer uit, hebben meer te besteden, dan heb ik een probleem’. Dus je voelt je echt op dat moment een tweederangs burger. Het maakt mij dan ook echt boos. We kunne er dan wel heel lichtzinnig over doen ‘ah uitgaan is niet zo erg, dan zorgen ze maar dat ze goed gaan studeren’, of ‘ze moeten zich maar gaan gedragen’ of die rotte appels ofzo. Nee, het zit echt heel diep. Die jongere is er zich wel bewust van. Met solliciteren werkt hetzelfde mechanisme. Je kan er niet echt de vinger onder leggen, maar je weet dat het zo is. Gelukkig zijn er inmiddels ook al onderzoeken die hebben bewezen er mensen worden gediscrimineerd. We zijn al zover dat we het niet meer geloven dat het zo is zodat het gewoon bewezen moeten worden dat mensen gediscrimineerd worden. Er is pas een recente studie gedaan, een academische studie een maand geleden, over mensen met Arabisch talige achternamen veel minder kans krijgen, dat was dus ook de

statistiek die ik net gaf van 5 tot 6 keer minder kans krijgen om uitgenodigd te worden. En toch lijken wij dit met zijn allen te accepteren. Maar je ziet het ook bij allochtonen die zich inzetten voor allochtonen dat ze zeggen 'nou ze moeten beter hun best doen, ze moeten Nederlands praten'. Ze nemen de argumenten over van de dominante meerderheid. 'Ze moeten meer hun best doen, ze moeten niet zeuren, want kijk maar naar Aboutaleb, kijk maar naar die, kijk maar naar dat'. Dat is het legitimeren van de situatie zeggen van, hoe heet het, de Innocents, 'jij bent zelf verantwoordelijke voor je geluk'. Dat is ook natuurlijk wel deels zo, maar niet iedereen heeft de capaciteiten, intellectuele capaciteiten, de wilskracht, het geduld om er iets van te maken. Je kunt er echt iets van maken, maar soms is die kans er niet. Soms ben je ook gewoon niet slim, ben je gewoon gemiddeld of onder gemiddeld. Is dat dan een carte blanche om iemand dan gewoon af te serveren? Want wij hebben het vaak over integratie, dat irriteert mij echt mateloos. Dat wil ik nog wel even gezegd hebben. Wie is geïntegreerd? Ja, als iemand goed op school is, een goede baan heeft, en goed Nederlands spreekt. Maar als iemand, dezelfde persoon, in de gevangenis terecht komt, dan is die in één keer niet meer geïntegreerd? Of als iemand bijvoorbeeld een goede baan heeft maar niet goed Nederlands spreekt, denk bijvoorbeeld aan de Chinezen. Zij zijn dan wel goed geïntegreerd? Dat is heel subjectief element, maar het gaat hier gewoon om Nederlanders. Je moet niet zeggen tegen Nederlanders, je bent goed geïntegreerd of niet goed geïntegreerd. Ze zijn al onderdeel van de samenleving. Mensen die hier zijn geboren, die met een met een onvervalst Amsterdams accent of Utrechts accent meedraaien. Zelfs als zij in de bak komen, zelfs als zij hun school niet hebben afgemaakt, dan zijn zij gewoon onderdeel van deze samenleving. Dus je moet niet een arbitraire scheidslijn gaan implementeren en zeggen 'geïntegreerd, niet geïntegreerd'. Want is dan Klaas, die zijn school ook niet heeft afgemaakt, die in de bak is terecht gekomen en een uitkering ontvang op dat moment, is hij dan ook niet eens meer geïntegreerd?

Dus je noemde school, baan, taal. Dan zijn dus de kwalificaties van integratie?

De taal, en of iemand een diploma heeft en of iemand economisch onafhankelijk is. En of die een justitieel document heeft, dus een strafblad ja of nee. Dan zijn eigenlijk de elementen die men vaak impliciet of expliciet communiceert als men het over integratie heeft. Maar de taal, men gaat mij echt niet wijs maken dat de tweede, derde generatie de taal niet goed spreekt. Die spreken het echt wel goed hoor. Echt waar. Wat je wel veel hebt met jongeren natuurlijk is dat ze meer lokaal dialect beter spreken en niet meer goed kunnen spellen volgens het Groene Boekje, maar, ik bedoel, er zijn ook veel blanke Nederlanders die dat niet goed kunnen.

Ja, ik ben daar een voorbeeld van. Ik krijg ook heel vaak te horen dat ik Amsterdams praat.

Ja, nou ja, laten we daar gewoon niet heel moeilijk over doen.

Maargoed, ze noemen ook vaak als we het integratie hebben de Nederlandse normen en waarden. Dus dan hebben we het weer over vrijheid van meningsuiting en dat soort zaken. Het Verlichtingsideaal.

We moeten ook niet, dat zijn universele concepten, vrijheid van meningsuiting. Nederland behoort tot één van de landen in de wereld waar het heel goed, of in ieder geval het meest optimaal wordt geïmplementeerd. Er zijn heel veel kritiek punten, daar gaf ik net het voorbeeld van een uitspraak in de cartoonrel affaire, waarin wij veroordeeld werden maar de andere cartoons niet veroordeeld werden. Maar we kunnen in ieder geval wel vast stellen dat in Nederland de vrijheid van meningsuiting veel meer geldt dan in een land als bijvoorbeeld Saoedi-Arabië of Marokko. Maar dat maakt niet de vrijheid van meningsuiting iets specifiek Nederlands. Dus als het gaat om het omarmen van concepten zoals de vrijheid van meningsuiting, democratie en dergelijke. Ook Nederlanders, als er een mening hun onwelgevallig is, of een politieke uiting of een politieke organisatie hun onwelgevallig is dan schiet die blanke Nederlander, die altijd beweert heeft dat die

concepten behoren tot de Nederlandse normen en waarden in een bepaalde reflex en dan zal hij er zich tegen verzetten. En dat hebben natuurlijk ook heel veel moslims. Op het moment bijvoorbeeld dat moslims zich verzetten tegen het electorale succes van de PVV is dat niet omdat ze antidemocratisch zijn maar is dat wel zo vanwege dat die mening hun onwelgevallig is.

Tot slot denk ik. Ik vind het altijd wel interessant hoe andere er over denken. Over bijvoorbeeld de zwarte pieten discussie die vanuit de Surinaamse gemeenschap wordt gevoerd en dus ook aanloopt tegen de blanke cultuur die zegt van 'ja, jullie moeten niet zeiken, het is gewoon een feestje, het is leuk voor de kinderen, dus ga maar weg met je'.

Standaard in de Sinterklaas periode dan post ik een aantal artikelen daar over. Ik vind Sinterklaas, met de Zwarte Piet er bij. Ik vind dat een erfenis van een racistische houding naar de wereld toe. Ik bedoel, waarom zijn er op Schiphol geen Zwarte Pieten? Omdat het gewoon niet uit te leggen is aan het internationaal publiek die daar komt van wat een Zwarte Piet is. En daar maak ik mij soms ook boos over, dan zeg ik tegen een Marokkaan die Sinterklaas viert met zijn kinderen, waarom doe je dat, want je beledigt echt ook gewoon andere Nederlanders. Als bijvoorbeeld Nederlanders vervelend doen over moslims dan neem jij het ook andere minderheden kwalijk van 'ja, wacht eens even, waarom accepteer je dat eigenlijk?' Ik vind dat een heel vervelend fenomeen, zeker voor jonge donkere kinderen, ik heb met hele jonge donkere kinderen in de klas gezeten, met Surinaamse kinderen. Het was gewoon een hele rotperiode voor hun. Surinaamse kindertjes die dan Zwarte Piet werd genoemd. Zwarte Piet is een beetje een achterlijk, gek, figuur, die een beetje gek doet en een beetje dom, weet je wel. Het is ook een slaafje van Sinterklaas, dat is toch die wijze man van 'breng dat en doet dit'. Het is geen democratisch gelijkwaardig concept Sinterklaas B.V. Je hebt echt Sinterklaas aan de top en allemaal Zwarte Pieten die letterlijk de zak dragen. Het is ook het uitvergrooten, ik bedoel, Zwarte Piet ziet er uit zoals racistisch Amerika graag de negers portretteerden in die tijd.

Ja, wat vind je dan van de Nederlandse reactie daarop?

Ja, het is niet in staat om gewoon die discussie aan te gaan. Dat vind ik heel erg kwalijk. Gelijk over 'zeurpieten, die moeten niet zeiken, waarom doen ze zo moeilijk, het is een eeuwenoud concept' en bladibladibla. Maar ja, zo je maar hoe moeilijk het is. Sinterklaas is een voorbeeld van hoe moeilijk het is om racisme te bestrijden. Het beste wat er zou kunnen gaan gebeuren is dat er een programma op televisie de moeite neemt om zwarte kindertjes, de dagen vooraangaand Sinterklaas te volgen en tijdens het Sinterklaasfeest om die op beeld te zetten. En dan moeten de ouders dat natuurlijk wel willen want het is vrij kwetsbaar om je kinderen op tv te zetten daarmee. En dan zullen mensen veel beter begrijpen wat dat betekent, wat dan is het niet alleen maar een theoretisch abstracte discussie van is Sinterklaas racisme ja of nee.

Bedankt voor het gesprek, maar misschien nog even een algemeen concluderend. Ik hoor dus aan de ene kant dat je daadwerkelijk last heb gehad van racisme vroeger en misschien nu nog wel steeds. En je hebt het dus ook over institutioneel racisme eigenlijk van hoe diep ingebed dat eigenlijk is. Aan de andere kant vindt je het ook weer heel relax samenleven.

Kijk dat relaxe ging natuurlijk over hoe wij hier in zijn algemeen met elkaar omgaan. Ik bedoel, het racisme in Nederland is niet het racisme van de jaren 50 en 40 in Amerika. Het is ook niet vergelijkbaar met de jaren 30 met de joden in Europa. Dus het is racisme, maar op het moment dat je zegt racisme heb je natuurlijk ook verschillende gradaties. Over het algemeen, als je met de Nederlander aan het praten bent, zeker als die jou kent, dan zie je dat het ijs gebroken wordt. Dat degene misschien bepaalde ideeën had over de Marokkaanse gemeenschap in Nederland. En dan toch bereid is om met jou te discussiëren daarover. Dat zijn dezelfde mensen die ook misschien weer

reageren op Telegraaf artikelen met bepaalde kwalificaties richting moslims. Maar er is wel degelijk sprake van racisme. We kunnen relaxter met elkaar omgaan, laat ik het zo zeggen.

Maar heb je er nu steeds last van in het dagelijks leven? Dat je raar aangekeken wordt? Op werk misschien?

Nee, op werk zeker niet. Ik werk toch wel bij misschien wel de meest vrijzinnige omroep van Nederland. Dus ik heb dat probleem op mijn werk absoluut niet. Daar ben ik ze ook wel dankbaar voor. Alhoewel er soms wel bepaalde opmerkingen worden gemaakt waarbij ik meestal het gevoel heb van 'ja, dat is echt gewoon heel onschuldig bedoeld, maar soms ook denk van 'hee wacht eens even, ze hebben misschien toch een verwrongen wereldbeeld'. Maar dat is meestal dan een twijfelgeval waar ik meestal dan niet op inga. Ik ben vrij assertief ingesteld maar ik ben ook iemand die heel erg niet stel dat prototype van racist wil gaan plakken op iemand. In het dagelijks leven, of daar nog steeds last van heb. Als jong iemand vaker last van. Ik heb een nu last van, ja als ik weer zou uitgaan denk ik dat ik weer last zou krijgen.

Heb je een schild ontwikkeld zoals Hans Teeuwen dat zei?

Je ontwikkelt zeker een schild ja

Hoort dat bij een democratie met de vrijheid van meningsuiting?

Ik ben arroganter geworden. In mijn AEL periode heb ik een bepaalde arrogante houding ontwikkeld. Als een soort van schild. Ik ben eigenlijk helemaal niet arrogant, althans zo stond ik, zo sta ik helemaal niet bekend bij familie en kennissen. Maar ik heb wel een bepaalde

'Laat maar lullen' houding?

Ja, een beetje. Ik wil echt proberen er bewust boven te gaan staan. Ik wil beter begrijpen dat wat Voltaire heeft gezegd, ik wil beter begrijpen wat er in de grondwet staat dan al die ander die er over aan het lullen zijn. Daar wil ik ze eigenlijk op gaan verslaan zodat ik mij arrogant kan houden en een schild kan gaan ontwikkelen.

Ja, maar ja, alsnog denk ik niet dat vrijheid van meningsuiting een legitimatie kan zijn van blut racisme.

Nee, nee, absoluut niet, absoluut niet.

Zo zie ik dat tenminste. Dat gebeurt wel vaak, in het kader van vrijheid van meningsuiting worden heel veel dingen gezegd.

We moeten ook even vanuit de kant van heel veel Nederlanders kijken, van Nederlanders die heel lang in achterstandswijken hebben gewoond en die wijk helemaal veranderd hebben zien worden. Het is ook wel begrijpelijk. Heel veel Nederlanders hebben er niet voor gekozen dat er allemaal Turken en Marokkanen hier zijn gekomen. Dat gebeurde nou eenmaal. De grote multinationals hadden werknemers nodig en die werden gehaald, en uiteindelijk moest het ook nog eens zo zijn dat ze hun familie moesten halen, dat was een logisch gevolg van wettelijke regelingen. En heel veel mensen hebben hun wijken zien veranderen. Dat er in één keer mensen in djellaba's rondlopen. Die zien in één keer moskeeën. Die zien enge beelden van moslims die elkaar de keel afsnijden. Niet eens van christenen maar van elkaar omdat tot een stroming behoren. En dat kan allerlei angstgevoelens met zich meebrengen. Dus we moeten ook niet doen als moslim minderheid in Europa, want racisme is ook een menselijke uitingsvorm. Wij kunnen ook gewoon racisten zijn. Minderheden kunnen ook

heel racistisch zijn. Dus het komt ergens van. Het is niet een blinde haat tegen de moslim, het is ook vaak een angst tegen de moslim. Maar wel met racistische consequenties.

Ik zie op dat ding dat we al anderhalf uur aan het praten zijn. Dus ik denk wel dat we een beetje moeten afronden. Anders wordt het ook heel lang transcriberen.

Ja precies,

Maar ik wilde toch als allerallerlaatste je uiteraard hartelijk bedanken en vragen wat je er van vond. Of je nog dingen hebt toe te voegen.

Nee, ik vond het goed, uiteindelijk zal moeten blijken uit jouw onderzoek wat je er van gaat bakken, om het maar even populair te zeggen. Ja, ik hoop toch dat je onderzoek veel gelezen zal worden en tot iets positiefs zal gaan leiden. En verder wens ik je heel veel succes, nee ik heb eigenlijk niet zo veel te voegen. In elk geval niet inhoudelijk. Ik denk dat ik in anderhalf uur wel mijn zegje gedaan kunnen hebben.

Ik heb niets gemist, geen vragen vergeten?

Nee, heel goed, heel goed.

Dank je wel

Ja, jij ook bedankt.

Roemer van Oordt

Op welke manier probeert u de discussie rondom MC samenleving te beïnvloeden? Op welke manier bent u de discussie aangaan?

Nou, in hoofdlijnen op twee manieren. De één is door dat ik redacteur ben van het weblog Republiek Allochtonië. Waarin alles wat er gebeurt in de multiculturele samenleving, om het voor het gemak maar even zo uit te drukken, aan bod komt. Of dat nou gaat over welke gemeenschap dan ook. Of het gaat om hun religie, hun cultuur, hun achtergrond, gender en ras en whatever. Daarbij proberen we zowel zelf de redacteuren zelf artikelen te schrijven die de discussie te antmeren als dat we anderen laten schrijven waarvan we denken dat die de discussie ook op welke manier dan ook beïnvloeden. Zonder dat we daarbij altijd onze eigen standpunt laten verkondigen. Ik vind het juist belangrijk dat daar die discussie plaats vind, dus we geven ook wel eens de ruimte aan mensen waar wij het volstrekt mee oneens zijn om die discussie verder vorm te geven. En daarnaast plaatsen we op dat weblog ook allerlei nieuwsberichten die gaan over de multiculturele samenleving. Dus die niet zo opiniërend zijn maar gewoon meer feitelijk. En aan de andere kant ondersteun ik, werk ik samen met een heel breed scala aan organisaties van etnische minderheden. Met name van Marokkanen en Turken die in die discussie over de multiculturele samenleving een bepaalde rol spelen. Dan wel naar hun achterban gericht maar soms ook heel direct naar de Nederlandse samenleving. Dus dat zijn, zeg maar, de twee hoofd poten.

Waar ben je nu mee bezig, specifiek?

Nou, los van de Republiek Allochtonië werk ik aan twee, nee 3 wat grotere projecten. Het ene is gericht op de hele discussie rondom de zogenaamde moskee internaten waarbij ik voor de overheid als een soort intermediair dien om te kijken van in hoeverre de hele ja, het pedagogische beleid, en alles wat die internaten doen, wat in een kwaad daglicht is te komen staan vanwege een onderzoek in het NRC Handelsblad.

NRC Handelsblad?

Ja, 10 november 2012 is er een enorme discussie ontstaan over die zogenoemde moskee internaten. Dat is trouwens niet hun term, ook niet mijn term, dat zijn gewoon educatie centra voor Turkse jongeren. Nou ja, er kwamen dus een heleboel dingen aan het licht die niet zouden kloppen. Nou, ik bedoel, los van dat er allemaal, zoals wel vaker, desinformatie in dat onderzoek zat die niet klopte, allemaal vooronderstellingen en ga zo maar verder, was er daarnaast vooral een éénrichtingsverkeer waarbij de positieve dingen van die mensen helemaal niet aan de orde kwamen. Maar goed, los daarvan, er kwam gewoon een hele vraag over het toezicht en de toetsing van dat soort instituten die privaat gefinancierd worden dus waar de overheid officieel ook helemaal geen zeggenschap over heeft. En wat je daarmee kan doen. Nou, ik ben dus niet bezig als intermediair om te proberen om die partijen wat dichterbij elkaar te krijgen en waar we mee bezig zijn is een landelijk kwaliteitskader te formeren waaraan die, allemaal op vrijwillige basis, omdat het gewoon privaat gefinancierde instellingen zijn, waaraan die instellingen dan zouden kunnen en moeten voldoen. Nou, dat is een ontzettend leuk traject waarin je inderdaad precies vooral ziet in hoeverre instituties van moslims hun plek kunnen krijgen in de Nederlandse samenleving zonder dat je direct pijn doet aan hun identiteit, aan de identiteitsvraag van die instellingen. Het gaat dan heel vaak van in hoeverre is de Nederlandse manier van institutionalisering toepasbaar op organisaties van andere culturele danwel religieuze achtergrond hebbende. Nou, dat is een ontzettend interessant vraagstuk. Dan kom je met allerlei botsingen op dat terrein terecht en moet je dat weer glad strijken. Nou, dat is dus één. Een andere grote poot waar ik mee bezig ben is de hele discussie rondom discriminatie en islamofobie. Dus ik ga nu ook in een traject voor de gemeente Amsterdam, in en met verschillende moskeeën in Amsterdam, zo dat organisaties gaan melden dat er sprake is van islamofobie. En of dat nou in de

directe vorm is van bedreiging van personen of scheldkanonnades tegen de hoofddoek of daadwerkelijk fysieke bedreiging tegen moskeeën of bekladding of vernieling of wat dan ook. Maar dat er in ieder geval van wordt gemaakt omdat er gewoon een enorm meldingsangst is. Nou ja, angst, ik weet niet of angst goed is, maar in ieder geval, te weinig gemeld wordt. En wat volgens mij verschillende redenen heeft, onder andere omdat er gewoon in de praktijk nooit wat mee gedaan werd of dat er gewoon absoluut geen vertrouwen is in die Nederlandse instituties, of dat nou terecht is of niet. De politie en ga zo maar verder. Of dat ze bang zijn voor de daders, dat die bij een melding terugkomen, of nou goed, allerlei aspecten die spelen. Slechte beheersing van de taal, het kunnen allerlei dingen zijn. Maar in ieder geval, de gemeente vind het belangrijk dat het beter duidelijk wordt van in hoeverre islamofobie echt een probleem is in Amsterdam. Want ik denk dat het een groot probleem is in Amsterdam, niet alleen in Amsterdam maar in heel Nederland. Maar dat dat ook door die melding wat zichtbaarder wordt. Dus dat je ook op beleid kan gaan richten. Als je niet weet waar het over gaat kan je er ook niets aan doen. Dus het moet eerst gemeld worden, en dat geldt in zijn algemeen van discriminatie natuurlijk. Daarom is zo'n meldpunt discriminatie heel belangrijk om gewoon dat er gemeld wordt en dat hoeven niet natuurlijk alleen moslims te zijn, maar het kan ook op huidskleur, hè, precies jouw onderwerp, het kan op allerlei terreinen zijn. Dan is het essentieel dat het ook gemeld wordt. En dan kan je zeggen van 'ja maar ze doen er niets aan'. Maar als je het niet meldt, kan je er ook niets aan doen. Simpel. Dat als tweede. En als derde, ja dat is dan wat minder soft, als dat soft mag heten wat ik nu genoemd heb. Maar wat harder is dat ik met zeventvoudige kickbox wereldkampioen [naam] probleemjongeren van de straat probeer te houden. En dat is een veel harder thema en veel, maar dat zitten natuurlijk ook allerlei zaken in die heel erg raken aan deze issues. Discriminatie op de arbeidsmarkt, geen stageplaats kunnen krijgen, op school gepest worden om je achtergrond en ga zo maar verder. Dus dat, die jongens daar, los van dat ze verder ook ontzettende schoffies zijn af en toe en dat ze ook behoorlijk aangepakt moeten worden, maar er zit natuurlijk altijd een kern in van de issues die jij aansnijdt in jouw scriptie die daarmee te maken hebben. En dat het toch een, nou ja, ik wil het niet geïnstitutionaliseerde discriminatie noemen, maar ja, dat het toch wel een, ja, dat je spreken over dat Marokkaanse jongeren over het algemeen al ergens met een achterstand binnen komen. Omdat ze Marokkaan zijn. Of moslim zijn. Nou, goed daar kan je het nog heel lang over hebben. Dat vroeger misschien nog meer Marokkaan en nu misschien meer moslim. Nou whatever, het is ook hoe ze zich zelf zien, ze zien zich zelf trouwens, al zijn ze zelf nagenoeg atheïst of weten ze niets over de islam, noemen ze zich zelf nog eerst moslim. Dus wat dat betreft, en dan pas Marokkaan. Maar in ieder geval, al die dingen die daar mee te maken hebben die komen zij natuurlijk ook tegen, en opvallend veel, misschien heeft Halleh het er indirect ook nog over gehad, steeds meer meiden. En die daar mee in problemen komen. Hè, er is zo'n beeld van 'het gaat alleen maar over Marokkaanse jongens, of Turkse jongens, maar het gaat ook steeds meer om meiden. Die verschillen in schoolprestaties tussen Marokkaanse jongens en meiden wordt steeds kleiner. Verborgene meiden noemen ze dan ook hè. Meiden die echt buiten de boot vallen. Die proberen wij dus ook bij 'Boks het voor elkaar' binnen boord te krijgen. Door een combinatie van het sporten, kickboxen en aan de ander kant een heel groot educatief traject waarbij ze huiswerkbegeleiding krijgen, coaching, mentoring, trainingen, alles. Dat is het verhaal ongeveer. Ja, en allerlei nog kleine dingen en natuurlijk Republiek Allochtonie.

Nou, dat lijkt mij helder. Kun je misschien nog voorbeelden noemen uit het verleden? Uit een iets verder verleden wat je gedaan hebt?

Tuurlijk. Waar zal ik eens beginnen, vooral in Nederland neem ik aan. Ik heb mij natuurlijk in eerste instantie veel meer, en dat is ook iets dat wel heel erg meespeelt in die hele discussie rondom de multiculturele samenleving, veel beziggehouden met het Palestina-Israël conflict. En daarbij gewoon de hele beeldvorming over het Palestijns-Israëlsch conflict proberen bij te stellen in de Nederlandse media en de algemene meningsvorming. Wat geen makkelijke opgave was. Het is nu iets eenvoudiger dan toen ik er mee bezig was. Dat was eind jaren tachtig begin jaren negentig. Toen was dat echt een hels karwei. Maar goed, ik noem dat omdat ik denk dat dat nu juist in deze tijd, steeds

maar weer relevant blijkt te worden, want heel veel onbehagen van met name moslim migranten tegen Nederland in het algemeen en de beeldvorming in Nederland en het Nederlandse beleid heeft daar mee te maken. Ik bedoel, het hele Midden-Oosten problematiek speelt wel degelijk bij veel moslim migranten, dus ook bij Marokkanen, een belangrijke rol. Waarom ze hier toch een afstand voelen tot wat er in Nederland gebeurt en beslist wordt en ga zo maar verder. Ik denk toch dat dat heel relevant is. Ik heb mij intensief bezig gehouden om te komen tot een opleiding voor imams in Nederland. Om jongeren die hier geboren en getogen worden om die bij hun belangrijkste, of althans, een belangrijke indicator voor een identiteitsvorming, namelijk de islam, de religie van hun ouders en van zich zelf, uit zich zelf, om daar, nou je merkt gewoon aan veel jongeren dat ze behoefte hadden om daar in Nederland ook iets mee te doen. Maar ja, taalproblemen en ga zo maar verder, imams die geen moer weten van de Nederlandse situatie en context en gaat zo maar verder hebben we geprobeerd om daar, ja van allerlei kanten ben ik daar betrokken bij geweest, om te komen tot een imam opleiding in Nederland. Dat is nog steeds niet gelukt, maar er zijn wel vormen in Diemen, en tussenvormen. Ik denk nog steeds dat het essentieel onderdeel is. Dat er nog steeds heel veel werk ingestoken moet worden. En ja, ik ben natuurlijk bezig geweest met allerlei grote projecten die gericht zijn op het voorkomen van radicalisering onder moslimjongeren. Ik heb jarenlang projecten gedraaid in Amsterdam Oost en elders, om met ouders, met jongeren, met moskee bestuurders, met scholen, met welzijnsinstellingen de kennis en het herkennen van vormen van radicalisering zichtbaar te maken. En om ouders instrumenten te geven om daar iets mee te kunnen doen, of om ieder geval te herkennen en een plek te geven. En daarnaast voornamelijk gericht op jongeren, om jongeren een podium te geven te praten over, nou ja, dan kom je weer heel erg op het terrein, waar we het nu over hebben. De brede voedingsbodem die in principe kan leiden tot radicalisering in het geloof. Ik bedoel, het kunnen allerlei dingen als gevolg hebben, maar thema als identiteitsvorming, discriminatie op de arbeidsmarkt, waar we het net over hadden, de hoofddoeken en de acceptatie overal en nergens. De sociaaleconomische achterstanden. De hele handel kan effect hebben op je geaccepteerd voelen in de Nederlandse samenleving. Met je rug naar de Nederlandse samenleving gaan staan als dat op alle vlakken misgaat. Buitengesloten voelen en ga zo maar verder. Het is absoluut niet 1 op 1 dat dat leidt tot radicalisering, het kan natuurlijk ook leiden tot loverboy worden, crimineel worden of terug willen naar Turkije of Marokko. Maar bij bepaalde jongeren en dat zijn ja, het geloof is na 2001 toch voor heel veel jongeren belangrijker geworden. Als identiteitspijler. Maar goed, daar heb je het vast met Halleh ook over gehad en met anderen. Hè, die overgang dat het heel erg op het moslim zijn is gericht veel minder op je etniciteit maar veel meer op je religie. Dat heeft er ook toe geleid dat bij sommige dat dus ook juist een makkelijker pijler is om je te identificeren omdat het je afzet tegen die Nederlandse samenleving. 'Ik ben moslim, jij niet'. En dat dat een hele sterke 'anders zijn' is, dan iets vaags als Marokkaanse cultuur 'ja, couscous wat is dat?' Ik bedoel religie is natuurlijk heel duidelijk een pijler en daar kan je zo mee verschillen van anderen, dan ja 'je cultuur'. Dat is toch iets vrij vaags. Dat is niet tastbaar genoeg. Het was met name dat we al die jongeren in al die projecten een podium hebben gegeven, binnen moskeeën, buiten moskeeën, in scholen, in jongerencentra, om te praten, om te leren discussiëren over hun identiteitsvorming. Nou, dat is heel leuk onderwerp geweest.

Dat is helder inderdaad. We moeten even door naar de volgende vraag. In hoeverre denkt je dat vanuit jouw achtergrond en kennis van zaken invloed en /of inspraak heeft op de discussie de MC samenleving?

Pfoeh, dat is een moeilijke vraag. Het is natuurlijk altijd, tja.

Het is natuurlijk moeilijk meetbaar, dat begrijp ik.

Ja, het is moeilijk meetbaar. Kijk ik denk, je kan er aantal dingen over zeggen. 1) Ik denk dat, als we het eerst even makkelijk hebben over Republiek Alloctonië, dat dat gewoon invloed heeft. Dat staat buiten kijf wat mij betreft. Ik bedoel, dat heeft gewoon invloed op meningsvorming. Als je ziet wie

Republiek Allochtonië lezen en wie daar een abonnement op de nieuwsbrief hebben. Dat is voor 90% zijn dat journalisten, politici, beleidsmakers en ambtenaren. Dus dat zijn mensen die op dit thema hun kennis voor een groot deel, nou ja dat weet ik niet, maar sommige wel voor een deel, sommige misschien nauwelijks, maar in ieder geval ze lezen het. De invloed dus, dat podium dat beïnvloed zeker. Hoeveel en weet ik veel wat, dat kan ik niet inschatten, maar ik weet zeker dat dat effect heeft. Het andere werk, nou ja, dat ligt heel erg sterk aan de resultaten die je er mee boekt en dat is inderdaad waar wat je zegt. Ik bedoel dat hele werkveld waar wij inzitten is natuurlijk in die zin soft dat het soms weinig direct resultaten kan aantonen als je het evalueert. Trouwens, dat werk dat ik met Nourdin (Boks het voor elkaar) doe, zeker niet. Dat leidt direct tot mensen die weer aan het werk gaan, die weer een stageplek krijgen, dus in dat verband wordt het veel, dat is niet wat je vraagt, maar dat is wel heel direct meetbaar. Maar op de discussie over dit soort thema's denk ik dat we, nou het ondersteunen en samenwerken met belangenorganisaties die door die samenwerking en ondersteuning sterker zijn geworden denk ik, weet ik zeker, en ook projectmatig meer hebben kunnen doen en dus meer invloed kunnen hebben uitoefenen op die hele discussie, dat weet ik ook wel zeker dat dat aanwezig is geweest. Dus dat zij, door die samenwerking, dan wel ondersteuning, of advisering of wat dan ook, maar ik gebruik liever het woord samenwerking, omdat het ook vaak samenwerking is. Adviseren vind ik altijd zo van bovenaf klinken. Ook al noem je dat officieel wel zo maar het is meer van altijd wat mij betreft samenwerking. Je maakt gebruik van elkaars sterke punten en expertise. Ik denk dat dat zeker, ja hoe je het wilt noemen, zoals ik dat dan zie, een positief effect op die discussie heeft gehad.

Kun je misschien iets meer vertellen over de achtergrond van die journalisten en wetenschappers.

Heel breed, het journalisten van, zover ik heb kunnen zien, zeer diverse, zelfs GeenStijl. Van GeenStijl tot het NRC en van het Ministerie van Binnenlandse Zaken tot een ambtenaar in Geuzenveld. Dus heel breed palet van mensen die, het zijn echt mensen die wel met dit onderwerp over het algemeen mee bezig zijn of daar indirect mee bezig zijn. Dus mensen die zitten op integratie en minderheden en ga zo maar verder.

Die een iets genuanceerder beeld proberen te krijgen van de problematiek.

Ja. Daar kan je natuurlijk van mening over verschillen of Republiek Allochtonië genuanceerd bericht, maar ja, in iedergeval laat ik het zo zeggen. Republiek Allochtonië is een podium waarin verschillende meningen naar voren komen en ook gewoon gereageerd wordt op elkaar. Ik bedoel, sommige mensen vinden het gewoon 'konten likken' van Marokkanen en anderen vinden het misschien weer juist te weinig pro-Marokkaans. Of pro, weet ik veel wat. Of van 'oh, sinds wanneer plaatsen jullie stukken van die en die'. Daar hebben wij weinig boodschap aan. We plaatsen gewoon, waarvan wij denken, dat dat een bijdrage levert aan die discussie en nogmaals daar hoeft je het niet mee eens te zijn. En het moet niet een aanval worden, wij monitoren dat wij wel. Dus het moet geen gelul worden, dan plaatsen wij het niet. Maar ja, in die zin, ik denk dat het wel een podium is waar gewoon die discussie op een manier die niet dagelijks in de krant staat gevoerd wordt en dus wel een meerwaarde heeft voor journalisten en wetenschappers. Martijn de Koning leest het bijvoorbeeld elke dag. Maar ambtenaren en politici om het te lezen.

Halleh Ghorashi had het over een weerbarstige realiteit. Dus zij voelde veel weerstand.

Ja, dat is ook zo.

Ben je het daarmee eens dan inderdaad? Of ervaar jij dat anders?

Als je het hebt over, kijk dat zijn twee dingen hè. Multiculturele samenleving en specifiek moslims. Ik denk dat dat nog wel twee verschillende issues zijn. Ja, die beeldvorming over moslims is natuurlijk

zo weerbarstig, daar kan je eind op inschieten, maar dat is dweilen met de kraan open bijna. En zeker, het wordt er ook niet minder op.

Als zelfs de Trouw mee gaat doen.

Ja, en ook, los van de media, als je dan ook kijkt wat er dan zoals gebezigd wordt in zo'n commissie, vaste Kamercommissie intergratie 'nou ja, je broekt zakt er gewoon van af'. Het is werkelijk schandalig. Ik bedoel, en dat mag je ook zo citeren, als ik mensen die daar dan het woord over moeten voeren in drie minuten de sharia driehoek zie verbinden met de geldstromen uit weet ik veel waar en moskee internaten en Marokkaanse jochies op straat. Het is werkelijk, het is te erg voor woorden. En die mensen mogen gewoon, namen de Nederlandse stemmer, mogen die het woord voeren in zo'n commissie. Het is echt van de zotte. Er is zo'n gebrek aan kennis, zo'n gebrek aan achtergrond en gebrek aan weet ik veel wat, bij de politie, en dan heb ik het nog geeneens over de PVV want wat dat die op dat gebied er naast zitten mag je aannemen, maar ook andere partijen die er een zootje van maken. En bovendien speelt er ook nog een keertje zo iets bij belangenverstremgeling bij sommige mensen die dan om welke reden dan ook niet zo veel met de islam hebben, die op het gebied van multiculti juist heel erg progressief zijn maar op het gebied van de islam nou juist weer niet. Omdat ze seculier Turks zijn of seculier Marokkaans zijn en dan nog heftiger reageren tegen alle initiatieven van moslims dan de gemiddelde PVV'er bij wijze van spreken. Maar, zeker op dat terrein is het heel weerbarstig ja.

Maar toch, gelukkig ook een andere kant die wel probeert mee te doen.

Ja

OK, even door naar de volgende vraag. Vraag 2. Wat vindt u van de huidige discussie rondom minderheden in het publieke debat? En dan heb ik het NIET perse over de uitspraken van Geert Wilders, maar over programma's als Pauw en Witteman, DWDD Knevel en de Brink en 'mainstream' politici zoals Lodewijk Asscher, of Rutte. Gewoon partijen uit het middensegment. En de vervolg vraag is eventueel. In hoeverre worden de belangen van minderheden voldoende behartigd in het debat zoals in de media wordt weergegeven.

Ik denk dat over het algemeen, als pre-ambule op mijn antwoord, dat je wel kunt zeggen dat de media er slecht in slagen om, en dan geef ik geen oordeel over de media mee, nou ja, misschien ook indirect wel, maar dat het de media het op de één of andere manier niet lukt om interessante mensen uit die wereld om de tafel te krijgen. En dat het heel vaak dezelfde zijn, dat ze heel vaak terugvallen op dezelfde figuren. En dat er volgens mij een veel bredere laag van mensen die interessant is om te interviewen zou zijn, dan zij steeds weer voor de camera of voor de microfoon hebben. Maar dat heeft mede te maken met het feit met wat ze willen horen. Kijk, goed nieuws is bijna nooit nieuws. Dus het moet altijd over de ellende gaan. Dat vind ik al dramatisch, geef ik ook een keer aan die uitzendingen dat er wel dingen goed gaan als we het hebben over de multiculturele samenleving om het maar even zo te noemen, of die nou failliet is of niet. Je snapt wat ik bedoel. Maar over de positieve dingen die gebeuren en niet weer 'Ibn Galdoen, meuhuehue'. Die school is de afgelopen drie jaar in de prestaties gigantisch gestegen en het enige waar het nu over gaat is dat er 27 examens zijn, het is natuurlijk drama, het is niet goed, daar gaat het niet om, maar daarvoor hoorde je niemand dat die prestaties zo omhoog zijn gegaan. Maar goed, los daarvan, dat komt natuurlijk omdat ze die examens daar allemaal jatten. Goed, dat is twee. Die twee dingen, en dan ten derde. Ja, je noemt drie programma's. ik ken ze alledrie natuurlijk wel, ik kijk ze de laatste tijd heel weinig televisie dus er kan er niet heel erg goed over oordelen, maar vind vooral Pauw en wat minder Witteman, vind ik altijd vooringenomen. Een ontzettend belerend vervelend mannetje. Ik heb altijd zo iets van, dan gaat iemand interviewen, dan gaat al weer zitten van zo nou, tenzij het een vrouw is met een flinke boezem, dan is die geïnteresseerd, en anders dan staat er toch boven. Die

Knevel en de Brink zijn christen fundamentalisten, dus die hebben altijd al een probleem met de islam, die gaan nooit serieus in op dit soort thema's, dus dat kan je vergeten. Ja en veruit de beste natuurlijk wat dat betreft is onze grote vriend Matthijs. Ja, ik vind wel dat ie altijd, kijk je kan veel over hem zeggen. Het is een vlotte snelle jongen, maar hij geeft wel altijd iedereen de ruimte om te zeggen wat die wil zeggen. En dat vind ik het beste voorbeeld dat ook wel eens goed nieuws, nieuws is. Hij varieert het meer en geeft aan iedereen de ruimte die daar gewoon komt, en die geeft ie ook serieus ruimte aan. Terwijl die andere al veel meer zitten te sturen in een bepaalde richting. Wat dat betreft vind ik Matthijs van Nieuwkerk een veel betere journalist omdat ie gewoon echt geïnteresseerd is, tenminste zo ziet dat er uit wat mensen te zeggen en ook het voorwerk, zijn redactie is schijnbaar veel beter. Dat ze ook al veel meer weten wat de achtergronden zijn en waar het over gaat en dat ie ook veel beter die vragen kan stellen. Witteman zelf doet het wel beter, daar zit ook wel wat meer achter, kortom die is over het algemeen betuttelend en bevoegend en vooringenomen vind ik. Dus niet allemaal, steeds minder, en ja, wat was de vervolgvraag ook al weer?

Ja, in hoeverre worden de belangen van minderheden in dat soort programma's voldoende behartigd.

Nou, dus niet.

Dus de meningen en ideeën worden niet serieus genomen?

Nee te weinig, veel te weinig. En opklimmend van Matthijs van Nieuwkerk richting Witteman, dan Pauw en dan die twee andere.

Ja, ondanks dat Knevel en de Brink dus eigenlijk ook representanten zijn minderheden, in dit geval de christelijke minderheid.

Ja, maar ik vind dat ze over, als het dan weer specifiek over de islam gaat, gaan ze ook weer heel snel, ik bedoel, ik vind die uitzending die zij hebben geproduceerd over die Jihad gangers naar Syrië, werkelijk stuitend gewoon.

Die heb ik even gemist.

Er was nog een vraag die je had gesteld of niet?

Ja, mainstream politiek.

Exact. Dat is juist heel belangrijk. Ja, Wilders heeft de naam en andere die gaan daar vrolijk in mee. De goeie daargelaten. Ik denk vooral dat VVD altijd een handje heeft gehad van om zich niet rechts te willen laten inhalen om ook harde taal over integratie en minderheden en de multiculturele samenleving, om dat heel duidelijke te laten horen. Vooral toen Wilders nog bij hun in het kabinet zat. Dat is natuurlijk wel ietsjes afgenomen nu. Maar ik vind het vooral de Partij voor de Arbeid werkelijk alle kanten op stuitert. De manier waarop Asscher praat over allerlei zaken zoals participatiecontracten en weet ik veel wat, ja dat is puur

En nadruk leggen op taal.

Ja, exact. In mijn optiek is dat gewoon puur om de stemmen weg te halen bij de PVV en de populistische van de SP. Dus al die mensen uit de achterstandswijken waar ineens iedereen moslim is geworden, nou ja ineens, de afgelopen 20 jaar, kijk hier naar al die wijken, Geuzenveld, om die mensen gewoon weer achter hun karretje te spannen. En het is inhoudelijk zwak, bijna niet te

verdedigen, het zijn luchtballonnen vaak, dingen die niet realiseerbaar zijn of uitvoerbaar zijn. 'We gaan wetgeving doen!' Ja, dat kan geen eens, het komt geen eens door de Eerste Kamer, ik bedoel, het zijn een hoop harde taal. Dus ja, zeker de mainstream, de PvdA, is daar ver in opgeschoven. En ik denk ook als je het hebt over, specifiek dan even, omdat dat dan weer mijn onderwerp is, het moslims 'small deel', het is niet eens zo'n 'small deel', maar onder de minderheden, dat ook de SP, met name door de inbreng van mevrouw Karubulut op dit thema, ja behoorlijk onder vuur ligt omdat zij alles wat met de islam te maken heeft gewoon heel erg vanuit haar politieke visie en achtergrond probeert zo veel mogelijk naar de zijkant te schuiven. Dus dat wordt er daar ook niet beter op.

Ik geloof dat zij één van de eerste was die het met Trouw artikel eens was over de Sharia driehoek in Den Haag. Dat vond ik ook wel frappant.

Ja, ja, dat heeft puur met haar te maken, kijk ze is wel, ik bedoel, ten dele is ze heel consequent, alhoewel, nee, nou ja, ze is wel consequent in het feit dat ze zegt van, zij is dus echt vanaf het begin af aan altijd iemand geweest die zegt 'alles wat lijkt op segregatie wil ik niet. We moeten gemengde scholen hebben, gemengde wijken, gemengde dit hebben, gemengde dat hebben'. Maar het punt bij haar is, en zo goed bij andere is, op een gegeven moment gaat het zich veel te veel toespitsen op moslim of niet moslim. Terwijl ik zeg 'jouw Alevitische vriendjes, en Koerdische vriendjes die links zijn en seculier zijn zitten ook allemaal met elkaar rake te drinken'. En alsof zij lekker met mij lekker boterhammen gaan eten met hagelslag naast de C1000. Wat is op een gegeven moment segregatie? Is de islam geen segregatie? Of is het niet samenleven van groepen segregatie? Nou, dat laatste, los van of ik het er nou mee eens ben of niet, vind ik veel verdedigbaarder. Ik bedoel, dat hier in de straat, ik zeg maar wat, ik zeg niet dat het zo is, deze buurt van oudsher wit is en dat daar nog 50 meter of nou, 500 meter daar heen, helemaal Marokkaan is. En dat kan je willen of niet, maar het is een feit.

Volgens Halleh Ghorashi was de grootste gesegregerde groep in Nederland, de autochtone Nederlander. Ben je het daar mee eens?

Nou ja, dat gaat mij heel ver. Als ik nu een kantine binnenloop bij een gemiddeld ROC dan zie ik de Marokkanen met de Marokkanen, de Turken met de Turken, de Surinamers met de Surinamers en de Nederlanders met de Nederlanders. De autochtone Nederlanders met de Nederlanders, dus het heeft ook niets meer met religie te maken of wat dan ook, maar vooral met etniciteit te maken. Dat is mijn conclusie dan. Ik bedoel, als het alleen maar om de islam gaat zitten die dames van Milli Guruz met hoofddoek op ook met die Marokkanen te ouwehoeren. Dat doen ze ook niet, die zitten ook apart. Dus het is vooral etnisch. En Karubulut zit ook lekker met haar vriendinnetjes lekker rake te drinken in al gezellige links georiënteerde Turkse restaurantjes in Amsterdam. Maar goed, ik vind het verder een heel aardig mens hoor die Sadet.

Wat betekent vrijheid van meningsuiting eigenlijk voor jou?

Oef, ja, nou ja, een hoop, maar in ieder geval dat je, veel dus, het is heel belangrijk vrijheid van meningsuiting. Dat betekent dat je heel ver mag gaan in het zeggen wat je vindt en voelt en denkt en ga zo maar verder. Maar in mijn optiek mag dat nooit dusdanig kwetsend en respectloos zijn richting de ander, dat je daarmee de andere nou ja, kwetst en negatief, dusdanig negatief weg zet, dat dat kwetsend en respectloos is. En ja, waar precies die grens ligt is natuurlijk heel ontzettend ingewikkeld. En de vrijheid van meningsuiting heeft ook zijn grenzen in bepaalde rechten en plichten die wij hier in Nederland verder hebben. Het is niet alleen vrijheid van meningsuiting, maar je hebt ook het recht op vrijheid van godsdienst. Er zit natuurlijk altijd een punt in waarin je botst met andere vrijheden en rechten. En dat is natuurlijk altijd lastig van wat weegt het zwaarst en hoe ga je daar het beste mee om. Maar ik vind dingen als respect voor elkaar houden en niet over die grenzen heen gaan, ja dat vind ik wel, voor mijzelf, vind ik dat altijd een belangrijk punt. En waar die grens

dan precies legt, ja dat ligt aan het geval, dat kan ik pas zeggen als ik een voorbeeld hoor en dan ik zeggen van 'dit vind ik wel over de grens en dat niet'.

Ja, wat vond je dan van de cartoons die de afgelopen jaren in de media terecht kwamen? Over Mohammed?

Ja, ik vind dat gewoon, te kwetsend. Ik vind dat een vorm van vrijheid van meningsuiting waar ik niet blij mee ben, laat ik het zo zeggen.

Maar het mag wel?

Tuurlijk mag het, het is schijnbaar niet, der is ook een zaak tegen ingediend, en in hoeverre dat blijft staan, dat vind ik dan verder een zaak van de rechter, maar ik vind het zelf onnodig kwetsend. Wat bereik je er mee? Wat heb je er aan om een cartoon van Mohammed te maken en hem allemaal dingen te laten zeggen. Wat is de meerwaarde?

Dus vrijheid van meningsuiting zou een doel moeten hebben?

Ja, vind ik wel ja, het is geen recht op zich ofzo. En, wat ik zeg, er zitten dus allerlei grenzen aan, natuurlijk wel vastgelegd, maar waar je steeds op stuit is dat het dan altijd een discussie wordt over van 'ja wat prevaleert hier, wat is hier belangrijker in dit geval'? En daar hebben we dan een rechtsstaat voor. Dus dat zal wel elke keer bij de rechter terecht komen om te zeggen wat prevaleert hier en waarom. Ja, en daar kan ik wel een mening over hebben, maar daar kan ik geen uitspraken over doen.

Wat vind je dan van de westerse invulling van de vrijheid van meningsuiting?

Ja, het is zo nu en dan wel een hellend vlak. De hele discussie ging op een gegeven moment over van 'je kan artikel 1 weggooien, want we hebben de vrijheid van meningsuiting'.

Dat zei Pim Fortuyn toch?

Ja, exact, dat klopt. Pim Fortuyn ja. Daar ben ik het dus niet mee eens. Dus ik vind wel dat die vrijheid van meningsuiting zo ver wordt opgerekt en zo, het wordt een soort van scheiding van kerk en staat bijna hè. Scheiding van kerk en staat is gewoon een beginsel hè. Het is staat ver onder wetgeving. In Nederland wordt het bijna gezien als een soort belangrijkste artikel wat we ooit verzonnen hebben als het gaat om religie. Terwijl het, het staat onder de vrijheid van godsdienst. Ik bedoel, het is geen wet. Het is een beginsel. Dus net zoals die vrijheid van meningsuiting, het wordt werkelijk een soort het belangrijkste artikel in ons wetboek van de vrije westerse samenlevingen. En dat vind ik een ontwikkeling waarvan ik denk 'nou ja, ik ben hartstikke voor vrijheid van meningsuiting, daar gaat het niet om, maar nogmaals, het kan een grens overgaan die denk ik heel schadelijk is voor de samenleving. De multiculturele samenleving waarin we nou eenmaal leven. Andere zeggen juist failliet, maar we leven er wel in.

Denk je dat er sprake is van een dubbele standaard? Als je kijken bijvoorbeeld naar de cartoons van de AEL.

Ja ja, ik snap het. Ik denk dat er inderdaad, tot op een bepaalde hoogte sprake is van een dubbele standaard ja. Ik denk dat, ja wat steeds wordt aangegeven van, stel je voor dat er hier zou hebben gestaan dat en dat en dat, dan, nou ja, ik denk dat het zo is. Zeker als het gaat over de joodse, ik bedoel dat is nou eenmaal een feit, dat heeft te maken met ons verleden en met onze vuile handen in oorlog en alles. Het heeft een achtergrond. Dat snap ik wel maar. Daar mee hoef je nog niet te

ontkennen dat het wel zo is. Zelfs joden zelf ontkennen dat niet. Als je met de liberale joodse gemeenschap praat en je zegt dan van 'stel je voor dat het hier had gestaan over jullie' dan was het van 'ja, dat is inderdaad' en dat zij ook meer invloed hebben en dat zij die ook gebruiken, dat weten zij zelf ook wel. Dat is geen complottheorie denken van 'de joden beheersen de wereld', dat ga ik niet beweren maar het is wel zo dat zij, tuurlijk liggen hun rechten op bepaalde dingen ook onder vuur als het hebt over ritueel slachten, daar zijn ze juist opgetrokken met moslims. Het zijn ook allerlei dingen die met hun religieuze component van hun identiteit te maken hebben die heel erg onder vuur liggen. Maar als gemeenschap ansich, hè, omdat zij natuurlijk op een andere manier veel westerser georiënteerd zijn en al lang dat, zoals Bolkesteijn dat altijd noemde, het Verlichtingsproces hebben doorgemaakt in hun religie, alhoewel je daar zelfs wel vraagtekens kan bij zetten, als je die orthodoxe Sjaken daar zo ziet hannessen. Maar die religie, en die culturele en religieuze identiteit zit in een hele andere ontwikkelingsfase dan die van moslims. Dat is gewoon zo. Maar goed, nogmaals, op bepaalde gebieden trekken zij met elkaar op, maar op andere gebieden hebben zij duidelijk voorsprong. En, vanwege de vuile handen van Nederland in WOII, ook een, bijna, als ze iets zeggen dan is iedereen van 'oh my goodness, het gaat om joden'. Het dan om de zogenaamde term antisemitisme die volstrekt fout is, maar dan gebruikt wordt.

De oorspronkelijke term van antisemitisme is toch anti-joods en anti-moslim?

Tuurlijk, want semieten zijn zowel Arabieren als joden.

Hoe tolerant is de samenleving eigenlijk? Welk begrip vind je beter van toepassing om samen te leven? En hoe zou je de Nederlandse samenleving eigenlijk moeten of willen duiden?

Hoe tolerant is Nederland?

Ik zal het even expliceren. Ik denk dat tolerantie niet het juiste begrip is samen te kunnen leven terwijl er altijd wel prat op gaan van hoe tolerant Nederlanders zijn. Er is ook een Postbus 51 filmpje een paar maanden geleden gemaakt dat we weer met zijn allen tolerant zouden moeten worden want dan zou alles goed komen. Dus ik ben op zoek naar een woord om het begrip tolerantie te vervangen.

Nee, ik snap het. Het woord tolerant lijkt me, ik bedoel je ziet het ook altijd met respect, tolerantie en respectvol en dat soort termen. Het is simpel. Als je naar de dagelijkse realiteit kijkt is het woord tolerant voor een gros van, nou voor heel veel Nederlanders, dus voor ons met zijn allen, niet toepasbaar. Tolerantie is ver te zoeken. Kijk, wij wonen hier nog in een grote stad dus wij hebben in die zin recht van spreken. Wij komen hier, en ook nog maar beperkt soms, wij komen hier nog redelijk in aanraking met andere mensen en culturen. Ja, maar als je in een gemiddeld dorp in Nederland gaat kijken daar wordt dan misschien een verdwaalde Surinamer maar ze hebben wel allemaal zo'n bek over wat die Turken en Marokkanen weet ik wat al niet doen. Volstrekt niet tolerant. Dus waar hebben wij het over? Die tolerantie die er zogenaamd zou bestaan, nou ik zie hem niet en daarom zeg ik, de steden waar ik het nog het meest zie is in de grote steden waar ze daadwerkelijk met die mensen te maken hebben. Dus het beruchte 'onbekend maakt onbemind' dat geldt hier als geen ander. Niet dat nou 'bekend ineens bemind' maakt, want dat is zeker ook niet zo. Maar ik denk wel dat je pas over dit soort termen kan praten in gemeenschappen of in gemeenten of op plekken waar er ook daadwerkelijk sprake is van een mengeling van die culturen. En dat is in het gros van Nederland niet, dus het gros van Nederland is volstrekt niet tolerant. En er zijn plekken in Nederland waar een deel van de bevolking probeert op een goeie manier met elkaar samen te leven. Met respect voor elkaar, met respect voor elkaars achtergrond en identiteit misschien ook zelfs wel hun religie. En dat proces ligt heel erg onder vuur. En komt omdat er gewoon een enorme negatieve beeldvorming is, en dan kom ik weer, met name over de islam is. En ja, zeker in de grote steden in Nederland, meest toegenomen aantal, of het nou vluchtelingen, asielzoekers dan wel migranten van

de latere generatie zijn, dat zijn heel veel moslims. Zo is het nou eenmaal. Die beeldvorming over de islam heeft daar een enorm negatief effect op. En wat dat betreft is het respect, als ik met vrienden van mij praat, die heel erg progressief georiënteerd zijn die geloven in een aantal kernwaarden en de samenleving die voor mij belangrijk zijn. Ik zou mijzelf wel als progressief willen duiden. Ja, een aantal van hen hebben ook een beeld over de islam, door gewoon een gebrek aan, niet alleen aan kennis, maar ook aan interactie met mensen die moslim zijn of wat dan ook. Dat is werkelijk stuitend. Het is ook niet altijd een verwijt dat je zegt 'ja wat een idioten ze zijn niet tolerant'. Snap je? Ik bedoel dat is ook hoe dingen gaan. En dat heeft te maken met dat mensen volstrekt langs elkaar heen leven. En wat je daar van vindt is ook weer een tweede, maar om dan te praten over dingen als samenleven en respectvol en tolerant naar de ander en weet ik veel wat, ja, dat heeft meer met algemene dingen te maken als 'sta op voor een oude dame als je in de bus stapt ofzo'. Of ze nou jood is of moslims, of christen of hindoe, of zwart of wit of rood of transseksueel of maakt mij geen moer uit. Maar dat noem ik een soort huftegerigheid die veel voorkomt binnen bepaalde jochies en zeker, het zijn vaak Marokkanen, maar omdat nou weer 'ja zie je wel het zijn moslims'! Fuck off! Dat heeft er niets mee te maken! Die jongens worden gewoon slecht opgevoed, dat heeft niets met de islam te maken. Die hangen op straat, die hebben thuis problemen of die ouders zijn werkloos. Het is gewoon sociaaleconomische achterstand voor een heel belangrijk deel. Als je in Noord in die achterstandswijken komt zijn dat toch allemaal witte lui, asociale achterstadsgezinnen, die allemaal zo dik en obesitas van hier tot gunter en die zitten alleen maar AA'tjes te drinken, waarvan mag Joost weten. Dus dat heeft vooral met sociaaleconomische achterstanden te maken die huftegerigheid, wat mij betreft.

Ik wilde nog even terug naar dat woordje tolerantie zelf. Want dat heb ik bijvoorbeeld aan de Meiden van Halal bijvoorbeeld gevraagd. Wat vinden jullie van dat woord en toen moesten zij er gelijk heel erg om lachen. Van 'wat nou tolerantie, wie ben jij om mij te tolereren en het is ook gewoon mijn land'.

Ja, natuurlijk, vanuit hun perspectief, ja ik ben natuurlijk geen moslim of migrant, maar vanuit hun perspectief begrijp ik dat volledig. Hoezo tolereren? Waar hebben we het nog over? Of het woord integratie. Wie integreert in wat? Ik bedoel van de jeugd in bepaalde buurten is 90% allochtoon, om weer die verschrikkelijke term te gebruiken. Dus waar heb je het nog over? Er zijn buurten in Amsterdam waar zogenaamde autochtone jongeren onwaarschijnlijk in de minderheid zijn. Wie tolereert nog wie en waarom? Waar gaat het over? Wat is de Nederlandse cultuur? Vertel het maar? Niemand kan het zeggen.

Het schijnt een eigenschap van de Nederlandse cultuur is tolerantie. Ik wilde dus eigenlijk op zoek gaan naar een andere term om samen te leven in plaats van elkaar te tolereren. Een voorbeeld is genoemd, compassie, saamhorigheid of engagement.

Compassie vind ik alweer te christelijk of religieus.

Of solidariteit?

Solidariteit is veel te jaren zeventig. Wat had je nog meer? Compassie?

Saamhorigheid

Dat klinkt ook wel een beetje uit de bijbel. Ja, dat heb je snel hè, bij dat soort woorden.

Laat ik dan het iets makkelijker maken. Wat zou jij doen als jij de Postbus 51 filmpje was, maker was en je zou het woord tolerantie moeten vervangen voor iets.

Ja, nee, dat weet ik niet zo snel. Ik zal er even over nadenken. Want respect vind ik ook zo makkelijk 'JA RESPECT!!!' Daar wordt je ook zo ziek van [haha].

OK, dan komen we daar later nog even op terug. Je hebt het al even genoemd. De Verlichting. Hoe verlicht is de Nederlandse samenleving eigenlijk?

Pfff, Jezus, nou ja, als je het bekijkt. De oorspronkelijke idee van die termen hè, want als je het ideologisch en politiek en qua ideologie achter zit best wel verlicht, daar gaat het niet om, maar ik denk meer dat het gaat om het idee van het zogenaamde verlicht zijn van ons afzetten tegen het niet verlicht zijn van de ander. Dat irriteert mij. Hè van 'wij zijn Verlicht, maar de moslims moeten dat hele proces nog doormaken'. Dat vind ik gewoon stuitend en ik vind het ook met name hè, dat afzetten van onze Verlichte christelijk-joodse traditie, dat wordt er ook nog gelijk bijgehaald, nou ik vind dat het bij het jodendom nog heel veel op af te dingen valt, tegen het achterlijke niet ontwikkelde niet verlichte islamitische. Dus dat stoort mij heel erg. Dat is het meer, tuurlijk zijn wij verlicht. Klaar. Volgens de oorspronkelijke idee van de term.

Dan moet je mij even helpen. Het oorspronkelijke idee in mijn gedachten is dat het gaat om de vrijheid van meningsuiting, scheiding van kerk en staat en rationeel denken. Is dat zo? Denken wij heel rationeel? Over bijvoorbeeld multiculti zaken?

Nou ja, de Nederlandse samenleving. Rationeel, ja precies, dat aspect is inderdaad voor een discussie vatbaar. Die ratio gaat er natuurlijk nog wel een end van af. Dat ben ik met je eens. Dus in die zin, het rationeel nadenken over ontwikkeling in de samenleving, daar valt nog wel behoorlijk wat op af te dingen ja. Dat ben ik met je eens. Dat is toch wel heel veel gebaseerd op vooroordelen, gebrek aan kennis en informatie. Zeker ja, dat waar. Dus in die zin zijn we niet verlicht ja, dat klopt.

Ja en wat vind je dan de scheiding tussen kerk en staat? Zoals dat in Nederland wordt ingevuld? Dus dat religie achter de voordeur moet en dat alles uit het publieke domein moet of uit de wet wordt geschrapt. En dan heb ik het met name over D66 die beschuldigd wordt van christenpesten. Is dat dan verlicht? Als we dan inderdaad op die manier de vrijheid van anderen ontnemen?

Ja, nou, dat is natuurlijk een heel hellend vlak en daar zitten natuurlijk een heel grijs deel tussen. Allereerst, wees er dan in iedergeval consequent in. Dat is het eerste wat ik wil zeggen. De scheiding van kerk en staat betekent dat er in alle opzichten een scheiding tussen kerk en staat moet zijn. Dus dat je je niet moet bemoeien met inhoudelijk praktijken die door religies in hun eigen domein worden gebezigd. Je moet je niet bemoeien met de invulling van een imam opleiding, niet bemoeien met welke imams er wel zouden mogen komen in Nederland en welke niet. Dat gebeurt continue, ook door D66. Dus ze zitten met hun nek te lullen. Dat klopt gewoon niet, dat is meten met twee maten. Dat gebeurt met die scheiding van kerk en staat consequent en continue. Dus wat dat betreft is dat hele beginsel voor mij al volstreekte idioterie. Ja, ik bedoel van, los dat ik het wel mee eens ben. Maar doe het dan structureel. Ik denk wel dat je gewoon moet, als je echt hebt over religieuze invulling van, of nee de religieuze aspecten van bijvoorbeeld van een moskee organisatie. Hè, dus de religieuze taken die daar moeten worden uitgevoerd, dat is puur een zaak van de gemeenschap zelf. Dus het aanstellen van imams en ga zo maar verder, de preken die daar worden gegeven. Tenzij het in tegenspraak komt met de wet of rechtspraak of het overtreden van de openbare orde of wat dan ook. Of haatzaaien, nou dat kun je allemaal meten, prima. De AIVD zit overal, ze weten het allemaal. Ze weten het allemaal, ze weten precies wat er allemaal gezegd wordt, weten ze. Dus dat is gewoon onzin dat dat niet geweten zou worden. Maar als je het hebt over, en dat is een ander verhaal, dat wordt een heel grijs veld wanneer je maatschappelijk initiatieven vanuit een religieus perspectief niet wil faciliteren of ondersteunen omdat dat iets met religie te maken zou hebben. En dat is het hellende vlak. Want waarom van een marxistische ideologische bepaald iets en niet vanuit een islamitisch ideologisch bepaald iets. Het gaat om het maatschappelijke doel, en waarom dan wel het

Leger des Heils financieren? Dat gebeurt. En dan maak je mij niet wijs dat die mensen van het Leger des Heils ineens hun christelijke identiteit achterlaten als ze daklozen helpen. Tuurlijk worden daar zieltjes gewonnen, bij wijze van spreken. Dus dat kan wel en als moslims zoiets doen dan kan het niet want het is islam of het is religie. Dat is mijn punt gewoon. Kijk en dat D66 heel consequent ook eigenlijk tegen de vrijheid van onderwijs is in die zin bijzonder onderwijs ook eigenlijk niet willen. Hè, dus al het bijzondere er uit willen halen, dus heel vaak christenen maar daar ook niet altijd even consequent in zijn. Kijk, als je het tot in de puntjes consequent gaat uitvoeren, als je daar structureel mee aan de slag gaat, dan, ja, aan de ene kant ben je dan in ieder geval geloofwaardig wat mij betreft en aan de andere kant kan je inderdaad op bepaalde punten zeggen 'ja waarom is christelijk onderwijs niet subsidiabel en openbaar onderwijs wel'? Als je het hebt over dit soort algemene dingen. Want wat is er nog christelijk aan het christelijk onderwijs hè? Dat kun je je natuurlijk ook nog af gaan vragen, want er wordt gewoon alles gedaan wat er ook op een openbare school gedaan wordt. Zeker in Amsterdam, ik ken al die scholen, al die katholieke scholen en daar wordt er niet eens meer gebeden.

Sommige zeggen dat ook atheïsme een geloof is.

Daarom.

Wat is dan überhaupt het verschil tussen openbaar en bijzonder onderwijs?

Exact. En bovendien en dat vind ik veel belangrijker. Ik zou er voorstander van zijn dat gewoon op alle scholen levensbeschouwing wordt gedoceerd. Waarin je wel wat achtergrond informatie over religie, cultuur en weet ik veel wat krijgt. Tja, je kan dat wel niet willen, maar er zijn heel veel mensen in de wereld die geloven. En het is wel fijn als je beetje weet wat er die mensen hun hoofd speelt. En ik denk dat je daar mee al, dat zulke programma's, en ik kan mij niet voorstellen dat D66 daar tegen zou zijn, dat zulke programma's een bijdrage zouden kunnen leveren aan het meer respectvol en tolerant met elkaar omgaan. Omdat je dan ook wat meer achtergrond informatie over verschillende culturen en religies krijgt. Dus daar ben ik helemaal voor.

Wat mee over elkaar te weten komen.

Ja.

Ja, de Verlichting wordt eigenlijk gezien als de weg naar het goede leven, vaak in westerse samenlevingen. Vind jij dat dan ook?

Ik zeg niet ja en nee in één keer. Ik bedoel, de term Verlichting houdt natuurlijk heel veel in. Daar waar we het er net al over hadden. Je hebt allerlei aspecten daar binnen waar je meer of minder waarde aan kan hechten of die je belangrijker vindt dan anderen. Het rationeel, wat jij daar net zei, het rationeel kunnen duiden en denken en doen en laten vind ik een heel belangrijk aspect daar in. En als dat wat meer op de voorgrond zou kunnen komen in de Nederlandse samenleving, daar valt nog wel een behoorlijke inhaalslag te maken, laat ik het zo zeggen. Dat aspect zou ik heel graag wat meer zien uitgebouwd. En daar is nog wel een hoop werk aan de winkel. Dus de gemiddelde, ik denk dat de gemiddelde, nou ja, nee laat ik het niet zeggen. Dat is ook weer zo, maar goed. Bijvoorbeeld de gemiddelde PVV stemmer kan nog wel wat ratio gebruiken laat ik het zo zeggen, los van dat die PVV stemt.

Ja, nou ja, ik zie dat dus ook bij heel veel anderen. Sowieso bij heel veel andere partijen.

Ja, ja, ja. Dat ben ik met je eens, dat zei ik daar net ook al. Sommige mensen zijn gewoon echt dom en daar kan je niet zoveel aan doen, maar bij sommige mensen is het gewoon vooroordeel. Dan

wordt die ratio gewoon uitgeschakeld op de één of andere manier door een bepaald vastgesteld beeld wat zo overheersend is dat het gewoon niet meer voor andere ratio openstaat. Dat is heel gevaarlijk. En dat is zeker zo bij de beeldvorming over de islam. Los natuurlijk van dat een heleboel dingen niet goed gaan. Dat weet ik zelf ook wel.

Ik ben toe aan de laatste vraag. Wat zijn jouw ervaringen dan met racisme? En dan wil ik ook de termen van Essed erbij halen: alledaags racisme en Schinkel over alledaags culturisme, dus dat is de culturele variant van racisme. Wat zijn jouw bevindingen of ervaringen daar mee?

Nou, die zijn talrijk. Dat is één. Zeer talrijk.

Ondanks, en dat is even voor de opname, dat je zelf een witte atheïstische man bent.

Ja ja ja. Niet namens mijzelf, nou ja, dat zou natuurlijk ook nog kunnen dat ik gediscrimineerd wordt. En dat is ook gebeurd.

Dat kan ook absoluut. Daar mag je ook over vertellen, dat is misschien wel leuk.

Maar allereerst over de andere kant. Ik heb niet alleen ervaren, maar ook veel gehoord en gezien en meegemaakt, dus zowel indirect gehoord van andere, dus tweede of derde, als dat ik er bij was dus zowel in de praktijk als in debat en gesprekken of wat dan ook. Nou ja, discriminatie om de hoofddoek, discriminatie op het gebied van de achternaam, discriminatie op het gebied van geen stageplaats kunnen krijgen, op de arbeidsmarkt, discriminatie in de uitgaansleven, discriminatie [haha] wat wil je nog meer hebben? Op grond van je achternaam, letterlijk agressiviteit, dus nog een bepaalde vorm van discriminatie of racisme. Dus gewoon letterlijk agressief gedrag, geslagen worden, in elkaar geslagen worden, molotov cocktails in moskeeën, zelfs toen ik er een keer in zat. Ruiten ingooien, vernielingen, bekladdingen, alles. Een breed scala.

Wanneer was dat dan allemaal? De afgelopen jaren?

Nou de moskee was, dat die molotov cocktail naar binnen ging toen was ik, dat was niet in Amsterdam, dat was in Langedijk. In 2006 denk ik. Maar goed, onlangs is er nog in Enkhuizen een moskee in de fik gestoken. Ik bedoel, het gebeurt gewoon. Wanneer was dat, al die andere dingen. Ik denk dat je kan zeggen, heel globaal gezien, en dat is echt veel te fragmentarisch, hè, natuurlijk vanaf 2001. de verbale en daadwerkelijke negatieve beelden en agressie en ga zo maar verder tegen moslims in Nederland, heel algemeen gesteld enorm is toegenomen. En dat dat alleen maar in Amsterdam versterkt is door de moord op Theo van Gogh.

Baukje Prins noemde dat neorealisme. Dat alles mag benoemd worden.

Ja, precies. Ja klopt. En dan kom je inderdaad tot de vraag, in hoeverre was dat potentieel al aanwezig, dat idee en dat gevoel en dat segment. Of was het not done? Het moet nu allemaal benoemd worden. Wat schiet je er mee op. Nou goed, dat is weer een andere discussie. Hoe dan ook en dat heb ik ook in mijn werk ervaren. Ik werk natuurlijk al 10 jaar langer in dat werk, al sinds begin jaren 90 doe ik dit werk. En in die 10 jaar daarvoor was het toch echt anders dan. Het begon eigenlijk al. Tuurlijk had Bolkestijn begin jaren 90 dat soort uitspraken. Hè, het nieuwe gevaar komt van het groene gevaar en niet meer het rode gevaar. Willie klaasen NAVO, ook dat soort uitspraken. Je zag, en zeker al vanaf Ayatollah Khomeini, begin jaren 80 al. Maar dat echt zulke vormen ook begon aan te nemen dat het niet meer iets was wat meer van buiten kwam en globaal was en weinig tastbaar was kwam heel dichtbij door allereerst, ja door die twee vliegtuigen en daardoor als tegenreactie die negatieve beeldvorming dat die islam juist hier voor veel moslims belangrijker werd en dat er veel meer aandacht voor kwam. Veel meer meiden een hoofddoek gingen dragen en dat is echt een

proces geweest. Dat zie je gewoon gebeuren, dus dat die islam in die zin ook zichtbaarder wordt. Er komen ook meer moskeeën met minaretten. Ze weten nu hoe ze die dingen moeten aanvragen. Dus de hele manifestatie van de islam in de buiten ruimte of in het publieke domein die wordt gewoon zichtbaarder. En dat stuit nogal wat mensen tegen de borst. En dat heeft er toen ook toe geleid dat op dat gebied ik gewoon merk dat er veel meer daadwerkelijke harde vormen van discriminatie, sterker nog, agressiever en gewelddadiger incidenten plaats vinden tegen moslims de afgelopen 10 jaar dan daar voor. En dat is niet vrolijk makend.

En je eigen ervaring met discriminatie?

Ik ben wel eens als varken uitgemaakt in de moskee. Omdat ik ja, die mensen kenden mij niet. Er was zo'n negatief beeld en ja ik, er waren ook camera's. En ik ben in het verleden wel door Marokkanen dan, ja het ligt er ook aan in welke positie je zit hè. Dat zal nooit een gemiddelde Marokkaan zo maar op straat tegen mij zeggen maar het had allemaal met werkgerelateerde dingen te maken dus ik werkte toen nog voor het ACB, een kenniscentrum wat een instelling was die, het bestaat niet meer, die een steunfunctie was voor het minderhedenbeleid en de provincie Noord-Holland dus ook Amsterdam. En er was gewoon bij die organisatie van migranten het beeld van 'ja het ACB pikt ons geld in want eigenlijk zouden wij dat geld moeten krijgen wat zij nu krijgen, dus wij zouden dat prima zelf kunnen dus flikker op'. En er waren een paar notoire hardliners daar in die, ondanks dat ik in de ogen van de meesten van hen wel juist mijn tijd in hen stak en ook daadwerkelijk veel verricht heb verricht wat wel positief hopelijk uit heeft gepakt. Maar zij zagen mij toen als een of andere plunderaar van hun potentiële potje. Dus dan wordt je al gauw weggezet als homo of weet ik veel wat. Dat is vaak gebeurd. Maar ja dikke huid. En ook begrijpelijk hoor, tot op een bepaalde hoogte.

Ja, is een dikke huid noodzakelijk in een democratie? Waarin de vrijheid van meningsuiting regeert?

Ja, je moet tot op een bepaalde hoogte een dikke huid hebben met die grens die ik je al eerder aangaf. Het moet wel binnen de grenzen dat je respect voor elkaar houdt en dat je ook niet over grenzen en bepaalde waarden heen gaat. Sommige issues liggen gewoon gevoelig. En dan kan je zeggen 'waarom ligt dat gevoelig, voor mij ligt dat niet gevoelig'. Ja, dat zal dan wel niet, maar voor hen is dat wel gevoelig en ik vind gewoon dat jij als zogenaamde democraat in het leven staat en hier ook in een samenleving wilt wonen waar we ook respectvol en tolerant met elkaar willen omgaan of welk woord je daar voor ook wilt gebruiken. Dat je daar in ieder geval voor open moet staan en aandacht voor moet hebben. Ja, en die is er gewoon heel weinig. En dan is natuurlijk gelijk de vraag over en weer. Ja, de tenen van heel veel moslims zijn ontzettend lang, dat is waar en ook zij hebben grote vooroordelen over allerlei. Maar er zijn er ook een heleboel, gelukkig, moslims die daar heel anders over denken en die daar wel heel open in staan en verdraagzaam zijn. Van beide kanten zou het goed zijn als, ondanks dat ik vind het dat het heel erg eenzijdig is, maar dat heb je wel genoeg gehoord in dit interview, maar dat het ook van die moslimkant dat het belangrijk is dat die groep die daar veel meer open voor staat en openheid in geeft dat ie wat prominenter zichzelf manifesteert. En dat heeft te maken met een inhaalslag die nog moet plaats vinden.

Emancipatie?

Exact. Exact. Dat er echt nog, dat is het goede woord, dat is het goede woord, dat er een emancipatie-participatie slag moet plaats vinden. Dat ligt nog ver voor die integratievraag, los wat je van die integratie vind want nogmaals Slotervaart, wie integreert in wat, ik bedoel waar hebben we het nog over? En het woord? Ik ben er nog steeds niet uit.

Daar kunnen we het straks bij het eten nog even over hebben. We zijn sowieso door de tijd heen. Anders wordt het wel weer erg veel transcriberen. Wat vond je ervan? Ter afsluiting? Ben ik wat vergeten? Heb je nog dingen toe te voegen?

Nee, anders kom ik daar ook nog wel op, maar ik vond het helder.

Nou mooi.

OK. Moet je nog weten wie ik ben?

Wat zeg je?

Moet je nog mijn, ja je moet mij nog duiden.

Dat heb ik toch al gedaan bij het noteren van de basisgegevens?

Nee, nee, nee. Waarvoor ik werk, dat is toch wel relevant of niet?

Ja, nou vertel maar.

Nou ja, dat weet je. Ik heb een eigen projectbureau. Dat heet projectbureau Zasje. En ik werk voor Republiek Allochtonië. Dat is denk ik wel allebei nog relevant. Dat bedoel ik.

Prima. Bedankt!

Topic list expert interviews

Interview met: Halleh Ghorashi

Datum: 11 juni 2013

Begin –en eindtijd: 11:00 – 12:00 (netto 45 minuten)

Locatie: VU

A. INTRODUCTIE

1. Welkom en dankwoord
2. Introductie van mijzelf
3. Introductie scriptie
4. Doel van de interviews
  - hoofdvraag
  - witte privileges
  - discoursanalyse
  - ruimte in het publieke debat voor afwijkende meningen ten opzichte van de norm.
  - persoonlijke ervaringen
5. Vragen of het akkoord is dat het interview wordt opgenomen. **Ja, citaten wel laten controleren**
6. Vragen of het akkoord is dat geïnterviewde met naam en toenaam wordt genoemd in de scriptie of dat de naam gefingeerd moet worden. **Ja**

B. PROFIEL INTERVIEWEER

19. Geboortedatum (dag / maand / jaar)? ..30... / ..07... / .1962....
20. Geboorteland: .....Iran..... Indien niet in NL geboren, hoe lang in NL? .....sinds 1988.....
21. Geboorteland moeder: .....Iran..... en vader: ...Iran.....
Indien niet in NL geboren, hoe lang in NL? Moeder: ....niet..... Vader: .....niet.....
22. Hoogst afgeronde opleiding:
  - Basisonderwijs
  - Middelbaar Beroepsonderwijs (MBO)
  - BO
  - Hoger Beroepsonderwijs (HBO)
  - VMBO / MAVO
  - Wetenschappelijk Onderwijs (universiteit)
  - HAVO / VWO
  - Anders, namelijk: .....PhD.....
23. Wanneer afgerond? .....2001.....
24. Vrije tijdsbesteding / hobby's? .....Sport, zwemmen, uitgaan, pokeren
25. Geslacht / gender: V
26. Religie / levensbeschouwing: Geboren als moslim, nu niet gelovig
27. Gezinssituatie: Getrouwd, geen kinderen

Op welke manier probeert u de discussie rondom MC samenleving te beïnvloeden? Op welke manier bent u de discussie aangaan?

Kijk, ik ben als vluchteling naar Nederland gekomen, als asielzoeker. Als je positie hebt als buitenstaander, als je iemand bent die niet van de samenleving zelf komt, dan heb je altijd de mogelijkheid om te spiegelen. Ik weet niet of je het werk van Edward Said kent die zegt: 'als balling zit je tussen situaties, tussen verschillende structuren en dat geeft veel meer mogelijkheid om te reflecteren en de status quo niet als vanzelfsprekend te nemen. Dus ik heb de privileges niet om de status quo als vanzelfsprekend te nemen, dus daarom heb ik vanaf het begin dat ik hier was had ik zo'n reflectie op alles wat er gebeurt. Je gaat kijken waarom gebeuren dingen, dus ik had heel veel vragen. Daarom was tijdens mijn studie dat engagement met de samenleving steeds heel erg aanwezig. Al vanaf mijn master thesis was ik er heel erg mee bezig. Later met mijn PhD heb ik een vergelijking gemaakt tussen Nederland en Amerika en dat bracht nieuwe soorten van bronnen van reflectie: 'waarom doen we het in Nederland zo in termen van diversiteit en waarom gaat dat in

Amerika anders?' Van daaruit heb ik altijd geprobeerd om het reflectieve vermogen van de samenleving te vergroten dus door steeds een ander geluid te laten horen, dus door steeds te zeggen van jullie denken van het moet zo, maar het kan eigenlijk ook anders. Op een van de punten waar ik dus zelf altijd aan denk van waar heb ik zelf altijd consistent op gezet is dat er in Nederland wordt gedacht dat je integratie de taal moet spreken. Taal is de belangrijkste brug tot integratie, maar ik heb altijd gezegd dat we niet zo moeten focussen op taal want integratie behelst veel meer en is veel breder zoals de 'sense of belonging'. Wat doe je daar aan? Dat kun je met taal niet bereiken. Hoe meer je de taal spreekt, hoe minder je misschien thuis voelt als je een discussie van uitsluiting volgt. En ik gebruik altijd het voorbeeld van de tweede generatie, want die spreken de taal perfect, maar ze voelen zich niet thuis, dus dan ligt het niet aan de taal. Al het beleid is geconcentreerd rondom de taal. Door constant te herhalen dat taal niet genoeg is probeer ik een andere invalshoek in het debat te brengen. Soms lukt dat, maar voel ik dat de realiteit van het dominante denken in Nederland heel erg weerbarstig is.

Hoe doet u dat dan? Door workshops of door boeken te schrijven?

Voordat ik bijzonder hoogleraar werd in 2005 hield ik lezingen en werd ik uitgenodigd voor programma's, want die vergelijking die ik had gemaakt voor mijn PhD tussen Amerika en Nederland was best wel interessant voor heel veel mensen, alleen de resultaten vonden de mensen niet altijd even leuk. In Amerika ging het beter met migranten dan in Nederland en zij hadden zoiets van maar in Nederland doen we het toch heel goed? De resultaten waren choquerend en de mensen waren er niet helemaal blij mee.

Wie zijn die mensen waar u het over hebt?

Ja, dat zijn de mensen met wie ik discussies had in de zalen, die vonden dat Amerika een veel slechter land was dan Nederland. Ik voelde heel vaak reactieve respons op mij en de discussie. Later toen ik hoogleraar werd, vanwege mijn Maxima leerstoel, heb ik heel aandacht gekregen van de media en dat heeft geholpen mijn verhaal breder te verspreiden. Ik heb teksten geschreven in de kranten, ben in televisieprogramma's geweest, radioprogramma's en ben enorm veel gevraagd voor lezingen. Je zou eigenlijk kunnen zeggen dat ik de afgelopen jaren in alle uithoeken van Nederland ben geweest om lezingen te geven. Ik geef verder ook Masterclasses, op een ander niveau dan een vluchtige lezing, maar sessies met verdieping en literatuur en discussies rondom bepaalde teksten. Dus ja, ik heb eigenlijk van alle mogelijkheden gebruikt gemaakt om toch een soort van publieke invloed te hebben.

En waar bent u op dit moment mee bezig?

Op dit moment ben ik eigenlijk voornamelijk bezig om een beetje tot rust te komen van die publieke drukte van de afgelopen jaren om een nieuwe onderzoekslijn voor mezelf vorm te geven. Ik ben sinds afgelopen jaar gewoon hoogleraar geworden als gewoon hoogleraar is het engagement met de samenleving niet meer vanzelfsprekend, hetgeen wel hoort bij bijzonder hoogleraar zijn. Als gewoon hoogleraar moet je je voornamelijk op wetenschappelijke merites laten zien en op dat gebied heb ik wel wat gedaan, maar nu wil wat meer investeren mijn nieuwe onderzoekslijn. De focus in de volgende periode gaat heel erg op onderzoek en wetenschap liggen.

In hoeverre denkt u dat vanuit uw achtergrond en kennis van zaken invloed en /of inspraak heeft op de discussie omtrent de MC samenleving? Wat heeft u bereikt?

Ik denk dat ik wel een van de stemmen ben die serieus genomen wordt door collega's en ook de mensen die op zoek zijn naar andere antwoorden op de vragen waar we mee bezig zijn. Het is niet zo dat ik meteen heel veel invloed heb op mainstream, in de zin van dat de politiek happig is om samen te werken. Ik merk wel bijvoorbeeld dat ik lastig ben, dat als ik bijvoorbeeld aan tafel zit met een minister of met ambtenaren over emancipatie ga praten, toen wilden ze bijvoorbeeld niet praten over macht en machtsverschil, het belangrijkste thema. Nee daar willen we het niet over hebben zeiden ze dan. Met macht willen we niets doen, want dan vinden wij/ze een lastig thema. Dat ben ik klaar. Op dat moment heb ik zoiets van wat heb ik te zeggen als ambtenaren zeggen dat ze niets met macht willen? Dan merk dat als je benadering een kritisch sociologisch/ antropologische benadering is, dat het veel moeilijk aansluiting is te vinden met mensen die zich op dat moment in machtsposities vinden, want dan moeten ze heel goed in staat zijn om te reflecteren op hun eigen positie en dat is niet altijd makkelijk. Het is wel mogelijk om te kijken in de niches in de samenleving waar de behoefte is en daar heb ik dus, als ik terug kijk en kijk naar de hoeveelheid mailtjes die ik krijg voor lezingen of voor bijdrages, dat er een beweging gaande is en het is een beweging, 'slow movement', die niet wil mee gaan met de hectiek van politiek en mainstream, maar veel meer ruimte wil maken voor reflectie en wil kijken naar hoe wij in de toekomst, maar eerst terug kijken naar de geschiedenis en vanuit daar het nieuwe denken vorm geven. Dus daar zie wel wat gebeuren, het is een soort 'Anders beweging' dan de mainstream.

De niches zijn dan dus de lezingen of collega's die zelf ook ruimdenkend of hetzelfde denken?

Ja, maar ook de jongere generatie waar ik dus ook gehoor vindt en dat doet me heel goed. De jongere generatie vind mij bijdrage inspirerend. Ik ben een inspiratie voor vele jongeren die op zoek naar nieuwe antwoorden zijn. Uiteindelijk heb je niet meer nodig dan een inspiratiebron om zelf bepaalde wegen te bewandelen. Je hoeft geen recept te hebben voor verandering, maar inspiratie dat het ook anders kan en dat is mijn rol geweest denk ik de afgelopen periode. Dat is hoop ik voor deel gelukt. Je kan niet altijd alles bereiken, maar als dat gebeurt doet dat mij goed.

Wat vindt u van de huidige discussie rondom minderheden in het publieke debat? En dan heb ik het NIET perse over de uitspraken van Geert Wilders, maar over programma's als Pauw en Witteman, DWDD en 'mainstream' politiek.

Als je in het algemeen kijkt zijn dat de programma's die heel veel gekeken worden. Als je bijvoorbeeld kijkt naar P&W zie je dat ze vooral willen laten merken dat ze niet links zijn. Voor bij P&W zie je dat heel sterk, bij DWDD ligt het anders. Maar bij P&W heb ik het gevoel dat ze vanwege de invloed van Wilders, Wilders zelf is een ander verhaal, maar de invloed van hem, de anti-elitaire beweging naar voren heeft gebracht, dat heeft effect gehad dat de elite, of de intellectuelen van het land die zijn de hele tijd zichzelf aan het verdedigen. We durven niet meer te zeggen dat we anders denken en dat het fijn is dat we avant-garde mogen zijn voor anderen. In plaats daarvan willen alleen

maar iedereen tevreden houden. Je ziet een populistische inzet, ook bij die programma's, je ziet dat ze constant iets willen doen met rechts Nederland. Dat vindt ik heel beperkt. Bij de DWDD zie ik een ander probleem. Als ik P&W kijk wordt ik eigenlijk teleurgesteld. Wanneer het mogelijk zou zijn om kritische vragen te stellen doen ze het niet, en wanneer ik denk dat ze een beetje ruimte mogen geven aan hun gast (die niet in hun ideaal beeld past), dan zijn zij extra kritisch. De balans van journalistiek is zeer subjectief en daar is weinig reflectie op. Bij de DWDD zie ik een ander probleem en dat is meer de snelheid van het programma. Het is zo snel en daar citeer ik: (onbekend) 'snel gaan is snel vergeten', dat betekent dus hoe sneller je gaat hoe minder je ziet. Juist om aandacht te hebben voor diversiteit moet je meer kunnen zien en horen en de snelheid beperkt dat. Dat is mijn probleem met dat soort programma's, televisie gaat natuurlijk sowieso snel. Bij de BBC daarentegen zie je wel meer programma's waar met geduld over iets gesproken wordt en dat je discussies ook wat beter in balans kunt zien. Bij ons zie ik dat te weinig.

Een paar jaar geleden was er een discussie over het slavernijplakkaat op de Gouden Koets en dat werd toen ook vrij snel de kiem in gesmoord, naar mijn idee. Rutte zei toen : we gaan niet de geschiedenis van Nederland vervalsen door de Gouden Koets te vernielen. Ik vond dat een typisch verschijnsel van witte privileges en dat er geen ruimte is voor de stem van de zwarte medemens. Wat vindt u daarvan? Van zo'n uitspraak van Rutte?

Ja, dit is mij een beetje voorbijgegaan, maar een andere uitspraak dat ik heel vreemd vond is dat Nederland teruggegeven moet worden aan de Nederlanders. Dat is in dezelfde lijn als wat jij net zei dat Nederland alleen bestaat uit de geprivilegieerde groep en dat zijn dan witte Nederlanders met een christelijke achtergrond, maar niet te christelijk. De SGP hoort er niet helemaal bij maar meer dan de moslims. Daar zie je dus het idee dat Nederland van ons zou zijn en als wij de diversiteit erbij halen van de beleving van mensen die onderdeel zijn van dit land, en een andere beleving hebben gehad van die geschiedenis, dan verwaarlozen wij onze eigen geschiedenis. En dat is dus heel erg dat categorale denken van wie hoort er bij en uiteindelijk ga je die geschiedenis dus alleen vanuit jezelf bekijken. Je hebt dat privilege en het interessant om dat ook voort te zetten, want je zit in posities die bepalend zijn. Een mooie definitie van privilege of machtspositie is van John Acquer: 'the privilege of the privileged is not to know they're privileged'. [Over Rutte] Zijn privilege is uberhaupt die uitspraak te kunnen maken en nog een stap verder is dat hij het vanzelfsprekend neemt. Hij is niet iemand van slechte doelen. Rutte ken ik ook persoonlijk, niet heel erg persoonlijk, maar vanuit een stichting waar ik bij betrokken ben. Hij is echt iemand die gevoel heeft voor diversiteit. Die wil ook echt iets doen voor diversiteit, maar hij ziet die diversiteit niet als onderdeel van zichzelf. Vanuit een geprivilegieerde positie probeert hij iets terug te doen voor de anderen die het minder hebben. Dat is het probleem, dat je altijd anderen probeert te helpen terwijl diversiteit eigenlijk betekent dat je dat inclusief benaderd en onderdeel is van jouw geschiedenis en onderdeel is van wie je bent geworden als mens. Dat is het probleem.

In hoeverre worden dat de belangen van de minderheden (zowel religieus als etnisch) voldoende behartigd? Worden meningen en ideeën serieus genomen?

Kijk het punt is, één van de elementen van de geprivilegieerde groep is dat zij niet gepositioneerd zijn in die minderheidspositie. Daarom kunnen zij heel veel dingen als vanzelfsprekend nemen. Dat is niet omdat ze dat niet willen, maar soms kunnen ze het gewoon niet. Als je helemaal geen contact met mensen van een andere achtergrond, hoe moet je dan weten wat hun beleving is? Dus dat contact is één van de elementen. Wij zijn echt gesegregeerd. Als je kijkt naar wie het meest gesegregeerd is in Nederland, dat is de geprivilegieerde groep, die hebben helemaal geen contact met anderen. De autochtone Nederlanders zijn het meest met zichzelf bezig en zo maak je het onmogelijk om te weten te komen wat de andere beleven. Als we dan kijken wie de positie van de migranten zou moeten behartigen, dat zijn de migranten zelf maar wij kiezen ook altijd voor de extreme gevallen. Mensen die dus interessant zijn voor de media, mensen die zo extreem zijn waarvan je denkt van

'wou, is dat een representant van de groep? Je hebt dus eigenlijk geen ruimte voor genuanceerde communicatie rondom verschillen. Altijd worden er extreme vormen uitgelicht en dan maak je ook geen verbinding. Het beeld wordt ook bevestigd zoals bijvoorbeeld die Afghaanse jongen bij P&W die de Sharia gaat verdedigen met zo'n gewaad en dan denk ik, van jeetje, in hoeverre is hij representant van de meeste Afghaanse mensen die hier wonen, maar dat is het beeld dat gevestigd wordt van kijk, die zijn allemaal van de Sharia en radicaal. Zet daar dan een jongen tegenover van dezelfde groep zodat je een goede discussie kan hebben. De inhoud van de discussie zou bewaakt moeten worden, dat hoor je bij journalistiek te doen. En niet alleen met excessen of sensatie bezig te zijn. Dat doen we te weinig, volgens mij, in Nederland, inhoudelijk. Het is meer sensatie dan inhoud.

Extremen worden inderdaad altijd uitgelicht, maar extreme van de andere kant worden ook weer uitgelicht, dus van de autochtone kant, dus extreme vrijheid van meningsuiting bijvoorbeeld, of extreem seculier of atheïstisch. Die tussenruimte wordt inderdaad helemaal niet benut.

Helemaal niet benut. Ja dat klopt.

Nou, dat is dan een mooi bruggetje naar de volgende vraag. Wat betekent vrijheid van meningsuiting voor u?

Vrijheid van meningsuiting betekent heel veel voor mij want als je ooit in je leven hebt meegemaakt dat mensen zijn doodgemaakt om hun mening, dan weet je hoe waardevol het is. Het is echt iets om te koesteren, dat vind ik heel belangrijk. Alleen, door die ervaringen ben ik eigenlijk geen voorstander van enige vorm van dogmatisme dus als vrijheid van meningsuiting als dogmatisch wordt benaderd kan ik daar ook niets mee. Ik denk dat vrijheid zonder verbinding eigenlijk een leeg woord. Dus als ik maar overal zou kunnen roepen wat ik denk zonder rekening te houden met de medemens, met mensen om mij heen dan ben je eigenlijk die vrijheid aan het reïfieren(?!) Dat wordt vrijheid een ding die eigenlijk op zich zelf staat. Voor mij staat vrijheid altijd in verband met verbinding. Natuurlijk wil ik vrij zijn om te zeggen wat ik denk, maar nog belangrijker voor het sociale leven, voor ons als samenleving is het belangrijk wat voor invloed ik heb met wat ik zeg. Dus ik wil door mijn ideeën te uiten beweging te creëren, maar als die beweging met name geweld meebrengt, dan ben ik verbanden in de samenleving aan het verpesten. Daarom ben ik dus geen voorstander van een racistische vrijheid en zou ik ook geen voorstander zijn van mensen zoals Ahminejad die beweren dat de Holocaust niet bestaan heeft. Dat vind ik eigenlijk teveel geschiedenis hebben om dat soort uitspraken in vrijheid te zeggen. Wat zijn de effecten van die vrijheid? Je mag het denken, maar je moet wel heel erg bewust zijn wat het teweeg brengt en daar zie ik wel een nuanceverschilletje met de andere. Wat ik wel heel erg gek vind in die discussie rondom vrijheid van meningsuiting in Nederland is dat er een dubbele standaard wordt toegepast. Je mag wel moslim bashen, dan mag het allemaal wel, maar als het Joods bashing is dan mag het niet, omdat dat onze geschiedenis is.

Ja, ik heb daar ook nog een mooi filmpje van over een discussie tussen Ronnie Naftaniël en de voorzitter van AEL. Daar ging het dus over, precies die discussie. Dus cartoons over Holocaust mogen niet, maar andersom...

maar wel over Mohamed. Ja, ik denk dus als je vrijheid van meningsuiting wil bewaken moet je ook zorgen dat die vrijheid aan anderen gunt, en zeker niet alleen aan de geprivilegieerde groep omdat dat dichterbij je staat.

Ligt de grens bij dan bij geweld of ook bij dat mensen zich gekrenkt of beledigd voelen?

Nee, mensen met extreme uitspraken moet kunnen doen tot een bepaalde grens natuurlijk maar wel op persoonlijke verantwoordelijkheid. Ik zou zeggen van ik mag vrij zijn om te zeggen wat ik wil, maar voor mij is daarin het belangrijkste om verbinding te creëren. Dat mijn verhaal ergens naar toe gaat

en dat ik mensen raak. Ik wil gewoon niet iets verkondigen en dan weggaan, wat heeft dat voor zin? We zijn een samenleving dus daar wil je iets in creëren. Extreme gevallen moeten er zijn, maar daar kies ik niet voor dus bijvoorbeeld Ayaan Hirsi Ali: prima als zij bepaalde dingen zegt, maar het heeft niet mijn voorkeur, maar ze mag er zijn, maar we moeten daarna wel een debat hebben over de effecten van haar uitspraken over vrouwen die je moet bevrijden van onderdrukking en dat die vrouwen zich daardoor niet thuis voelen en nog afhankelijker worden van die groep, wat is dat dan voor effect? Dus ik zou dus ook van de media verwachten dat die discussie op dat niveau gevoerd wordt. Niet alleen maar op reïfieren op vrijheid als zodanig. Te beperkt vind ik dat.

Misschien is het al een beetje beantwoord, maar ik wil ze toch even stellen op deze manier. Wat vindt u van de westerse invulling van vrijheid van meningsuiting? En dan gerelateerd aan de cartoons ook.

Ja, ik heb geen andere definitie van vrijheid dan de westerse. Ik denk dat daarin de Verlichting ook heel veel invloed heeft gehad op mijn denken ook. Bijvoorbeeld Montesquieu of Voltaire eigenlijk zeggen van 'vrijheid is wanneer jij vecht dus of is kiezen voor vrijheid van anderen. Dus als je leven opgeeft op mensen die niet zoals jij denken ben je echt een vechter voor vrijheid. Dat is mijn visie, dus ik kan heel moeilijk oosterse filosofie, ja, mijn vorming is heel westers dus daar kan ik geen antwoord opgeven sorry.

Misschien kunnen we het dan op een andere manier benaderen. Hoe 'Verlicht' is de Nederlandse samenleving dan inderdaad? Dus als we het over de Verlichting hebben?

Nou, het gaat om de invloed van Verlichting, maar ik ben zelf geen echte voorstander van Verlichting in absolute vorm, want daar heb ik dus ook kritiek op, wat ik wel zie als je kijkt naar de dubbele standaard waar we het over hebben en de dubbele moraal eigenlijk, daarin zie je eigenlijk dat de westerse discussie faalt, want die kunnen niet waarmaken wat ze beweren. Ze vechten voor vrijheid, maar ze gaan die vrijheid van anderen anders behandelen dan hun eigen vrijheid. Dus als je daar mee bezig bent, respecteer je de kern van Verlichting eigenlijk niet, dat is eigenlijk begin bij de Ander en dan bij jezelf. Ik ga nog een stap verder dan het Verlichtingsideaal, dat is meer een Joodse filosofie. Mijn inspiratie komt voornamelijk van Levinas. Levinas heeft naar aanleiding van de Holocaust een hele mooi blik geworpen op de discussies rond vrijheid en connectie tussen mensen. En wat hij zegt is dat vooral het westen, en dat is misschien een interessant antwoord op de andere vraag ook, we zijn te veel gewend geweest om vanuit ons zelf te vertrekken terwijl je eigenlijk voor een samenleving die rechtvaardig wilt zijn, moet je eigenlijk vanuit de ander vertrekken. Als je in staat bent om de ander, het gelaat van de ander zo dichtbij laat komen en ter verantwoording laat roepen om wat je doet, dan ben je goed bezig. Het gekke is dat als ik iets over moslims zeg, over de positie van moslims in Nederland, zeggen heel veel mensen van ja, je bent zelf een moslim dus ga jij dat verdedigen, maar dat ben ik niet. Ik ben gewoon atheïst of een niet gelovige. Maar daarin ga je dan toch voor de ander kiezen, de ander jou ten verantwoording laten roepen dat vind ik een mooi iets. Dat komt van een Joodse achtergrond, maar daar leren we niet zo veel van. We zeggen wel de hele tijd dat we een Joods Christelijke achtergrond hebben, dus dan gebruiken we Joden om de moslims op afstand te houden, maar de echte filosofie en leermomenten uit die geschiedenis trekken dat doen we niet. Dat vind ik dus weer heel beperkt, dat is een selectieve benadering van de geschiedenis en van de verbinding tussen Joden en Christenen, terwijl dat eigenlijk een reflectie moment of punt moet zijn om verbinding, nieuwe vormen van verbinden te creëren. Dat gebeurt niet.

Hoe tolerant is de Nederlandse samenleving eigenlijk. Ik heb er wel over gelezen in uw oratie.

Ja, hier heb ik uitgebreid een essay over geschreven, over tolerantie.

Vervolg vraag is ook eigenlijk van welk begrip vind u meer van toepassing als we het begrip tolerantie zouden moeten vervangen voor de Nederlandse samenleving? Ik zou bijvoorbeeld meer gaan voor het begrip van solidariteit in plaats van tolerantie.

Ik zou meer gaan voor engagement eigenlijk. Want solidariteit is mooi, maar een beetje ouderwets omdat het van de jaren zeventig is. Het heeft een soort lading met zich mee die ik heel fijn vind, maar ik denk meer in nieuwe vormen van solidariteit, ja, die eigenlijk dat ouderwetse imago aanpast aan de nieuwe tijd en dan vind ik engagement het mooiste dat je eigenlijk, solidariteit gaat niet om geprivilegieerde groep die alleen maar solidair is met andere groep die minder privileges heeft, maar als engagement toont dan wordt je leven verrijkt. Want, als je succesvol bent en altijd in je leven alles hebt gehad, wat is er zo bijzonder aan als voor niets moet vechten? Het leven wordt bijzonder als je ook met anderen verhalen kan delen of verhalen van anderen hoort waar ze voor elk moment van hun leven gevochten hebben. Dan leer je ook diversiteit, dan kan je in die zin niet alleen je eigen leven verrijken maar ook de betekenis voor andere die het niet vanzelf hebben gehad, kan je ook eigen leven extra betekenis geven. En daarin vind ik engagement een meerzijdige invloed voorstellen dan bijvoorbeeld solidariteit hetgeen een iets eenzijdige dimensie in zich heeft, of tolerantie helemaal want tolereer je de ander zonder dat je daar überhaupt contact mee hebt. Ik schrijf ook in mijn teksten over tolerantie in Nederland voornamelijk gaat vooral om afstand, eigenlijk scheppen we afstand. We hebben niets met de andere te maken, het komt van verzuiling. Het is eigenlijk respect voor de muur tussen de zuilen dan engagement met de mensen van de andere kant. Dus ik respecteer dat je daar bent zolang je maar niet te dichtbij komt. Dus blijf op afstand. En dat kan heel lang blijven zolang de ander niet als bedreiging wordt gezien want als andere als bedreiging worden gezien dan is het eng. Tolerantie is dan weg. Want dan wil je heel goed weten wat de ander beweegt wat die is dan een bedreiging voor jou. Dat is in Nederland gebeurt. De afstand die er was zorgt er eigenlijk voor een enorme angst en afkeer daarna ten opzichte van groepen die lang getolereerd werden en op afstand zijn gehouden.

Vooraf na 9/11 en 2004

Ja precies, precies, dus dat is een soort, er zijn allerlei bewijzen gekomen voor mensen die dachten van nou 'die zijn niet helemaal kosher' maarja, op afstand heb ik er geen last van. Tolerantie die er was, werd meer een vorm van onverschilligheid en dat is gewoon verschilligheid geworden, maar op in negatieve vorm. Ik ga je ook, misschien vind je het interessant om een hoofdstuk van mij te lezen wat ik in het laatste debat over minderheden heb geschreven in het Minderhedenboek, heb je dat gezien? Dan kan ik je opsturen. Daarin leg ik uit dat eigenlijk de hele discussie rondom minderheden is nooit op gelijkheidsbasis geweest, altijd op het hiërarchische 'wij zijn beter' en de ander is minder, alleen dat heeft een hele lange tijd een soort relativistische invalshoek gehad 'van laten zijn, zoals ze zijn' en nu heeft het een enorme verschilligheidsniveau en normatief element gekregen. Maar de basis assumptie is nooit anders geweest. Ze zijn gewoon anders, maar ook minder.

Sinds de jaren tachtig/zeventig. Het categorale denken is nooit verdwenen.

Precies

Tot slot dan. Het is beetje in het algemeen. Over wat ik elders heb gelezen. Dus over Philomena Essed over alledaags racisme, Willem Schinkel over alledaags culturisme, Teun van Dijk over institutioneel en elite racisme en Baukje Prins dan tot slot over neorealisme. In hoeverre vind u die termen van toepassing?

Neorealisme is meer een soort van verandering van toon. Dat je eigenlijk mag zeggen wat je wilt, maar het is gefundeerd, of gebaseerd op een fundament, dat is een racistische fundament zou je kunnen zeggen. Dus de verbinding, je zou kunnen zeggen institutioneel racisme, dat is eigenlijk zo

diep in de structuur van de samenleving zit, dat je het eigenlijk niet ziet. Alledaags is dat het zo genormaliseerd is dat je elke keer terug ziet. In Nederland komt er nog eens element bij dat het botsing is tussen imago en bestaand racisme. Nederlanders vinden van zich zelf dat ze zo open en tolerant altijd zijn geweest, dat het bijna onmogelijk maakt om te beseffen en te accepteren dat het racisme bestaat. En dat maakt het ook heel moeilijk om te bestrijden. Want alle vormen van discriminatie worden als incident gezien en nooit als iets dat institutioneel en diepgeworteld is, die wel aanwezig is. Wat ik merk dat ik bijvoorbeeld persoonlijk als ik in de media aanwezig ben krijg ik zo, ja neorealisme van Baukje zie je terug in de hoeveel hate mails die iedereen krijgt. We hebben steeds meer bedreigingen. Iedereen is gewoon bezig met alleen maar te zeggen wat ze denken, en andere bedreigen, en hate mails sturen, maar in mijn geval merk ik wel dat er altijd een element van racisme in die hate mails staat. Het niet om van jij deugt niet, of ik ga je vermoorden of dat je rare ideeën hebt, maar het gaat meer om van 'hoe durf je dat soort dingen te zeggen, jij bent gewoon hier geweest, we hebben jou geholpen, je moet dankbaar zijn'. Dus dat krijgt een soort van element van ja, of 'ga eerst maar eens op taal cursus voordat je die teksten schrijft', weet je dat soort dingen hele, zo duidelijk in die commentaren .

Zoals Johan Derksen zei over Marokkaanse voetballers dat ze dankbaar zouden moeten zijn dat ze hier in Nederland de opleiding hebben kunnen volgen en dat ze dan ondankbaar zijn als ze voor het Marokkaanse elftal kiezen?

Ja, precies, maar Johan Derksen is juist niet de meest racistische iemand, want die is ook net zo goed tegen Wilders, maar hij is gewoon bot. Je ziet dus dat mensen die bot zijn, die het fijn vinden, ja dat is zijn keurmerk om bot te zijn, hij krijgt er zelfs voor betaald. Dan kun je dus dat soort botte uitspraken doen. Het is zelfs zo genormaliseerd, dat is wel een mooi voorbeeld dat je noemt: Johan Derksen is iemand die tegen Wilders is , die zegt heel openlijk dat dat een idioot is , maar omdat het racisme genormaliseerd is gaat ie zelf zo'n uitspraak doen. Dat zegt iets over alledaags racisme. Het gaat niet over, je moet racist zijn zoals Wilders, dat je gewoon een plaatje van racistische,

Moskeeën in de fik steekt.

Precies , of Marokkanen in de knie schieten. Weet je dat soort dingen. Je hoeft niet dat te zijn om racistische uitspraken te doen, en dat maakt het dus heel moeilijk ook, het is heel weerbarstig om in Nederland dat soort dingen tegen te gaan. Mensen die mij emailen, naar aanleiding van mijn presentaties, in de media of elders, ze schrijven altijd dat altijd vluchtelingen hebben geholpen en dat ze nooit racistisch zijn, maar toch moeten ze mij even op mijn plek wijzen want ik ga te ver. Dat zijn nou juist die elementen die Philomena heel mooi naar voren brengt. Het gaat om die normalisering van racisme. Het gaat erom dat je het gewoon doet.

Zelfs ik ben een keer voor talentloos uitgemaakt omdat ik iemand wees vermeende, ja in iedergeval witte privileges, of in iedergeval op respectloos gedrag jegens anderen. Dus dan vond ik wel grappig. Bert Brussen gaat het over. Die ken je misschien wel? Dat is een blogger, die de vrijheid van meningsuiting hoog in het vaandel heeft staan.

Ok, die zei tegen jou dat je talentloos bent? Goed om te weten, van zulke mensen moet je het horen, ja.

Ik wilde nog wat zeggen, maar dat ben ik even kwijt.

[Lachend] Sorry, ben ik mijn waternal van woorden doorgaan, heb ik je geen ruimte gegeven?

Ik denk dat ik wel klaar ben. Ik ben zeer tevreden

Ok mooi, nou succes

Wat vond u ervan? Heeft u nog toevoegingen?

Nee volgens mij, nou de enige toevoeging was mijn eigen positionering, dat heb ik op het eind voor een deel gezegd. Voel je zelf iets van racisme? Dat is toch heel belangrijk. Ik beschouw mij zelf als public intellectual. Ik heb ooit een tekst geschreven over racisme zonder ras een tijd geleden in de krant. Daar heb ik heel aanvallen op gekregen en ik vroeg mijn mede auteur, Thomas Spijkerboer, een witte man. Je kent hem misschien wel. Hij is een migratiejurist, een heel interessant denker. We hebben samen een tekst geschreven. Ik vroeg hem of hij ook bedreigingen had gekregen of hate mails. Toe zei die 'nee, helemaal niet'. Dan zag ik, van ok, ik ben wel een betere target voor dit soort dingen, dus dan merk je verschil. Ik kwam een collega uit Bangladesh tegen en die wetenschapper, die hoogleraar daar, maar die is ook public intellectual. Ik praatte over zijn invloed, en over wat hij allemaal deed in de publieke ruimte en discussies die hij aankaarte, en hij vond het heel belangrijk dat hij dat doet, en ik zei hem van ben je niet vermoeid, krijg je niet van die hate mails. Toen zei hij er zijn niet alleen maar mensen die tegen mij zijn, maar ook zoveel die voor mij zijn, dat ik de energie voel om verder te gaan en ik zie invloed, ik zie dat ik serieus genomen wordt. Ik zie dat mijn stem een groot draagvlak kent, en ja bedreigingen heb ik niet echt gehad., er zijn ook veel mensen die voor mij zijn. En toen voelde ik verschil. Ja ik ben ook public intellectual, maar niet in mijn eigen land. Ik ben een second citizen hier en dat zie je. Dat komt elke keer naar mij toe.

Heeft dat invloed op uw privé of sociale leven?

Ja, als je bedreigd wordt met de dood, jazer wel. Het heeft veel invloed, ik merk ook dat het enorm veel tijd kost, want kijk als je een tv optreden hebt dan moet je gewoon dat een maand voorbereiden, in iedergeval een hele week ben je er goed mee bezig om het goed voor te bereiden, maar je bent er nog weken mee bezig, daarna, om door de hate mails, dus wordt je constant beklaagd.

Dat kost veel energie?

Dat kost veel energie ja, en dat heeft dan effect op je werk, op je privé natuurlijk. Het gekke is, mooie dingen gebeuren ook heel vaak, er komen ook mooie complimenten van mensen over je optreden, maar wat vaak blijft hangen zijn die haat woorden. Dat is meestal zo. Dat is jammer, maar ja. We moeten het gewoon proberen te doen, we moeten doorgaan, dat is wel heel belangrijk om te doen, wat mensen vaak zeggen is dat 'ik heb het zo vaak gezegd, ik moet de hele tijd mijzelf herhalen en heeft geen effect, maar ik geloof in subversion with repetition, als de macht van discours is in de herhaling is moet je jouw standpunt ook herhalen. Dat is de enige manier.

Ja, ik heb daar zelf ook altijd wel moeite mee. Herhalen, continue. Ik heb al problemen om twee van mijn beste vrienden proberen te overtuigen van het feit dat Zwarte Piet een racistisch karakter is. En het komt gewoon niet aan.

Nee, maar het komt soms indirect aan. Als je die discussie niet hebt dan zal het nooit gebeuren, en als je dat wel hebt gaan ze misschien toch die associatie maken, van 'ow, misschien toch niet helemaal gek'.

Dus blijven herhalen is het devies?

Ja, wat ik heb gedaan bij Zwarte Piet, vond ik een heel interessant experiment, bij mijn college, er zat een internationale groep bij. Dus ik gezegd van: ik wil dat jullie vanaf jullie eigen achtergrond, zeggen waar je vandaag komt en wat je er van denkt. Dus iemand uit Suriname had een hele andere

beleving, iemand uit Amerika die was helemaal beledigd van dat zoiets bestaat, iemand uit Nederland zei ja, maar het is voor kinderen leuk en de andere zei het is onze geschiedenis, de andere zei het is helemaal niet onze geschiedenis, dat wordt er van gemaakt. Daarvan zei ik, kijk hoe vrij jullie keuze hierin is. Ieder van ons, maakt een keuze hierin vanwege onze achtergrond en daarin zijn wij genormaliseerd. Alleen dit besef is genoeg om te zien dat het geen vrije keuze is. Als je een vrije keuze wilt maken moet je naar de geschiedenis kijken en de effecten op anderen hiervan zien en dan beslissen voor jezelf. Wil ik hier mee weg? En je eigen argumenten verzinnen en niet de argumenten die anderen voor jou verzinnen hebben. En dat maakt een opening merkte ik. Niet meteen hoor, in de pauze merkte ik dat er op een mandarijn een Zwarte Piet getekend was, dat zijn ook grappige dingen die gebeuren, maar het gaat uiteindelijk, de enige manier dat in de discussie, impact kan doorbreken, bewegen, is openingen creëren. Openingen creëren, dat mensen niet vrij zijn in hun keuze, maar dat ze eigenlijk denken zoals vele anderen, alleen omdat ze in een land geboren zijn en een bepaalde geschiedenis hebben.

Ik denk dat ik nu wel een aardig beeld heb. Mooi eerste interview.

Ok mooi, heel veel succes. Neem deze twee mee. En ik ga die hoofdstukken nog even mailen.

Dank u wel.